

การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาปัจจัย
ด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลกระทบต่อ
ความสุขของชุมชนจังหวัดเชียงราย
Participatory Irrigation Administration and Management :
A Case Study of Factors Related to the Mae Ta Chang
Reservoir Project Management and Impact on
Community Happiness in Chiang Rai Province

ธนพล สงวนตระกูล
THANAPON SANGUANTRAKOOL

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรี
สาขาวิชาการบริหารแห่งรัฐ วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

2567

การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาปัจจัย
ด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลกระทบต่อ
ความสุขของชุมชนจังหวัดเชียงราย

Participatory Irrigation Administration and Management :
A Case Study of Factors Related to the Mae Ta Chang
Reservoir Project Management and Impact on
Community Happiness in Chiang Rai Province

ธนพล สกวนตระกุล
THANAPON SANGUANTRAKOOL

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารแห่งรัฐ วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

2567

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ชื่อคุณูปนิพนธ์ การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาปัจจัย
ด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลกระทบต่อความสุขของ
ชุมชนจังหวัดเชียงราย

ชื่อ นามสกุล ธนพล สงวนตระกูล

ชื่อปริญญา ปรัชญาคุณูปบัณฑิต (การบริหารแห่งรัฐ)

สาขาวิชา การบริหารแห่งรัฐ

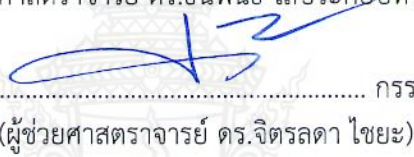
วิทยาลัย การบริหารแห่งรัฐ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ

คณะกรรมการสอบคุณูปนิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบคุณูปนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไล้ประกอบทรัพย์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชินรัตน์ สมสืบ)

วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร อนุมัติให้รับคุณูปนิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาคุณูปบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารแห่งรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

..... ผู้อำนวยการวิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี

วันที่ 6 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2568

ชื่อคุณิพนธ์	การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาปัจจัยด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลกระทบต่อความสุขของชุมชนจังหวัดเชียงราย
ชื่อ นามสกุล	ชนพล สงวนตระกูล
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารแห่งรัฐ)
สาขาวิชา และวิทยาลัย	การบริหารแห่งรัฐ วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ
ปีการศึกษา	2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาปัจจัยด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างฯ 2) ศึกษาระดับและความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารและการจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาปัจจัยด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างฯ และ 3) ศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งผลต่อความสุขของประชาชนในพื้นที่

วิธีการศึกษาเน้นการวิจัยคุณภาพเป็นหลักโดยการสัมภาษณ์ จะมุ่งเน้นไปที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบุคลากรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บุคลากรของกรมชลประทาน กรมพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง และอื่น ๆ และกลุ่มผู้นำในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น) ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ นักการเมือง นักธุรกิจ และเสริมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ผลงานการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์ครบถ้วน โดยการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการจับสลาก ได้ตำบลป่าแดดจำนวน 5 หมู่บ้าน ตำบลแม่สรวยและตำบลศรีถ้อยอย่างละ 1 หมู่บ้าน รวมเป็น 2 หมู่บ้าน ได้กลุ่มตัวอย่างมีขนาดเท่ากับ 344 ราย แต่เพื่อต้องการให้มีความครบถ้วนและสมบูรณ์กำหนดจำนวน 360 ราย และนำมาหาสัดส่วนของแต่ละหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน วิวิวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามจะใช้สถิติทั้งเชิงพรรณนา และเชิงอนุมานโดยใช้สถิติ t-test และสถิติ F-Test (One Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย พบว่าปัจจัยทั้ง 5 ประการเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 3) การทำงานเป็นทีม 4) การจูงใจ และ 5) ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก และยังมี 6) การสนับสนุนสาธารณะ และ 7) สภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่

2. ปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยด้านการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนและระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย **แตกต่างกัน**

3. โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งผลต่อความสุขของชาวบ้านในพื้นที่ฯ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) Happy Money การที่ชาวบ้านและผู้นำชาวบ้านได้อาศัยน้ำที่เป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพเพื่อให้ได้เงินมาดำรงชีวิต 2) Happy Body การมีสุขภาพที่ดีมีทั้งร่างกายและจิตใจในการรับมือกับปัญหาที่จะเข้ามาได้เป็นอย่างดี 3) Happy Society การมีสังคมที่ดี มีความพร้อมในตัวเอง มีทั้งความอุดมสมบูรณ์ มีความเอื้ออาทร การช่วยเหลือ และการแบ่งปัน รวมถึงมีความสามัคคี และ 4) Happy Family การมีครอบครัวที่ดี ทำให้ครอบครัวอยู่กันมีความสุข

ส่วนปัญหา/อุปสรรคพบว่ามี 3 ประการ คือ 1) หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหรือกลุ่มผู้นำเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาดำเนินการแทนอาจจะไม่เข้าใจอย่างแท้จริงและไม่เห็นคุณค่าที่เคยต่อสู้กันมาเพื่อให้ได้ซึ่งอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง 2) คนต่างพื้นที่เข้ามาอาจจะไม่เข้าใจบริบทของพื้นที่ จึงอาจจะไม่มี การปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมที่กำหนดไว้ และ 3) ในช่วงก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะมีฝุ่นละอองจนส่งผลต่อความสุขของชาวบ้านในพื้นที่

การมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยสร้างความสุขให้กับชุมชนอย่างยิ่ง เนื่องจากจะได้มีน้ำไว้ใช้เพื่อการบริโภค การเกษตร การท่องเที่ยวและอื่น ๆ ไม่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

คำสำคัญ : การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม, ความสุข

Dissertation Title	Participatory Irrigation Administration and Management: A Case Study of Factors Related to the Mae Ta Chang Reservoir Project Management and Impact on Community Happiness in Chiang Rai Province
Author	Thanapon Sanguantrakool
Degree	Doctor of Philosophy (State Administration)
Major Program	State Administration, College of State Administration
Advisor	Associate Professor Chinnarat Somsueb,Ph.D.
Academic Year	2024

ABSTRACT

This research aimed to : 1) examine the factors affecting the administration and management of irrigation through participation, with a case study on project management factors of the Mae Ta Chang Reservoir project; 2) examine the levels and differences of personal factors in relation to participatory irrigation administration and management, focusing on the factors related to the Mae Ta Chang Reservoir Project management; and 3) examine the impact of the Mae Ta Chang Reservoir Project on the happiness of the local population.

The research methodology primarily focused on qualitative research through interviews with two groups of key informants: relevant government personnel, including officials, from the Royal Irrigation Department, the Community Development Department, the Department of Provincial Administration, and others; and local leaders, including formal leaders (such as sub-district heads, village headmen, etc.), informal leaders, politicians, and businesspeople. Quantitative research was added to enhance the reliability and completeness of the research findings. Sampling will be conducted using a random sampling method, resulting in 5 villages from Pa Daet sub-district, and 1 village each from Mae Suai and Si Thoi sub-districts, totaling 2 villages. The sample size was 344 individuals, but to ensure completeness, the target was set at 360 individuals. The proportion of the sample from each village was determined based on the population size of each village. Data were analyzed using both descriptive and inferential statistics, including t-tests and F-tests (One-Way ANOVA).

The research findings were as follows:

1. Factors affecting participatory irrigation administration and management of the Mae Ta Chang Reservoir Project, Chiang Rai Province, found that the five factors, ranked from the highest to the lowest were: 1) leadership, (2) member participation, (3) teamwork, (4) motivation, (5) commitment and acceptance among members, (6) public support, and (7) the geographical conditions of Pa Daet sub-district and the social capital of the local community.

2. Regarding the relationship between personal factors and participatory irrigation administration and management factors, it was found that differences in personal factors such as gender, marital status, age, education level, and occupation did not significantly affect opinions on participatory irrigation administration and management in the case study of the Mae Ta Chang Reservoir Project, Chiang Rai Province. However, differences in monthly income and length of residence in the area have a significant impact on opinions regarding participatory irrigation management in the case study of the Mae Ta Chang Reservoir Project, Chiang Rai Province.

3. The Mae Ta Chang Reservoir Project positively affected the happiness of local residents in the following order of importance: 1) Happy Money – residents and local leaders were able to utilize water as a primary resource for their livelihoods, generating income for sustenance; 2) Happy Body – good physical and mental health enabled them to effectively cope with challenges; 3) Happy Society – a positive society with self-sufficiency, generosity, mutual assistance, and unity; and 4) Happy Family – strong family bonds led to family happiness.

However, the study also identified three main problems and obstacles: 1) If there is a change of leaders or a group of leaders, with a new generation taking over, they may not fully understand and appreciate the value of the struggles made to obtain the Mae Ta Chang Reservoir; 2) Outsiders may not understand the local context, which may lead to non-compliance with established social measures; and 3) During the construction of the Mae Ta Chang Reservoir, dust pollution affected the happiness of the local residents.

The Mae Ta Chang Reservoir will greatly contribute to the happiness of the community, as it will provide water for consumption, agriculture, tourism, and other purposes, preventing water shortages during the dry season.

Keywords : Participatory Irrigation Management, Happiness

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จผลได้จากความเมตตาปราณีของบุคคลหลายท่านด้วยกัน ซึ่งได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธุ์ ไล่ประกอบทรัพย์ ประธานกรรมการ คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี และ รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ตอบคำถามการวิจัย และขอขอบคุณ ผู้บริหาร และบุคลากรของวิทยาลัยการบริการแห่งรัฐที่ได้ดำเนินการประสานงานคณะกรรมการสอบ ดุษฎีนิพนธ์เพื่อพิจารณาสอบผลงานวิจัย

นอกจากนี้ขอขอบคุณกรมชลประทาน เพื่อนร่วมงานสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาด กลางที่ 2 กองพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง ที่ช่วยสนับสนุนและช่วยเหลือผู้วิจัย ขอขอบคุณบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ที่ให้ความอนุเคราะห์ลงบทความเพื่อนำมาใช้ในการสอบ ป้องกันดุษฎีนิพนธ์ และสุดท้ายที่จะขาดมิได้คือคุณพ่อที่ได้ล่วงลับ กำลังใจจากคุณแม่ ภรรยา และลูกชายสุดที่รักทั้งสองที่ช่วยให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จได้อย่างดียิ่ง

ธนพล สวงนตระกูล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ญ
1. บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 คำถามการวิจัย	8
1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา	8
1.4 ขอบเขตการศึกษา	8
1.5 กรอบแนวคิดการศึกษา	9
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	9
1.7 สมมติฐานการวิจัย	10
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	10
1.9 การนำเสนอ	11
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	12
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	62
2.3 ข้อมูลศึกษา	85
2.4 พื้นที่ศึกษา	85
2.5 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง	93
3. วิธีดำเนินการ	
3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	97
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	98
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	101
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	104
3.5 แผนดำเนินงานการวิจัย	105
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล	109
5. สรุปผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผล	173

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	175
5.3 ข้อเสนอแนะ	200
เอกสารอ้างอิง	205
ภาคผนวก	219
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	220
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย	229
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	233
ภาคผนวก ง โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	236
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	250

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1.1	แสดงข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคและจังหวัด	4
2.1	ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์การวิจัย	82
2.2	แสดงเส้นความยากจนและสัดส่วนคนจนของจังหวัดเชียงราย	86
2.3	แสดงข้อมูลประชากรอำเภอแม่สรวย	88
2.4	จำนวนประชากร ต.ป่าแดด	90
2.5	จำนวนประชากร ต.แม่สรวย	91
2.6	จำนวนประชากร ต.ศรีถ้อย	92
2.7	แสดงข้อมูลในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ	93
3.1	กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ	99
3.2	กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์	100
3.3	แผนดำเนินงานการวิจัย	107
3.4	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บได้จริงจากการสัมภาษณ์	108
4.1	ผลความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	136
4.2	ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำ	137
4.3	ความคิดเห็นต่อการทำงานเป็นทีม	138
4.4	ความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก	139
4.5	ความคิดเห็นต่อการจูงใจ	140
4.6	ความคิดเห็นด้านความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก	141
4.7	เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ	142
4.8	แสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล	143
4.9	ผลการทดสอบสมมติฐาน	146
4.10	ผลการทดสอบสมมติฐานเรื่องเพศกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	147
4.11	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านสถานภาพกับการบริหารและการจัดการชลประทาน แบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	148

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
4.12	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอายุกับการบริหารและการจัดการ ชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้าง จ.เชียงราย	149
4.13	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระดับการศึกษากับการบริหารและ การจัดการ	150
4.14	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอาชีพกับการบริหารและการ จัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	151
4.15	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านรายได้ต่อเดือนกับการบริหาร และการจัดการชลประทาน แบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	152
4.16	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กับ การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	153
4.17	ความคิดเห็นด้านความสุขต่อการบริหารและการจัดการ ชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	164
4.18	ความคิดเห็นด้านความสุขต่อการบริหารและการจัดการ ชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ทั้ง 4 ด้าน	166
4.19	เปรียบเทียบผลของการบริหารและการจัดการชลประทาน โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายทั้ง 4 ต่อความสุข ของชาวบ้าน	168
4.20	ปัญหา/อุปสรรค	170
4.21	ข้อเสนอแนะ	171
5.1	องค์ประกอบของคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น	178

สารบัญญภาพ

ภาพ		หน้า
1.1	แสดงจังหวัดในภาคเหนือตอนบน	3
1.2	กรอบแนวคิดการศึกษา	9
2.1	ตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติของแวนมีเตอร์และแวนฮอร์น	21
2.2	ตัวแบบการวิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติของซาบาเตียร์ และแมชมาเนี่ยน	22
2.3	ตัวแบบทางการเมือง	23
2.4	ตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบทางกระบวนการ ของระบบราชการของลิปสกี (Lipsky)	24
2.5	ตัวแบบการวิเคราะห์หน่วยงานในระดับล่างและข้าราชการระดับพื้นฐาน	25
2.6	ตัวแบบการวิเคราะห์โครงสร้าง	26
2.7	ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย	27
2.8	ตัวแบบการกระจายอำนาจ	28
2.9	ตัวแบบยึดหลักเหตุผล	29
2.10	ตัวแบบด้านการจัดการ	29
2.11	ตัวแบบการพัฒนาองค์การ	30
2.12	ตัวแบบเชิงบูรณาการ	31
2.13	ตัวแบบกระบวนการ	32
2.14	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	41
2.15	แสดงความผูกพันตามแนวคิดของ Steers	45
2.16	กรอบแนวคิดในการศึกษา	61
2.17	แสดงเขตการปกครองจังหวัดเชียงราย	86
2.18	เขตการปกครอง อ. แม่สรวย	87
2.19	โครงสร้างองค์การของสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลาง ที่ 2 กองพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	95
4.1	วงจรแห่งความสุขของชาวบ้านในพื้นที่รับน้ำอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง	167
5.1	เครือข่ายของชลประทาน	181
5.2	องค์ประกอบการจูงใจ	183
5.3	การเปรียบเทียบผลประโยชน์ระหว่างชาวบ้านอำเภอแม่สรวยกับ ชาวบ้านอำเภออื่นตามทฤษฎีความเสมอภาค (Equity theory)	186
5.4	วิทยากรมืออาชีพ	187
5.5	สามเหลี่ยมสมดุลของการมีส่วนร่วมการสร้างอ่างเก็บน้ำ	202

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

น้ำที่อยู่ทุกหนทุกแห่ง ในร่างกายของเรามีน้ำเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วยมากถึง 70% ทุกวันนี้มนุษย์ต้องดื่มน้ำ อาบน้ำ และใช้น้ำในการซักล้างในอาหารที่มนุษย์กินทุกชนิดมีน้ำอยู่ด้วยทั้งสิ้น แม้แต่ในข้าวสวย แป้ง และกล้วยเตี๋ยก็มีน้ำ ในเนื้อสัตว์ ผัก และผลไม้ทุกชนิดมีน้ำอยู่ด้วยมาก ร่างกายของคนทุกคน สัตว์ทุกตัว และพืชทุกชนิด ล้วนแต่ต้องการน้ำทั้งสิ้น นอกจากนั้นน้ำยังเป็นสิ่งจำเป็นในการเพาะปลูกและการอุตสาหกรรมอีกด้วย ถ้าบนโลกนี้ไม่มีน้ำ มนุษย์ก็จะอยู่ไม่ได้ ทุกชีวิตต้องตายเมื่อทุกคนทุกชีวิตบนโลกต้องใช้น้ำวันละมาก ๆ จะมีน้ำเพียงพอ ให้ดื่มกินและใช้ในสหัสวรรษใหม่หรือไม่ คำตอบก็คือ ไม่แน่นอนสำหรับน้ำจืด แม้ว่าทะเลและมหาสมุทรจะปกคลุมพื้นผิวของโลกอยู่ถึงสามในสี่ส่วน ซึ่งทำให้มีน้ำอยู่บนโลกเป็นปริมาณมากกว่าสารอื่นใด แต่น้ำในทะเลและมหาสมุทรก็เป็นน้ำเค็มที่ใช้ดื่ม กิน และเพาะปลูกไม่ได้ (กรมทรัพยากรน้ำ, 2554, น.5)

การพัฒนาด้านทรัพยากรน้ำของประเทศในอดีตที่ผ่านมายังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยสาเหตุหลักส่วนหนึ่งคือการขาดการยอมรับในแผนงาน ซึ่งส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยหน่วยงานส่วนกลางหรือหน่วยงานรัฐระดับพื้นที่ที่มีลักษณะโครงการ แบบกำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องจากส่วนบน (top down) (กรมชลประทาน, 2548, น.12) นอกจากนี้ยังประสบปัญหาการซ้ำซ้อนของโครงการเพราะมีหลากหลายหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำที่ไม่มีการบูรณาการรวมหน่วยประชาชนผู้เกี่ยวข้องไม่มีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วนและเป็นเจ้าภาพในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ ขาดการยอมรับจากประชาชนในระดับพื้นที่ โดยบ่อยครั้งที่โครงการลักษณะนี้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่รวมถึงบางครั้งความขัดแย้งดังกล่าวถูกขยายวงกว้าง กระทั่งการดำเนินงานทั้งในขั้นตอนการก่อสร้าง ขั้นตอนการใช้ประโยชน์จากโครงการ หรือขั้นตอนการซ่อมแซมและบำรุงรักษาในเชิงของการมีส่วนร่วม อันนำไปสู่การไม่สามารถบรรลุถึงหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พื้นที่ประเทศไทยประกอบด้วย 22 ลุ่มน้ำหลัก (จากเดิมมี 25 ลุ่มน้ำ) มีประชากรประมาณ 66 ล้านคน มีพื้นที่ประมาณ 514,008 ตารางกิโลเมตร หรือ 321.2 ล้านไร่ มีพื้นที่การเกษตร 149.2 ล้านไร่ ปี พ.ศ. 2560 มีการพัฒนาพื้นที่ชลประทานรวม 32.75 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 22 ของพื้นที่การเกษตร ที่เหลืออีก 117 ล้านไร่ หรือกว่าร้อยละ 78 เป็นพื้นที่ปลูกพืชโดยใช้น้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำมาจากความผันแปรของสภาพลม ฟ้า อากาศ ปรากฏการณ์โลกร้อน ซึ่งในบางพื้นที่ยังมีสภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการลำเลียงน้ำจาก แหล่งน้ำมาใช้ (กรมชลประทาน, 2560 : น.18-19)

ทรัพยากรน้ำและวัฏจักรอุทกวิทยาของประเทศไทย ประเทศไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม 2 ชนิด ได้แก่ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีฝนตกหน้าฝน 6 เดือน (1 พฤษภาคม – 30 กันยายน) ร้อยละ 85 ฝนตกในหน้าแล้ง 6 เดือน (1 พฤศจิกายน – 30 เมษายน) ร้อยละ 15 มีปริมาณฝนรายปีเฉลี่ยทั่วประเทศประมาณ 1,455 มิลลิเมตร คิดเป็นปริมาณน้ำได้ 754,752 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติ (Natural Flow) ซึ่งเป็นปริมาณน้ำบนผิวดินที่เกิดจากฝน หักการซึมลงใต้ดิน และการระเหยแล้วมีปริมาณน้ำท่า รวมทั่วประเทศ 285,227 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยปริมาณน้ำฝนเติมลงสู่ลำน้ำบาดาล 72,987 ล้านลูกบาศก์เมตร ศักยภาพน้ำบาดาลที่นำมาใช้ได้ 45,385 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งน้ำบาดาลที่นำมาใช้ได้ 14,741 ล้านลูกบาศก์เมตร มีปริมาณการกักเก็บในชั้นน้ำบาดาล รวมประมาณ 1.13 ล้านล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำ รวมความจุ 81,373 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 28 ของปริมาณน้ำท่า ธรรมชาติ มีปริมาณน้ำที่ไหลเข้าอ่าง 42,620 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งปริมาณน้ำส่วนนี้ประมาณร้อยละ 90 มาจากอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ 35 อ่างขนาดใหญ่ (กรมชลประทาน, 2562 : น.24)

การบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานจะแบ่งการบริหารจัดการน้ำเป็น 2 ฤดู คือ “ฤดูฝน” กับ “ฤดูแล้ง” ช่วงฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนเมษายนของปีถัดมา ส่วนช่วงฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึง เดือนตุลาคม ซึ่งในช่วงฤดูฝนนั้นนอกจากจะเป็นช่วงเวลาของการเพาะปลูกนาปีแล้ว ยังเป็นช่วงของการกักเก็บน้ำในเขื่อนเอาไว้ใช้ในฤดูแล้งอีกด้วย (เพราะฝนตกในฤดูฝนประมาณ 85% ฝนตกในฤดูแล้ง 15%) แต่ในบางจังหวัดและบางพื้นที่มีข้อจำกัด เช่น ขาดระบบชลประทาน ขาดความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือสภาพพื้นที่เป็นภูเขา เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถจัดการระบบชลประทานได้อย่างเหมาะสม

ปัญหาการจัดการน้ำเป็นปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่าสำหรับประเทศไทยเป็นปัญหาต่อเนืองที่ขาดการแก้ไขแต่จะต้องรีบแก้ไข โดยเร่งด่วน ปัญหาเรื่องนี้ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ภาวะน้ำท่วมและอุทกภัย และการลดลงของคุณภาพน้ำนั้น กล่าวได้ว่าล้วนมาจากปัญหาเรื่องการจัดการทั้งสิ้น ถือว่าเป็นปัญหาในรูปแบบการบริหารจัดการที่ผิดพลาด เนื่องจากการจัดการทรัพยากรน้ำของไทยทุกยุคสมัยเป็นการดำเนินงานแบบแยกส่วน ไม่เป็นในลักษณะบูรณาการกันในทุกภาคส่วน ทั้งในเชิงนโยบาย และเชิงสถาบันหรือองค์กรที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการน้ำ จึงก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมาก

ในด้านการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดระยะยาวและทางด้านเศรษฐศาสตร์ (<https://tdri.or.th/water/thaipublica20140309/> สืบค้นวันที่ 20 ธ.ค. 2565)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพ ของปวงชนชาวไทย ตามมาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิประการหนึ่งคือ (๒) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลาย ทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หลักสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คือ “การมีส่วนร่วม” คือเป้าหมายของสิทธิชุมชน มิใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะส่วนของชุมชนเท่านั้น แต่ต้องเป็นไป เพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย การจัดการน้ำที่ชุมชนมีส่วนร่วมให้มีทางเลือกที่หลากหลาย ก็เพื่อถ่ายโอน ทรัพยากรและผลประโยชน์จากผู้ควบคุมทรัพยากรมาสู่คนที่เข้าถึงทรัพยากรได้น้อย และพัฒนา กระบวนการกำหนดนโยบายที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ก็สามารถดำเนินได้เป็นอย่างดีโดย อาศัยรัฐธรรมนูญที่สนับสนุนหลักการและสิทธิชุมชนนี้

ภาพที่ 1.1 แสดงจังหวัดในภาคเหนือตอนบน

ที่มา : <https://permpoon-publish.com/> สืบค้นวันที่ 20 ธ.ค. 2565

จังหวัดเชียงราย ดินแดนแห่งขุนเขา เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยเชียงแสนของพญามังราย ผู้ก่อตั้งเมืองเชียงรายบนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกก อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้บนดอยสูงที่สลับซับซ้อน เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ และน้ำตกอันงดงามหลายแห่ง และมีเทือกเขาผีปันน้ำที่เป็นพรมแดนกั้นประเทศสหภาพพม่าจนถึงด้านทิศเหนือ อีกทั้งเป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทย เป็นพรมแดนกั้นกลางระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จังหวัดเชียงรายมีประชากรหลาย

เชื้อชาติ ทั้งชาวไทยพื้นราบ ชาวไทยภูเขา และชาวจีนฮ่อที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่บนดอยสูง แต่ละชนชาติจะมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นเสน่ห์ที่น่าประทับใจอีกอย่างที่ทำให้เชียงรายได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงรายเป็นการแสดงภาพรวมผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด มูลค่า ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) 16 สาขา วิเคราะห์มูลค่าผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรที่สำคัญของจังหวัด อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและแนวโน้มเศรษฐกิจจังหวัดเชียงราย รายได้รายจ่ายและหนี้สินต่อครัวเรือน รวมถึงสถานการณ์ของการผลิตที่สำคัญของจังหวัด เช่น สถานการณ์การท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว รวมถึงค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น สถานการณ์การค้าชายแดนที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ ผลกระทบของการค้าและการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ นอกจากนี้ยังเน้นถึงภาคการเกษตร การใช้ที่ดิน รายการเพาะปลูก ของเกษตรกร ข้อมูลสินค้าเกษตรที่สำคัญรวมทั้งพืชเศรษฐกิจ ปศุสัตว์ และการประมง รวมถึงมาตรฐาน สินค้าเกษตรและข้อมูลการรวมกลุ่มของเกษตรกร เช่น ข้อมูล Smart Farmer, Young Smart Farmer ผลิตภัณฑ์ชุมชนและสินค้าตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคและจังหวัด

ภาค/จังหวัด	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค และจังหวัด (ล้านบาท)	ประชากร (1,000 คน)	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ต่อคน (บาท)	การเรียงลำดับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อคน	
				ภาคเหนือ	ประเทศ
ทั่วราชอาณาจักร	15,752,466	68,325	235,653		
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	6,863,231	16,326	489,320		2/77
ภาคเหนือ	1,325,857	11,487	118,932		5/6
เชียงราย	113,402	1,173	98,732	9/17	49/77

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กันยายน 2563

ตารางที่ 1.1 ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคและจังหวัด ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดเชียงรายมีมูลค่ารวม 113,402 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับระดับประเทศพบว่าเป็นลำดับที่ 49 จาก 77 จังหวัด ของประเทศ และเป็นลำดับที่ 9 จาก 17 จังหวัดในภาคเหนือ

อำเภอแม่สรวยเป็น 1 ใน 18 อำเภอของจังหวัดเชียงรายตั้งอยู่ทางตะวันออกของจังหวัดเชียงราย มีพื้นที่มากที่สุดจำนวน 1,428.61 ตร.กม. หรือ 892,882 ไร่ จากข้อมูลปี 2559

เป็นพื้นที่ราบ 89,331 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.55 ของพื้นที่ทั้งหมด ภูเขา 797,217 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.99 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นพื้นน้ำ 4,334 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.46 ของพื้นที่ทั้งหมด (https://www.google.com/search?sca_esv สืบค้นวันที่ 18 ก.พ. 2567) มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอำเภอแม่สรวยจะขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวนพืชที่ปลูก เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ข้าวโพด มะเขือเทศ ขิงชา กะหล่ำปลี กาแฟ ผลไม้เมืองหนาว ไม้ดอก ไม้ประดับ ยาสูบ เป็นต้น ส่วนการเลี้ยงสัตว์มีเล็กน้อย เช่น เป็ด ไก่ สุกร โค กระบือ เป็นต้น รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ประมาณ 15,000 บาท/ปี

ในอำเภอแม่สรวยมีเขื่อนแม่สรวยแต่ไม่ได้ไหลผ่านตำบลป่าแดดและตำบลข้างเคียง เขื่อนแม่สรวยนั้นไหลผ่านหมู่บ้านในอำเภอแม่สรวยไม่มากนัก แต่มีการปล่อยน้ำไหลผ่านอำเภออื่น ๆ ประกอบกับเขื่อนแม่สรวยอยู่ในระดับต่ำกว่าบริเวณที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างทำให้ไม่สามารถดึงน้ำจากเขื่อนแม่สรวยมาใช้ได้ บริเวณที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเป็นหุบเขาเหมาะแก่การสร้างเขื่อน จะทำให้ชาวบ้านใน 3 ตำบลของอำเภอแม่สรวยได้รับประโยชน์ และชาวบ้านในพื้นที่โดยเฉพาะในตำบลป่าแดดและพื้นที่ใกล้เคียงมีความต้องการให้มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมถึงการทำกรเกษตรอย่างมากเดิมเป็นฝ่ายไม่มีการเกณฑ์แรงงานมาช่วย เมื่อมีน้ำหลากจำนวนมาก ฝ่ายก็จะพังเสียหาย ก็ต้องใช้แรงงานชาวบ้านมาช่วยกันซ่อมแซม ถ้าปีไหนน้ำมาแรงและฝ่ายเกิดความเสียหาย ชาวที่ปลูกไว้ก็จะได้ผลตามต้องการ (กรมชลประทาน, 2560 : น.21)

การรณรงค์หรือการดำเนินการเพื่อให้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมีการดำเนินการมากกว่า 30 ปี มีการขอให้ดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 กลุ่มผู้นำและชาวบ้านไปพบกับรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้บริหารของกรมชลประทานที่เกี่ยวข้องหลายครั้ง จนเป็นรูปเป็นร่างเมื่อปี พ.ศ. 2557

ประชาชน ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และเกษตรกรรมมาอย่างยาวนาน ถึงขั้นที่ทางอำเภอต้องจัดงบประมาณฉุกเฉิน 1 ล้านบาท เพื่อจัดหากระสอบทรายมากั้นลำน้ำเป็นช่วง ๆ กักน้ำไว้พอได้ใช้บ้าง ฤดูแล้งน้ำในลำห้วยเหลือน้อย ไม่เพียงพอสำหรับการอุปโภค-บริโภค แต่ ฤดูฝนกลับประสบปัญหาน้ำป่าไหลหลากทุกปี มวลน้ำจากดอยนางแก้วลงมาถึงห้วยแม่ตาช้าง ล้นตลิ่งเข้าท่วม 8 หมู่บ้าน พื้นที่เกษตรกรรมถูกน้ำท่วมสูงกว่า 1 เมตร ถนนและบ้านเรือนได้รับความเสียหายเป็นประจำทุกปี ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวได้ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย จัดหาแหล่งน้ำต้นทุนให้แก่ชุมชน เสนอขออ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งกรมชลประทานเคยทำการศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่ไว้แล้ว พบว่าสามารถสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้หน้าแล้ง และรองรับน้ำท่าในหน้าฝนไม่ให้ไหลป่าเข้าท่วมพื้นที่ชุมชนและเกษตรกรรม แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ แผ่นดินไหวรุนแรง 6.3 ริคเตอร์ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2557 มีศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอแม่ลาว ห่างจากตำบลป่าแดดไปเพียง 12 กม. ทำให้เขื่อนแม่สรวยได้รับผลกระทบ ผังคอนกรีตปิดผิวเขื่อนบางส่วนหลุดออก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณท้ายเขื่อนแม่สรวย มีความกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของตัวเขื่อน ถึงขั้นรวมตัวกันต่อต้านอย่างรุนแรง ขอให้ทางราชการรื้อถอนเขื่อน ความวิตก

กังวลนี้ส่งผลกระทบต่อโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่ส่วนหนึ่งรู้สึกกังวลและคัดค้านการสร้างอ่างเก็บน้ำด้วยเช่นกัน สถานการณ์ในขณะนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการน้ำและร้องขอให้กรมชลประทานก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ในขณะเดียวกันชาวบ้านส่วนที่อยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำก็วิตกกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของตัวเขื่อนและคัดค้านการสร้าง

ถ้ามีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะเป็นผลดีต่อประชาชนที่อาศัยในพื้นที่และนอกพื้นที่เป้าหมาย เนื่องจากอ่างเก็บน้ำสามารถเก็บกักน้ำได้มากกว่า 30 กว่าล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่รับประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างประมาณ 18,000 ไร่ ครอบคลุมหลายตำบลไม่ใช่ตำบลเป้าหมายเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงตำบลที่ได้รับผลทางอ้อมจากการมีน้ำ คือ ตำบลแม่พริก (กรมชลประทาน, 2560 : น.22)

เมื่อกรมชลประทานนำเครื่องมือเรื่อง **ชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ชปท.)** เข้ามาใช้สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมก่อนก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างตั้งแต่ พ.ศ. 2558 โดยมีการจัดตั้ง **คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น** ขึ้นมาช่วยชี้แจงโครงการ แนะนำตัว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ องค์ประกอบ สิ่งก่อสร้าง ความเชื่อมั่นด้านความมั่นคงแข็งแรง แผนการดำเนินงานทุกขั้นตอนและเชิญชวนให้ชุมชนเข้าร่วมเรียนรู้ สร้างความมั่นใจในโครงสร้างเขื่อน และความเข้าใจร่วมกันทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ ในครั้งนั้นมี ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครจำนวน 52 คน จาก 22 หมู่บ้านของตำบลป่าแดด และ 2 หมู่บ้านจาก ตำบลแม่สรวย และ 1 หมู่บ้าน จากตำบลศรีถ้อยเข้าร่วมทีม ชปท. แม่ตาช้าง เพื่อร่วมเรียนรู้ มีเป้าหมายร่วมกันใช้หลักอำนาจร่วม เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (action learning) ค้นหาปัญหาและสาเหตุและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตน ประกอบกับผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการและรณรงค์การให้ได้ การก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอย่างจริงจัง และพยายามผลักดันโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงต้องสร้างการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง รับฟังปัญหาต่าง ๆ จากรากหญ้า

นอกจากกลไกคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นแล้ว ทางกรมชลประทานยังได้แต่งตั้ง **ชลประทานท้องถิ่น 1** ราย ซึ่งเป็นลูกหลานของผู้นำชาวบ้านเพื่อช่วยเป็นกลไกในการขับเคลื่อนในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอีกด้วย

การทำกระบวนการชลประทานเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ปี 2558 ถึงปัจจุบัน เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ ชาวบ้านกับชลประทานเห็นภาพอนาคตร่วมกัน มีความหวัง เปิดรับ เข้าใจ รู้วิชาการ เทคนิค เครื่องมือ ใช้ข้อมูลและเหตุผลตัดสินใจ ปัญหา เตรียมจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ เรียนรู้การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นธรรมและรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ เชื่อมั่นว่าโครงการจะลดการขาดแคลนน้ำได้ พื้นที่เกษตร โรงงาน รีสอร์ท และธุรกิจอื่น ๆ จะไม่เสียหาย มีรายได้เพิ่มจากธุรกิจท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก กิจกรรมทางน้ำ สวนเกษตรอินทรีย์ และการจับสัตว์น้ำ ราว 15,000 กก./ปี เชื่อว่าประปาและการเกษตรจะมั่นคงขึ้น พืชผลไม่เสียหาย เพิ่มโอกาสให้อาชีพประมง ท่องเที่ยว มีรายได้มั่นคง ลดการรับจ้างนอกพื้นที่ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนมั่นคง มีความสามัคคี ภูมิใจได้เผยแพร่อัตลักษณ์วัฒนธรรมพื้นถิ่น เพิ่มพื้นที่ป่า เพิ่มความชุ่มชื้นในดิน ระบบนิเวศน์สมบูรณ์ ลดเลิกใช้ สารเคมี ทำเกษตรอินทรีย์ ส่งผลดีต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อมโดยรวม และมีการปลูกพืชอินทรีย์

และการทำประมงทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารและโภชนาการที่ดี ลดโรคและการเจ็บป่วยจากการสัมผัสสารเคมี

ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นและชลประทานท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่ช่วยในการประสานงาน การแจ้งข่าวสารให้กับชุมชนได้รับรู้ ซึ่งทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง โดยที่คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นได้รับรางวัลการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2565 ประเภทรางวัลสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective Chang) ซึ่งเป็นรางวัลที่มอบให้กับหน่วยงานของรัฐ เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจในการเปิดระบบราชการที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการตั้งแต่ระดับการให้ข้อมูล (Inform) การให้คำปรึกษาหารือ (Consult) การเข้ามา มีบทบาท (Involve) และในระดับความร่วมมือ (Collaborate) ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาที่มีนัยสำคัญหรือผลกระทบสูง (High Impact) กับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่ระดับ การให้ข้อมูล (Inform) การให้คำปรึกษาหารือ (Consult) การเข้ามามีบทบาท (Involve) และในระดับความร่วมมือ (Collaborate) มาใช้ในการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการ และมีความโดดเด่นที่แตกต่างที่สามารถแก้ไขปัญหาที่มีความยากลำบากที่เกิดขึ้นได้ คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) มีมติผลการพิจารณารางวัลเลิศรัฐประจำปี พ.ศ. 2565 และจัดงานมอบรางวัลเลิศรัฐประจำปี 2565 ให้กับกรมชลประทานเมื่อ วันที่ 12 กันยายน 2565 ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และมีการมอบรางวัลโดยรองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) (กรมชลประทาน, 2565 : น.5)

การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ได้ร่วมเรียนรู้การกำหนดปัญหาและความต้องการของตนเอง ได้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาที่ทุกฝ่ายยอมรับ ย่อมทำให้สามารถ “เกาถูกที่คัน” และป้องกันปัญหาการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงหรือผู้สูญเสียประโยชน์ทำให้ทุกภาคส่วนอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ เข้าใจ ช่วยเหลือและแบ่งปันกัน อันเป็นอัตลักษณ์ ของสังคมไทย ประกอบกับรับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคการเมือง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างได้รับการอนุมัติงบประมาณให้มีการดำเนินการในปี พ.ศ. 2567 และคาดว่าจะเสร็จในปี พ.ศ. 2570 นับว่าเป็นบทเรียนที่ควรนำมาศึกษาในการสร้างแหล่งน้ำของหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่รับผิดชอบต่อไป

ในปัจจุบันโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงรายยังไม่ได้มีการก่อสร้าง (ได้มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ปี พ.ศ. 2560) และได้รับงบประมาณ ปี พ.ศ. 2567 โดยที่คาดว่าจะมีการดำเนินการก่อสร้างประมาณเดือนสิงหาคมพ.ศ. 2567 ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างดียิ่งทั้งในขั้นตอนการก่อสร้างและการบริหารจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ไม่ให้เกิดปัญหาและอุปสรรคหรือให้เกิดปัญหาอุปสรรคน้อยที่สุด และส่งผลต่อความสุขของชาวบ้านและชุมชนในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการ

ชลประทานโดยการมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาปัจจัยด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลต่อความสุขของชุมชนจังหวัดเชียงราย “Participatory Irrigation Management : A Case Study of Management Factors in the Mae Tachang Reservoir Project and their Impact on Community Well-being, Chiang Rai Province.” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ยังไม่เคยมีการวิจัยแต่อย่างใด เพื่อนำมาใช้เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสร้างการยอมรับของประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1. การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายให้เกิดผลสำเร็จมีปัจจัยอะไรบ้าง
2. ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์อย่างไรกับการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย
3. การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายส่งผลกระทบต่อความสุขของชาวบ้านในพื้นที่อย่างไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาปัจจัยด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลกระทบต่อความสุขของชุมชนจังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
2. เพื่อศึกษาระดับและความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
3. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านความสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการฯ ที่ได้รับจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

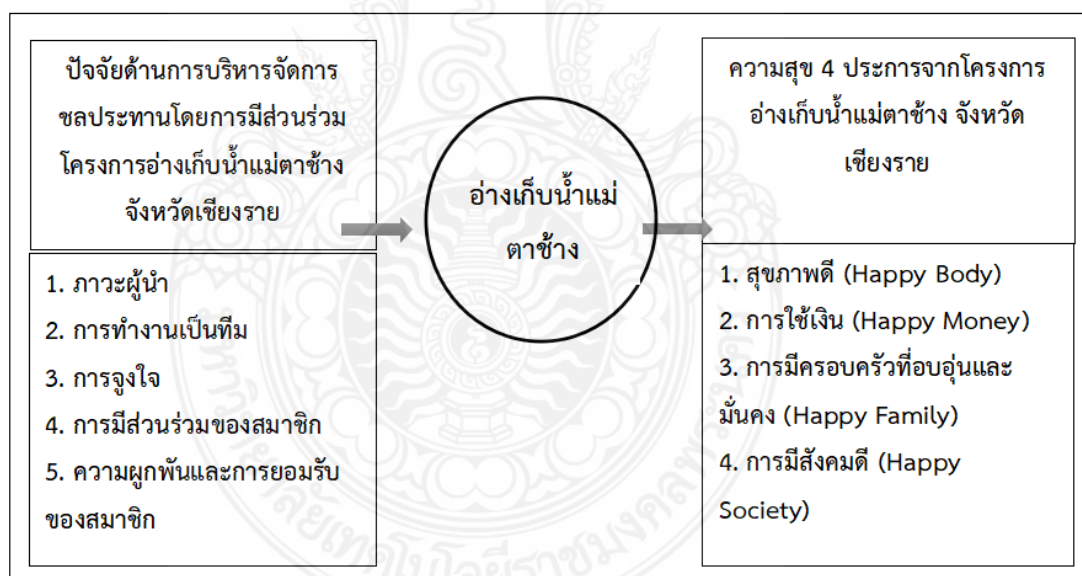
สำหรับขอบเขตการศึกษาในเรื่องนี้มีดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ จำกัดการศึกษาเฉพาะพื้นที่การพัฒนาแหล่งน้ำและพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ทั้งพื้นที่ที่ได้ประโยชน์และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย
2. ขอบเขตด้านเวลา กำหนดกรอบเวลาการศึกษาเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2566
3. ขอบเขตด้านวิธีการ ใช้วิธีการศึกษาแบบผสม (Mixed Methods) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของแต่ละวิธีการวิจัย และนำมาพรรณนาเหตุผลเพื่อสนับสนุนในการวิจัย

4. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือชาวบ้านใน 3 ตำบล คือ ต.ป่าแดด (จำนวน 2 หมู่บ้าน) ต.ศรีถ้อย (จำนวน 1 หมู่บ้าน) และ ต.แม่สรวย (จำนวน 2 หมู่บ้าน) อ.แม่สรวย จ. เชียงราย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ เช่น ผู้นำชาวบ้าน นายอำเภอ ข้าราชการกรมชลประทานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.5 กรอบแนวคิดการศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวความคิดว่าการดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 5 ประการ ได้แก่ ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การจูงใจ การมีส่วนร่วมของสมาชิก และความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก และเมื่อมีการดำเนินการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ เสร็จสิ้นก็จะก่อให้เกิดความสุขกับประชาชนในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมในเรื่องความสุขนี้จะใช้แนวคิด Happy Workplace องค์กรแห่งความสุข ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 4 ประการ ได้แก่ สุขภาพดี (Happy Body) การใช้เงิน (Happy Money) การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) และ การมีสังคมที่ดี (Happy Society) ส่วนอีก 4 ประการคือ มีน้ำใจงาม (Happy Heart) การผ่อนคลาย (Happy Relax) การหาความรู้ (Happy Brain) และการมีคุณธรรม (Happy Soul) นั้นผู้วิจัยเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดการศึกษา

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

สำหรับประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ มีที่น่าสนใจ ดังนี้

1. เพื่อถอดบทเรียนว่ามีปัจจัยอะไรและอย่างไรที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
2. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของกรมชลประทานให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ในการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน
3. การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย นำมาใช้ในการกำหนด Model ต่อการบริหารจัดการชลประทานของกรมชลประทานและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อไป

1.7 สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล (เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่) ที่แตกต่างกันน่าจะมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ที่แตกต่างกัน โดยใช้สถิติ t-test สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ และสถิติ F-test สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์ที่สำคัญของงานวิจัยนี้ ได้แก่

1. การบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารจัดการชลประทานทุกระดับของโครงการชลประทาน โดยให้เกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมกับกรมชลประทานในการตัดสินใจบริหารจัดการและดำเนินงาน/กิจกรรมชลประทาน ตามที่ได้ตกลงเห็นชอบร่วมกันหรือได้กำหนดขึ้น การดำเนินงานการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์สุดท้ายเพื่อให้เกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมกับการชลประทานในการบริหารจัดการน้ำ
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย อันได้แก่ การจูงใจ ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก
3. ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อกลุ่ม สามารถดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ
4. การจูงใจ การนำปัจจัยต่าง ๆ มาเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ต้องการ
5. การทำงานเป็นทีม หมายถึง การที่กลุ่มของบุคคลที่ทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ช่วยกันทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. การมีส่วนร่วมของสมาชิก หมายถึง การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารและดำเนินโครงการ

7. ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก หมายถึง การสัมพันธ์ การเกี่ยว แ่นแน่นแฟ้น เชื่อมโยง มันเป็นความรู้สึกออกมาจากสัญญาตณบนความสนิทสนมหรือได้อีกทางคือทางสายเลือด การที่เราจะผูกพันกับสิ่งใด ๆ ทำให้เกิดการยอมรับในเรื่องนั้น ๆ ได้ง่าย

8.. ความสุข (Happiness) เป็นความรู้สึกพึงพอใจกับชีวิตของตนเองและความรู้สึกพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในพื้นที่รับน้ำโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายเห็นว่ามีความหมายและสำคัญกับตน รวมทั้งความรู้สึกยินดีพอใจกับการดำเนินชีวิตประกอบด้วย 4 ประการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ได้แก่ สุขภาพดี (Happy Body) การใช้เงินเพื่อการยังชีพ (Happy Money) การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) และการมีสังคมที่ดี (Happy Society)

9. สุขภาพดี (Happy Body) คือ สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ มีความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสมดุล

10. การใช้เงินเพื่อการยังชีพ (Happy Money) คือ มีการใช้เงินเป็น มีเงินรู้จักเก็บ รู้จักใช้ เป็นหนี้ให้พอดี มีชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง

11. การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) คือ การมีครอบครัวที่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง

12. การมีสังคมที่ดี (Happy Society) คือ มีความรักสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อสังคม และที่พักอาศัย มีสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะสมแก่การพักอาศัย

1.9 การนำเสนอ

แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 8 หัวข้อหลัก คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์การศึกษา คำถามการวิจัย ขอบเขตการศึกษา กรอบแนวคิดการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย และการนำเสนอ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะนำเสนอ 3 เรื่องด้วยกัน คือแนวคิดทฤษฎี ที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลหน่วยศึกษา

บทที่ 3 วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 หัวข้อ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และแผนดำเนินงาน

บทที่ 4 ผลวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล นำเสนอข้อมูลที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ตามกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยที่มีการอภิปรายผลการศึกษาด้วยเช่นกัน

บทที่ 5 สรุปผล และข้อเสนอแนะ เป็นบทสุดท้ายของการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอของบทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะนำเสนอ 3 เรื่องด้วยกัน คือแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลศึกษา

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดทฤษฎีจะกล่าว 6 เรื่องด้วยกัน คือ เรื่องที่ 1 เริ่มจากการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG หรือ New Public Governance) ซึ่งเป็นกระแสหลักที่ได้รับการกล่าวถึงจำนวนมากในปัจจุบันนี้และได้รับการตอบรับจากทั้งนักวิชาการ ผู้สนใจและการบริหารในภาครัฐ เรื่องที่ 2 ตัวแบบในการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษา เป็นต้น เรื่องที่ 3 คือ การจัดการทุนทางสังคมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ การแบ่งปัน ความยุติธรรม เรื่องที่ 4 การจัดการเครือข่ายเพื่อการบริหารจัดการน้ำ แนวคิดหรือทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการอภิปรายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสร้างความสุขอย่างยั่งยืนคือแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย (Network management) เรื่องที่ 5 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่เป็นประเด็นที่ศึกษากันมาอย่างยาวนาน ว่าหมายถึงอะไร แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำควรดำเนินการอย่างไร มีแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่น่าสนใจอะไรบ้างที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษา และเรื่องที่ 6 สูดท้ายคือแนวคิดเกี่ยวกับความสุข (Happiness) อย่างยั่งยืนอันเป็นผลลัพธ์จากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสร้างความสุขอย่างยั่งยืน

2.1.1. การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance หรือ NPG)

ประเทศไทยมีรูปแบบทางการบริหารที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจ จึงเป็นความท้าทายสำหรับทุกภาคส่วนที่ต้องศึกษาและนำแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance) เข้ามาช่วยแก้ไข ปัญหาของทุกภาคส่วนในปัจจุบัน รัฐบาลส่วนกลางมีบทบาทสำคัญในการกำหนดให้ภาคส่วนต่าง ๆ นำนโยบายของส่วนกลางไปปฏิบัติ

การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่เป็นแนวคิดในการจัดการภาครัฐที่มีพัฒนาการมาจากความพยายามในการแก้ไขจุดอ่อนหรือข้อจำกัดของการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration: TPA.) ที่ได้พัฒนาเป็นการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM.) ก่อนที่จะกลายมาเป็นการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ เหตุผลที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาปรับปรุงจากการจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นการจัดการการปกครองสาธารณะแนวใหม่ เนื่องจากการบริหารการจัดการภาครัฐแนวใหม่มีจุดอ่อนตรงที่ยังไม่ได้สนใจหรือให้

ความสำคัญกับบริบทของสังคม (Social context) ที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบ “VUCA World” (ความผันผวน - Volatility, ความไม่แน่นอน - Uncertainty, ความสลับซับซ้อน - Complexity และ ความคลุมเครือ - Ambiguity) ซึ่งแนวทางการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่สามารถตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ดีกว่า

แนวทางการบริหารของกลุ่มดั้งเดิม (Classic) มุ่งเน้นในเรื่องประสิทธิภาพ โครงการสร้างองค์การจะต้องมีระเบียบแบบแผน (Bureaucracy) มีความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ มีรูปแบบการจัดสรรทรัพยากรจากบนลงล่าง (Top-to-Bottom Model) เน้นการรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจ (Centralized Decision Making) เป็นไปตามสายการบังคับบัญชาและขอบเขตการควบคุม และผู้บริหารในทุกองค์กรต่างก็มีหน้าที่เหมือนกัน (เช่น POSDCoRB) ตามแนวคิดทั่วไป (Generic approach) ซึ่งแนวทางการบริหารแบบดั้งเดิมนั้นเหมาะสมกับบริบทในยุคดังกล่าวคือสภาพสังคมและเศรษฐกิจในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ตอนต้น ที่สังคมในแต่ละประเทศต่างก็อยู่ภายใต้ระบบศักดินา (Feudal system) มีการแบ่งชนชั้นกันอย่างชัดเจน ขาดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส การบริหารแบบดั้งเดิมขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากกว่าหลักการ อันทำให้เกิดข้อขัดแย้งและข้อพิพาทระหว่างองค์การของรัฐและประชาชน ทรัพยากรในสังคมอยู่กับชนชั้นนำที่อ้างความชอบธรรมในลักษณะที่ตนเองสร้างขึ้น การจัดสรรทรัพยากรหรืองบประมาณก็เพื่อคนเฉพาะกลุ่มที่เป็นชนชั้นนำ ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำหรือช่องว่างในสังคมอย่างมาก ชาวบ้านหรือประชาชนก็ยังยากจนและยากที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะได้ การจัดสรรทรัพยากรตามความคิดเห็นของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางของอำนาจ ส่งผลให้ได้รับการพิจารณาจัดสรรงบประมาณในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของอำนาจ นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ & ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา, 2559: น.15) ทำให้เกิดข้อสงสัยในเรื่องความคุ้มค่าของทรัพยากร ความเสมอภาคในสังคม

จุดอ่อนอีกประการที่สำคัญของการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม คือ ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารของประชาชน โดยที่การบริหารราชการไทยแบบดั้งเดิมมุ่งสนใจกับความต้องการของผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงซึ่งคนกลุ่มนี้มีผลต่อความก้าวหน้าของข้าราชการที่จะต้องนำนโยบายไปปฏิบัติ ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ส่งผลให้นโยบายและการปฏิบัติตามนโยบายนั้นมีลักษณะ “ผู้ใช้ไม่ได้สร้าง ผู้สร้างไม่ได้ใช้” กล่าวคือไม่สอดคล้องกับปัญหา/ความต้องการของประชาชน โดยพยายามใช้อำนาจและกฎหมายในการควบคุมประชาชน พยายามสร้างภาพว่าผู้นำทำอะไรถูกเสมอ มีการสร้างภาพลักษณ์ให้กับผู้นำ ประกอบกับภาคประชาชนในขณะนั้นยังอ่อนแอ การศึกษา การสาธารณสุขหรืออื่น ๆ ยังไม่ทั่วถึง ประชาชนยังมีวัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subjective political culture) ข้าราชการมีความเชื่อว่าตนเองสามารถดำเนินการได้ดีกว่าประชาชน ดังนั้นบทบาทในการคิด ในการวางแผน ในการดำเนินการ รวมทั้งการติดตามประเมินผล

จึงเป็นบทบาทของภาครัฐ ประชาชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าแนวทางการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิมมีความสอดคล้องเฉพาะกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในต้นศตวรรษที่ 20 แต่ไม่เหมาะกับสังคมในยุคต่อมาที่โลกไร้พรมแดนหรือยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายของทุนและแรงงาน เพื่อผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ภาคเอกชนมีความเจริญเติบโตและมีความเข้มแข็งมากขึ้น หน่วยธุรกิจหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จในการนำแนวคิดการบริหารสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินการทางธุรกิจของตนเอง จึงมีการนำแนวคิดของภาคเอกชนที่ประสบความสำเร็จมาใช้ในการบริหารภาครัฐแนวใหม่ เน้นการใช้ภาวะผู้นำแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneurial leadership) ในการควบคุมผลผลิต บนพื้นฐานของการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Osborne, 2010: p.26) แนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่จึงพยายามเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของข้าราชการให้พิจารณาประชาชนจาก “ผู้ใช้บริการ” มาเป็น “ลูกค้า” ที่จะต้องสนใจและใส่ใจความต้องการของลูกค้า เพราะจะส่งผลให้เกิดความอยู่รอดขององค์กรและสร้างความได้เปรียบอีกด้วย ส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับขั้นต้นเท่านั้น ประชาชนยังขาดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของบริการสาธารณะ และยังมีมุมมองขี้ประดั้นสิดิ้นขั้นพื้นฐานของประชาชน และมีการกีดกันโอกาสที่จะให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการบริการสาธารณะ เพราะกลัวจะเกิดความยุ่งยากและมีการมาร่วมใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีหรือครอบครอง ซึ่งอาจจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ในสิ่งที่ข้าราชการดำเนินการอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย พฤติกรรมของข้าราชการและระบบราชการดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่ารัฐบาลจะมีการประกาศเป็นนโยบายและกำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็ตาม ระบบราชการไทยยังคงมีพฤติกรรมแบบเดิม ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐยังคงมีกระบวนทัศน์เหมือนเดิม ยังคงเน้นการรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางโดยอ้างว่าเป็นมาตรฐานเดียวกัน ในขณะที่แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่เน้นการกระจายอำนาจที่สามารถตอบสนองปัญหา/ความต้องการของพื้นที่ได้มากกว่า ตรงความต้องการ และเป็นไปอย่างทั่วถึง มากกว่าแนวทางการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ จากพฤติกรรมกระบวนทัศน์ของระบบราชการและดังกล่าว ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถก้าวเข้าไปสู่การจัดการภาครัฐแนวใหม่ได้อย่างสมบูรณ์ การจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นเพียง “เปลือกนอก” ของต้นไม้นั้นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นไม่ได้หมายความว่า การบริหารภาครัฐไม่จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาการเชิงเส้นตรง (linear) โดยทำทีละขั้นตอนเพียงรูปแบบเดียว แต่สามารถก้าวกระโดดข้ามขั้นตอนของการบริหารได้ ไปสู่การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ได้เลยถ้าหน่วยราชการนั้น ๆ มีศักยภาพหรือมีความพร้อมในการดำเนินการ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดระบอบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน และของประชาชน ดังนั้นเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ (Public interest) ที่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมหรือประชาชนเป็นสำคัญ จึงควรเน้นการเสริมสร้างพลัง

อำนาจ (Empowerment) ของหน่วยงานหรือพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ด้วยวิธีการสร้างภาคีเครือข่ายให้ครบทั้ง 5 ภาคส่วน ที่เรียกว่า Quintuple Helix Model อันประกอบด้วย 1) สถาบันการศึกษา 2) ภาครัฐ 3) ภาคเอกชน 4) ภาคประชาสังคมและสื่อ และ 5) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ชนภูมิ นราธิปกรและคณะ. 2562 น.20)

แนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาโดยมีพื้นฐานมาจากแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิมซึ่งแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะนี้มีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจและอาศัยระบบราชการที่เน้นโครงสร้างสายการบังคับบัญชา กฎระเบียบและการสั่งการเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ง่ายต่อการสั่งการ ส่งผลให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง (Barzelay, 1992; Downs, 1967; Lynn Jr, 2001; Peters, 2010; พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ & ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา, 2559) นำไปสู่ยุคของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เปลี่ยนรูปแบบการบริหารภาครัฐให้คล้ายคลึงกับเอกชน มีการนำเทคนิคการบริหารของภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้อย่างหลากหลาย เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดค่าใช้จ่ายให้รัฐ รวมไปถึงการอาศัยให้เอกชนเข้ามาทำสัญญากับรัฐและจัดทำบริการสาธารณะแทนรัฐบางประการ แต่กลับส่งผลด้านลบให้เอกชนมองว่ารัฐคือลูกค้าและมองข้ามประชาชนไป (Gore, 1993; Hood, 1991; Kamensky, 1999; Lynn, 2006; Osborne, 2010; Peters, 1997; พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ & ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา, 2559) ด้วยปัญหาด้านการตอบสนองของภาครัฐที่มีความล่าช้า ไม่ทั่วถึง และไม่เป็นธรรม และปัญหาการดำเนินบริการสาธารณะที่มองข้ามประชาชน จึงเกิดแนวคิดในการบริหารจัดการแนวใหม่ ภายใต้ชื่อ การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (Bevir, 2012; Osborne, 2010, Rhodes, 1996) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ อันได้แก่ 1) การจัดการภาครัฐแบบเครือข่าย (Network Governance) 2) การลดกำแพงภาครัฐ (Blurring Boundary) 3) การระดมทรัพยากรและการร่วมลงทุน (Resource exchange and Joint investment) 4) การส่งเสริมและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการดำเนินกิจการสาธารณะ (Maximize civic engagement and Co-production) ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1) การจัดการภาครัฐแบบเครือข่าย (Network Governance) การจัดการภาครัฐแบบเครือข่ายคือ การสร้างความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายในการจัดทำบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพในยุคสมัยใหม่ แต่เมื่อมองกลับไปพิจารณาแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม จะพบว่าภายใต้แนวคิดการสั่งการแบบระบบราชการที่เน้นจากบนลงล่าง และตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา รูปแบบการทำงานที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะเป็นการสั่งการจากข้าราชการผู้มีอำนาจ (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และ ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา, 2559) ซึ่งมิได้มีความใกล้ชิดกับข้าราชการระดับล่างที่มีหน้าที่ต้องนำนโยบายดังกล่าวสู่การปฏิบัติให้เกิดผลตามต้องการ หรือแม้แต่ประชาชนที่จะได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะดังกล่าวก็มีการละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญแต่อย่างใด ส่งผลให้การทำงานระหว่างองค์กรมีลักษณะเป็นแนวตั้ง (vertical) (Lynn Jr, 2001)

ที่ข้าราชการระดับล่างและประชาชนจะไม่สามารถสะท้อนปัญหาที่พบกลับไปยังผู้กำหนดนโยบายในระดับสูงได้โดยตรง ส่งผลให้บริการสาธารณะที่เกิดขึ้นไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง (Hood, 1991) เมื่อแนวคิดการบริการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) เกิดขึ้นเพื่อต้องการแก้ไขจุดอ่อนของการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมจึงมีการนำแนวคิดการทำงานแบบเอกชนเข้ามาใช้ในการให้บริการสาธารณะ นำไปสู่การมอบอำนาจให้เอกชนเป็นผู้มีอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งช่วยให้บริการสาธารณะที่เกิดขึ้นมีคุณภาพสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อเอกชนเป็นผู้จัดทำบริการสาธารณะ ประชาชนย่อมไม่มีสิทธิ์ในการร้องเรียนถึงปัญหาที่พบ เนื่องจากเอกชนไม่ต้องรับผิดชอบ (responsibility) ใดต่อประชาชน บริการสาธารณะที่เกิดขึ้นจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เช่นกัน (Osborne, 2010) แนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) จึงได้รับการพัฒนาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการปกครองของรัฐเพื่ออุดช่องว่างหรือช่องโหว่ดังกล่าวด้วยกระบวนการที่เรียกว่า เครือข่ายการจัดการภาครัฐ (Network Governance)

เครือข่ายการจัดการภาครัฐเป็นกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งองค์กรภาครัฐและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ เพื่อจัดทำบริการสาธารณะร่วมกันภายใต้นโยบายที่รัฐกำหนดขึ้น (Agranoff & McGuire, 2008; Jones, Hesterly, & Borgatti, 1997: p.68) ซึ่งกระบวนการสร้างเครือข่ายมักจะเกิดขึ้นจากการริเริ่มขององค์กรใดองค์กรหนึ่งที่มีความสามารถในการชักชวนและนำพาให้เกิดการสร้างเครือข่ายได้ (Provan & Kenis, 2008: p.91) ผลลัพธ์ที่ได้จากการสร้างเครือข่ายการจัดการภาครัฐคือ การสร้างองค์กรรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจและสามารถดึงเอาอำนาจจากภาครัฐออกมาสู่องค์กรอื่นที่มีประสิทธิภาพมากกว่า รวมถึงหลีกเลี่ยงจากระบบลำดับชั้น การสั่งการ (hierarchy) จากบนลงล่าง และเปลี่ยนไปเป็นการทำงานแบบแนวราบ (horizontal) ที่เน้นความเสมอภาคเท่าเทียมกันซึ่งช่วยให้ง่ายต่อการร่วมกันตัดสินใจ (co-operative forms of decision-making) ขององค์กรภายในเครือข่าย ส่งผลต่อเนื้อให้เครือข่ายสามารถบรรลุเป้าหมายของตนได้เร็วกว่าการทำงานด้วยหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว (Coen & Thatcher, 2008: p.32) หนึ่งในลักษณะของการสร้างเครือข่ายที่เกิดขึ้นและสามารถช่วยผลักดันโครงการขนาดใหญ่ได้คือ ตัวแบบที่เรียกว่า Quintuple Helix ซึ่งพัฒนาจากตัวแบบ Triple Helix Model ซึ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย (university) ผู้ผลิตที่มาจากภาคธุรกิจ (industry) และภาครัฐ (government) เพื่อสร้างความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้และมีการพัฒนาบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพด้วยการเพิ่มองค์กรจากสถานศึกษา (Leydesdorff & Etzkowitz, 1998: p.89) มีการต่อยอดและพัฒนาขึ้นเป็น Quadruple Helix Model ที่เพิ่มฝ่ายสื่อสารและองค์กรทางวัฒนธรรม (media and culture-based public) เพื่อช่วยให้ความรู้หรือนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายสามารถกระจายออกไปสู่สาธารณะ ช่วยให้โครงการของเครือข่ายเป็นที่รู้จักในวงกว้างและได้รับการส่งเสริมผ่านผู้ที่เห็นถึงประโยชน์ของโครงการ (Carayannis & Campbell, 2009: p.3)

2) การลดกำแพงภาครัฐ (Blurring Boundary) นับตั้งแต่ในยุคสมัยของแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม ภาครัฐเน้นการใช้รูปแบบของการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง เน้นการปฏิบัติราชการแบบบนลงล่างในลักษณะของการจัดทำบริการสาธารณะแบบเดียวกันทั้งหมด เพื่อให้ง่ายต่อการสั่งการ (One-size fit all) ส่งผลให้บริการสาธารณะที่กำหนดโดยการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความแตกต่างกันได้ในแต่ละบริบท (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ & ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา, 2559 : น.38) มาสู่แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ที่ภาครัฐพยายามปรับตัวให้มีการบริหารงานแบบเอกชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำบริการสาธารณะ ส่งผลให้เกิดรูปแบบการให้บริการสาธารณะผ่านการทำสัญญากับเอกชน นำไปสู่ปัญหาที่เกิดจากเอกชนผู้จัดทำบริการสาธารณะซึ่งมองว่าภาครัฐคือลูกค้า รวมไปถึงเมื่อเอกชนคือผู้ที่มีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ โครงการที่เกิดขึ้นจึงเป็นโครงการที่มาจากความต้องการหรือเกิดจากการผลักดันของเอกชน ซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของภาคเอกชนที่มีการแสวงหากำไร จึงอาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นบริการสาธารณะที่ประชาชนต้องการ ภาครัฐจึงไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง (Hood, 1991 : p.65, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักงบประมาณของรัฐสภา, 2559) สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับการที่ภาครัฐไม่สามารถเข้าใจหรือรับรู้สิ่งที่ประชาชนต้องการได้จากประชาชนโดยตรงเสมือนมีกำแพงทางความคิด (boundary) ขวางกั้นระหว่างภาครัฐและประชาชนไว้ แนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่จึงเข้ามาเพื่อทำลายกำแพงดังกล่าว

แนวคิดของการลดกำแพงภาครัฐ (Blurring Boundary) คือกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนการจัดทำบริการสาธารณะในฐานะที่ภาครัฐคือผู้ที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติ โดยหากมองภาพลักษณ์ของภาครัฐในมุมมองเก่า จะมองว่าภาครัฐคือผู้มีอำนาจและมีความห่างไกลจากประชาชน มักจะมองตัวเองอยู่เหนือประชาชน ส่งผลให้การทำงานร่วมกับเอกชนที่หวังเพียงแต่ผลประโยชน์เป็นไปได้อย่าง ดั้งนั้นการจัดทำบริการสาธารณะที่เหมาะสมจะต้องมีการทำลายกำแพงความคิดดังกล่าวเสียก่อน เพื่อให้บริการสาธารณะที่เกิดขึ้นสามารถแก้ไขปัญหาที่ประชาชนพบเจอ และประชาชนต้องการได้อย่างแท้จริง หนึ่งในวิธีการทำลายกำแพงที่มีประสิทธิภาพคือการสร้างเครือข่ายของภาคประชาสังคมให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วม ผ่านการรวมตัวกันของประชาชนหลากหลายกลุ่มหลายหลายภาคส่วน เพื่อเข้ามากดดันและแสดงออกถึงพลัง ให้ภาครัฐสามารถได้ยินมองเห็น และเข้าใจความต้องการของประชาชนมากขึ้น (Brass, 2012 : p.21 Stoker, 1998 : p.18) จากพัฒนาการของกระบวนการสร้างเครือข่ายและแนวคิดการลดกำแพงภาครัฐเพื่อกำหนดนโยบาย ส่งผลให้เกิดกระบวนการภายในเครือข่ายมีการระดมทรัพยากร (resource exchange) ระหว่างเครือข่าย รวมไปถึงการร่วมลงทุน (joint investment) ที่แต่ละฝ่ายนำทรัพยากรของตนเองเข้ามาร่วมในโครงการ ทำให้เกิดความร่วมมือและรู้สึกเป็นเจ้าของ เพื่อให้โครงการสามารถดำเนินไปได้ และต่อบัวตฤประสงค์การร่วมเครือข่ายที่องค์กรของตนต้องการ

3) การระดมทรัพยากรและการร่วมลงทุน (Resource exchange and Joint investment) การระดมทรัพยากร (resource exchange) และการร่วมลงทุน (joint investment) ระหว่างเครือข่าย เกิดขึ้นหลังจากการสร้างเครือข่าย ด้วยการนำทรัพยากรที่ฝ่ายของตนมี เช่น ทุนทรัพย์ ข้อมูล และเทคโนโลยี เข้ามาร่วมดำเนินการในเครือข่าย เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละฝ่ายและผลักดันให้โครงการสามารถเกิดขึ้นได้ตรงตามต้องการ (Xu, Sun, & Si, 2015 : p.27) หากย้อนกลับไปที่แนวคิดของการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม (TPA) จะเห็นได้ว่า แนวคิดดังกล่าวมีการทำงานแบบระบบราชการที่มีลำดับการสั่งการหลายชั้นและต้องใช้ ขนาดขององค์กรที่ใหญ่มาเป็นหน่วยในการสั่งการ ส่งผลให้การบริหารจัดการงบประมาณขาดประสิทธิภาพและนำไปสู่ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหรืออาจจะมิงงบประมาณเกินความจำเป็นก็เป็นไปได้ เนื่องจากผู้กำหนดงบประมาณไม่เข้าใจถึงสิ่งที่ข้าราชการระดับล่างพบเจอ ในยุคของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) จึงได้มีการนำรูปแบบการจัดการงบประมาณแบบเอกชนเข้ามาใช้ ซึ่งช่วยให้ภาครัฐมีการลดขนาดองค์กรลงและสามารถประหยัดงบประมาณได้จำนวนมาก (Kamensky, 1999: p.15, Lynn, 2006: p.54) อย่างไรก็ตาม แนวคิดการบริหารจัดการแบบเอกชนตามแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ยังพบว่าไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้ในทุกพื้นที่ เนื่องจากในแต่ละรัฐย่อมมีระบบกฎหมายในรูปแบบของระบบราชการที่แตกต่างกัน แม้แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่พบว่า ปัญหาของระบบราชการไม่ได้เกิดขึ้นที่ตัวข้าราชการ แต่กลับเป็นปัญหาที่ระบบการจัดการของราชการมีความซับซ้อนจนมากเกินไป ส่งผลให้ระบบกลืนกินข้าราชการยุคใหม่จนไม่สามารถแก้ไขได้ (Gore, 1993) แม้ว่าแนวคิดการบริหารภาครัฐแบบราชการจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้ภาครัฐได้ แต่ท้ายที่สุด ระบบราชการก็จะย้อนกลับมาสร้างปัญหาเช่นเดิม (Peters, 1997: p.17) ส่งผลให้การจัดสรรงบประมาณไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในยุคของแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) จึงได้นำวิธีการระดมทรัพยากร (resource exchange) และการร่วมลงทุน (joint investment) มาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณในการจัดทำบริการสาธารณะ

4) การส่งเสริมและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการดำเนินกิจการสาธารณะ (Maximize civic engagement and Co-production) กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civic Engagement) หมายถึงการที่กลุ่มประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น กำหนดและตรวจสอบต่อกระบวนการบริหารของภาครัฐ ซึ่งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องต่อแนวคิดประชาธิปไตย (Berger, 2009 : p.35) โดยหากมองย้อนไปในยุคสมัยของแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม (TPA) จะกำหนดให้ข้าราชการระดับสูงเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและให้ข้าราชการระดับล่างเป็นผู้นำนโยบายสู่การปฏิบัติ (พีริลลิตี ค้านวนคิลป์ และ ธิชเชลิม สุทธิพงษ์ประชา, 2559 : น.12) โดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดบริการสาธารณะที่ตนต้องการ จนกระทั่งผ่านมาถึงยุคของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ที่บริการสาธารณะส่วนหนึ่งมีที่มาจากความต้องการของเอกชนและประชาชนผู้มีความต้องการในการ

แสดงออกทางความคิด (Cooper, Bryer, & Meek, 2006 : p.59) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ประชาชนผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวมีจำนวนน้อย จึงไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมและไม่สามารถค้นหาความต้องการของประชาชนทั้งหมดได้ (John, 2009 : p.32) หากแต่มองถึงการสร้างความร่วมมือตามแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) จะเห็นว่า กระบวนการสร้างความร่วมมือที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดในลักษณะของคนกลุ่มเล็ก แต่หมายถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่าย ได้มีการเพิ่มกระบวนการส่งเสริมและสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการดำเนินกิจการสาธารณะ (maximize civic engagement) เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายโดยผ่านกระบวนการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของประชาชน และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบโครงการเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้จริง สามารถสร้างกระบวนการร่วมกันผลิตสินค้าสาธารณะ (co-production) ด้วยการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริการสาธารณะนั้น จากกระบวนการดังกล่าว นำไปสู่การสร้างความเป็นเจ้าของ (ownership) และมีความใกล้ชิดต่อบริการสาธารณะมากขึ้น การสอดส่องดูแลจึงเป็นสิ่งที่ประชาชนสนใจนำไปสู่ความโปร่งใส (transparency) ของบริการสาธารณะนั่นเอง (Denhardt & Denhardt, 2015 : p.45 Salamon, 2000 : p.17)

กล่าวโดยสรุปคือ แนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) คือแนวคิดที่ถูกนำเข้ามาเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของระบบราชการและการรวมศูนย์อำนาจที่เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบดั้งเดิม (TPA) และแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ด้วยแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) ที่นำรูปแบบการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคมเข้ามาเพื่อลดกำแพงภาครัฐ (Blurring Boundary) ให้ภาครัฐรับรู้ถึงปัญหาของประชาชน นำไปสู่การสร้างเครือข่ายระหว่างภาครัฐและเอกชน (Network Governance) ร่วมกัน เพื่อสร้างนวัตกรรมในการจัดทำบริการสาธารณะใหม่ ส่งผลให้สามารถเพิ่มการมีส่วนร่วมให้ทุกภาคส่วนนำไปสู่บริการสาธารณะที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ ที่กรมชลประทานเน้นการบริหารและจัดการแบบมีส่วนร่วมซึ่งชาวบ้านในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในเกือบทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

2.1.2. ตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความสำคัญหลายประการ ทั้งนี้ นโยบายสาธารณะมีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมือง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติอาจส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้ตัดสินใจนโยบายรวมถึงหน่วยงานผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติการตลอดจนถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากนโยบาย (วรเดช จันทรศรี, 2554) การนำนโยบายไปปฏิบัติจึงต้องพึงระมัดระวังผลกระทบที่จะตามมาเนื่องจากทุกนโยบาย (รวมถึงโครงการ) มีทั้งผลดีหรือประโยชน์ที่จะได้รับ (Benefits) และผลเสียหรือต้นทุน (Costs)

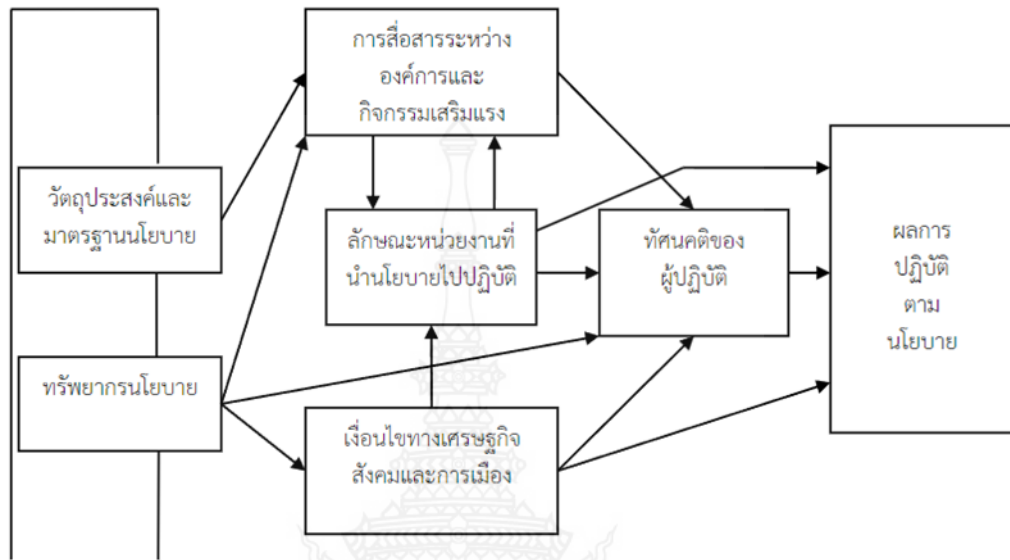
สำหรับตัวแบบทางทฤษฎีของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ (1) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง (Top-down Theories of Implementation) (2) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Theories of Implementation) และ (3) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสม (Hybrid Theories of Implementation) ดังมีรายละเอียดพอสังเขปดังต่อไปนี้ (ดัดแปลงจาก เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2566 : น.92-98, ฐิตพล น้อยจาด, 2023 : น.67-75 และสัญญา เคณาภูมิ และบุรฉัตร จันทรแดง, 2562 : น.115-121)

1) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง (Top-down Theories of Implementation) ให้ความสำคัญกับความสามารถของผู้นำในการกำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของนโยบายอย่างชัดเจน รวมไปถึงการติดตามกำกับดูแล และควบคุมการนำนโยบายไปปฏิบัติตามที่กำหนด ผู้นำนโยบายมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย สมมติฐานของทฤษฎีนี้ คือ (1) การนำนโยบายไปปฏิบัติเริ่มต้นมาจากการตัดสินใจของรัฐบาลกลาง (2) เน้นที่กระบวนการทางการเมืองตามทฤษฎีระบบ (3) มักไม่สนใจผลกระทบของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติที่มีต่อการให้บริการสาธารณะตามนโยบายของรัฐที่กำหนดมา (4) นโยบายเป็นปัจจัยนำเข้า (inputs) และการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นผลผลิต (Outputs) และ (5) แนวการศึกษาที่เน้นบทบาทการใช้อำนาจของผู้นำเป็นสำคัญ

สำหรับผลงานของนักวิชาการที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ผลงานของเพรสแมน (Pressman) และวิลดาฟสกี (Wildavsky) ในปี ค.ศ. 1973 ผลงานของแวน มีเตอร์ (Van Meter) และแวน ฮอร์น (Van Horn) ปี ค.ศ. 1975 ผลงานของบาร์แดช (Bardach) ปี ค.ศ. 1977 และผลงานของซาบาเตียร์ (Sabatier) และ แมซเมเนียน (Mazmanian) ปี ค.ศ. 1979, 1980 และ 1983 เป็นต้น

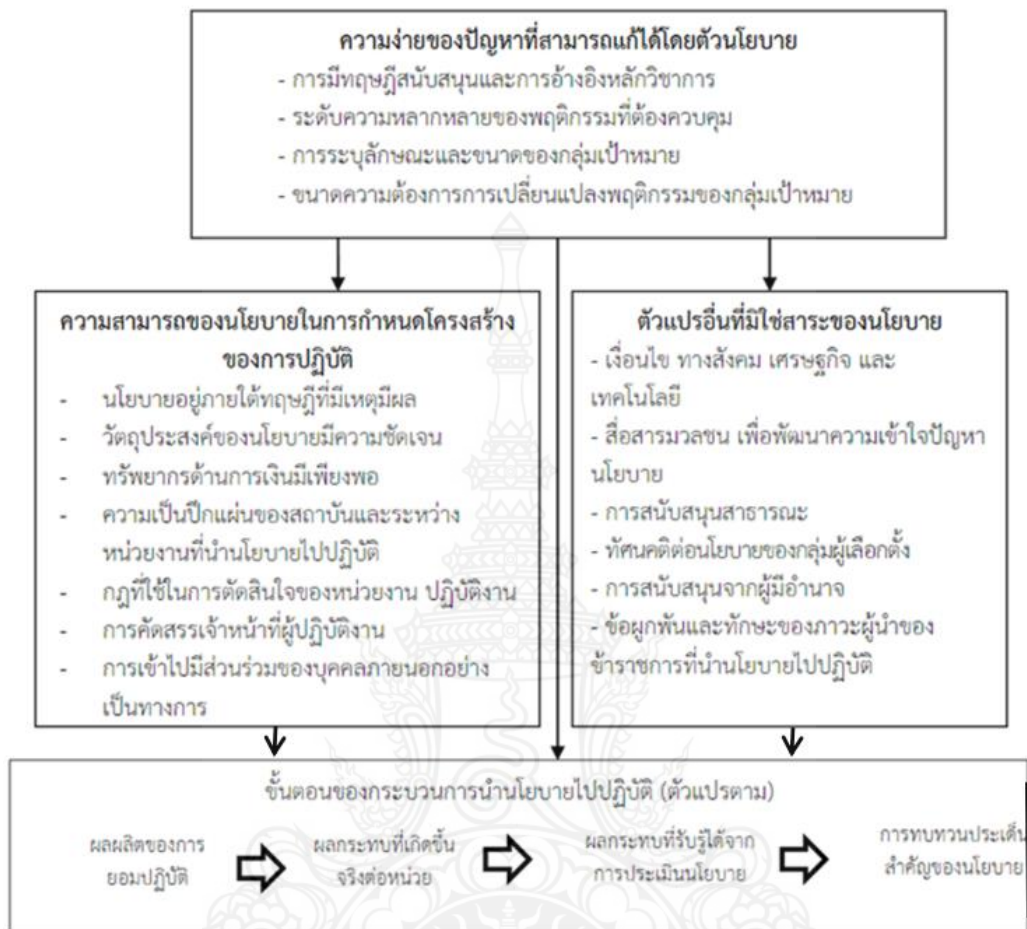
- **ตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ของแวน มีเตอร์และแวน ฮอร์น** มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ วัตถุประสงค์และมาตรฐานนโยบาย (Policy Standards and Objectives) ทรัพยากรนโยบาย (Policy Resources) การสื่อสารระหว่างองค์กรและกิจกรรมการเสริมแรง (Inter-Organizational Communication and Enforcement Activities) ลักษณะหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ (The Characteristics of Lamenting Agencies) เงื่อนไขทาง

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (Economic, Social and Political Conditions) และความตั้งใจของผู้ปฏิบัติ (The Disposition of Implementers)

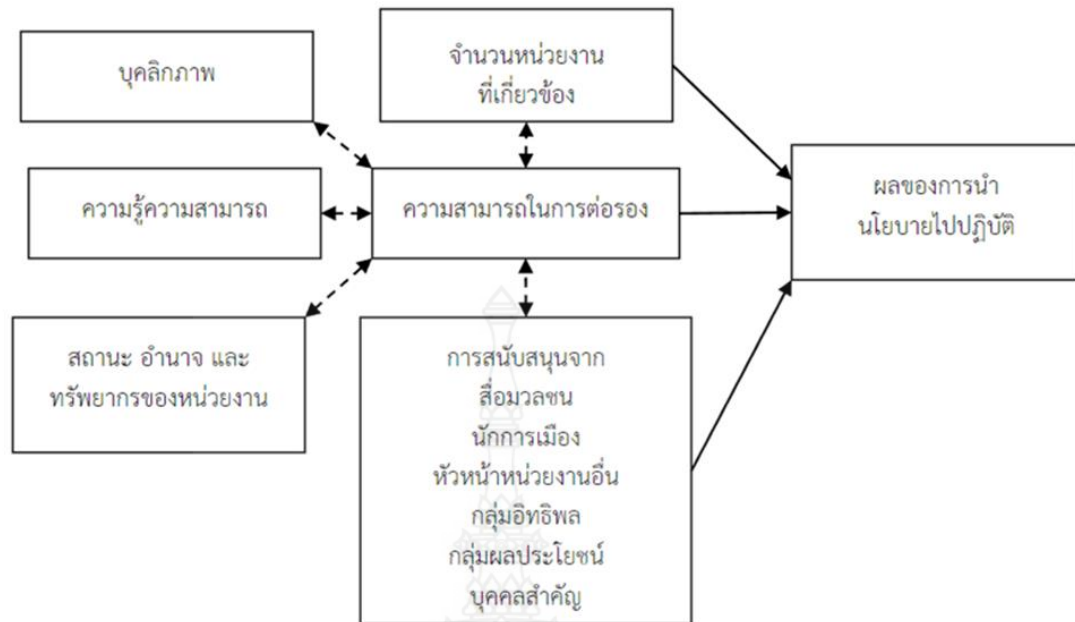
ภาพที่ 2.1 ตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติของแวนมีเตอร์และแวนฮอร์น
ที่มา : Van Horn, Carl E. & Van Meter, Donald S. ,1975, p.208.

- **ตัวแบบการวิเคราะห์กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติของซาบาเตียร์และแมชมาเนียน** มีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ความง่ายหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาของนโยบายซึ่งถูกระบุไว้ในนโยบายแล้ว ความสามารถของนโยบายที่ช่วยกำหนดโครงสร้างการปฏิบัติงานให้เกิดการบรรลุผลสำเร็จตามนโยบายที่กำหนดไว้ และผลกระทบโดยรวมของตัวแปรด้านอื่น ๆ ที่มีต่อการสนับสนุนในการดำเนินนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์

ภาพที่ 2.2 ตัวแบบการวิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติของซาบาเตียร์และแมซมานเนียน
ที่มา : Sabatier and Mazmanian (1980,p.539)

- **ตัวแบบทางการเมือง (Political Model)** มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการเจรจา สถานะของอำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่ของหน่วยงานที่จะใช้เป็นเครื่องมือเจรจาต่อรองกับฝ่ายอื่นที่เป็นตัวแทนขององค์การ (Players) จำนวนหน่วยงานที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามนโยบาย การสนับสนุนจากนักการเมือง สื่อมวลชน กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ บุคคลสำคัญต่าง ๆ รวมถึงสภาพความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ในการต่อรองของผู้เล่น

ภาพที่ 2.3 ตัวแบบทางการเมือง

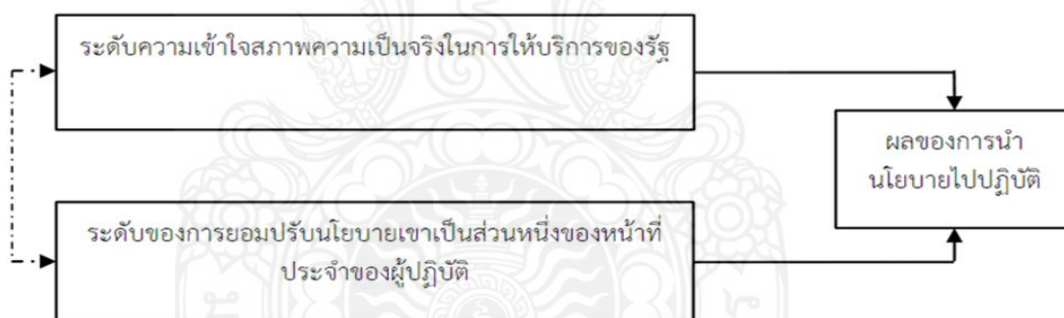
ที่มา : Pressman and Wildavsky, 1973 ; Bardach, 1977; Sabatier and Mazmanian, 1980: p.540

2) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Theories of Implementation) ทฤษฎีนี้ เน้นผู้ปฏิบัติเชิงพื้นที่ในฐานะผู้ให้บริการและมองการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นกระบวนการต่อรองที่เกิดในเครือข่ายของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นช่วงปลายทศวรรษ 1970 ถึงทศวรรษ 1980 สมมติฐานของทฤษฎี นี้ ได้แก่ (1) ผลลัพธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบาย (2) การเชื่อมโยงเชิงสาเหตุและผลตามความเชื่อของทฤษฎีจากบนลงล่างก็อาจไม่เป็นจริงเสมอไปหรืออาจไม่ได้ผลจริงตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย (3) สนใจศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในระดับของการรับบริการสาธารณะและสาเหตุที่แท้จริงที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในระดับล่าง (4) การศึกษาเริ่มจากการระบุเครือข่ายที่เกี่ยวข้องของตัวแสดงในการให้บริการสาธารณะที่แท้จริงเป็นอย่างไร และ (5) ปฏิเสธแนวคิดนโยบายเริ่มมาจากระดับบนและส่งนโยบายลงมาให้ผู้ปฏิบัติเพื่อปฏิบัติตามจะให้ผลสำเร็จมากที่สุด แต่มีแนวคิดว่าการใช้ดุลพินิจการให้บริการระดับล่างเป็นปัญหาที่แท้จริงมากกว่าการพิจารณาจากระดับบน

สำหรับผลงานนักวิชาการที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ ลิปสกี (Lipsky) ปี ค.ศ.1971 และ เอลมอร์ (Elmore) ปี ค.ศ.1980 และ เฮิน (Hjern) ปี ค.ศ.1982 เป็นต้น

- **ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Process Model) ของลิปสกี (Lipsky)** ตัวแบบนี้เชื่อว่าอำนาจขององค์กรไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งทางรูปนัย (Formal Positions) ซึ่งได้แก่ หัวหน้าองค์กรหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ ในทางตรงกันข้าม

อำนาจที่แท้จริงอยู่กระจุกกระจายกันทั่วไปทุกแห่งในองค์กรมากบ้างน้อยบ้าง หมายความว่าสมาชิกขององค์กรทุกคนมีอำนาจเช่นเดียวกันในแง่ของการใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการผู้ปฏิบัติที่มีหน้าที่ต้องติดต่อกับประชาชนอย่างใกล้ชิด หรือที่ลิปสกี (Lipsky) เรียกว่า “Street-Level Bureaucrats” (วรเดช จันทรศร, 2554: น. 145) สามารถใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจที่จะเลือกปฏิบัติในการปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยที่ผู้บังคับบัญชาไม่อาจจะควบคุมได้ การริเริ่มให้มีโครงการใหม่ ๆ ที่จะไปมีผลกระทบหรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันของข้าราชการเหล่านี้มักจะไร้ผล อาจจะมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง นอกเสียจากข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติจะยอมรับหรือมีการปรับนโยบายแนวทางการปฏิบัติเหล่านี้เข้าไปเป็นสอดคล้องกับหน้าที่ประจำวันหรือได้รับประโยชน์มากกว่าที่จะต้องเสียไป ดังนั้น การที่จะนำเทคนิคทางการบริหารหรือวิธีการพัฒนาใหม่ ๆ มาใช้ก็ดี การออกระเบียบแบบแผนเพื่อหวังจะให้ข้าราชการที่รับผิดชอบในด้านการบริการประชาชนทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็มักจะไร้ผล คุณค่าของตัวแบบนี้อยู่ที่การแสดงให้เห็นว่าในบางครั้งที่การกำหนดนโยบาย การออกแบบโครงการเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นการหรือประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วยก็ดีจำเป็นต้องพัฒนามาจากเบื้องล่างเพื่อให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตาม และการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์นั้น จำเป็นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงและพฤติกรรมกรการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ อย่างชัดเจน (วรเดช จันทรศร, 2554, น.145)

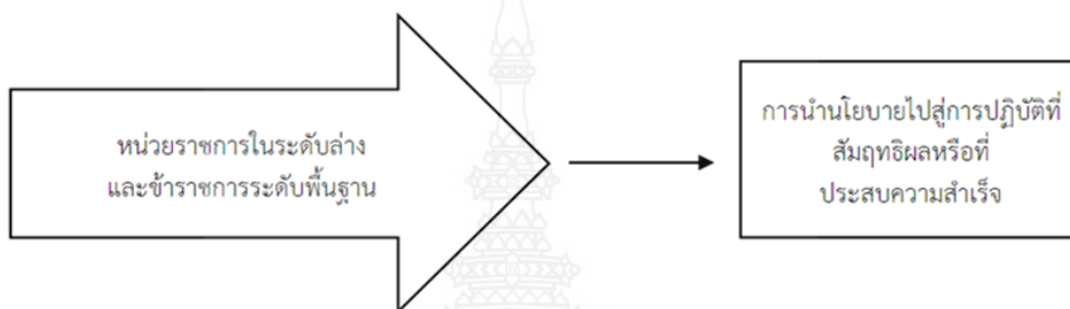
ภาพที่ 2.4 ตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการของลิปสกี (Lipsky)

ที่มา : Woradech Jantarasorn. 2009: น.145.

- ตัวแบบการวิเคราะห์หน่วยงานในระดับล่างและข้าราชการระดับพื้นฐาน (Backward Mapping or Bottom up Perspective Model) ตามตัวแบบการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ผ่านมานั้นไปที่กลุ่มผู้มีตำแหน่งสูงตามโครงสร้างอำนาจหน้าที่เป็นสำคัญ แต่ตัวแบบนี้การวิเคราะห์การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผลตามต้องการจะต้องสนใจหรือมีการเอาใจใส่ไปที่กลุ่มบุคคลที่มีส่วนรับผิดชอบของการทำให้เกิดผลลัพธ์เกิดขึ้นมากกว่านั้นคือข้าราชการผู้ปฏิบัติที่

อาจจะบิดเบือน หักเหน็ดในการปฏิบัติ แม้จะกำหนดนโยบายสวยหรู แต่การปฏิบัติของข้าราชการระดับล่างมีปัญหา นโยบายนั้น ๆ ก็ยากที่จะสำเร็จได้

องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบนี้ คือ แม้ว่าการกำหนดเป้าหมายของนโยบายจะเป็นเรื่องของผู้ที่มีหน้าที่ในการตัดสินใจ แต่เมื่อมีการปฏิบัติขึ้นอยู่กับหน่วยงานระดับล่างและข้าราชการผู้ปฏิบัติที่เป็นด่านแรกในการให้บริการประชาชน ที่จะต้องมีการปรับแต่งหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับพื้นที่หรือองค์การนั้น ๆ ข้าราชการผู้ปฏิบัติตามนโยบายจึงมีความสำคัญที่จะทำให้นโยบายที่รัฐกำหนดเหมาะสม (fit) กับบริบท

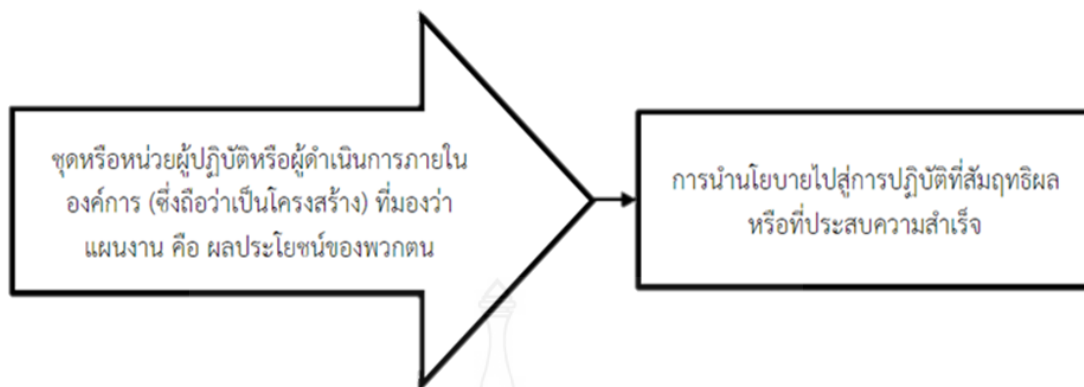

ภาพที่ 2.5 ตัวแบบการวิเคราะห์หน่วยงานในระดับล่างและข้าราชการระดับพื้นฐาน

ที่มา : Elmore, 1978: p.185

- ตัวแบบการวิเคราะห์โครงสร้าง (The Model of Structure)

องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบการวิเคราะห์โครงสร้าง คือ ชุดหรือหน่วยของผู้ปฏิบัติหรือผู้ดำเนินการชุดต่าง ๆ ที่เป็นฝ่ายในการนำแผนหรือแผนงานไปปฏิบัติคือ ผลประโยชน์ของพวกตนมีผลต่อการนำนโยบายไปสู่ การปฏิบัติที่สัมฤทธิ์ผล กล่าวคือ เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง เช่น ค่าทำการนอกเวลา เป็นต้น ดังนั้นในการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของผู้ปฏิบัติก็อาจจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

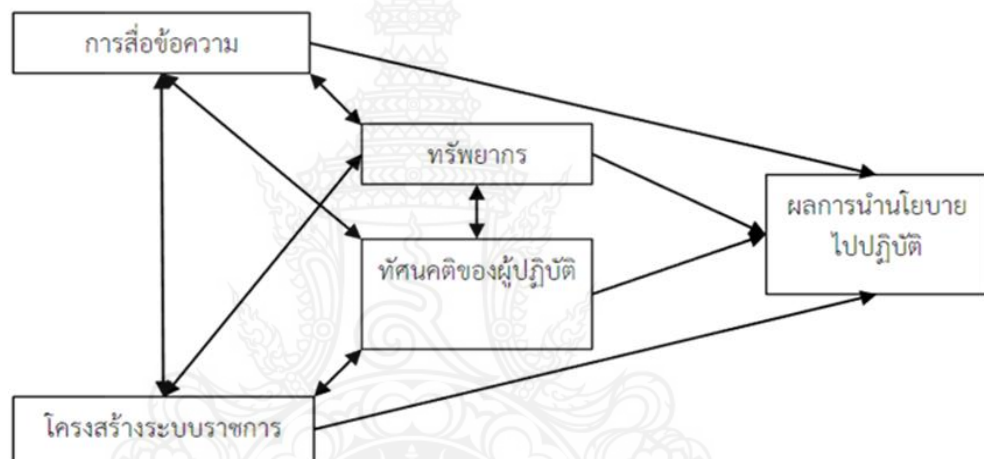

ภาพที่ 2.6 ตัวแบบการวิเคราะห์โครงสร้าง
ที่มา : Hjern, 1982: p. 211

3) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสม (Hybrid Theories of Implementation) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละยุคย่อมมีการพัฒนาเป็นของตนเอง มีความเหมาะสมของแต่ละยุค แต่ละทฤษฎีก็มีจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง แนวคิดของทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติยุคหนึ่งก็สอดคล้องกับยุคนั้น ๆ ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่างและล่างขึ้นบนก็มีจุดอ่อนเป็นเรื่องปกติ และเป็นประเด็นโต้แย้งทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่หลายปี นักวิจัยหลายคนจึงพยายามสังเคราะห์ทฤษฎีทั้งสองเข้าด้วยกัน เช่น เอลมอร์ (Elmore) ปี ค.ศ.1985 ซาบาเตียร์ ปี ค.ศ.1986 และ ก็อกกิน (Goggin) และคณะ เมื่อปี ค.ศ.1990 ทฤษฎีผสมนี้พยายามรวมเอาองค์ประกอบที่เป็นข้อดีของทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกันเพื่อปิดจุดอ่อนของแต่ละฝ่ายและพัฒนาทฤษฎีขึ้นใหม่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นต้นว่า (1) ทฤษฎีบนลงล่างที่เน้นการเริ่มต้นจากข้างบนหรือผู้นำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทฤษฎีทั่วไปที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของการบริหารหรือสังคมได้อย่างทั่วถึงและเป็นแบบอย่างหรือมาตรฐานเดียวกัน ยึดถือตามแนวกระบวนการและขั้นตอนของนโยบายเป็นสำคัญ เน้นการตัดสินใจอยู่ที่ระดับบนหรือผู้นำมีการนำไปปฏิบัติโดยระดับล่างหรือผู้ปฏิบัติ เชื่อว่าผู้ปฏิบัติจะสามารถปฏิบัติให้เกิดผลตามที่ระดับบนต้องการ ซึ่งก็เป็นการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้นำเป็นสำคัญ (2) ทฤษฎีล่างขึ้นบนมุ่งศึกษาจากระดับล่างที่เป็นผู้ปฏิบัติและขยายออกไปทางข้างเพื่อหาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะกลายเป็นตัวแสดง (actors) มีจุดมุ่งหมายที่จะพรรณนาและอธิบายพฤติกรรมของตัวแสดงที่เป็นผู้ปฏิบัติในการให้บริการสาธารณะกับประชาชน มีการให้ความสำคัญกับตัวแสดงในภาคส่วนต่าง ๆ เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพราะมีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน จึงมีการผสมผสานของทั้งสองแนวคิด โดยพยายามอธิบายว่าด้วยข้อจำกัดของระดับบนไม่มีทางที่จะควบคุมระดับล่างให้ปฏิบัติตามนโยบายได้หมดทุกกรณี ทุกเวลา และทุกเงื่อนไข เนื่องจากระดับล่างมีดุลพินิจและผลประโยชน์เป็นของตัวเองเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงอาจจะมีการบิดเบือน (distort) นโยบายที่กำหนดโดยระดับบน ทฤษฎีระดับล่างขึ้นบนยึดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ นอกจากผู้นำแล้วยังต้องคำนึงถึงเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคมและกลุ่มเป้าหมายที่

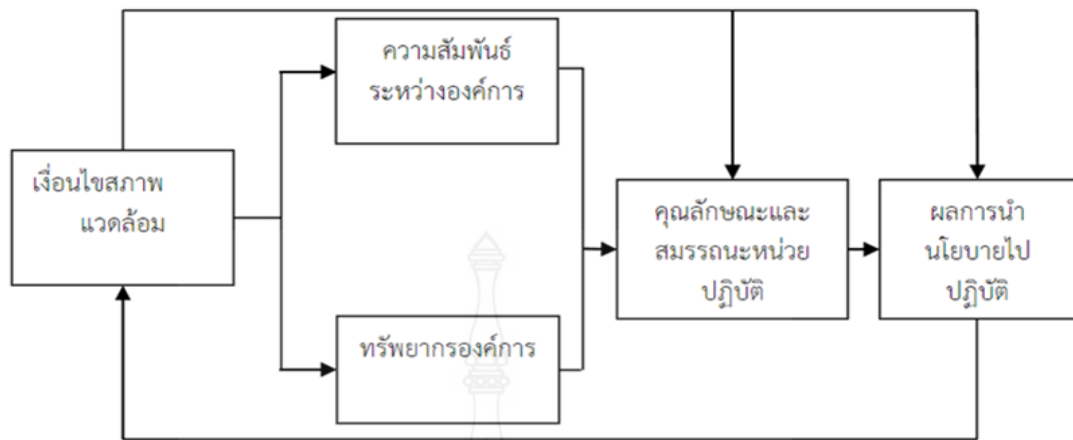
จะได้รับผลกระทบ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนอีกด้วย ดังนั้นการผสมผสานระหว่าง ทฤษฎีทั้งสองกลายเป็นทฤษฎีใหม่ทำให้เกิดแนวทางบูรณาการขึ้นมาใหม่และน่าสนใจขึ้นมาจำนวนมาก จนสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างได้มากมายและได้รับการยอมรับจากทั้งนักวิชาการและผู้สนใจทางด้านนี้อีกด้วย

- **ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Interactions between Factor Models)** องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย คือ การสื่อข้อความ (Communication) ทรัพยากร (Resources) จุดยืนหรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน (Dispositions or Attitudes of Implementer) และโครงสร้างระบบราชการ (Bureaucratic Structure) ทั้งสี่ประการ มีความสัมพันธ์โต้ตอบกันจะขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไม่ได้ แต่ระดับความสำคัญของแต่ละปัจจัยอาจจะไม่เท่ากัน

ภาพที่ 2.7 ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย
ที่มา : Edwards III, George C. 1980,p.148

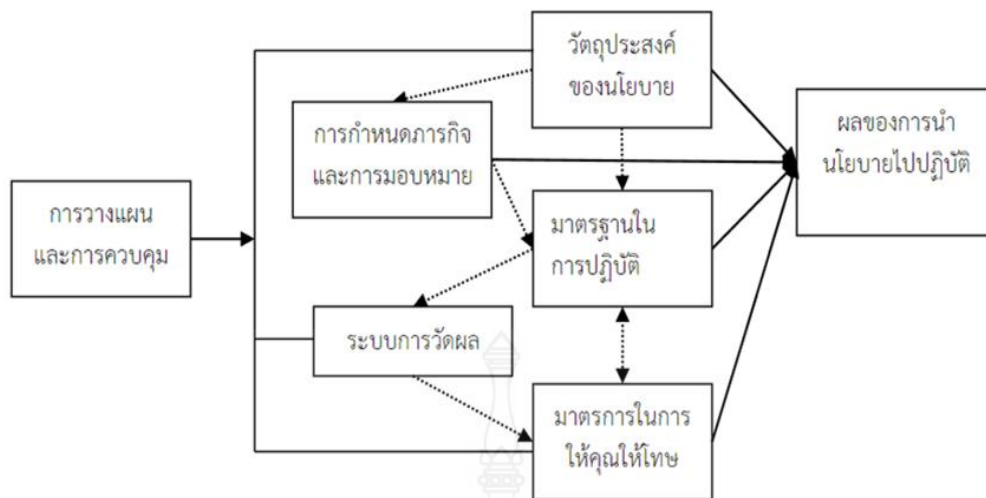
- **ตัวแบบการกระจายอำนาจ (A Model of Decentralization Program Implementation Process)** การให้ความสำคัญต่อการกระจายอำนาจโดยมีสมมติฐานว่า ผลการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นผลจากอิทธิพลของกลุ่มตัวแปร 4 กลุ่ม ได้แก่ เงื่อนไขสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ ทรัพยากรองค์การสำหรับนำนโยบายไปปฏิบัติ และคุณลักษณะและสมรรถนะของหน่วยงานปฏิบัติ ซึ่งแต่ละกลุ่มตัวแปรอาจจะมีผลโดยตรงกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในขณะที่บางกลุ่มตัวแปรมีผลโดยอ้อมต่อผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ภาพที่ 2.8 ตัวแบบการกระจายอำนาจ

ที่มา : Cheema,Shabbir G. & Rondinelli, Dennis A. 1983,p.25

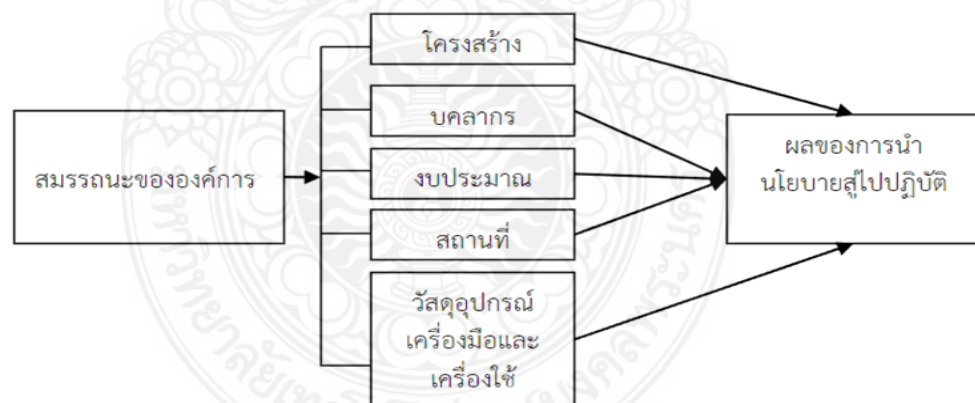
- **ตัวแบบยึดหลักเหตุผล (Rational Model)** องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องเริ่มต้นมาจากการวางแผนและการควบคุมซึ่งถือว่าเป็น 2 หน้าที่ทางการบริหารที่ต้องไปด้วยกันควบคู่กันไป ในการวางแผนก็เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจว่าอะไรคือเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้กำหนดนโยบายต้องการบรรลุผล ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถกำหนดภารกิจ มอบหมายงาน หรือกำหนดความรับผิดชอบเฉพาะของแต่ละฝ่ายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบายอีกด้วย แต่ละฝ่ายจะได้ทราบขอบเขตและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบาย จะช่วยให้การประสานการปฏิบัติงานเป็นไปโดยราบรื่น การกำหนดมาตรฐานในการทำงานก็มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นเกณฑ์หรือผลงานขั้นต่ำที่ยอมรับได้ จะช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดระบบการประเมินผลที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติ อันเป็นการง่ายที่ผู้บริหารนโยบายสามารถควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายได้อย่างตลอดเวลาและต่อเนื่อง และระบบการประเมินผลที่สมบูรณ์ เป็นธรรม ได้รับการยอมรับและการมีมาตรฐานในการทำงานที่เด่นชัดย่อมส่งผลให้การใช้ระบบการให้คุณให้โทษเป็นไปอย่างเป็นธรรมมากมากยิ่งขึ้น และการสร้างความเป็นธรรมในระบบ จะช่วยเสริมสร้างให้มาตรฐานในการปฏิบัติงานสูงขึ้นอีกด้วย

ภาพที่ 2.9 ตัวแบบยืดหลักเหตุผล

ที่มา : Woradech Jantarasorn, 2009: p.131.

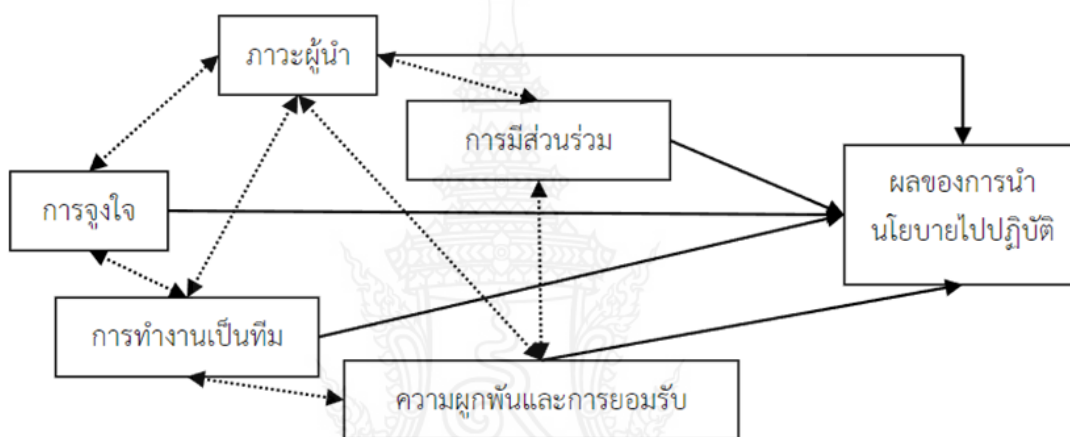
- **ตัวแบบทางด้านการจัดการ (Management Model)** ตัวแบบนี้ให้ความสำคัญกับสมรรถนะขององค์การภาครัฐซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างขององค์การ บุคลากรขององค์การ งบประมาณในการดำเนินการ สถานที่ปฏิบัติการนำนโยบายไปปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ในการดำเนินการตามนโยบาย ดังนั้นถ้าจะมีการปฏิบัติตามนโยบายของแต่ละส่วนราชการจึงต้องมีการเตรียมสมรรถนะหรือความพร้อมเกี่ยวกับปัจจัยองค์ประกอบย่อยทั้ง 5 ประการเหล่านี้ให้สมบูรณ์ซึ่งจะทำให้มีโอกาสทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ

ภาพที่ 2.10 ตัวแบบด้านการจัดการ

ที่มา : Woradech Jantarasorn, 2009: p.134.

- **ตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model)** องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำ การจูงใจ การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วม และความผูกพันและการยอมรับ กล่าวคือการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วนจะทำให้เกิดการดำเนินงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพเกิดการยอมรับและวางแผน ให้ ความสำคัญในเรื่องของการจูงใจที่มนุษย์ทุกคนต้องการ ภาวะผู้นำที่เหมาะสมที่เอื้ออำนวยต่อการมี ส่วนร่วมและการทำงานเป็นทีม การสร้างความผูกพันโดยวิธีการให้สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าการใช้ควบคุมแบบดั้งเดิม โดยที่องค์ประกอบทั้ง 5 ประการมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีผลโดยตรงต่อผลของการนำนโยบายไป ปฏิบัติ

ภาพที่ 2.11 ตัวแบบการพัฒนาองค์กร
ที่มา : Woradech Jantarasorn, 2009: p.136.

- **ตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model)** ตัวแบบการบูรณาการนี้เป็นเสมือนการผสมผสานตัวแปรที่เป็นตัวแปรสำคัญที่มาจากตัวแบบอื่นที่คิดว่ามีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ ตัวแปรจากตัวแบบทางการจัดการ ตัวแบบด้านการพัฒนาองค์กร และตัวแบบทางการเมือง โดยได้กำหนดตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร ดังนี้

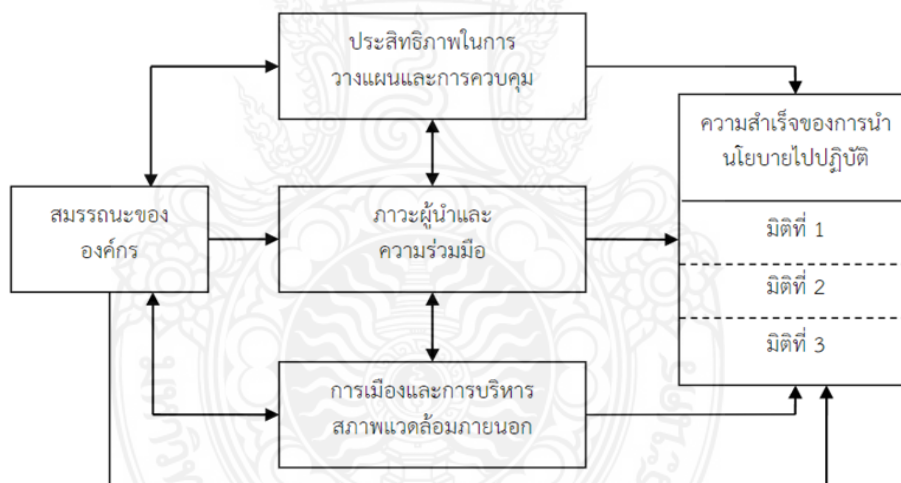
1) ตัวแปรจากตัวแบบประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม เป็นเงื่อนไขหนึ่งสำคัญในการสร้างให้เกิดความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติที่จะต้องมีการวางแผนและการควบคุมที่ดีและเหมาะสม ซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ ความชัดเจน ความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบาย การกำหนดภารกิจและการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการทำงาน ระบบการติดตาม ควบคุม และประเมินผลนโยบาย และความเป็นธรรมของมาตรการในการให้คุณให้โทษ

2) ตัวแปรจากตัวแบบสมรรถนะขององค์กรหรือหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างองค์กร งบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์

และสถานที่ นโยบายที่นำไปปฏิบัติจะสำเร็จผลได้นั้นส่วนหนึ่งมาจากความแข็งแกร่งของสมรรถนะที่องค์กรที่เอื้ออำนวยต่อบริบทของการปฏิบัติตามนโยบาย

3) **ตัวแปรจากตัวแบบภาวะผู้นำและความร่วมมือ** กล่าวคือ การนำนโยบายไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จได้ ผู้บริหารหรือผู้นำในหน่วยงานจะต้องใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม รู้จักใช้วิธีจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้สมาชิกในองค์กรดึงสมรรถนะของตนมาปฏิบัติงานอย่างเต็ม ความรู้ความสามารถ เป็นไปด้วยความสมัครใจและให้ความร่วมมือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เกิดความผูกพันและการยอมรับจากสมาชิกคนอื่น จนกลายเป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพ และแข็งแกร่ง

4) **ตัวแปรจากตัวแบบการเมืองและการบริหารสภาพแวดล้อมภายนอก** ตัวแบบนี้ยอมรับแนวคิดระบบเปิดที่องค์กรจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นเกิดจากความสามารถของผู้เล่น (Players) หรือตัวแทนขององค์กร กลุ่ม หรือ สถาบัน ตลอดจนความสัมพันธ์กับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ระดับการสนับสนุนหรือการต่อต้านจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดับการพึ่งพาระหว่างหน่วยงานซึ่งกันและกัน ความสามารถในการเจรจาต่อรองกับสภาพแวดล้อมภายนอก และเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ภาพที่ 2.12 ตัวแบบเชิงบูรณาการ

ที่มา : Woradech Jantarasorn, 2011.

- **ตัวแบบกระบวนการ (The Policy-Program-Implementation Process, PPIP)** องค์ประกอบของตัวแบบกระบวนการให้ความสำคัญต่อกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติเกี่ยวกับการเปลี่ยนความตั้งใจหรือเป้าหมายที่ต้องการไปสู่กิจกรรมที่จะดำเนินการซึ่งเป็นกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง กระบวนการนี้เริ่มต้นด้วยปัจจัยกระตุ้นหรือสิ่งเร้า (stimulus) ที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อผลักดันเป็นนโยบาย (policy) และต่อเนื่อง

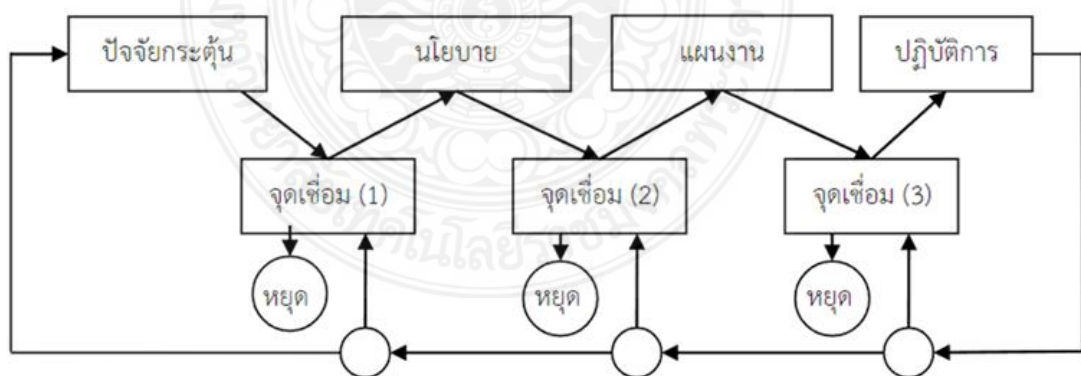
ด้วยแปลงนโยบายเป็นแผนงาน (program) มีการกำหนดรายละเอียดของแผนงาน แล้วจึงนำไปปฏิบัติ (implementation) ให้เกิดผล โดยความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) **ปัจจัยกระตุ้น** เป็นขั้นตอนตระหนักถึงปัญหาและความชัดเจนของปัญหา รวมถึงความต้องการที่จะใช้เป็นแนวทางการพัฒนานโยบาย คุณลักษณะของปัญหาและความต้องการ การกำหนดวัตถุประสงค์หรือการรับรู้เกี่ยวกับปัญหานโยบาย และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นหรือการรับรู้ถึงผลกระทบจากนโยบายที่เคยปฏิบัติมาแล้วและที่กำลังจะดำเนินการต่อไป

2) **นโยบายที่เป็นปัญหาและความต้องการจะถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบนิยามของนโยบาย** กล่าวคือ ในกระบวนการปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานและการนำนโยบายไปปฏิบัติ คำสั่งจากผู้กำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติจะมีการกำหนดเป้าประสงค์และวิธีการในการบรรลุเป้าประสงค์ที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน โดยการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

3) **แผนงาน** หมายถึงการกำหนดแนวทางหรือรายละเอียดต่าง ๆ ในรูปของแผนงานต้องระบุทรัพยากรที่ต้องใช้และสถานที่ที่เหมาะสม การกำหนดชุดของการกระทำและประชากรกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์

4) **การนำนโยบายไปปฏิบัติ** การปฏิบัติเพื่อให้แผนงานบรรลุผลประโยชน์ตามที่ตั้งใจหรือกำหนดไว้เป็นตัวแบบที่แสดงถึงการเชื่อมโยงต่อเนื่องของกระบวนการตามลำดับขั้น ตั้งแต่ขั้นตอนปัจจัยกระตุ้นต่อไปยังการพัฒนานโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยอาศัยจุดเชื่อมโยงเป็นตัวประสานปัจจัยความสลับซับซ้อน จุดเชื่อมจะช่วยในการประสานทำให้ขั้นตอนอื่น ๆ เกิดขึ้น ซึ่งจุดเชื่อมโยงอาจจะเปิดโอกาสให้มีทางเลือกอื่นเข้ามา มีลักษณะดังนี้ (1) จากขั้นตอนที่เกิดขึ้นก่อนหน้า (2) จากขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อน แต่ไม่รวมขั้นตอนก่อนหน้าที่เพิ่งเกิดขึ้น (3) จากขั้นตอนย่อยหรือขั้นตอนก่อนหน้าอื่น ๆ ในลักษณะผลสะท้อนกลับหรือการประเมินผล (4) ขั้นตอนต่อไป ซึ่งอาจนำไปสู่ขั้นตอนย่อย โดยไม่รวมขั้นตอนที่ติดตามมา (5) ไปสู่ขั้นตอนก่อนความสมบูรณ์ของกระบวนการ

ภาพที่ 2.13 ตัวแบบกระบวนการ

ที่มา : Alexander, Ernest R., 1985: p.403-426

สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่าง เลือกตัวแปรหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ การมีส่วนร่วม (participation) เป็นสำคัญ ภายใต้ฐานคติที่ว่า การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การนำนโยบายไปปฏิบัติให้บังเกิดความสำเร็จจึงน่าจะเป็นเรื่องของการจูงใจ (Motivation) การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม (Leadership) การสร้างความผูกพันของชาวบ้าน (Engagement) การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าการมุ่งใช้การควบคุม หรือใช้อำนาจทางรูปนัยของผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระแสหลัก คือ การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ หรือ ทั้งนี้เพราะการแบ่งแยกกว่าการกำหนดนโยบายเป็นเรื่องที่ควรมาจากระดับสูง และการปฏิบัติตามนโยบายเป็นเรื่องของผู้ที่อยู่ในระดับล่างเป็นเรื่องที่ขัดกับสภาพ ความเป็นจริง การทำให้ผู้ปฏิบัติหรือมีส่วนเกี่ยวข้องตระหนักในความสำเร็จของนโยบายและเห็นว่าความสำเร็จของนโยบายคือความสำเร็จของผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน จึงน่าจะส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติมากกว่ากลยุทธ์อื่น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นเรื่องของกระบวนการที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดหรือวางกรอบนโยบายโดยถือว่านโยบายเหล่านั้นมาจากตัวผู้ปฏิบัติเองโดยตรง

ตัวแปรทั้ง 5 ประการอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. การจูงใจ การจูงใจเป็นสิ่งที่ทำให้พนักงานเพิ่มความทุ่มเทในงานมากขึ้นได้ การทำงานของพนักงานจะทำไปอย่างมีเป้าหมายว่า ทำแล้วจะได้รับอะไรจากองค์กร และจะทำไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าเป้าหมายนั้นจะประสบความสำเร็จ ผู้บริหารที่มีความสามารถจึงต้องมีความรู้ ในการจูงใจเพื่อชี้นำพฤติกรรมของพนักงานให้เป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายองค์กร

การจูงใจ หมายถึง การนำปัจจัยต่าง ๆ มาเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่จูงใจจะต้องค้นหาว่าบุคคลที่เขาต้องการจูงใจ มีความต้องการหรือมีความคาดหวังอย่างไร มีประสบการณ์ ความรู้ และทัศนคติในเรื่องนั้น ๆ อย่างไรก็ตามแล้วพยายามดึงเอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็น แรงจูงใจ (Motive) ในการแสดงพฤติกรรม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ

ได้มีนักวิชาการได้จัดแบ่งทฤษฎีการจูงใจเป็น 2 กลุ่ม ตามวิวัฒนาการของทฤษฎีคือ รูปแบบเชิงเนื้อหา (เช่น ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎี 2 ปัจจัยของเฮอริชเชอร์เบิร์ก เป็นต้น) และรูปแบบเชิงกระบวนการ (เช่น ทฤษฎี ERG ทฤษฎีความเสมอภาค เป็นต้น) ซึ่งในที่นี้จะขอกกล่าวเฉพาะที่นำมาใช้ในการอภิปราย ได้แก่ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2562: น.121)

(1) ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslor's Hierarchy of Needs Theory) โดย อับบราฮัม มาสโลว์ นักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยแบรนดิส ซึ่งเป็นที่รู้จักมากที่สุด ทฤษฎีหนึ่ง โดยสรุปได้คือ มนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับสิ่งที่ตนเองคาดหวัง ก็จะเกิดความต้องการในลำดับถัดไป โดยความต้องการเหล่านี้สามารถเรียงลำดับขั้นได้ 5 ลำดับขั้น ดังต่อไปนี้ 1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) 2. ความต้องการด้านความปลอดภัย (Safety Needs) 3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) 4. ความต้องการยกย่องและ

ยอมรับนับถือ(Esteem Needs) และ 5. ความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs)

(2) ทฤษฎี ERG (Alderfer's Existence Relatedness Growth Theory)

Clayton Alderfer ได้พัฒนาทฤษฎี ERG โดยได้ยึดหลักพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ แต่มีการสร้างรูปแบบที่มีจุดเด่นต่างไปจากทฤษฎีของ Maslow โดยแบ่งความต้องการของมนุษย์ได้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ 1. ความต้องการในการดำรงชีวิต (Existence Needs: E) 2. ความต้องการทางด้านความสัมพันธ์ (Relatedness Needs: R) และ 3) ความต้องการด้านความเจริญเติบโตก้าวหน้า (Growth Needs: G)

การวางระบบการจูงใจที่ดีเป็นสิ่งที่ยาก วิธีการที่จะจูงใจให้สมาชิกปฏิบัติงาน ผู้บริหารต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ อาจแบ่งวิธีการจูงใจเป็น 2 วิธี คือ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2562: น.123)

1) แรงจูงใจทางบวก (Positive Motivation) แรงจูงใจทางบวกเป็นวิธีการจูงใจ โดยการใช้รางวัล ผลตอบแทน ตามที่คาดหวังเพื่อเป็นการส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติงาน เช่น การจัดสภาพการทำงานให้ดี การยกย่องชมเชย เป็นต้น แรงจูงใจเชิงบวกมีประมาณ 3 ประเภท

1.1) แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ (Economic incentive) ที่ชัดเจนก็คือ การให้เงิน การให้รางวัล ฯลฯ มนุษย์ทุกคนอยากได้เงินหรืออยากได้ความมั่นคงทางการเงินอยู่แล้ว เพราะเงินสามารถตอบสนองความต้องการบางอย่างได้ในทันที

1.2) แรงจูงใจทางสังคม (Social incentive) อันนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่ได้อยู่ตัวคนเดียว มีนิสัยของการเข้ากลุ่ม การมีพวกพ้อง และการอยากได้รับการยอมรับยกย่องจากคนอื่น ๆ ในกลุ่ม แรงจูงใจทางสังคมที่เห็นได้ชัดคือ การที่จะได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ การเป็นที่ยอมรับจากสังคม การประกาศเกียรติคุณ การที่มีเครดิตและความน่าเชื่อถือ ฯลฯ

1.3) แรงจูงใจทางคุณงามความดี (Moral incentive) ชั้นสูงสุดของความปรารถนาของมนุษย์ คือ การประพฤติตัวอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รักษาตนอยู่ในศีลธรรม สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ทำให้มีฐานะดีขึ้น หรือแม้กระทั่งอาจไม่ได้ทำให้ได้รับการยกย่องจากสังคมมากนัก แต่ก็ปฏิบัติตนอย่างดี เพราะเชื่อว่าการมีคุณธรรม จริยธรรม ทำให้มีคุณงามความดีซึ่งเกิดขึ้นกับตัวเอง สิ่งนี้จะนำไปสู่ความภาคภูมิใจ การยกย่องและการเคารพตนเอง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องของสวรรค์-นรก ซึ่งเป็นแรงจูงใจทางอ้อม

2) แรงจูงใจทางลบ (Negative Motivation) แรงจูงใจทางลบเป็นการจูงใจโดยการใช้วิธีการขู่บังคับหรือการลงโทษ เพื่อให้สมาชิกเหล่านั้นปฏิบัติตามโดยอาศัยความเกรงกลัวเป็นพื้นฐาน เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การประกาศให้ทราบ การลงโทษทางวินัย เป็นต้น

ตามทฤษฎีการเสริมแรง (reinforcement) เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องมาจากแรงจูงใจ การเสริมแรงจูงใจเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากผลของการกระทำซึ่งแบ่งเป็น 4 อย่าง คือ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2562: น.125)

2.1) การเสริมแรงเชิงบวก (positive reinforcement) เป็นการเสริมแรงเชิงบวกเพื่อเพิ่มพฤติกรรมที่ต้องการ โดยการให้รางวัล หรือผลตอบแทนในสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นต้องการ เช่น การกล่าวคำขอบคุณ การให้คำชื่นชม เป็นต้น

2.2) การเสริมแรงเชิงลบ (negative reinforcement) บางครั้งเรียกว่า การหลีกเลี่ยง เป็นการเรียนรู้ถึงวิธีปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงผลลัพธ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ เช่น ทำงานให้เสร็จก่อนกำหนดเพื่อหลีกเลี่ยงการตำหนิจากหัวหน้างาน

2.3) การเพิกเฉย (extinction) เป็นการเสริมแรงเชิงลบเพื่อลดพฤติกรรมที่ทำบ่อย ๆ หรือทำให้พฤติกรรมนั้นหมดไป โดยการไม่ให้รางวัลหรือผลตอบแทน เช่น เมื่อเห็นว่า คน ๆ หนึ่งมีพฤติกรรมไม่ถูกต้องแต่ยังได้รับการยอมรับจากกลุ่มทำงาน ต้องปรึกษากับกลุ่มเพื่อให้หยุดการยอมรับต่อพนักงานคนนั้น

2.4 การลงโทษ (punishment) เป็นการลดพฤติกรรมเนื่องจากได้ผลลัพธ์ที่ไม่พึงพอใจ เช่น การลดตำแหน่ง การลดอำนาจ การลดเงินเดือน เป็นต้น

2. ภาวะผู้นำ เมื่อก้าวถึงผู้นำ คนส่วนใหญ่จะคิดถึงภาพของผู้ที่มีอำนาจ มีตำแหน่งใหญ่โต มีอิทธิพลต่อผู้อื่น ผู้นำที่ยิ่งใหญ่สามารถสั่งการได้ หรือเดินตามในทิศทางที่ผู้นำก้าวเดินหรือกำหนดให้ ผู้คนเกรงกลัว ต่างกับผู้นำอีกแบบ ซึ่งเป็นผู้นำที่ตึจนไม่ค่อยได้กล่าวขวัญถึง เช่น พระพุทธเจ้า พระโมฮัมหมัด พระเยซู เป็นต้น ซึ่งถือเป็นผู้นำทางสติปัญญา ซึ่งถึงแม้จะพ้นยุคสมัยไปแล้ว ผู้คนก็ยังนำคำสั่งสอนมาปฏิบัติกันจนถึงยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในการบริหาร ผู้นำยังคงเป็นความคาดหวังสูงสุดในการแบกรับภาระนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ แต่ทว่า บทบาทผู้นำในอดีตกับผู้นำของวันนี้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะในโลกของปัจจุบันและอนาคต หากผู้นำคนใดยังผูกขาดการตัดสินใจ ไม่ยอมสร้างการมีส่วนร่วม ก็ยากที่จะนำพาองค์กรหรือประเทศอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน และที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ ผู้นำยุคนี้ต้องทำงานเชิงรุกเพื่อสร้างความได้เปรียบอยู่เสมอ

ผู้นำ (Leader) หมายถึง บุคคลที่มีศิลปะ บุคลิกภาพ ความสามารถ เห็นอบุคคลทั่วไป สามารถชักจูงให้ผู้อื่นปฏิบัติตามที่ต้องการได้ ส่วนภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารทุกคนควรเป็นผู้นำ และมีภาวะผู้นำ แต่ผู้นำไม่สามารถเป็นผู้บริหารที่ดีได้ทุกคน เพราะผู้บริหารต้องมีทักษะ มีความสามารถในหน้าที่ของผู้บริหารด้วยผู้นำอาจจะแบ่งได้หลายประเภท ตามที่คณะของนักวิชาการหรือผู้สนใจแต่ละท่านแต่ที่แบ่งกันโดยส่วนมากแบ่งได้ดังนี้ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2562: น.126)

2.1 ภาวะผู้นำตามอำนาจหน้าที่ เป็นผู้นำโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) และมีอำนาจบารมี (Power) เป็นเครื่องมือ มีลักษณะที่เป็นทางการ (Formal) และไม่เป็นทางการ (Informal) เกิดพลังร่วมของกลุ่มในการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อำนาจนี้ได้มาจากกฎหมาย กฎระเบียบ หรือขนบธรรมเนียม ในการปฏิบัติ จำแนกผู้นำประเภทนี้ออกเป็น 3 แบบคือ

2.1.1 ภาวะผู้นำแบบใช้พระเดช (Legal Leadership) ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่ได้อำนาจ ในการปกครองบังคับบัญชาตามกฎหมายมีอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ราชการมาหรือเกิดขึ้นจากตัวผู้ผู้นำ หรือจากบุคลิกภาพของผู้ผู้นำเอง ผู้นำแบบนี้ได้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในกระทรวง ทบวง กรม เช่น รัฐมนตรี อธิบดี หัวหน้ากอง และหัวหน้าแผนก เป็นต้น

2.1.2 ภาวะผู้นำแบบใช้พระคุณ (Charismatic Leadership) คือ ผู้นำที่ได้อำนาจเกิดขึ้นจากบุคลิกภาพอันเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ผู้นำ มิใช่อำนาจที่เกิดขึ้นจากตำแหน่งหน้าที่ ความสำเร็จในการครองใจและชนะใจของผู้นำประเพณี ได้มาจากแรงศรัทธาที่ก่อให้เกิดให้ผู้อยู่ใต้บังคับเกิดความเคารพนับถือและเป็นพลังที่จะช่วยผลักดันให้ร่วมจิตร่วมใจกัน ปฏิบัติตามคำสั่ง ณะนำด้วยความเต็มใจ ตัวอย่างได้แก่ มหาตมะคานธี ซึ่งสามารถใช้ภาวะการณเป็นผู้นำครองใจชาวอินเดียนับเป็นจำนวนล้าน ๆ คน ได้

2.1.3 ภาวะผู้นำแบบพ่อพระ (Symbolic Leadership) คือ ผู้นำที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายมิได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการปกครองบังคับบัญชา บุคคลเหล่านั้นปฏิบัติตาม เพราะเกิดแรงศรัทธา หรือสัญลักษณ์ในตัวของผู้ผู้นำมากกว่า เช่น พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นองค์ประมุข และสัญลักษณ์ของแรงศรัทธาของประชาชนไทยทั้งหมด

2.2 ภาวะผู้นำตามการใช้อำนาจ แบ่งออกได้ ดังนี้

2.2.1 ภาวะผู้นำแบบเผด็จการ (Autocratic Leadership) หรือ อัตนิยม คือใช้อำนาจต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการสั่งการแบบเผด็จการโดยรวบอำนาจ ไม่ให้โอกาสแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตั้งตัวเป็นผู้บงการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟัง โดยเด็ดขาด ปฏิบัติการแบบนี้เรียกว่า One Man Show อยู่ตลอดเวลาโดยไม่คำนึงถึงจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน เช่น ฮิตเลอร์ เป็นต้น

2.2.2 ภาวะผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire Leadership) หรือ Free-rein Leadership ปล่อยให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากระทำการใด ๆ ก็ตามได้โดยเสรี ซึ่งการกระทำนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย กฎระเบียบหรือข้อบังคับที่กำหนดไว้ และตนเป็นผู้ดูแลให้กิจการดำเนินไปได้โดยถูกต้องเท่านั้น มีการตรวจตราน้อยมากและไม่ค่อยให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานใด ๆ ทั้งสิ้น

2.2.3 ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ผู้นำแบบนี้ เป็นผู้นำที่ประมวลเอาความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากคณะบุคคลที่อยู่ใต้บังคับบัญชาที่มาร่วมประชุมร่วมกัน อภิปรายแสดงความคิดเห็นในปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำเอาความคิดที่ดีที่สุดมาใช้ ฉะนั้นนโยบายและคำสั่งจึงมีลักษณะเป็นของบุคคลโดยเสียงข้างมาก

3. การทำงานเป็นทีม ทีมงานนั้นกินความหมายมากกว่ากลุ่มคนที่มารวมกันเฉย ๆ เพราะทีมงานจะรวมความถึง ความเป็นผู้นำกลุ่ม กระบวนการตัดสินใจของกลุ่ม การใช้ทรัพยากรของกลุ่มให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการผสมผสานสมาชิกของกลุ่มซึ่งจะมีผลต่อการทำงานร่วมกัน เป้าหมายของการสร้างทีมงาน จึงเป็นการสร้างทีมงานที่มีการทำงานอย่างมีชีวิตชีวา แทนที่จะเป็น

เหมือนเครื่องจักร และมีการประสานการทำงานของสมาชิกทุกคนในทีมให้มุ่งสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน ทีมหมายถึงกลุ่มของบุคคลที่ทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ช่วยกันทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้ร่วมงานต่างมีความพอใจในการทำงานนั้น การสร้างทีมงานเป็นเรื่องของความพยายามทำให้กลุ่มสามารถเรียนรู้การวินิจฉัยปัญหาเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในการทำงานให้ดีขึ้นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้จะมีผลต่อการทำงานให้เสร็จตามเป้าหมาย ดังนั้นผู้บริหารงานที่จะประสบความสำเร็จ จำเป็นจะต้องหล่อหลอมทีมงานให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รู้จักหาวิธีจูงใจที่ให้ความเหล่านั้นทำงานด้วยความสมัครใจและเต็มใจ การทำงานแบบทีม (Work teams) เป็นการทำงานร่วมกันและส่งเสริมกันไปในทางบวก ผลงานรวมของทีมนั้นได้ออกมาแล้วจะมากกว่าผลงานรวมของแต่ละคนมารวมกัน

การแบ่งประเภทของทีมในองค์กรสามารถที่จะแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ได้ 4 รูปแบบคือ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2558 : น.23)

3.1 ทีมแก้ปัญหา (Problem - Solving Teams) ประกอบด้วยกลุ่มของพนักงาน และผู้บริหารซึ่งเข้ามารวมกลุ่มด้วยความสมัครใจ และประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่ออภิปรายหาวิธีการสำหรับการแก้ปัญหา โดยทั่วไปทีมแก้ปัญหามีหน้าที่เพียงให้คำแนะนำเท่านั้น แต่จะไม่มีอำนาจที่จะทำให้เกิดการกระทำ ตามคำแนะนำ ตัวอย่างของทีมแก้ปัญหานั้นมีที่นิยมทำกันคือ ทีม QC (Quality Circles)

3.2 ทีมบริหารตนเอง (Self - Managed Teams) หมายถึง ทีมที่สมาชิกทุกคนล้วนรับผิดชอบต่อลักษณะทั้งหมดของการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง โดยเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ซึ่งสมาชิกจะปฏิบัติงานโดยทั่วไป มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับงาน ทีมบริหารตนเองสามารถที่จะเลือกสมาชิกผู้ร่วมทีม และสามารถให้สมาชิกมีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน

3.3 ทีมที่ทำงานข้ามหน้าที่กัน (Cross - Function Teams) เป็นการประสานประสานข้ามหน้าที่งาน ความสามารถในการดึงทรัพยากรบุคคลผนวกเข้าด้วยกันจากหน่วยงานที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างสมรรถภาพในด้านความแตกต่าง โดยเป็นการใช้กำลังแรงงานตั้งเป็นทีมข้ามหน้าที่ชั่วคราวซึ่งมีลักษณะคล้ายกับคณะกรรมการ (Committees) เข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน พัฒนาความคิดใหม่ ๆ ร่วมมือกันแก้ปัญหาและทำโครงการที่ซับซ้อน ทีมข้ามหน้าที่ต้องการเวลามากเพื่อสมาชิกต้องเรียนรู้งานที่แตกต่างซับซ้อน และต้องใช้เวลาในการสร้างความไว้วางใจ และสร้างการทำงานเป็นทีม เนื่องจากแต่ละคนมาจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน

3.4 ทีมเสมือนจริง (Virtual Teams) ลักษณะการทำงานจะเป็นทีม แต่สภาพการทำงานจะแยกกันอยู่ ดังนั้นจึงต้องการระบบในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันที่มีประสิทธิภาพซึ่งอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทีมจะมุ่งเน้นความสำเร็จของงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงานร่วมกัน แต่จะมีการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ด้านความรู้สึกทางสังคมในระดับต่ำ

4. การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อมใน

ลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน ซึ่งในปัจจุบันการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่ง การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การรับผิดชอบ การวางแผนการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการบริหารงานในองค์การ

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมีวิวัฒนาการมาจากแนวคิดกลุ่มมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) และแนวคิดกลุ่มพฤติกรรม (Behavioral Approach) บุคคลที่เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดนี้คือ แมรี พาร์คเกอร์ ฟอลเลต (Mary Parker Follet) ซึ่งในยุคต่อมาต่างก็เห็นความสำคัญและให้ความสนใจ นำมาปรับใช้ในองค์การอย่างมากมายและแพร่หลาย การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมีความสำคัญสำหรับการบริหารชลประทานในยุคปัจจุบันและอนาคต ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงเสนอความหมายของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มีนักวิชาการได้ให้ความหมาย พอสังเขป ดังนี้

روبบินส์ (Robbins, 2016: p. 36) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ที่น่าสนใจว่า เป็นการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจกับผู้บริหาร ซึ่งการมีส่วนร่วมจะช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการปฏิบัติตามคำสั่ง การมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสนับสนุนเป้าหมายของกลุ่มตลอดจนวัตถุประสงค์รวมขององค์การอีกด้วย ถือว่าเป็นการรวมเอาเป้าหมายของบุคคลและเป้าหมายขององค์การเข้าไว้ด้วยกัน (The integration of individual and organization goals) โดยผู้บริหารจะมีการจัดสภาพการบริหารและวิธีการปฏิบัติต่อคนในองค์การ

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980: p.40) ได้ให้ความหมาย การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารหน่วยงาน โดยอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ จัดให้มีการพิจารณาปัญหา ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน รวมถึงการให้ให้ความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

สำหรับภาครัฐใช้คำว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Governance) มีผู้ให้ความหมายไว้เช่น

อรพินท์ สพโชคชัย (2551: น.5) ให้ความหมายคำว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Governance) หมายถึงการจัดระบบการบริหารราชการ ขั้นตอนวิธีการปฏิบัติงาน และโครงสร้างของการตัดสินใจในการบริหารราชการ เป็นระบบที่เปิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม (Public Participation) ในพันธกิจขององค์กรภาครัฐมากขึ้น องค์กรภาครัฐที่มีระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจะดำเนินการให้บริการสาธารณะและการตัดสินใจเชิงนโยบายในมิติที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เน้นความเปิดเผยและโปร่งใส ให้ความสำคัญในการ

พัฒนาและสรรหาข้าราชการและบุคลากรทุกระดับ โดยยึดถือหลักปรัชญาการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้ให้ไว้ว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม” หมายถึง การบริหารราชการที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงานและการประเมินผล โดยมีการจัดระบบงานหรือวิธีการทำงาน การจัดโครงสร้าง และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ

กล่าวโดยสรุป การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารจัดการราชการแผ่นดินเพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) คือ เป็นระบบราชการที่มีหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ข้าราชการหรือพนักงานของรับปฏิบัติด้วยความสุจริต โปร่งใส เปิดเผยข้อมูล เที่ยงธรรม และมีการบริหารงานที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งประโยชน์สุขของประชาชนหรือสาธารณะเป็นสำคัญ

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม ซึ่งควรให้ความสำคัญหรือคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ที่เรียกว่า “4’s” ดังนี้ (อรทัย ก๊กผล, 2553 : น.6)

1) Starting early การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจะต้องดำเนินการก่อนมีการตัดสินใจ โดยควรให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการแรกของการดำเนินการ

2) Stakeholders การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่ต้องให้ภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (inclusive) โดยเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมหรือได้รับผลกระทบทั้งทางบวกหรือทางลบ

3) Suitability การเลือกรูปแบบหรือเทคนิคการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม บริบทต่างๆ โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่ ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม ค่านิยม และระดับความสนใจของชุมชน

4) Sincerity การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับความจริงใจเปิดเผยได้ ซื่อสัตย์ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางตลอดเวลา โดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องรวดเร็วและพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการแสดงออกถึงความจริงใจที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การให้ข้อมูลป้อนกลับ (feedback) แก่ประชาชนหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับการตอบสนองหรือมีผลต่อการตัดสินใจของหน่วยงานของกรมชลประทานมากน้อยเพียงใด

การบริหารจัดการราชการแบบมีส่วนร่วมควรต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือภาคส่วนมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ผู้บริหารต้องใช้ดุลยพินิจสาธารณะเลือกระดับหรือประเภทการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมให้เหมาะสม (suitability) ซึ่ง จินตนา สุัจจามันท์ (2549) ได้แบ่งประเภทของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินโครงการจนกระทั่งจบหรือสิ้นสุดการดำเนินโครงการ เริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางแผนงาน แผนงาน หรือเทคนิคการดำเนินการ ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และร่วมปฏิบัติตามโครงการที่กำหนดไว้ รวมถึงร่วมประเมินผลโครงการอีกด้วย

2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้นโดยเฉพาะให้เข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสียสละแรงงาน เป็นต้น โดยมีได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

การเปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนขององค์การและสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การนั้น International Association for Public Participation ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2558: น.124)

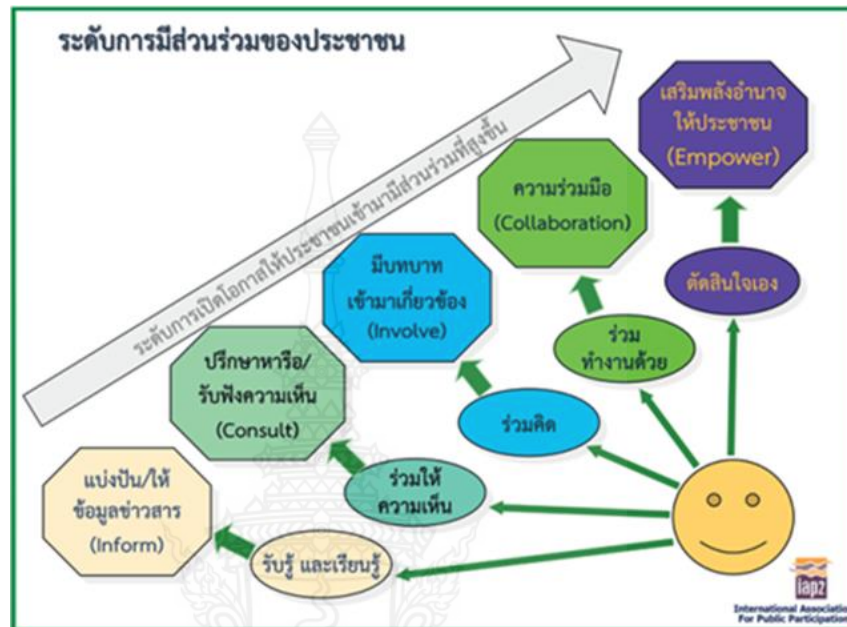
1) การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็น การมีส่วนร่วมในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่องค์การจะเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2) การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจขององค์การด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3) การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ทราบว่า ข้อมูล ความคิดเห็นและความต้องการของทุกฝ่ายจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานขององค์การ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายขององค์การ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4) ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มต่าง ๆ ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็น หุ้นส่วนกับองค์การในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5) การเสริมอำนาจแก่ภาคส่วนต่าง ๆ (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทในระดับสูงที่สุด โดยให้เป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

ภาพที่ 2.14 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา : <https://www.doa.go.th/kpr/wp-content/uploads/2019/01/B4.pdf> สืบค้นวันที่ 25 ก.พ. 2566

5. ความผูกพันและการยอมรับ มีอภิปฎิเสธได้ว่าทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของท้องถิ่น บุคลากรหรือประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และทำให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรบุคคลเป็นสำคัญ หากบุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะสามารถสร้างคุณค่าอันมหาศาลให้กับพื้นที่ที่ได้

ทุกวันนี้ทุกพื้นที่จะกล่าวถึงเรื่องว่าจะทำอย่างไรให้ประชาชนเกิดความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่และรู้สึกถึงความผูกพันกับการทำงานของตนเองมากกว่านี้ เนื่องจากมีข้อพิสูจน์และผลการศึกษาจากหลายแห่งที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ถ้าประชาชนเกิดความรู้สึกผูกพัน (engagement) ต่อพื้นที่ก็จะส่งผลต่อการดำเนินการของพื้นที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้าม ถ้าประชาชนรู้สึกแยกแยะขาดความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่และงานที่ปฏิบัติ ผลก็คือผลงานก็จะลดต่ำลงเรื่อย ๆ ซึ่งก็จะส่งผลต่อผลงานของพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว นักบริหารต่างก็ให้ความสำคัญกับเรื่องของการสร้างความผูกพันของประชาชนมากขึ้นกว่าในอดีตอย่างมาก

ได้มีนักวิชาการและผู้สนใจให้ความหมายของความผูกพันไว้มากมาย เช่น (อ้างใน ลลิตา, 2559 :น.14-16)

สเตียร์ ให้ความหมายของคำว่า ความผูกพันต่อองค์กรว่าเป็น ความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของสมาชิกในองค์กร และพฤติกรรมที่สมาชิกในองค์กรมีค่านิยมที่กลมกลืนกับสมาชิกคนอื่นโดยแสดงตนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับองค์กร

Institute for Employment Studies [IES] ให้ความหมายของความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน (Employee Engagement) ว่าหมายถึง ทศนคติทางบวกของพนักงานที่มีต่อองค์กรและเป็นค่านิยมของพนักงานที่มีความผูกพัน (engage) กับองค์กรจะเป็นผู้ที่รู้ถึงบริบททางธุรกิจและ การทำงานต่าง ๆ กับผู้ร่วมงานในทางที่จะช่วยปรับปรุงหรือเพิ่มผลการปฏิบัติงานภายในงานเพื่อ เป็นประโยชน์ต่อองค์กร องค์กรจะต้องดำเนินการอุปถัมภ์บำรุงรักษาและทำให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรมากขึ้น โดยสิ่งเหล่านี้ต้องการความสัมพันธ์ 2 ทางระหว่างนายจ้างกับพนักงาน

ความผูกพันเป็นพฤติกรรมรูปแบบหนึ่งที่แสดงออกมาของสมาชิก ในรูปแบบของความสม่ำเสมอของพฤติกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของพื้นที่ ความพึงพอใจของสมาชิก และเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของทุกพื้นที่ หากสมาชิกขาดความรู้สึผูกพันต่อพื้นที่ ผลที่ตามมาคือ ความสูญเสียของพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ อาจเป็นในรูปแบบของทรัพยากรบุคคล ขวัญกำลังใจของสมาชิก ความขัดแย้ง การขอความร่วมมือ การร่วมกันดูแลทรัพย์สินหรือกิจการอื่น ๆ ของพื้นที่

ความผูกพันต่อพื้นที่ที่มีความสำคัญ ดังนี้

- สามารถใช้ทำนายอัตราการย้ายถิ่นของสมาชิก เนื่องจากความผูกพันต่อพื้นที่เป็นทัศนคติของสมาชิกโดยส่วนรวม ความผูกพันต่อพื้นที่ค่อนข้างมีความมั่นคง

- เป็นแรงผลักดันให้สมาชิกของพื้นที่มีการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากเกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของพื้นที่นั่นเอง

- เป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างความต้องการของบุคคลให้สอดคล้องกับเป้าหมายของพื้นที่ ซึ่งบุคคลที่มีความรู้สึกผูกพันดังกล่าวมักมีความผูกพันอย่างมากต่ออาชีพเพราะเห็นว่าอาชีพคือหนทางที่ตนสามารถทำประโยชน์ให้แก่พื้นที่และงานบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ

- บุคคลที่มีความผูกพันกับท้องที่สูงจะเต็มใจที่จะใช้ความพยายามอย่างมากในการปฏิบัติงานให้กับพื้นที่ซึ่งในหลายกรณีความพยายามดังกล่าวจะมีผลให้การปฏิบัติงานอยู่ในระดับดีเหนือกว่าพื้นที่อื่น ความผูกพันต่อพื้นที่น่าจะเป็นปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความพยายามและอาจมีผลเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติงาน

- ช่วยจัดการควบคุมจากภายนอกซึ่งเป็นผลมาจากที่สมาชิกในพื้นที่มีความรักและความผูกพันต่อพื้นที่ของตนเองมากนั่นเอง

- เป็นตัวบ่งชี้ที่ดีถึงความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของพื้นที่ หรือการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ในเรื่ององค์ประกอบของความผูกพันต่อพื้นที่นั้น เพื่อความชัดเจนในการทำความเข้าใจ ขอแยกองค์ประกอบของความผูกพันที่มีต่อกัน ดังนี้ (ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์, 2562: น.128)

5.1 ความผูกพันของประชาชน (People engagement) มุมมองแรกของความผูกพันเป็นเรื่องทัศนคติของประชาชน พฤติกรรม และระดับความรู้สึกเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับพื้นที่ เรียกความรู้สึกนี้ว่า ความผูกพันของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องที่กล่าวกันมากกันในแวดวงการศึกษา ความผูกพันของประชาชนเป็น “กระบวนการทางจิตวิทยา” ที่ผลักดันความจงรักภักดีของประชาชน ความผูกพันว่าเป็นข้อบ่งชี้เชิงพฤติกรรมของประชาชนที่มุ่งเน้นไปที่ภาพลักษณ์ของกลุ่มผู้นำพื้นที่ ความผูกพันเป็นสภาวะทางจิตใจ (state of mind) และเป็นกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความหมายมากกว่าการมาใช้บริการ ซึ่งบ่งบอกได้ ดังนี้

5.1.1 การใช้บริการของประชาชน (People purchase) เมื่อประชาชนมาใช้บริการ เท่ากับได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่พื้นที่โดยตรง นั่นคือเป็นตัวดัชนีแสดงถึงความรู้สึกเชื่อมั่น และมั่นใจในพื้นที่ ถ้าเป็นภาคธุรกิจ ลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการซ้ำหรือซื้อซ้ำ ก็เท่ากับแสดงถึงภาพลักษณ์ที่ดีของธุรกิจและตัวสินค้า

5.1.2 การอ้างอิงของประชาชน (People reference) การอ้างอิงเป็นรูปแบบหนึ่งของความผูกพันของประชาชนที่มีต่อท้องที่ทั้งประเภท กลุ่มกับกลุ่ม (Group to Group : G2G) และประเภทกลุ่มกับบุคคล (Group to Personal : G2P) กลุ่มกับกลุ่ม (G2G) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆในท้องที่ โดยที่แต่ละกลุ่มก็มีสมาชิกของตนเอง ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นพื้นที่เพื่อนหรือกลไกในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ส่วนกลุ่มกับบุคคล (G2P) นอกจากในแต่ละกลุ่มมีสมาชิกแล้ว สมาชิกของกลุ่มก็จะช่วยชักนำสมาชิกใหม่หรือชักชวนให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมกิจกรรมของพื้นที่ กลุ่มกับบุคคล (G2P) นี้จะช่วยเป็นช่องทางให้ท้องที่มีโอกาสประสบผลสำเร็จในการดำเนินการมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกใหม่อาจจะไม่รู้จักรักกลุ่ม แต่รู้จักกับสมาชิกเดิม การอ้างอิงช่วยดึงดูดสมาชิกใหม่ เนื่องจากสมาชิกใหม่ต้องการความไว้วางใจในการดำเนินงานของ นักปกครองท้องที่

5.1.3 อิทธิพลของประชาชน (People influence) เป็นผลกระทบที่ประชาชนมีต่อสื่อสังคม ผู้ใช้สื่อสังคมสามารถมีผลกระทบต่อกิจกรรมของคนอื่นๆ ภายในเครือข่ายทางสังคม ผลกระทบนี้เรียกว่า “อิทธิพล” อิทธิพลที่มีต่อสื่อสังคมจะสร้างแรงกระตุ้นและขยายไปในเครือข่ายสังคมของประชาชนผ่านกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่อย่างกว้างขวางและส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของท้องที่ ในการดำเนินชีวิต ประชาชนได้นำรูปแบบทางสื่อสังคมมาใช้อย่างกว้างขวางในการแลกเปลี่ยนการให้บริการและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การแลกเปลี่ยนข้อมูลเหล่านี้มีผลกระทบโดยตรงและสร้างความรู้สึกผูกพันให้เกิดกับประชาชน

5.1.4 ความรู้ของประชาชน (People knowledge) เกิดขึ้นเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงหรือพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ด้วยการให้ข้อเสนอแนะหรือให้ข้อมูลป้อนกลับ นอกจากนั้น ประชาชนยังสามารถเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่ด้วยการช่วยให้พื้นที่ รู้และเข้าใจความนิยมหรือความต้องการของประชาชน และด้วยการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาความรู้ ท้องที่สามารถใช้ความรู้ในการปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของตนและสร้างการให้บริการใหม่ ๆ ได้

5.2 ความผูกพันของกลุ่มผู้นำ (Leader engagement) เป็นเรื่องเกี่ยวกับระดับความเชื่อมโยงของกลุ่มผู้นำกับประชาชน และเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มผู้นำที่มีต่อพื้นที่ ประกอบด้วย

5.2.1 ความพึงพอใจ (satisfaction) เป็นปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของงานและต่อปัจจัยที่มีอยู่ในงาน เช่น คุณภาพของข้าราชการและของเพื่อนร่วมงาน รวมไปถึงระดับค่าตอบแทน สภาพแวดล้อมการทำงานก็มีส่วนทำให้เกิดความพอใจหรือไม่พอใจในการทำงานซึ่งวัดได้จากความรู้สึกที่กลุ่มผู้นำที่มีต่องาน เพื่อนร่วมงาน และพื้นที่

5.2.2 จุดยืน (identification) หมายถึงสถานะทางจิตวิทยาที่บุคคลมีต่อตนเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของงาน/โครงการที่ดำเนินการ จุดยืนนี้มีความหมายมากสำหรับพื้นที่

5.2.3 ความมุ่งมั่น (commitment) หมายถึงระดับ (extent) ความผูกพันทางจิตวิทยาของกลุ่มผู้นำที่มีต่อพื้นที่ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเต็มใจที่จะใช้ความพยายามพิเศษเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินงาน กลุ่มผู้นำมีความมุ่งมั่นในระดับสูงสุดจะมีผลการปฏิบัติงานดีกว่า ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อพื้นที่

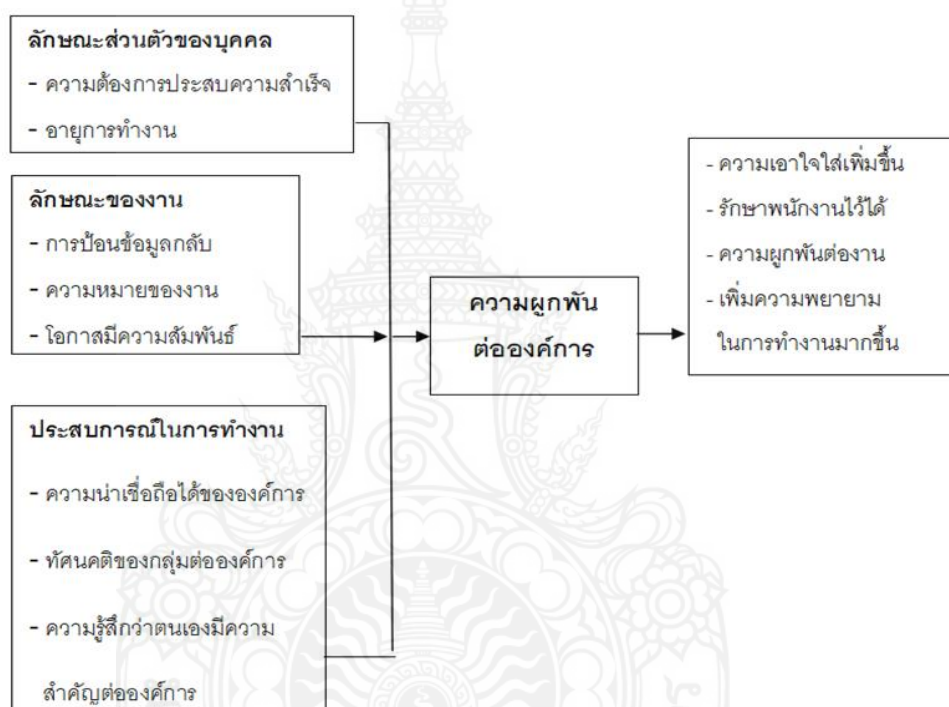
5.2.4 ความจงรักภักดี (loyalty) ความจงรักภักดีต่อพื้นที่สามารถจูงใจกลุ่มผู้นำให้ทำงานเพื่อพื้นที่มากกว่าที่จะคาดหวังได้ จะสนองความต้องการของประชาชนและให้บริการแก่ประชาชนได้ดีกว่า

5.2.5 ผลการปฏิบัติงาน (performance) ผลการปฏิบัติงานของกลุ่มผู้นำมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อพื้นที่ กลุ่มผู้นำจะต้องทำงานให้ประชาชนเกิดความพอใจ เพราะการรักษาประชาชนในปัจจุบันไว้ สามารถสร้างผลงานได้ดีกว่าประชาชนที่มาพักอาศัยใหม่ กลุ่มผู้นำถือว่าเป็นผู้สร้างความแตกต่างของงานบริการและได้รับความคาดหวังว่าจะเป็นผู้ให้ทัศนคติเชิงบวกของการบริการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้กลุ่มผู้นำเป็นกลไกแห่งความสำเร็จของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

5.3 ความผูกพันต่อพื้นที่ (Area engagement) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในพื้นที่ โดยมีการแสดงให้เห็นถึง 1) ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าและการยอมรับเป้าหมายของการทำงานด้วยกัน 2) ความคาดหวังที่จะใช้ความพยายามเพื่อประโยชน์ของพื้นที่ 3) ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะดำรงรักษาสถานภาพของการเป็นสมาชิกที่ดีของพื้นที่ ความผูกพันต่อพื้นที่ยังเป็นตัวแปรที่จำแนกบุคคลผู้ที่ยังอยู่กับพื้นที่กับผู้ที่จะไม่อยู่ในพื้นที่ โดยผู้ที่คงอยู่ในพื้นที่จะมีเหตุผล 3 ลักษณะคือ ความผูกพันต่อพื้นที่ด้านความรู้สึก (Affective Commitment) ความผูกพันต่อพื้นที่ด้านความต่อเนื่อง (Continuance Commitment) และความผูกพันต่อพื้นที่ด้านบรรทัดฐาน (Normative Commitment) โดยผู้ที่มีความผูกพันต่อพื้นที่มักจะมีพื้นที่ในทางบวก ซึ่งจะเกิดความรู้สึกที่ผูกพัน มีความต้องการและมีความตั้งใจที่จะทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ความผูกพัน คือ การเกี่ยว แ่นแน่นแฟ้น เชื่อมโยง มันเป็นความรู้สึกออกมาจากสัญชาตญาณบนความสนิทสนมหรือได้อีกทางคือทางสายเลือด การที่เราจะผูกพันกับสิ่งใด ๆ ต้องใช้

กาลเวลาเป็นตัวนำพาให้ได้ค้นเคยสนิท เข้าถึงและอยากมี ซึ่ง Steers (1977,p.66) พบว่าประการที่สำคัญในอันที่จะนำไปสู่ความรู้สึกยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ลักษณะส่วนตัวของพนักงาน รวมทั้งอายุการทำงานในองค์กรและความแตกต่างของความต้องการ เช่น ความต้องการความสำเร็จในชีวิต 2) ลักษณะงาน เช่น ความมีความหมายของงานที่ทำและโอกาสที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน 3) ประสบการณ์ในการทำงาน เช่น ความน่าเชื่อถือได้ขององค์กรที่ผ่านมาในอดีต ตลอดจนคำพูด และความรู้สึกของพนักงานอื่น ๆ ที่มีต่อองค์กร นอกจากนี้ได้เสนอผลที่ตามมาของความผูกพันต่อองค์กร ได้แก่พนักงานมีความเอาใจใส่เพิ่มขึ้น ความผูกพันต่องานเพิ่มความพยายามในการทำงานมากขึ้นและองค์กรสามารถรักษาพนักงานไว้ได้ ดังภาพที่ 2.15

ภาพที่ 2.15 แสดงความผูกพันตามแนวคิดของ Steers (1977,p.67)

2.1.3. การจัดการทุนทางสังคมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

สำหรับประเทศไทยแล้วในระยะแรก ๆ คำว่า ทุนทางสังคม ที่ปรากฏในช่วงแรกยังมีความชัดเจนไม่มากนัก อาจจะยังไม่ได้รับความนิยมน้อย่างแพร่หลาย แต่ก็ได้มีการกล่าวถึง ทุนทางสังคมในแง่มุมต่าง ๆ และได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์บางประการของประชาชนในชุมชนของสังคมไทย ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับความหมายของคำว่า ทุนทางสังคม โดยในระยะแรกเริ่มจากท่านอาจารย์ ปรีดี พนมยงค์ (อ้างถึงใน วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2546 ; น.84) ซึ่งเป็น ผู้ที่ได้กล่าวถึงและให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน โดยได้มีการอธิบายไว้ในกฎหมายปกครองเกี่ยวกับลัทธิสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นเป็นชุมชนขนาดย่อม ที่มีรากฐานอยู่บนความ

ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชนโดยไม่ต้องมีการปกครองกันมากที่เรียกว่า “สามัคคีธรรม”

แนวคิดเรื่อง ทูทางสังคม มาแพร่หลายอย่างมากโดยมีผู้ให้ความสนใจอย่างจริงจังเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 สืบเนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมที่ล่มสลาย รัฐบาลและนักวิชาการ รวมถึงผู้สนใจในปัญหาของประเทศได้มีการเสนอทางออกของสังคมเพื่อให้สังคมไทยมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงได้เกิดโครงการการลงทุนทางสังคม (Social Investment Program หรือ SIP) (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2542) เกิดขึ้นซึ่งประกอบด้วย 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแรก คือ การจัดสรรให้กับโครงการที่มีประสิทธิภาพของภาครัฐตามแผนงานโครงการที่มีอยู่แล้วซึ่งสามารถบรรเทาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างรวดเร็ว ส่วนแนวทางที่สอง กระทรวงการคลังมอบหมายให้ธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารจัดการกองทุน 2 กองทุน คือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund หรือ SIF) หรือกองทุนชุมชน และกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค (Regional Urban Development Fund หรือ RUDF) หรือกองทุนเมือง สำหรับกองทุนชุมชนนั้นจัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในชนบทและในเมือง โดยมุ่งหวังเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมให้พ้นวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว นำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาวในที่สุด มีการสนับสนุนด้านงบประมาณแก่กิจกรรมต่าง ๆ หรือโครงการที่เสนอโดยองค์กรของท้องถิ่น อันได้แก่ องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สถาบันในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล สุขาภิบาล และเทศบาล เป็นต้น ซึ่งกองทุน SIF นี้ทำให้สังคมไทยได้เชิญชวนให้หันกลับมาสนใจคุณค่าที่มีอยู่ อันเป็นทุนเดิมที่แทบไม่ต้องลงทุนเพิ่มหรือถ้าลงทุนเพิ่มก็ไม่มากนักแต่อย่างใด ซึ่งทุนเดิมที่สำคัญเช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความมีเมตตา ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเป็นชุมชน เป็นต้น มีบางสิ่งได้มีการสืบทอดและส่งสมกันมาแต่ยุคโบราณ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา วัด เป็นต้น รวมถึงศักยภาพภายในชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด แต่ได้มีการละเลยและมองข้ามไปทั้งที่เป็นมรดกของสังคมไทยมาโดยตลอด

ความหมายของทุนทางสังคม คำว่า ทุนทางสังคม มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมายตามทัศนะและมุมมองของแต่ละท่าน โดยจะเริ่มนำเสนอจากนักวิชาการต่างประเทศเสียก่อนแล้วถึงจะนำเสนอ นักวิชาการหรือผู้สนใจจากประเทศไทย

สำหรับนักวิชาการหรือผู้สนใจจากต่างประเทศที่น่าสนใจและสำคัญมีดังนี้ (อังกิน ไตรรัตน์, 2549: น.16)

Robert D. Putnam (1993: p.15) ได้ให้คำนิยาม ทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคม เป็นลักษณะเด่นของกลไกองค์กรทางสังคม (Features of Social Organization) เช่น เครือข่าย (Networks) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) ที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในผลประโยชน์ร่วม(Facilitate Coordination and Cooperation for Mutual Benefit) (www.epn.org/prospect /13/putn.html)

James Coleman ได้อธิบายว่า ทูทางสังคม เป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคน (Set of Relationship among People) และเป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากหรืออยู่บนพื้นฐานของความคาดหวังร่วมกัน (Common Set of Expectation) การมีค่านิยมร่วมกัน (Set of Shared Values) และความรู้สึกไว้วางใจระหว่างกัน (Sense of Trust among People)

สำหรับสังคมไทย ทูทางสังคม ได้มีนักวิชาการพูดถึงกันมากขึ้นก็หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 และหน่วยงานที่มีการใช้คำว่า ทูทางสังคม แพร่หลายมากที่สุด ก็เห็นจะได้แก่ SIF หรือกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (2542: น.8) ที่มองว่า กองทุนชุมชนเป็นทูทางสังคมอย่างหนึ่งที่ส่งผลทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญคือ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การหลอมใจหลอมความคิด และการผนึกกำลัง การสร้างทักษะในการจัดการร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทูทางสังคมนั้นสามารถสร้างพลังอันเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ โดยทูทางสังคมที่องกามประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้คือ ชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ มีวัฒนธรรมผูกพันแน่นกับวิถีชีวิต สังคมไทยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชุมชนเข้มแข็งด้วยทรัพยากรบุคคล และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมายาวนาน (ชุมชนเข้มแข็งคือพลังงานกอบกู้สังคมไทย ซึ่งทัศนะดังกล่าวถือไว้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางสังคม

ส่วน นายแพทย์ ประเวศ วะสี (2542: น.4) ได้ให้ความหมาย ทูทางสังคม ไว้อย่างสั้น ๆ แต่ครอบคลุมว่า ทูทางสังคม หมายถึง การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน และความรู้มารวมกัน ซึ่งทูทางสังคมนี้จะพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาของสังคมได้

สำหรับประเทศไทยแล้ว เนื่องจากคำว่า “ทูทางสังคม” มีคำจำกัดความและองค์ประกอบหรือขอบเขตที่ค่อนข้างหลากหลาย (ยังไม่ตถกผลึก) ขึ้นกับสภาพแวดล้อมและพื้นฐานของแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับ “ทูทางสังคม” ในบริบทของสังคมไทย น่าจะหมายถึง “ผลรวมของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในสิ่งที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอดรวมถึง การรวมตัวของคนที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูล สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม” ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืนตลอดไป

ขอบเขต/ องค์ประกอบของทูทางสังคม สำหรับขอบเขต/ องค์ประกอบของ “ทูทางสังคม” ประกอบด้วย (วรวิฑูมิ โรมรัตน์พันธ์ และเพื่อน, 2546: น.18)

1) **ทูทางมนุษย์ที่มีคุณภาพ** มีความรู้สติปัญญา มีความสามารถ มีทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยและความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม

2) **ทูทางที่เป็นสถาบัน** ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา วัด ศาลากลาง พรรคการเมือง รวมทั้งองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ ฯลฯ

3) **ทูทางปัญญาและวัฒนธรรม** ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ฯลฯ

ในแต่ละท้องถิ่นที่ต่างก็มีทุนทางสังคมในระดับมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปในขณะเดียวกัน อาจจะมีในแต่ละองค์ประกอบแตกต่างกันด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทหรือปัจจัยของแต่ละพื้นที่ เช่น การมีทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ ต้นแบบของผู้นำในพื้นที่ จิตสำนึกของภาคธุรกิจ เป็นต้น

กลไกการเกิดทุนทางสังคม สำหรับกลไกการเกิดทุนทางสังคมนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลไกเชิงวัฒนธรรม โดยมีองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการดังต่อไปนี้ (กวิพัฒน์, 2547: น.63-64 อ้างใน ไตรรัตน์, 2549: น.39)

1) การเกิดขึ้นของเครือข่ายที่มีบรรทัดฐานที่แข็งแกร่งในสัญญาประชาคมที่ใช้เป็นหลักในการช่วยเหลือกัน แล้วก็เกิดสภาพของ คลังแห่งเมตริจิต (Favor Bank) ตัวอย่างเช่น ในสังคมเกษตรกรรมก็เกิดสภาพหรือลักษณะของคลังแห่งเมตริจิต อันเป็นลักษณะหนึ่งที่มีมานานในสังคมเกษตรกรรมทุกแห่งในโลก นั่นก็คือการช่วยเหลือกันในลักษณะประเพณีการ “ลงแขก” เป็นต้น ซึ่งความไว้วางใจกัน (trust) จะเป็นสิ่งที่อำนวยให้กลไกนี้ดำเนินไปโดยสะดวก และกลายเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการดำรงชีวิตในสังคม (social life)

2) เครือข่ายของสัญญาประชาคมที่เกิดขึ้น จะนำไปสู่ความร่วมมือ การสื่อสาร และการกระจายข้อมูลข่าวสารสู่ผู้อื่น ที่เน้นความไว้วางใจกัน ซึ่งจะมีกลไกต่าง ๆ ในสังคมที่สลับซับซ้อน ในการพิสูจน์ความไว้วางใจดังกล่าว จึงเป็นการง่ายที่จะเกิดความร่วมมือกันด้วยกระบวนการที่เคยเกิดมาแล้ว (repeat play) และจะถูกฝัง หรือผนวกเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interactions)

3) สุดท้ายแล้วรูปแบบความร่วมมือต่าง ๆ จะเปรียบเสมือนรูปแบบทางวัฒนธรรม สำเร็จรูป (Cultural Template) ที่ผ่านการเรียนรู้ถูกฝัง ที่แพร่กระจายให้พลเมืองสำหรับความร่วมมือในอนาคตในลักษณะเครือข่าย ซึ่งก็คือกลายมาเป็นรูปแบบทางประเพณี (tradition)

ที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปเป็นสมการ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจดังนี้

$$SC = f(P, E)$$

โดยที่ P = C + S + O

เมื่อ P คือ Process

E คือ Environment

C คือ Cognitive (ระบบคิด)

S คือ Structural (วิธีปฏิบัติ)

O คือ Output (ผลลัพธ์)

กล่าวคือ ทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับ ฟังก์ชันของกระบวนการ (Process) และ สภาพแวดล้อม (Environment) โดยที่กระบวนการ ประกอบด้วย ระบบคิด (Cognitive) วิธีปฏิบัติ (Structural) และผลลัพธ์ (Output) ซึ่งทั้งสองคือกระบวนการทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่างก็มีความสัมพันธ์กันในเชิงปฏิสัมพันธ์

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทูทางสังคม หมายถึงความรู้สึกที่ตึงาม อาทิเช่น ความสามัคคี ความไว้วางใจ เป็นต้น ซึ่งจะต้องมีการแสดงออกในเชิงพฤติกรรม เช่น การช่วยเหลือกัน การมีส่วนร่วม เป็นต้น จะส่งผลให้สังคมมีความมั่นคงเพราะมีความเสมอภาค มีการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึง เป็นต้น ซึ่งในบริบทของ อ.แม่สรวย ยังปรากฏให้เห็นถึงทูทางสังคม

2.1.4. การจัดการเครือข่ายเพื่อการบริหารจัดการน้ำ

เนื่องจากเครือข่ายมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเป็นกระบวนการสร้างพลังในการดำเนินงานให้เข้มแข็งและเพิ่มปริมาณกิจกรรมของท้องถิ่นให้มากขึ้น และยังเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แก่สมาชิกของท้องถิ่นได้แก่ นักปกครองท้องถิ่นและประชาชน เนื่องจากเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่สามารถทำให้สมาชิกในท้องถิ่นมีการเชื่อมโยงประสานงานกันและกันที่ดีขึ้น รวมทั้งสามารถดึงทรัพยากรของท้องถิ่นมาประสานเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีท้องถิ่นจำนวนมากตระหนักว่า เครือข่ายเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกันของท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องกันให้ได้ประโยชน์สูงสุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น การจัดการเครือข่ายของท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น หากผู้ที่เกี่ยวข้องได้สร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลข่าวสารอันเป็นแนวทางในการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้น เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์

ความหมายของเครือข่าย ได้มีนักวิชาการและผู้สนใจให้ความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ไว้มากมาย ตามทัศนะของแต่ละท่าน เช่น ([http://agri.stou.ac.th/UploadedFile/สืบค้นวันที่ 25 ตุลาคม 2566](http://agri.stou.ac.th/UploadedFile/สืบค้นวันที่%20ตุลาคม%202566))

Frederickson (อ้างใน วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2550: 32) ให้ความหมายของ “เครือข่ายการทำงาน” ว่าเป็นการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาค้ำค้ำซึ่งกันและกัน (reciprocal) โดยที่องค์กรต่างๆ ภายในเครือข่ายมีเป้าหมาย ค่านิยมในทางวิชาชีพหรือมีอุดมการณ์ในการดำเนินงานร่วมกัน

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2556: 26) ให้ความหมาย “เครือข่าย” ว่า หมายถึง การประสานเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างกลุ่มและองค์การที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกันและเชื่อมโยงขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่ม องค์การอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย

จากที่กล่าวมาแล้วจึงสรุปได้ว่า “เครือข่าย” หมายถึง การเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบัน ที่ปรากฏในพื้นที่หรือภารกิจ โดยที่สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสม ภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วมกันและมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน มีการทำงานร่วมกัน โดยมีการเชื่อมโยงประสานงานร่วมกันในลักษณะพึ่งพาค้ำค้ำ

ความสำคัญของเครือข่าย เครือข่ายประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนหรือต่างกันได้ แต่ทุกคนต่างมุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักร่วมกัน ในขณะที่เป้าหมายย่อยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายอาจแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ การกระทำ พันธกิจและเป้าหมาย

การบริหารเครือข่ายทำให้เกิดประโยชน์ต่อท้องที่ ประโยชน์เฉพาะหน้าของเครือข่ายเห็นได้จากผลงานที่สมาชิกเครือข่ายร่วมกันดำเนินการ ส่วนผลประโยชน์ระยะยาวจะเกิดในรูปของความมีประสิทธิภาพการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องที่ ดังนี้ (ปรับปรุงจาก กฤษฎา ประศาสน์วุฒิ และจิตรกร สามประดิษฐ์, 2552: น.6 และโอภาวดี เข้มทอง, 2560: น.8 อ้างใน <http://agri.stou.ac.th/UploadedFile/L> สืบค้นวันที่ 15 ก.พ. 2566)

1) เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้ เครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อผ่านการประชุม การทดลอง ปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด

2) เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานในท้องที่ร่วมกัน เครือข่ายเป็นแหล่งสำหรับการทำงานร่วมกัน สามารถเชื่อมโยงสมาชิกที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดรูปองค์กร และมีภูมิหลังที่ต่างกันและไม่มีโอกาสได้ติดต่อกัน ให้ประสานเข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจในวัตถุประสงค์ขอบข่ายของแผนงาน วิธีการทำงาน ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันนำไปสู่การทำงานร่วมกันของเครือข่ายเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

3) เป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากรในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เครือข่ายทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสานงานกันในเครือข่าย เป็นที่ระดมสรรพกำลังเพื่อปฏิบัติกิจกรรมของเครือข่ายให้ลุล่วง โดยอาจแบ่งทรัพยากรที่มีอยู่ให้แก่สมาชิกของเครือข่ายเดียวกัน แลกเปลี่ยนและนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน สถานที่หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น และยังช่วยเชื่อมหน่วยงานต่าง ๆ และแหล่งทุนกับท้องที่ที่ต้องการความช่วยเหลือ ทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนด้วยกัน ได้รับกำลังใจการจูงใจและการยอมรับซึ่งมีความสำคัญต่อท้องที่

4) เป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันเรื่องสำคัญหรือนโยบายสำคัญ เครือข่ายสามารถที่จะระดมกระแสบางเรื่องเพื่อให้สังคมหรือกลุ่มเกิดการตื่นตัวในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งเครือข่ายอาจจะเปิดเวทีในการนำประเด็นปัญหาสำคัญต่าง ๆ ไปสู่การนำเสนอหรือผลักดันให้เกิดนโยบายที่เหมาะสมได้ สามารถทำให้ความต้องการของเครือข่ายที่เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบายได้รับการสนองตอบจากภาครัฐ

5) นำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุนเพื่อการพึ่งพาตนเองในอนาคต การที่เครือข่ายมีการระดมพลังเพื่อสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ทำให้สามารถสะสมทุนได้มากขึ้น ประกอบกับการเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์มากขึ้น จึงทำให้เครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้

ทฤษฎีและแนวคิดการสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่ายในการทำงานเชิงพัฒนามีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์การที่ทำงานพัวพันซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะแข่งขันกัน มีทฤษฎีและแนวคิดที่อธิบายการสร้างเครือข่ายการทำงาน ได้แก่

1) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือแต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทน ได้แก่การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันโดยการให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนอาจมีได้หมายถึงการให้เงินหรือทุนเท่านั้น แต่หมายถึง ความร่วมมือและความเอื้ออาทรต่อกัน และในบางครั้งอาจเปลี่ยนการให้รางวัลและผลตอบแทนเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีการพบปะเสวนากันภายใต้ความสัมพันธ์ของความเป็นพี่น้องและการพึ่งพาอาศัยกัน

เครือข่ายจำนวนมากตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิก และการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเป็นวัตถุประสงค์หลักของเครือข่าย บางเครือข่ายตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษา ฝึกอบรม หรือตลาด บางเครือข่ายมุ่งเพื่อแลกเปลี่ยนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ (เช่น เครือข่ายเครื่องจักรกลทางการเกษตร) บางเครือข่ายมุ่งเป็นกลุ่มพลังกระตุ้นความตระหนักของสังคม และเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก เครือข่ายหลายแห่งมีวัตถุประสงค์หลายด้าน ทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทั้งร่วมมือกันในการจัดการฝึกอบรมและวิจัย รวมทั้งผลักดันนโยบาย

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงเกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่ายเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากความร่วมมือแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และอาจถดถอยลง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทรัพยากร จึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

2) แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) เป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง แต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง หมายความว่าความร่วมมือกันทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงานโดยโดดเดี่ยว

ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งใหม่ ๆ นั้นเสมอ

ความร่วมมือที่เป็นไปได้ทั้งในระบบบุคคล องค์กรและสถาบันอาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็ก ๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศ เป็นสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ และอีกหลาย ๆ คน ซึ่งเป็นการมองในมิติของการจัดโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างและความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มคนในสังคมที่มีต่อกัน

เพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น และในการเชื่อมต่อกันระหว่างมนุษย์นั้นจะเป็นความสัมพันธ์กลับในเชิงบวก ที่จะส่งผลให้เกิดพลังทวีคูณ (reinforcing) เกิดการขยายผลแบบก้าวกระโดด (quantum leap) เป็นพลังสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนคุณภาพอย่างฉับพลัน (emergence) โดยเป้าหมายที่ปรารถนาในการสร้างเครือข่าย คือ การนำเอาจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์ของมนุษย์มาถักทอเชื่อมโยงกัน ซึ่งการสร้างเครือข่ายนั้นสามารถพิจารณาได้จากระบบสิ่งมีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นต้องสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายและมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (ลองผิด-ลองถูก) โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการสื่อสารต้องเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการสร้างเครือข่าย

ในการบริหารจัดการน้ำนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในแนวตั้ง แนวนอน และแนวทแยง เพื่อดำเนินการให้นโยบายที่กำหนดมาสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างสำเร็จผลดียิ่ง ดังนั้นในภาคส่วนต่าง ๆ จึงอาจจะเป็นทั้งผู้ได้รับผลกระทบและเป็นผู้ดำเนินการ การจัดการเครือข่ายจะช่วยให้ได้รับการสนับสนุน การช่วยเหลือ และการร่วมมือในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างดียิ่ง

ในการจัดการเครือข่ายเป็นเรื่องซับซ้อน และมีคนน้อยคนนักที่ได้รับการฝึกฝนมาในด้านนี้ความสำเร็จของเครือข่ายหลายแห่งชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายจำนวนมากสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยกลุ่มของผู้จัดการมือสมัครเล่นที่มีความกระตือรือร้นซึ่งไม่เคยผ่านการฝึกอบรมด้านการจัดการมาก่อนเลย อย่างไรก็ตามไม่จำเป็นที่เครือข่ายทั้งหมดต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือลองผิดลองถูก การจัดหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับการทำงานหรือการจัดการเครือข่ายจะเป็นประโยชน์มาก

2.1.5. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

“...ถ้า น้ำ มีไม่พอทั้งในด้านการบริโภคหรือใช้ เพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรมแล้วประเทศชาติไม่มีทางที่จะเจริญได้...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาในการวางแผนการใช้ที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ณ โรงแรมรินคำ วันที่ 7 มกราคม 2523

อีกพระราชดำรัส ณ สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 17 มี.ค.2529 ความตอนหนึ่งว่า

“...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้...”

จะเห็นได้ว่าทรัพยากรน้ำเป็นส่วนสำคัญในลุ่มน้ำเนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำแต่ละแห่งจะมีสายน้ำไหลผ่านแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ก่อนที่จะไหลลงแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่น ทะเลสาบ หรือทะเลที่อยู่ในพื้นที่มหาสมุทรต่าง ๆ และตลอดจนพื้นที่ที่สายน้ำไหลผ่านจะมีสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งสัตว์ พืช และ

มนุษย์ ก็ได้อาศัยอยู่หรือพึ่งพาพื้นที่แต่ละลุ่มน้ำในการดำรงชีพ ดังนั้นการจัดการทรัพยากรน้ำต้องคำนึงถึงความมั่นคงและเพียงพอในการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่จะต้องเกื้อกูลวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน โดยไม่ให้เกิดการขาดแคลน และคุณภาพของทรัพยากรน้ำต้องได้มาตรฐานตามเกณฑ์ในการนำไปใช้การประกอบอาชีพ และอุปโภคบริโภคในดำรงชีวิต รวมถึงการสัญจรอีกด้วย

2.1.5.1 ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรน้ำหมายถึงของเหลวเกิดจากการรวมตัวกันของก๊าซไฮโดรเจนและก๊าซออกซิเจนในภาวะที่เหมาะสมหรือความหมายในลักษณะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่น่ามาใช้อุปโภคบริโภค ชำระล้างร่างกาย ใช้ในการเพาะปลูก การเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคมทางน้ำ การผลิตพลังงาน ทรัพยากรน้ำยังเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นทดแทนอยู่ตลอดเวลาเป็นวัฏจักร (ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2009: น. 31) สำหรับประโยชน์ของทรัพยากรน้ำมีประเด็นน่าสนใจ ดังนี้

1) เพื่อการอุปโภคและบริโภค น้ำมีความจำเป็นสำหรับสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ร่างกายของคนเราประกอบด้วยน้ำประมาณร้อยละ 60-70 โดยต้องใช้ในการดื่มประมาณ 2 ลิตรต่อวันและใช้ในการบริโภคประมาณ 3 ลิตรต่อวัน ร่างกายมนุษย์ใช้น้ำเพื่อพาสารอาหารไปยังเซลล์เพื่อรักษาโครงสร้างร่างกาย เพื่อการขับถ่ายของเสียและเพื่อระบายความร้อนจากร่างกาย นอกจากนี้เรายังใช้น้ำในการอุปโภคทั้งการทำความสะอาด ซักล้าง และกิจกรรมอื่น ๆ องค์การสหประชาชาติประมาณการว่ามีประชากรโลกประมาณ 2,000,000 คนทั่วโลกที่ขาดแคลนน้ำใช้อย่างเพียงพอ

2) เพื่อการเกษตรกรรม การใช้น้ำในการเกษตรกรรมนั้นประมาณว่ามนุษย์ใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกร้อยละ 70 ของปริมาณน้ำที่มนุษย์ใช้ทั้งหมด เพื่อการผลิตธัญพืชสำหรับการบริโภค ส่วนน้ำที่ใช้สำหรับการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกันไป เช่น โคนม ม้า หมู ไก่ เป็นต้น น้ำจึงมีความสำคัญมากในการผลิตอาหารของมนุษย์

3) เพื่อการอุตสาหกรรม น้ำเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งในส่วนของกระบวนการผลิตโดยตรง คือ เป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ล้างวัตถุดิบหรือใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ใช้ในการล้างเครื่องจักร พื้นโรงงาน หล่อเย็น เป็นต้น อุตสาหกรรมแต่ละประเภทมีความต้องการน้ำในปริมาณและคุณภาพที่แตกต่างกันไป ดังกรณีของโรงงานอุตสาหกรรมการผลิตเบียร์ เซรามิก และกระดาษ อุตสาหกรรมเหล่านี้มีความจำเป็นต้องใช้น้ำปริมาณมากและมีคุณภาพสูง คือ ปราศจากสิ่งปนเปื้อนต่าง ๆ จึงจะผลิตผลงานที่มีคุณภาพได้ดี

4) แหล่งทรัพยากร แหล่งน้ำเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของมนุษย์ โดยเฉพาะในทะเล ซึ่งนับเป็นแหล่งทรัพยากรที่ใหญ่ที่สุดในโลก อาหารจากทะเลเป็นอาหารที่สำคัญที่มนุษย์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องลงทุนและทะเลยังเป็นแหล่งเชื้อเพลิงและพลังงาน เช่น น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น

5) เพื่อการคมนาคมขนส่ง ในอดีตการขนส่งทางน้ำเป็นการขนส่งที่สำคัญของมนุษย์ แม้ในปัจจุบันก็ยังคงมีความสำคัญอยู่โดยเฉพาะการขนส่งระหว่างประเทศ คือ การขนส่งทางทะเลเพราะ สามารถขนส่งได้คราวละมาก ๆ และค่าใช้จ่ายยังถูกกว่าการขนส่งทางอากาศมากอีกด้วย

สำหรับการขนส่งภายในประเทศนั้น การขนส่งทางน้ำก็ยังคงมีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะระยะทางไกล ๆ จะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าทางบก

6) **เพื่อการสร้างพลังงานในการผลิตไฟฟ้า** ค่าใช้จ่ายที่มาจากการผลิตโดยใช้กระแสน้ำนั้นจะต่ำที่สุด รวมทั้งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าการผลิตจากแหล่งพลังงานอื่น ๆ เช่น ถ่านหิน น้ำมัน นิวเคลียร์

7) **เพื่อการนันทนาการ** แหล่งกักเก็บน้ำหลายแห่งเป็นที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ เช่น ชายฝั่งทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง น้ำตกและลำธาร เป็นต้น กิจกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากสถานที่เหล่านี้ เช่น การว่ายน้ำ ตกปลา พายเรือ เป็นต้น น้ำจึงเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต

2.1.5.2 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เมื่อมีทรัพยากรน้ำก็จำเป็นจะต้องมีการบริหารจัดการในเรื่องนี้อย่างชาญฉลาด เพื่อดำเนินการให้เป็นคุณแก่ประชากรและสังคม หรือถ้าเกิดโทษ เช่น เกิดอุทกภัย ก็ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตน้อยที่สุด ในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีผู้ให้ความหมายของการบริหารจัดการน้ำที่น่าสนใจ คือ

ประธาน สุวรรณมงคล (อ้างในจิราภรณ์ หะยีปี, 2553: น.25) ให้ความหมายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำว่า เป็นวิธีการหรือกิจกรรมการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกันและแก้ไขภัยธรรมชาติด้านน้ำ และการป้องกันแก้ไขมลพิษทางน้ำเพื่อให้สามารถใช้น้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จิราภรณ์ หะยีปี (2553: น.25) ได้ให้ความหมาย การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมการจัดการ การพัฒนา การจัดสรรและใช้ประโยชน์การป้องกันและฟื้นฟูมลภาวะทางน้ำ เพื่อให้ได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาคและยั่งยืน

จากการให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “การจัดการทรัพยากรน้ำ” หมายถึง เป็นวิธีการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ ทั้งในด้านการจัดหา การพัฒนาแหล่งน้ำ การเก็บรักษาซ่อมแซมสิ่งสึกหรอให้คืนสภาพ การบำบัดฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมที่เกิดจากมลภาวะทางน้ำ การป้องกันและแก้ไขภัยธรรมชาติด้านน้ำ และการป้องกันแก้ไขมลพิษทางน้ำ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคและยั่งยืน อันสร้างความสุขให้กับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน

2.1.5.3 แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ส่วนแนวทางการบริหารจัดการน้ำมีหลายคนและองค์การให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ไว้ เช่น

ประธาน สุวรรณมงคล (อ้างใน จิราภรณ์ หะยีปี, 2553: น.29) ได้ให้หลักการจัดการทรัพยากรน้ำต้องคำนึงถึงหลักการ ดังต่อไปนี้

1) **การพัฒนาอย่างองค์รวม (Holistic approach)** น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด เช่น ดิน ป่าไม้ ในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง ฯลฯ

2) มีลักษณะของสหวิทยาการ (Interdisciplinary) การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นการนำความรู้จากหลากหลายสาขาวิชามาใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น ด้านวิศวกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์รัฐศาสตร์ และด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ครอบคลุมตั้งแต่การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากน้ำ เทคโนโลยีการก่อสร้างเพื่อนำน้ำมาใช้ ประโยชน์การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามนโยบายผู้บริหารประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับน้ำในชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างกลุ่มคนในสังคม เป็นต้น

3) อยู่ภายใต้กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นการผสมผสานการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมในขณะเดียวกันก็มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับของทรัพยากรต่าง ๆ

4) มีความเป็นเอกภาพ (Unity) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายจะต้องมีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ

5) มีความเป็นเครือข่าย (Network) การจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องเน้นเครือข่าย เครือข่ายในที่นี้ หมายถึงเครือข่ายของทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย และเครือข่ายที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น อันได้แก่ รัฐ เอกชน และประชาชน

6) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People participation) นำจัดเป็นสมบัติสาธารณะที่ทุกฝ่ายในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อจัดหาน้ำที่มีคุณภาพและตอบสนองวัตถุประสงค์ของการใช้น้ำได้ นับตั้งแต่การจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม รวมไปถึงการดำรงรักษาวงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิตในน้ำด้วย

ส่วนแนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำตามข้อเสนอของ ปราโมทย์ ไหมกัถ (2541: น.32) ที่ได้กล่าวว่า “การจัดการน้ำ” เป็นการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันอย่างเป็นระบบ สัมพันธ์กันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาน้ำเสีย การบริหารจัดการน้ำได้ดีต้องบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้สอดคล้องกับทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องในลุ่มน้ำนั้นด้วย ทั้งทรัพยากรดินรวมไปถึงทรัพยากรมนุษย์ การบริหารจัดการน้ำถ้าไม่เอาคนในลุ่มน้ำเข้ามาเกี่ยวข้องคงไม่สำเร็จ โดยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำต้องมี 4 กิจกรรมด้วยกัน ได้แก่

1) การพัฒนาแหล่งน้ำหรือการจัดหาน้ำ มุ่งถึงการจัดหาน้ำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพของทรัพยากรน้ำ วางแผนการใช้น้ำอย่างมีระบบเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มีใช้อย่างยั่งยืน

2) งานจัดสรรน้ำและใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละลุ่มน้ำ จำเป็นที่ต้องมีระบบกิจกรรมการจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

3) การอนุรักษ์แหล่งน้ำในลุ่มน้ำ พื้นที่ต้นน้ำต้องอนุรักษ์ด้วยระบบป่าในแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งต้นเขินมีวัชพืช สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาน้ำให้มีคุณภาพ และ

4) การควบคุมคุณภาพน้ำ ซึ่งขณะนี้ เป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ทั้งในชุมชนเล็ก ชุมชนใหญ่ รวมถึงพื้นที่เกษตรกรรมที่ประสบปัญหาเรื่องน้ำเสีย

กรมทรัพยากรน้ำ (2554: น.4) กล่าวถึงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management : IWRM) หมายถึง กระบวนการสนับสนุน/ ส่งเสริมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง/ ส่วนได้ส่วนเสียในการร่วมกันจัดสรรและจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงทรัพยากรอื่น ๆ อย่างเป็นธรรม ซึ่งมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่/สังคมนั้น ๆ เพื่อสนองความต้องการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมสูง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทของสังคม เพื่อทรัพยากรและระบบนิเวศของน้ำเป็นสำคัญ

2.1.5.4 แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม (Common-pool resources management) แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมเป็นแนวคิดที่ถูกกล่าวถึงโดยนักเศรษฐศาสตร์หญิงเจ้าของรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ปี พ.ศ. 2552 คือ Elinor Ostrom ซึ่งได้อธิบายถึงทรัพยากรร่วม (Common-pool resources) ว่าหมายถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นทรัพยากรที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ อย่างไรก็ตามเมื่อทรัพยากรถูกใช้ประโยชน์จากคนใดคนหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรที่เหลือ สำหรับการบริโภคใช้ประโยชน์ของคนอื่น ๆ และการใช้โดยคนจำนวนมากย่อมส่งผลเสียต่อทรัพยากรเหล่านั้น ตัวอย่างของทรัพยากรร่วม เช่น ป่าไม้ หรือแหล่งน้ำ เป็นต้น (Ostrom, Burger, Field, Norgaard and Policansky, 1999: p.43) ในอดีตมีความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรว่า หากรัฐไม่เข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากร จะส่งผลให้ผู้คนพยายามใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นให้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพยากร จนกลายเป็นโศกนาฏกรรมของทรัพยากรร่วม (The Tragedy of Commons) ดังที่ Garrett Hardin (1968: p.89) ได้เสนอไว้ในปี พ.ศ. 2511 ด้วยยกตัวอย่างทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่ให้ทุกคนเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือ ทุกคนจะนำสัตว์เลี้ยงของตนเข้ามากินหญ้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทำให้ทรัพยากรร่วมถูกใช้ประโยชน์มากเกินไป และเสื่อมสภาพและเสื่อมสภาพในที่สุด ต่อมาได้มีการเสนอแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมใหม่ โดย Elinor Ostrom และเพื่อน มีความเชื่อว่าผู้ใช้ทรัพยากรในชุมชนเดียวกันและอยู่กับทรัพยากรร่วมมานานจะเข้าใจสภาพของทรัพยากรร่วม สามารถบริหารจัดการทรัพยากรนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ใช้ทรัพยากรจะปฏิบัติตามบรรทัดฐาน (norm) ของชุมชน หากชุมชนมีการสร้างบรรทัดฐานในการใช้ทรัพยากรร่วม มีกฎ ระเบียบ กติกา บทลงโทษ คนในชุมชนก็มีแนวโน้มจะปฏิบัติตามบรรทัดฐานเหล่านั้น แต่หากชุมชนพยายามตัดดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรร่วมอย่างเต็มที่ การจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของผู้ใช้ทรัพยากรจะขึ้นอยู่กับสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น กล่าวคือ หากผู้ใช้ทรัพยากรกำลังประสบภาวะทางเศรษฐกิจ – สังคม ก็อาจจะใช้ทรัพยากรร่วมโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดต่อทรัพยากรและกฎระเบียบต่าง ๆ

Elinor Ostrom และเพื่อน ได้กล่าวถึงการจัดการกับปัญหาของทรัพยากรร่วมไว้ 2 วิธี ได้แก่ การจำกัดการเข้าถึงทรัพยากร และการสร้างแรงจูงใจ เช่น การให้สิทธิแก่บุคคลหรือการ

แบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งระบบสิทธิที่ใช้สำหรับทรัพยากรร่วมมี 4 ลักษณะ ได้แก่ (Ostrom, Elinor. And Others., 1999: p.17)

1) สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรร่วมอย่างเสรี (Open access) ได้แก่ สาธารณสมบัติ ซึ่งไม่มีการอ้างกรรมสิทธิ์การครอบครอง

2) สิทธิในทรัพย์สินที่เป็นของคนบางกลุ่ม (Group property) ซึ่งมีกรรมสิทธิ์ ในทรัพยากรนั้น และสามารถกีดกันไม่ให้ผู้อื่นมาใช้ทรัพยากรได้

3) สิทธิในทรัพย์สินที่เป็นของปัจเจกบุคคล (Individual property) ที่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรนั้นแต่เพียงผู้เดียว สามารถขายหรือแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นได้ และ

4) สิทธิในทรัพย์สินของรัฐ (Government property) โดยหน่วยงานภาครัฐทั้ง ในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่นมีอำนาจควบคุมการใช้ทรัพยากร และสามารถอนุญาตให้ผู้อื่นใช้หรือไม่ให้ใช้ประโยชน์ ทั้งนี้หากทรัพยากรร่วมสามารถถูกเข้าถึงอย่างเสรี (Open access) จะก่อให้เกิดความเสียหายและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร โดยผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมมีด้วยกัน 4 ประเภท ได้แก่

4.1) ผู้ซึ่งคำนึงถึงเฉพาะผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ โดยไม่คำนึงถึงการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

4.2) ผู้ที่ไม่คำนึงถึงการให้ความร่วมมือใด ๆ เว้นเสียแต่ว่าการให้ความร่วมมือนั้นจะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาตัดดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของตน

4.3) ผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือบนหลักการผลประโยชน์ต่างตอบแทนเพื่อสร้างความเชื่อใจต่อผู้อื่น และ

4.4) ผู้ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรร่วม นอกจากการมีกติกาสำหรับการจัดการปัญหาของทรัพยากรร่วม ซึ่งได้แก่ความร่วมมือแบบผลประโยชน์ต่างตอบแทน จำเป็นต้องมีการสร้างกฎระเบียบสำหรับการจำกัดการใช้ทรัพยากรร่วม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและเคารพต่อกฎระเบียบต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ส่วนกลางต้องอาศัยความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม

นอกจากนี้ การจัดการทรัพยากรร่วมที่มีประสิทธิภาพสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ของมนุษย์สามารถควบคุมได้ อัตราการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรจำนวนผู้ใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร เทคโนโลยี และสถานะทางเศรษฐกิจ – สังคม มีความเหมาะสมชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกันแบบเห็นหน้าและมีเครือข่ายทางสังคมที่เหนียวแน่น บุคคลภายนอกสามารถถูกกีดกันไม่ให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม และผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมต้องส่งเสริมการติดตามตรวจสอบและการบังคับใช้กฎเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการร่วมมือตั้งแต่ระดับโลกไปจนถึงระดับท้องถิ่น เพราะหากหน่วยงานท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานส่วนกลางจะเป็นเรื่องยากสำหรับผู้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมที่จะสร้างกฎเกณฑ์ที่สามารถบังคับใช้ และ

หากกฎต่าง ๆ ถูกกำหนดโดยขาดการปรึกษาหารือกับบุคคลในท้องถิ่นก็อาจถูกต่อต้าน นอกจากนี้ ธรรมชาติของทรัพยากรร่วมต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การจัดการ ความขัดแย้ง

การเชิญชวนให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ การจัดหาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เทคโนโลยี ซึ่งมีผลต่อความ เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรร่วมในท้องถิ่นและระบบของภูมิภาคและของโลก และสถาบันต่าง ๆ เพื่อประสานงานระหว่างท้องถิ่นกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันที่เกี่ยวข้องต้องถูกออกแบบให้สามารถเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งการจัดการสถาบันต้องมีความซับซ้อน ครอบคลุมทุกมิติ และสถาบันต่าง ๆ ต้องมีความหลากหลาย อันจะก่อให้เกิดการสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ การมีข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มขึ้นสามารถควบคุมการใช้ทรัพยากร มีความไวเนื้อเชื่อใจ และเกิดการปฏิบัติตามกฎระเบียบขึ้น (Thomas Dietz, Elinor Ostrom and Paul C. Stern, 2003: p.68)

จากคำอธิบายข้างต้นของแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมซึ่งได้เสนอให้ผู้ใช้ประโยชน์หรือผู้มีส่วนได้เสียจากทรัพยากรร่วมได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรจะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้ พยายามนำเสนอประเด็นที่ย้อนแย้งกับแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมที่เสนอโดย Garrett Hardin (1968: p.95) ในงานเขียนเรื่องโศกนาฏกรรมของทรัพยากรร่วม (The Tragedy of Commons) ที่สนับสนุนให้รัฐเป็นผู้ควบคุมและบริหารจัดการทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากรัฐสามารถควบคุมให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างเหมาะสมและไม่ส่งผลเสียต่อทรัพยากร นอกจากนี้ สิ่งที่แนวคิดนี้พยายามนำเสนอ คือ การมีสถาบันเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรร่วม และกำหนดกฎกติกาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้ทรัพยากรยึดถือปฏิบัติ โดย Sinclair J. Tedder (2008: p.159) ได้อธิบายถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในการทำงานของสถาบันซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรร่วม โดยพบว่าสถาบันเหล่านี้ มักล้มเหลวในการบริหารจัดการ อันเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ อาทิ การเกิดความไม่เชื่อใจระหว่างผู้บริหารจัดการทรัพยากร การขาดข้อมูลข่าวสาร การมีค่าใช้จ่ายของสถาบันที่สูง รวมถึงการขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้ใช้ทรัพยากร ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาด้านประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม และเกิดความเสื่อมโทรมต่อตัวทรัพยากร รวมทั้ง S. C. Staddon (2008: p.74) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) ในการบริหารจัดการและติดตามตรวจสอบ (Monitoring) ทรัพยากรร่วม โดยอธิบายถึงกรณีการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเมือง Burke ประเทศเนปาล ซึ่งได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของชาวบ้านต่อการดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นการมีส่วนร่วมในระดับกลางเท่านั้น กล่าวคือ ชาวบ้านไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือการสรุปผลโครงการที่ดำเนินการโดยนักวิชาการ/เจ้าหน้าที่ด้านป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ Helen Heyd and Andreas Neef (2008: p.52) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า สิ่งนี้ไม่ใช่การมีส่วนร่วมที่แท้จริง เพราะประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือความคิดเห็นที่เสนอแก่รัฐไม่ถูกนำไปสู่การปฏิบัติ แต่เป็นเพียงการมีส่วนร่วมเชิงพิธีการสำหรับรัฐในการอ้างความชอบธรรมเท่านั้น

6. แนวคิดเกี่ยวกับความสุข (Happiness)

ความหมายของความสุข จากการศึกษา มีผู้ให้ความหมายของ “ความสุข” เช่น

ประเวศ วะสี (2544: น.41) ให้ความหมายของความสุข ไว้ว่า ความสุข คือ การสิ้นไปของความทุกข์ ซึ่งความทุกข์เกิดจากการบีบคั้นทางกาย สังคม จิตใจและปัญญา โดยการบีบคั้นทางกาย เช่น การขาดปัจจัย 4 สิ่งแวดล้อมไม่ดี การเป็นโรค การบีบคั้นทางสังคม เช่น ความขัดแย้ง ในครอบครัว ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การขาดความยุติธรรม การบีบคั้นทางจิต เช่น หงุดหงิด รำคาญ โทสะ โลภะ พยาบาท ฟุ้งซ่าน สงสัยระแวง เห็นแก่ตัวจัด ขาดสติ ขาดสมาธิการบีบคั้นทางปัญญา เช่น เข้าใจอะไร ไม่แจ่มแจ้ง โง่ คิดและทำอะไรไม่ถูกต้อง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549: น.16) ได้กล่าวถึงความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีงานทำทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของรัฐ

จากแนวคิดต่าง ๆ และความหมายของความสุขที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้สรุปความหมายของความสุขว่า เป็นความรู้สึกพึงพอใจกับชีวิตของตน และความรู้สึกพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ที่บุคคลเห็นว่ามีความหมายและสำคัญกับตน รวมทั้งความรู้สึกยินดีพอใจกับการดำเนินชีวิตปัจจุบัน

Happy Workplace องค์กรแห่งความสุข (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ , 2552: น. 6-13) คือ กระบวนการพัฒนาคนในองค์กรอย่างมีเป้าหมายและยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อให้องค์กรมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง นำพาองค์กรไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน โดยอาศัยความสุข 8 ประการ ได้แก่

1) Happy Body การมีสุขภาพดี คือ สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ มาจากการที่รู้จักใช้ชีวิต รู้จักกิน รู้จักนอน ชีวิตมีความสุข เหมาะสมกับเพศ เหมาะสมกับวัย เหมาะสมกับสถานการณ์ เหมาะสมกับฐานะทางการเงิน

2) Happy Heart การมีน้ำใจงามในองค์กรสิ่งที่จำเป็นที่สุดในการที่มนุษย์จะอยู่กับผู้อื่นได้ต้องมีน้ำใจคิดถึงผู้อื่น มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันและกัน จะเอาแต่ตัวเองอยู่อย่างเดียวไม่ได้ ต้องรู้จัก การแบ่งปันอย่างเหมาะสม ต้องรู้บทบาทของเจ้านาย บทบาทของลูกน้อง กับผลสิ่งต่าง ๆ ที่จะเข้ามาในชีวิต

3) Happy Relax การผ่อนคลาย ต้องรู้จักผ่อนคลายกับสิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เมื่อการทำงานเครียดก็ต้องมีวิธีผ่อนคลาย ขณะเดียวกันการใช้ชีวิตส่วนตัวก็ต้องรู้จักผ่อนคลายเหมือนกัน นั่นคือสมดุลชีวิต

4) Happy Brain การหาความรู้ มนุษย์อยู่ได้ด้วยการศึกษาหาความรู้พัฒนาตัวเองตลอดเวลาจากแหล่งต่าง ๆ นำไปสู่การเป็นมืออาชีพเพื่อให้เกิดความมั่นคงก้าวหน้าในการทำงาน นั่นคือ ต้องมีความรู้ในงาน มีความรับผิดชอบ มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา และสอนคนอื่นได้ในงานที่ตนรู้

5) Happy Soul การมีคุณธรรม หิริโอตตัปปะ คุณธรรมเบื้องต้นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม ในการทำงานเป็นทีม หมายถึง ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำของตนเอง โดยเฉพาะการกระทำที่ไม่ดี มีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความสามัคคี และมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

6) Happy Money การใช้เงิน สามารถจัดการรายรับรายจ่ายของตนเองได้ คือการใช้เงินเป็น มีเงินรู้จักเก็บ รู้จักใช้ เป็นหนี้ให้พอดี มีชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง

7) Happy Family การมีครอบครัวที่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง ให้ความสำคัญกับครอบครัว เป็นกำลังใจที่ดีในการทำงาน เพราะครอบครัวเป็นเหมือนภูมิคุ้มกัน เป็นกำลังใจในการสามารถจะเผชิญกับอนาคตหรืออุปสรรคในชีวิตได้ ทำให้มุ่งมั่นที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น

8) Happy Society การมีสังคมที่ดี คือ ต้องมีความรักสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อสังคมและที่พำอาศัย มีสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี

กิ่งทอง กิจจานนท์ (2557: น.15) ได้สรุปผลการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงชีวิตความสุขจากหน่วยงานต่าง ๆ จึงนำดัชนีชีวิตความสุขมาใช้ในการวิจัย 9 ด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่ 1 รายได้และการกระจายรายได้ คือ รายได้ของครอบครัวมีความเหมาะสม รายได้มีความเพียงพอต่อรายจ่าย มีการออมทรัพย์ และการที่ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวสามารถจนเจือรายได้ให้แก่สมาชิกภายในครอบครัว ชุมชนและสังคมบางโอกาสต่าง ๆ ได้

ด้านที่ 2 ชีวิตและครอบครัว คือ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกในครอบครัว รับประทานอาหารของครอบครัว มีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้

ด้านที่ 3 การมีสาธารณูปโภค คือ โครงสร้างพื้นฐานที่มีความเชื่อมโยงและกระจายความเจริญอย่างทั่วถึงไปสู่ภูมิภาค ได้แก่ ระบบขนส่ง สภาพถนน ถนนเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่อื่น ๆ ระบบการประปา น้ำใช้ และน้ำกิน

ด้านที่ 4 ชีวิตการทำงาน คือ การมีงานทำอย่างทั่วถึง งานที่ทำมีความมั่นคง และมาจากความรู้ความสามารถตามความถนัดที่ตนมี สามารถเลี้ยงชีพตนและครอบครัว

ด้านที่ 5 ความรู้และการศึกษา คือ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ ทักษะความสามารถในการปรับตัวให้รู้เท่าทันสังคม เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง และใช้ประสบการณ์ ศักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 6 สุขอนามัย คือ ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดี รู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเอง เข้าถึงบริการสาธารณสุข

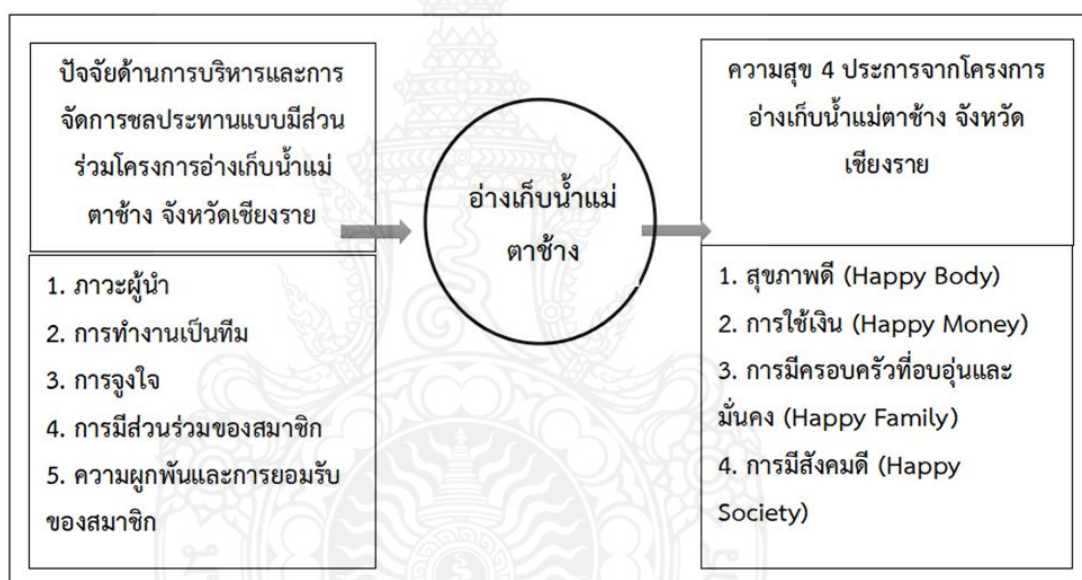
ด้านที่ 7 สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต คือ การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ได้รับการบริการสาธารณูปโภคที่พอเพียง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิต

ด้านที่ 8 การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐและเอกชน คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างทั่วถึง การได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียม การได้รับการเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ความโปร่งใส ในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ด้านที่ 9 ด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจโดยรวม คือ ราคาสินค้า การทำบัญชีครัวเรือนการใช้จ่ายเพื่อการสาธารณสุขภาคเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมัน ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น

กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาสามารถสร้างเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย ได้ดังภาพที่ 2.16

ภาพที่ 2.16 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากภาพที่ 2.16 โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงรายเกิดขึ้นได้จากการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ปัจจัย 5 ประการ มี 5 ประการได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การทำงานเป็นทีม 3) การจูงใจ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิก และ 5) ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก ทั้ง 5 ปัจจัยเป็นไปตามทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสม (Hybrid Theories of Implementation) และตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model) ของ ศาสตราจารย์ ดร.วรเดช จันทรศร

เมื่อเกิดการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย แล้วจะส่งผลต่อความสุขต่อชาวบ้านในพื้นที่อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง 4 ประการ คือ

1) สุขภาพดี (Happy Body) 2) การใช้เงิน (Happy Money) 3) การมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) และ 4) การมีสังคมที่ดี (Happy Society) เป็นไปตามแนวคิด Happy Workplace องค์กรแห่งความสุข ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าแบ่งออกได้ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ 2) งานวิจัยเกี่ยวกับความสุข และ 3) งานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ

งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ ที่น่าสนใจมีดังนี้

1) ปรมินทร์ นาระทะ. (2550) ศึกษาเรื่อง “การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ PARTICIPATORY IRRIGATION MANAGEMENT (PIM) OF MAETAENG IRRIGATION PROJECT IN IRRIGATION ZONE AREA 3-4, MAERIM, CHIANGMAI.” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานฯ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานฯ และปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2549 จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 256 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 51 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้รวมจากในและนอกภาคเกษตรเฉลี่ยประมาณ 56,503.32 บาทต่อปี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกทั่วไปของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และได้รับข่าวสารจากเสียงตามสายเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น เกษตรกรยังมีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตรอยู่ในระดับมาก

เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตรมีส่วนร่วมในระดับมาก ในด้านการปรึกษาหารือ การวางแผนการตัดสินใจ และการรับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในด้านการประสานงานและดำเนินการ

นอกจากนั้นในการศึกษาครั้งนี้ยังพบอีกด้วยว่า เพศและรายได้รวมของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานในด้านการรับผลประโยชน์ ลักษณะพื้นที่ถือครองและการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ ความรู้ความเข้าใจในการจัดการชลประทานมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ การวางแผนการตัดสินใจและการประสานงานการดำเนินการ

และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ การวางแผนการตัดสินใจ การประสานงานดำเนินการและการรับผลประโยชน์ ส่วนอายุ พื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ได้รับน้ำชลประทาน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตร

สำหรับปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน พบว่า เกษตรกรบางส่วนมีปัญหาในการไม่ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มและหารือกับกลุ่มในเรื่องการจัดการชลประทาน และปัญหาที่เกี่ยวกับการไม่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทำให้ไม่ทราบถึงข้อตกลงของกลุ่มและไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาและไม่มีความรู้เรื่องการดูแลระบบชลประทาน จึงไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจะจัดตารางการประชุมกลุ่มเป็นประจำทุกเดือนและกำหนดวันประชุมที่แน่นอน และหากเกษตรกรไม่สามารถเข้าร่วมประชุมก็ควรมีตัวแทนเข้าร่วมประชุม เพื่อให้เกษตรกรรับทราบทั่วกัน และควรตั้งกฎเกณฑ์การใช้น้ำร่วมกันอย่างจริงจัง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ควรออกไปให้คำแนะนำและเยี่ยมเยียนเกษตรกรให้มากขึ้น

2) วิรุฎา แก้วสมบุญ (2556) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาคประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีว่ามีการก่อเกิด พัฒนาการ ลักษณะของบทบาท และรูปแบบปฏิสัมพันธ์กับรัฐ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับเทศบาลนครปากเกร็ดและตัวแสดงทางสังคมการเมืองอื่น ๆ ในการแก้ไขจัดการปัญหาน้ำท่วม พ.ศ. 2554 โดยผลการศึกษาพบว่าความสำเร็จของการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ดเกิดมาจากการพัฒนาของภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เงื่อนไขของการปฏิรูปทางการเมืองและการได้รับการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ภาคประชาสังคมได้รับการถ่ายโอนภารกิจการบริหารจัดการสาธารณะมาจากภาครัฐ จนสามารถระดมทรัพยากรและสร้างช่องทางให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมและการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นครั้งนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่บทบาทหลักในการระดมสรรพกำลังในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมคือทีมงานของผู้นำของเทศบาลนครปากเกร็ด

3) ณภัทร หงษ์ทอง (2556) ศึกษาเรื่อง “การจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษา ตำบลเกาะปูลม” The Management of Network for Water Resource Security of Tambon Ko Poon” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำตำบลเกาะปูลม 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำตำบลเกาะปูลม

ในการศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในพื้นที่ตำบลเกาะปูลมโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 15 ราย ทำการวิเคราะห์โดยใช้หลักตรรกะควบคู่กับบริบท เทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ

สำหรับวิถีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำกับสถานการณ์ทรัพยากรน้ำในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ตำบลเกาะปุนมีพื้นที่ลักษณะเป็นเกาะ วิถีชีวิตของชาวตำบลเกาะปุน จึงมีความเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรน้ำทั้งด้านการอุปโภคบริโภค การประกอบอาชีพและการสัญจร ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2498 ทรัพยากรน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ แต่วิถีชีวิตเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากการปิดปากน้ำ ระยะเวลาปี พ.ศ. 2498 ส่งผลให้ทรัพยากรน้ำมีการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำไหลเวียนไม่ตามฤดูกาล น้ำตื้นเขินมากขึ้นทำให้สัตว์น้ำลดลง ประชาชนเปลี่ยนอาชีพจากการทำประมงเป็นการทำสวนมากขึ้น ในส่วนของความมั่นคงของทรัพยากรน้ำในทัศนะของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีความคิดเห็นว่าความมั่นคงของทรัพยากรน้ำคือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพน้ำดี สัตว์น้ำสามารถอาศัยอยู่ได้ สำหรับการรับรู้คุณภาพน้ำของชุมชนใช้วิธีการสังเกตร่วมกับหน่วยงานและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การสังเกตสีของน้ำ และการชิมรสชาติของน้ำทะเล ในส่วนของความเพียงพอของทรัพยากรน้ำ ปัจจุบันทรัพยากรน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคมีความพอเพียงต่อคนในชุมชน

การจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายตำบลเกาะปุนก่อตัวขึ้นเนื่องจากตระหนักถึงปัญหาที่มีผลมาจากการพัฒนาประเทศของรัฐบาลโดยเริ่มต้นก่อตัวจากระดับปัจเจกบุคคลเป็นลักษณะเครือข่ายทางความคิด มีความสัมพันธ์แบบเครือข่าย การจัดระบบของเครือข่ายเป็นการจัดระบบแบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากไม่มีการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกที่ชัดเจน การสื่อสารใช้ในลักษณะไม่เป็นทางการ กระบวนการเรียนรู้ใช้การประชุมประจำเดือนเป็นหลัก และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ งบประมาณมาจากภายในและภายนอกเครือข่ายเป็นทุนในการขับเคลื่อนกิจกรรม มีการพัฒนาผู้นำของเครือข่าย ในส่วนของความต่อเนื่องของเครือข่าย พบว่า เครือข่ายได้ใช้การประชุมเป็นกิจกรรมหลัก การรักษาความสัมพันธ์ มีการให้คำปรึกษากันอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างและพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ การแสวงหาทรัพยากรมีหน่วยงานภาครัฐและองค์การพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุน นอกจากนี้ มีการให้การช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในเครือข่าย

การประเมินประสิทธิผลของเครือข่าย ผลการศึกษาพบว่าอยู่ในระดับดี เช่น มีการสร้างทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ในการทำกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ ส่งผลให้สัตว์น้ำมีจำนวนมากขึ้น ราคาน้ำดื่มถูกลง และคุณภาพน้ำดีขึ้น ปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อชุมชนด้านทรัพยากรน้ำลดลง มีการขยายเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อการดำรงอยู่ มีการบูรณาการทำงานในเรื่องของคนเป็นหลัก สมาชิกมีการยอมรับในการทำงานระหว่างกัน และการเข้าถึงการให้บริการสมาชิกเครือข่ายดีขึ้น

ปัญหาสำคัญในการจัดการเครือข่าย คือผู้นำเครือข่ายและสมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมน้อยลง และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันทำให้การทำงานล่าช้า

ข้อเสนอแนะในการจัดการเครือข่าย การให้สมาชิกเครือข่ายคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และมีการจัดทำกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการเครือข่ายตำบลเกาะปุนควรมีการเชื่อมโยงกับแหล่งทุนในชุมชนอื่น ๆ ที่รัฐบาลให้การสนับสนุน และควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความรู้ให้กับเยาวชนได้เห็นคุณค่า

ของทรัพยากรน้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมและสนับสนุนงบประมาณให้มากขึ้น

4) **ชลธร ทิพย์สุวรรณ (2557)** ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแมริม จังหวัดเชียงใหม่ INTEGRATED WATER RESOURCE MANAGEMENT OF MAERIM SUB WATERSHED, CHIANG MAI PROVINCE.” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรน้ำรวมถึงกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาแมริม เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาแมริม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงความยั่งยืนด้านสังคม ชุมชน วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนชุมชน ตัวแทนหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภารกิจ ตัวแทนสถาบันการศึกษา ตัวแทนสถาบันศาสนาและตัวแทนภาคธุรกิจรวมจำนวน 78 คน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรน้ำรวมถึงกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาแมริม ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสอบถาม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมระดับลุ่มน้ำและแบบสำรวจความคิดเห็นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์และสภาพปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาแมริม ประกอบด้วยปัญหาจากการใช้ทรัพยากรน้ำและปัญหาที่เกิดจากกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งปัญหาจากการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการปัญหาการขาดการมีส่วนร่วม และปัญหาการบริหารจัดการที่ขาดการบูรณาการร่วมกัน โดยปัจจัยที่นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในครั้งนี้ ได้แก่ (1) ข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน (3) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำ (4) กฎหมายระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกันตลอดทั้งลุ่มน้ำ (5) หลักคุณธรรม จริยธรรมและหลักธรรมาภิบาล (6) องค์กรหรือหน่วยงานหลักในการบูรณาการ (7) มาตรการและแรงจูงใจในการบริหารจัดการน้ำ (8) ระบบการศึกษาและกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ (9) แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ และ (10) ระบบฐานข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรน้ำ

ทั้งนี้ได้ทำการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขา แมริมได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งและกระบวนการเจรจาต่อรอง

ระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง 6 กลุ่ม โดยผลของกระบวนการนำไปสู่การกำหนดนโยบายและพิจารณาแนวทางการบริหารจัดการและแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงกับความต้องการที่แท้จริงในพื้นที่ลุ่มน้ำกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งเป็นการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำได้เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จากนั้นนำเสนอความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำไปยังภาครัฐ (bottom-up) โดยองค์กรหลักที่จัดตั้งขึ้นจะทำหน้าที่เป็นองค์กรที่บูรณาการทรัพยากรการบริหารจัดการและเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนให้เกิดความสอดคล้องประกอบกับการสร้างระบบเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน (Community Network System) ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืน โดยระบบเครือข่ายนี้จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เห็นผลชัดเจน เป็นรูปธรรมและสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้ในทุกมิติ ทั้งในมิติด้านสังคม วัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจและด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชุมชนลุ่มน้ำโดยจะสามารถเชื่อมโยงความสำเร็จและความยั่งยืนในระดับบุคคลรวมถึงระดับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำได้อย่างเหนียวแน่นและยั่งยืน เกิดเป็นเครือข่ายที่ค่อย ๆ ขยายใหญ่ขึ้นและครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำได้มากที่สุด ตามระบบเครือข่ายที่ได้กำหนดไว้ อีกทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ ตอบสนองความต้องการของประชาชน นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาแมริมและลุ่มน้ำอื่น ๆ ต่อไป

5) ธาณินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ Participation of Farmers Using Irrigation Water in Namkam River Basin Development Project, The Royal Initiative Project” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้า อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 229 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t - test และ F-Test ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 63.79 เพศหญิงร้อยละ 36.21 มีอายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 61 – 84 ปีร้อยละ 35.80 รองลงมาคือ 51 – 60 ปีร้อยละ 33.60 และ 32 – 50 ปีร้อยละ 30.60 มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาร้อยละ 79.5 สูงกว่าประถมศึกษาร้อยละ 20.5 มีการใช้ประโยชน์จากน้ำเป็นหลักส่วนใหญ่ใช้ทำนาร้อยละ 78.60 รองลงมาคือทำสวน ปลูกไม้ยืนต้นและเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 21.40

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม ด้านการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.9) โดยมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน มีส่วน

ร่วมในการเลือกประธานกลุ่มและคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ ร่วมกำหนดกฎระเบียบการใช้น้ำชลประทาน เข้าร่วมประชุมและปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน ร่วมกำหนดรอบเวลาการส่งน้ำ ร่วมตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ร่วมกำหนดวันและเวลาในการขุดลอกคูคลอง และร่วมกำหนดค่าใช้จ่ายในการใช้น้ำชลประทาน มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางตามลำดับ

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการดำเนินงาน พบว่า การมีส่วนร่วมภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}= 3.0$) โดยเกษตรกรมีส่วนในการไม่ทิ้งขยะหรือเศษวัสดุลงในคูคลอง ช่วยกำจัดวัชพืชบนคันคลอง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เกษตรกรมีการปลูกพืชตามแผนการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการแจ้งเหตุความเสียหายที่พบในระบบส่งน้ำแก่ประธานหรือเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปฏิบัติตามกฎระเบียบการใช้น้ำชลประทาน และปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานส่งน้ำจนสิ้นสุดฤดูกาลส่งน้ำ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการร่วมดำเนินการเปิด-ปิดน้ำตามรอบ เวรที่กำหนดขึ้น ร่วมสนับสนุนด้านแรงงานในการขุดลอกคูคลองตามวันที่กำหนด ร่วมสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ในการขุดลอกคูคลอง และร่วมซ่อมแซมอาคารชลประทาน, ระบบส่งน้ำและคูคลองที่ชำรุดเสียหาย การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}= 2.7$) โดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจะร่วมกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดปัญหาในการใช้น้ำ เมื่อเกิดความจำเป็นในการใช้น้ำอย่างเร่งด่วนสามารถขอรับน้ำเพิ่มเติมได้ เกษตรกรได้รับการจัดสรรน้ำตามรอบเวรที่กำหนด เกษตรกรได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำชลประทานเพิ่มมากขึ้น การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการได้รับน้ำเพียงพอตามความต้องการ และได้รับรู้จักสนิทสนมกับเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วยกันมากขึ้น การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการประเมินผล การมีส่วนร่วมภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}= 2.6$) โดยเกษตรกรมีการช่วยตักเตือนเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ทำผิดกฎระเบียบของกลุ่ม ติดตามการส่งน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาว่าเป็นไปตามวันและเวลาที่กำหนด ติดตามผลการใช้น้ำของเพื่อนเกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำว่าเป็นไปตามแผนการใช้น้ำที่กำหนด การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการติดตามผลการซ่อมแซมคูคลองของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาการร่วมประเมินผลการดำเนินงานและเสนอข้อคิดเห็นไปยังกลุ่มผู้ใช้น้ำ เสนอข้อคิดเห็นไปยังโครงการส่งน้ำ ร่วมพูดคุยกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความเพียงพอของปริมาณน้ำเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะปลูก และจะบันทึกผลการใช้น้ำและปัญหาที่เกิดขึ้นกับการใช้น้ำ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผลและภาพรวม เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า เกษตรกรที่มีเพศที่ แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามช่วงอายุของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามการใช้ประโยชน์จากน้ำเป็น หลัก พบว่า เกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์จากน้ำเป็นหลักที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านประเมินผล ไม่แตกต่างกัน ส่วนการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

6) กรรณสิทธิ์ สะและน้อย (2560) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา Water Management for Sustainability of Agriculture at Lamphra Phloeng Dam Pak Thong Chai District Nakhon Ratchasima Province” การวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานการวิจัย คือ สมมติฐานที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมากถึงระดับมากที่สุด

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยส่วนบุคคลจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นเกษตรกรจากกลุ่มประชาชนผู้ใช้น้ำชลประทานเขื่อนลำพระเพลิงจำนวน 18 กลุ่ม กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่าง 247 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติอ้างอิง (Chi-Square) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการศึกษาพบว่า

1) ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง 148 คน (59.9%) เพศชาย 99คน (40.1%) ส่วนใหญ่มีอายุ 50 ขึ้นไป 129 คน (52.2%) มีความรู้ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี 243คน (94.7%) และมีอาชีพ

เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท 221 คน (89.47%) มีเพียง 4 คน (1.6%) เท่านั้นที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาทต่อเดือน

2) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรม บริเวณเขื่อนลำพระเพลิงในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.64)

3) มีความสัมพันธ์กันระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคล (อายุ) กับการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมเท่านั้น

จากผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่าทั้งภาพรวมและรายด้าน ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งตรงตามสมมติฐาน แต่ปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของเกษตรกรบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมาเกือบทั้งหมด ไม่มีความสัมพันธ์กันและไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย เนื่องจากมีความสัมพันธ์กันเมื่อจำแนกตามอายุเท่านั้น สรุปผลความคิดเห็นเพิ่มเติมจากข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการวิจัยพบว่าเกษตรกรบริเวณเขื่อนลำพระเพลิงต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการถนอมอาหารและแปรรูปพืชผลทางการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้จะทำให้เกษตรกรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้น

7) นายอริญชัยวิชัญ แสงนักรธรรม (2560) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการ กรณีศึกษา: การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกก ในช่วงปี พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน (2559) TRANSBOUNDARY INTEGRATED WATER RESOURCES MANAGEMENT: THE CASE STUDY OF FLOOD MANAGEMENT IN THE KOK SUB-BASIN DURING 2001-PRESENT (2016)” วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานะปัจจุบันของการบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการ เพื่อทำความเข้าใจถึงบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภาคประชาสังคม ภาครัฐ องค์กรระหว่างประเทศและประเทศในกลุ่มน้ำโขงตอนบน ในการบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้น เพื่ออธิบายว่าปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ และเพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินการดังกล่าว โดยใช้กรณีศึกษา เรื่องการบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกก

สำหรับวิธีการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลที่ได้รับจะถูกนำมาวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมและความร่วมมือตามแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ แนวคิดภูมิภาคภิบาล และแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม

ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นทำให้การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกกไม่มีประสิทธิภาพ อันเป็นผลมาจากการที่ตัวแสดงไม่มีความสัมพันธ์แบบเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน โดยความล้มเหลวดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ 1) การขาดความเข้าใจระหว่างภาคประชาสังคมและภาครัฐ

2) โครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยที่รัฐบาลเป็นศูนย์กลางและภารกิจของหน่วยงานที่ทับซ้อนกัน และ 3) การไม่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ยังมีการการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างประเทศไทยและคณะกรรมการแม่น้ำโขงซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนเพียงปัจจัยเดียวที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกก

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการพัฒนาโดยภาคประชาสังคมไม่ควรถอยห่างจากกระบวนการมีส่วนร่วมที่ภาครัฐจัดให้มีขึ้นเพื่อเป็นการแสดงจุดยืนของภาคประชาสังคมที่ต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมกับภาครัฐ ในขณะที่ภาครัฐต้องให้ภาคประชาสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและมีการกำหนดภารกิจของหน่วยงานแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจนและไม่ทับซ้อน รวมทั้งควรพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนกับประเทศในกลุ่มน้ำโขงตอนบนในด้านการบริหารจัดการแม่น้ำโขงร่วมกันในทุกมิติ สำหรับองค์การระหว่างประเทศควรพัฒนาองค์การด้วยการสร้างเงื่อนไขให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามข้อตกลง รวมทั้งเงื่อนไขที่ทำให้ประเทศสมาชิกเสียประโยชน์หากไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง และประเทศในกลุ่มน้ำโขงตอนบนควรร่วมมือกับประเทศในกลุ่มน้ำตอนล่างให้มากขึ้น เพื่อการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย

8) อังกูร แก้วย่อง. (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ประเมินสภาพปัญหาการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม และ 3) รวบรวมข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส จำนวน 50,171 คน ผู้นำเกษตรกรและชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 80 คน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำจำนวน 20 คน รวมเป็น 51,271 คน กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำโก-ลก ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น (Multi-Stage Sampling) จำนวน 400 คน ใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบผสมผสาน (Mixed Sampling) คือ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้น (Stratified Sampling) โดยกำหนดให้ทุกตำบลเป้าหมายในเขตอำเภอสุไหงโก-ลกและอำเภอตากใบ เป็นหน่วยสุ่มแล้วจึงสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการในเขตชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก ได้แก่ ตัวแทนผู้นำเกษตรกร จำนวน 40 คน ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้จำนวน 20 คน ประชาชนที่สนใจจำนวน 20 คน ตัวแทนจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จำนวน 2 คน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 8 คน ตัวแทนจากการประปาจำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมพัฒนาที่ดินจำนวน

2 คน ตัวแทนจากกรมปศุสัตว์จำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมป่าไม้จำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชจำนวน 2 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมเป็น 100 คน เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) เครื่องมือแบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และ 2) แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและการสนทนากลุ่มโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษากลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส พบว่ามีปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม องค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เข้าใจในด้านการบริหารจัดการน้ำแบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในภาพรวมมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษากลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส เป็นการบริหารจัดการน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเค็มและน้ำเปรี้ยว โดยนำศาสตร์พระราชามาใช้ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม มีเหตุผล พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน อาศัยหลักการของการบูรณาการและมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน วิธีการคือบริหารจัดการน้ำและอาคารชลประทาน ก่อสร้างใหม่อาคารชลประทาน ปรับปรุงอาคารชลประทานและซ่อมแซมอาคารชลประทาน เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษากลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ต้องพัฒนาขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลังคนและพลังแห่งการเรียนรู้การพัฒนาพลังคน ควรพัฒนาผู้นำในพื้นที่ให้มีภาวะผู้นำที่สามารถชักจูงโน้มน้าวให้ชาวบ้านดำเนินการตามที่ต้องการ การพัฒนาเหล่านี้เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และคนในชุมชนมีความสุข และพลังแห่งการเรียนรู้ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชนตระหนักถึงความสำคัญความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์และการแก้ปัญหาและนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการน้ำสู่ความสมดุล พอเพียงและยั่งยืน

9) ธรรมนูญ ภูเก็ต้อย และวิษณุ สุมิตสวรรณค์ (2562) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้น อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น SUSTAINABILITY OF WATER MANAGEMENT OF LOCAL ADMINISTRATION: A CASE STUDY OF BANTON PRAYUEN KHON KAEN” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการบริหารจัดการน้ำ 2) วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค การบริหารจัดการน้ำ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำให้เกิดความยั่งยืน โดยประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยใช้ทั้งการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม โดยประยุกต์การเลือกแบบเจาะจงในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง 9 คน กลุ่มสมาชิกสภาเทศบาล 12 คน กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน 9 คน และกลุ่มอาสาสมัครการบริหารจัดการน้ำ 5 คน รวมจำนวน 35 คน

ผลการวิจัยพบว่า หน่วยการวิเคราะห์หรือเทศบาลตำบลบ้านโต้นมีวิธีการบริหารจัดการน้ำด้วยการใช้สิ่งก่อสร้าง คือ สถานีสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า กระจายน้ำตามคลองลาดคอนกรีตและท่อ ครอบคลุมพื้นที่เกษตรได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีการแบ่งและมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบชัดเจน พบปัญหา คือ การกระจายน้ำไม่ทันความต้องการของผู้ขอรับบริการในช่วงภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ซึ่งทำให้เกิดความแห้งแล้ง และปัญหาด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ด้านแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการบริหารจัดการน้ำโดยการนำทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้วิธีการบริหารจัดการน้ำแบบใช้สิ่งก่อสร้าง ได้แก่ การสร้างสถานีสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า และส่งกระจายน้ำตามคลองลาดคอนกรีตและท่อส่งน้ำ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการประกอบอาชีพ สามารถส่งและกระจายน้ำให้พื้นที่เกษตรได้แล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีการแบ่งและมอบหมายงานให้ทีมงานผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจนจึงทำให้เกิดผลสำเร็จได้ ในการบริหารจัดการน้ำยังประสบปัญหาการกระจายน้ำไม่ทันต่อ ความต้องการของประชาชนในช่วงเกิดภาวะฝนทิ้งช่วงในฤดูเพาะปลูกข้าว ซึ่งพื้นที่มีความแห้งแล้งและปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการเพาะปลูก มีสูง และปัญหาด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งน้ำมีไม่เพียงพอสำหรับขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน และมีวัชพืชนานาชนิด ส่งผลให้แหล่งน้ำไม่สามารถกักเก็บน้ำได้เต็มประสิทธิภาพ สำหรับแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำให้เกิดความยั่งยืน คือ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานและดำรงชีวิต ใช้ทรัพยากรน้ำให้เหมาะสม เกิดประโยชน์ คุ้มค่า มีเหตุผล ตามหลักวิชาการ และส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยเกี่ยวกับความสุข

1) กิ่งทอง กิจจานนท์ (2557) ศึกษาเรื่อง “ความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี HAPPINESS OF PEOPLE IN CHANTHABURI MUNICIPALITY” การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาระดับความสุขและเปรียบเทียบความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนตามทะเบียนราษฎรในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 377 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตรา ส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 38 ข้อ มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบค่าที ค่าเอฟ และทดสอบความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธีการของ LSD

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสุขของประชาชนเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี มีความสุขระดับมาก คือ ด้านชีวิตและครอบครัว รองลงมา ด้านชีวิตการทำงานและมีความสุขระดับน้อยที่สุดในด้านการบริหารจัดการที่ดีทั้งภาครัฐและเอกชน 2) เปรียบเทียบความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ และอาชีพ ภาพรวมไม่แตกต่างกัน หากจำแนกตามรายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ที่พักอาศัย และภาระการเลี้ยงดูรวมทั้งตนเอง พบว่า ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ปิยะธิดา ปัญญาและไพศาล วรคำ (2560) ทำการวิจัยเรื่อง “ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม The Happiness in Work of Rajabhat Mahasarakham University Personal.” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวัง สภาพจริงในการปฏิบัติงาน และความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ทำการเปรียบเทียบความสุขในการปฏิบัติงาน และศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จาก 9 คณะ จำนวน 360 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 50 และกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามความคาดหวัง และสภาพจริงในการปฏิบัติงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที่แบบกลุ่มอิสระ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และเปรียบเทียบคะแนนรายคู่ภายหลังด้วยวิธีของ Gabriel

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความคาดหวังในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2) ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3) ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เปรียบเทียบตามประเภทสายงานในภาพรวมไม่แตกต่างกันแต่ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ในการทำงาน และด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบตามคณะทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

4) ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านค่าตอบแทนและผลประโยชน์ ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในการทำงาน และด้านผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานและด้านการพัฒนาบุคลากร ตามลำดับ

งานวิจัยต่างประเทศ

1) Tan-Kim-Yong,Uraiwan. Bruns, Chalad Pakping. และ Bruns, Randolph Bryan (2003) ได้ทำการศึกษาการเกิดขึ้นของธรรมาภิบาลเรื่องน้ำในหนังสือเรื่อง “The Emergence of Polycentric Water Governance in Northern Thailand” ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากการรวมศูนย์ (Centralized bureaucratic polity) มาเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้กล่าวถึงสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายและการปฏิบัติของรัฐได้ก่อให้เกิดโอกาสสำหรับชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดินในท้องถิ่น

สำหรับสถานการณ์น้ำในภาคเหนือ นั้น ความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำดำรงอยู่ และขอบเขตของความขัดแย้งได้เพิ่มขึ้นจากความขัดแย้งด้านการใช้น้ำภายในท้องถิ่น มาเป็นความขัดแย้งจากการใช้น้ำในด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การชลประทาน ปริมาณน้ำสำรอง อุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ สามารถทำได้โดยการสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดการเชิงสถาบันและบทบาทแบบใหม่ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องธรรมาภิบาลด้านน้ำ (Water governance) ไปสู่รูปแบบ Polycentric governance ซึ่งเป็นรูปแบบที่ให้อำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ เข้ามาบริหารจัดการน้ำ

ในความเป็นจริง การบริหารจัดการน้ำแบบ Polycentric governance ในบริเวณพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ได้เผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ เนื่องจากเป็นการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหลายภาคส่วนเข้าด้วยกัน ดังนั้น ความขัดแย้งด้านน้ำที่เกิดขึ้นภายใต้การบริหารจัดการลักษณะนี้ จึงได้รวมเอาความขัดแย้งจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามารวมกัน ทั้งความขัดแย้งของชุมชนท้องถิ่น ผู้ใช้น้ำในเขตเมือง หน่วยงานภาครัฐ ระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล เครือข่ายภาคประชาชน หรือแม้กระทั่งนักการเมืองในรัฐสภา นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อการบริหารจัดการน้ำก็ยังขาดประสบการณ์ รวมทั้งทัศนคติและวิสัยทัศน์ของผู้เกี่ยวข้องจากภาคส่วนต่าง ๆ ก็แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง และกระบวนการตัดสินใจก็ไม่สามารถนำไปสู่การเกิดฉันทามติได้ ทำให้เกิดความยากลำบากในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการสร้างข้อตกลงร่วมกัน อันเป็นความท้าทายของกระบวนการอันซับซ้อนในการนำแนวคิด Polycentric water governance มาใช้ในภาคเหนือของประเทศไทย

จากการศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่าทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการมาเป็นแนวทางหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชน ซึ่งทั่วโลกยอมรับว่าเป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวได้เผชิญกับความท้าทายในเรื่องความสำเร็จในการดำเนินงานและการประยุกต์ใช้ภายใต้บริบทของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานในประเทศพัฒนาแล้วแต่

สำหรับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับประเทศพัฒนาแล้ว การประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการจะยังมีประสิทธิภาพอยู่หรือไม่ นอกจากนี้ จากความเป็นจริงในการพยายามเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ พบว่าผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มได้มีความขัดแย้งระหว่างกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียหลากหลายกลุ่มในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงเป็นการนำความขัดแย้งจากผู้มีส่วนได้เสียเข้ามารวมกัน และกลายเป็นปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ซับซ้อนมากกว่าเดิม จึงต้องมีการมุ่งใจและชี้แจงให้เห็นประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับจากการมีส่วนร่วม

2) Priscoli, Jerome Delli (2004) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสาธารณะในการจัดการทรัพยากรน้ำ ในบทความเรื่อง What is Public Participation in Water Resources Management and Why is it Important ?” โดยการอธิบายว่าการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการน้ำอย่างไรและเหตุใดจึงมีความสำคัญ โดยการอธิบายใน 5 ประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ ได้แก่

2.1) **จริยธรรมทางการบริหารจัดการน้ำ** ควรยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยให้โอกาสทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อก่อให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา การสร้างข้อตกลงเพื่อการแก้ไขปัญหา และการดำเนินการร่วมกันของทุกภาคส่วน เนื่องจากทุกคนล้วนเป็นผู้มีส่วนได้เสียต่อการบริหารจัดการน้ำ ดังนั้นทุกคนจึงควรมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ หรือจัดการกับความเสี่ยงใด ๆ ที่อาจเกิดจากการบริหารจัดการน้ำ มากกว่าเป็นเพียงผู้รับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการเพียงอย่างเดียว

2.2) **การบริหารจัดการน้ำและวัฒนธรรมพลเมือง** ตามทฤษฎีประชาธิปไตยได้กล่าวว่าประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจของรัฐควรมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านั้นล้วนมีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา ซึ่งการที่ประชาชนสามารถเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ปฏิบัติตามการตัดสินใจของรัฐมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจถือเป็นหัวใจของวัฒนธรรมพลเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย และจะเป็นการยกฐานะของประชาชนจากการเป็นเพียงลูกค้าน้ำ (Water customers) มาเป็นพลเมืองด้านน้ำ (Water citizens) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดหุ้นส่วนภาคประชาชนและโครงสร้างภาครัฐแบบใหม่ โดยกลุ่ม NGOs ได้ก่อให้เกิดโครงสร้างแบบใหม่ของหุ้นส่วนระหว่างรัฐบาลและภาคสาธารณะกับภาคเอกชน และเป็นตัวเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมเดิม ๆ ของหน่วยงานรัฐ

2.3) **ความตึงเครียดระหว่างการเมืองและวิชาการ** โดยปกติแล้วภาคการเมืองและภาควิชาการมักแยกออกจากกัน โดยภาคการเมืองมักเป็นผู้ออกกฎต่าง ๆ และภาควิชาการเป็นผู้นำไปปฏิบัติ แต่ในด้านการตัดสินใจบริหารจัดการน้ำที่มีความซับซ้อน ทั้งภาคการเมือง และภาควิชาการจึงต้องมีการจัดการร่วมกัน เช่น การใช้ซอฟต์แวร์การมีส่วนร่วมใหม่ที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งภาคการเมืองและวิชาการร่วมกันสร้างแบบจำลองในอนาคตของแม่น้ำ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมจึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้แทนในกระบวนการตัดสินใจทั้งด้านการเมืองและวิชาการ

2.4) ความไม่ต่อเนื่องระหว่างขอบเขตทางภูมิศาสตร์และการปกครอง ประเด็นปัญหาการบริหารจัดการน้ำมักเกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ แต่องค์กรบริหารต่าง ๆ ที่รับผิดชอบถูกจัดตั้งอย่างกระจัดกระจาย ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้เกิดการบูรณาการระหว่างพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และการปกครอง โดยการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการจากล่างขึ้นบน เป็นตัวขับเคลื่อนภายในท้องถิ่น รัฐ ภูมิภาค และระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการตัดสินใจตามกระบวนการจัดการน้ำแบบบูรณาการ และกระบวนการบริหารจัดการแบบบูรณาการจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดกระบวนการมีส่วนร่วม

2.5) การมีส่วนร่วมและการจัดการความขัดแย้ง บางครั้งการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจในการบริหารจัดการน้ำอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ หากผู้มีส่วนร่วมกับบางคนไม่ยอมรับมติส่วนมาก อย่างไรก็ตาม ทุกคนควรเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันเมื่อมีความเห็นที่แตกต่าง ซึ่งในแง่มุมนี้ การมีส่วนร่วมจะเป็นมากกว่าวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง แต่เป็นตัวช่วยให้สามารถแยกแยะระหว่างสาธารณประโยชน์และเจตจำนงของชุมชน อีกทั้งยังช่วยให้ทุกคนมองเห็นอนาคตที่ทุกคนต้องการได้อย่างชัดเจนขึ้น

ในช่วงท้าย Priscoli ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ช่วยให้สถาบันทางประชาธิปไตยทำหน้าที่ได้ดีขึ้น และช่วยสร้างวัฒนธรรมพลเมืองขึ้นมาใหม่ อีกทั้งเป็นวิธีที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของประชาชนจากผู้ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐมาเป็นผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา และยังช่วยบรรเทาความขัดแย้งจากการบริหารจัดการน้ำได้ด้วย

3) Heyd, Helene. and Neef, Andreas. (2004) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการบริหารจัดการน้ำ ในหนังสือเรื่อง *Participation of Local People in Water Management: Evidence from the Mae Sa Watershed, Northern Thailand*” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ณ ลุ่มน้ำแม่สา ผลการศึกษาพบว่า ความพยายามในการกระจายอำนาจการปกครองแบบรวมศูนย์ไปสู่ท้องถิ่นของรัฐบาลไทยในช่วงทศวรรษที่ 2533 เช่น การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและการระบุนิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนต่อการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มีข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังขาดการเตรียมความพร้อมและการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ อีกทั้งหน่วยงานส่วนกลางต่าง ๆ ก็ยังไม่ยอมกระจายอำนาจที่มีไปยังองค์กรส่วนท้องถิ่น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงใดเกิดขึ้นกับประเด็นการมีส่วนร่วมดังกล่าว และแม้ว่าประชาชนในท้องถิ่นจะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ก็เป็นการมีส่วนร่วมเชิงรับ (Passive participation) โดยการเป็นเพียงผู้รับข้อมูล แต่ไม่มีโอกาสได้ปรึกษาหารือกับหน่วยงานภาครัฐ อีกทั้งการตัดสินใจดำเนินโครงการต่าง ๆ ภาครัฐมักเป็นผู้ตัดสินใจเพียงผู้เดียว ดังนั้น สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญด้านการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงยังไม่ถูกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเพียงพอและการบริหารจัดการน้ำอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทยก็แทบจะยังไม่เกิดขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในบริบทของภาคประชาสังคม พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียและได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล แต่ในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศยังอยู่ในระดับเริ่มต้น เป็นเพียงการมีส่วนร่วมเชิงพิธีการหรือการมีส่วนร่วมเชิงรับที่เป็นเพียงการรับฟังข้อมูลจากภาครัฐเท่านั้น ยังขาดการมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ส่งผลให้ประชาชนในบางพื้นที่รวมตัวจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างอำนาจ ต่อรองกับรัฐบาล ดังที่ ศิริพร วัชชวลคุ ได้กล่าวไว้ในงานศึกษาเกี่ยวกับสภาประชาชนลุ่มน้ำอิง อย่างไร ก็ตาม แม้ว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจะมีอุปสรรคในหลายกรณี แต่ก็มีงานวิจัยบางชิ้นที่กล่าวถึงความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ดังเช่น งานวิจัยของ ยงยุทธ ไตรสุรัตน์ ที่กล่าวถึงความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำหนองบงคาย แต่งานศึกษานี้ก็เป็นเพียงหนึ่งในไม่กี่ตัวอย่างของงานวิจัยที่กล่าวถึงความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการในประเทศไทย

4) Neef, Andreas (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเช่นเดียวกันในหนังสือเรื่อง “Lost in Translation: The Participatory Imperative and Local Water Governance in North Thailand and Southwest Germany.” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่ากฎระเบียบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำถูกนำไปปฏิบัติอย่างไรในระดับท้องถิ่น เนื่องจากทั้งประเทศไทยและประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่ดำเนินนโยบายแบบสั่งการ (Command-and-control policy) มาเป็นเวลานาน แต่ในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่การดำเนินนโยบายแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการศึกษาดังกล่าวใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยและประเทศเยอรมนีได้เริ่มดำเนินนโยบายบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม โดยทั้งสองประเทศได้จัดโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำใหม่ ทั้งในระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ซึ่งแต่ละลุ่มน้ำจะมีองค์กรบริหารเพียงองค์กรเดียวที่ถูกขับเคลื่อนโดยภาครัฐ เช่น ในประเทศไทยมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ เป็นต้น และในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำได้มีความพยายามที่จะให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกระบวนการปรึกษาหารือและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร อย่างไรก็ตาม ความพยายามดังกล่าวก็ล้มเหลวเนื่องจากไม่มีผู้นำที่สามารถสร้างความเชื่อใจระหว่างผู้มีส่วนได้เสียและไม่สามารถก่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารแบบสองทางได้ นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐมักกำหนดนโยบายต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยขาดการนำเสนอจากภาคประชาชนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายในระดับลุ่มน้ำ และภาคประชาชนมีบทบาทเพียงเชิงสัญลักษณ์ในการเข้าร่วมประชุม เพื่อให้เกิดความชอบธรรมแก่ภาครัฐเท่านั้น

นอกจากนั้น การบริหารจัดการน้ำของประเทศไทยตามแนวคิดการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการยังคงถูกตั้งคำถามในพื้นที่จากภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแผนการบริหารจัดการน้ำ เนื่องจากแม้ว่าหน่วยงานภาครัฐของไทยจะประกาศนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำ แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังคงไม่มอบอำนาจให้ผู้อื่นเข้ามาดำเนินการ และมีความสงสัยต่อศักยภาพของภาคประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน ทำให้การตัดสินใจกำหนดนโยบายที่แท้จริงยังคงอยู่ที่เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง และก็ไม่มีสิ่งรับประกันว่าข้อเสนอแนะหรือเสียงของประชาชนจะได้รับการรับฟังจากรัฐ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำ

จากการศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบริบทของภาครัฐพบว่าประเทศไทยได้นำหลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการมาเป็นแนวนโยบายสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ให้โอกาสแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการบริหารจัดการ ซึ่งความสำเร็จของกระบวนการนี้จะขึ้นอยู่กับสถานะทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของแต่ละประเทศ การมีกฎหมายที่สัมพันธ์กัน การนำนโยบายไปปฏิบัติจริง และประสิทธิภาพของสถาบันต่าง ๆ ซึ่งไม่มีรูปแบบมาตรฐานการดำเนินงานที่ตายตัว รวมทั้งจำเป็นต้องได้รับการรับรองจากผู้มีอำนาจตัดสินใจในระดับสูงสุด และการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดอยู่มาก เนื่องจากแม้ว่าจะมีการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น แต่โครงสร้างองค์กรยังเป็นแบบรวมศูนย์ มีการสั่งการนโยบายจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐยังคงเป็นผู้กำหนดนโยบายต่าง ๆ และภาคประชาชนไม่ได้เข้ามามีส่วนในกระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายตามหลักการมีส่วนร่วมของแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการอย่างแท้จริง

5) Ricks, Jacob I. (2015) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วม ในหนังสือ เรื่อง **“Pockets of Participation: Bureaucratic Incentives and Participatory Irrigation Management in Thailand”** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของประเทศไทยแทบจะไม่ประสบความสำเร็จ ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีระบบการบริหารจัดการน้ำมาเป็นเวลานาน แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหารจัดการยังมีอยู่น้อย ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างกรณีของกรมชลประทานและกลุ่มชาวนาที่ใช้น้ำในเขตชลประทานเพื่อทำการเกษตร ซึ่งพบว่ากรมชลประทานตระหนักว่าการส่งเสริมให้ชาวนาเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการน้ำไม่ได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อตนเองมากนัก ชาวนาจึงไม่มีโอกาสตัดสินใจใด ๆ เนื่องจากรัฐจะดำเนินการตามที่ได้วางแผนไว้แล้ว โดยการมีส่วนร่วมของชาวนาเป็นการมีส่วนร่วมแบบผิวเผิน ซึ่ง หากจะมองในแง่ดีก็อาจกล่าวได้ว่า รัฐตระหนักว่าการมีส่วนร่วมของชาวนาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชาวนาได้รับรู้ถึงการตัดสินใจของรัฐและสร้างความชอบธรรมต่อตนเองในการดำเนินโครงการต่าง ๆ แต่หากจะมองในแง่ร้ายก็อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมได้เปิดโอกาสให้รัฐ

สามารถเข้ามาควบคุมชานาได้มากขึ้น โดยผู้เขียนได้กล่าวถึงอุปสรรคสำคัญของกรมชลประทานต่อความสำเร็จของนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมว่า ปัญหาคือทำให้ความสำคัญกับงานด้านวิศวกรรม ลักษณะขององค์กรที่เป็นแบบรวมศูนย์ และการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาไปยังผู้ปฏิบัติ (Top-down) ล้วนเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชานาในการบริหารจัดการน้ำ

6) Watson, Julie Elkins (2015) ได้ทำการศึกษาเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศในหนังสือ เรื่อง “Beyond Cooperation: Environmental Justice in Transboundary Water Management” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของ สถาบันและการมีส่วนร่วมในการปกป้องความเป็นธรรมและความต้องการของประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขงจากการศึกษาพบว่าการทำความเข้าใจต่อผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ กับแม่น้ำระหว่างประเทศ นอกจากความเข้าใจต่อความร่วมมือและความขัดแย้งแล้ว ยังต้องทำ ความเข้าใจต่อบทบาทของสถาบันต่าง ๆ เช่น สนธิสัญญาและองค์กรลุ่มน้ำว่ามีส่วนเป็นอุปสรรคต่อชุมชนหรือประเทศในการเข้าถึงความต้องการขั้นพื้นฐานหรือไม่ ในด้านบทบาทของสถาบัน พบว่าสถาบันหรือกฎระเบียบที่มีอยู่ขาดอำนาจและไม่มีความเต็มใจที่จะปกป้องความยุติธรรมในภูมิภาค เช่น แม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการแม่น้ำโขง แต่องค์กรก็อ่อนแอ ขาดอำนาจหรือมาตรการบังคับให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามได้ และไม่มีกลไกใด ๆ ที่สามารถลงโทษประเทศที่ละเมิดข้อตกลงได้ ประกอบกับประเทศสมาชิกก็ไม่ยินดีที่จะสละอำนาจบางส่วนเพื่อให้คณะกรรมการแม่น้ำโขง มีอำนาจดำเนินการต่าง ๆ เช่น กรณีโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำไซยะบุรีของสาธารณรัฐประชาชนลาว ที่คณะกรรมการแม่น้ำโขงไม่มีความสามารถป้องกันผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นต่อภูมิภาค จากการพัฒนาโครงการดังกล่าว และคณะกรรมการแม่น้ำโขงก็ตระหนักถึงบทบาทของตนเองว่าเป็นองค์กรที่มีหน้าที่สร้างศักยภาพในการร่วมมือระหว่างประเทศ การแบ่งปันข้อมูลและการสร้างความเข้าใจระหว่างประเทศสมาชิก ไม่ใช่องค์กรที่มีหน้าที่สั่งหรือบอกให้ประเทศสมาชิกต้องทำอะไรหรือให้สละอำนาจบางส่วนมาให้องค์กร

ในด้านบทบาทการมีส่วนร่วม พบว่าการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นในภูมิภาคแม่น้ำโขง แต่การมีส่วนร่วมมักเกิดขึ้นในกระบวนการสุดท้ายหลังจากกระบวนการตัดสินใจเสร็จสิ้นแล้ว เนื่องจากในภูมิภาคแม่น้ำโขงประชาชนมักมีวัฒนธรรมที่หวาดกลัวต่อการแสดงความเห็นคัดค้านต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ชุมชนยังขาดศักยภาพในการมีส่วนร่วม (ยกเว้นประเทศไทย) และขาดความรู้ในประเด็นต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อภูมิภาค เช่น ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายประธาน และผู้ที่ได้รับโอกาสในกระบวนการมีส่วนร่วมมักเป็นเพศชาย คนรวย ผู้มีอำนาจในชุมชน หรือนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลสามารถชักจูงมาเป็นพรรคพวกได้ และข้อมูลต่าง ๆ ที่รัฐบาลแจ้งต่อกลุ่มคนเหล่านี้ ก็มักไม่ได้ถูกแจ้งไปยังชุมชนท้องถิ่น

โดยสรุปแล้ว การมีสถาบันระหว่างประเทศ เช่น คณะกรรมการแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยของประเทศสมาชิกในลุ่มน้ำ แม้ผลของการมีส่วนร่วมจะมีแนวโน้มที่ดี แต่

ก็ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากการมีส่วนร่วมไม่ได้เป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มและทั้งประเทศจีน และประเทศเมียนมาก็ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กร กลุ่ม NGOs และภาคประชาสังคม ก็ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจได้

7) Scott, Tyler (2015) ได้ศึกษาความมีประสิทธิภาพของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันในวิทยานิพนธ์เรื่อง “Do all of these meeting matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance.” ซึ่งเป็นการศึกษาการจัดการปกครองด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกัน (collaborative environment governance) ของการวางแผนและการจัดการลุ่มน้ำในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเรียงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกชื่อ “Does Collaboration Make Any Difference? Linking Collaborative Governance to Environment Outcomes” เป็นการหาคำตอบว่าการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันช่วยเพิ่มผลลัพธ์การบริหารจัดการลุ่มน้ำที่มีประสิทธิผลหรือไม่ และการสนับสนุนจากสาธารณชนต่อกระบวนการดังกล่าวเป็นอย่างไร หากกลุ่มความร่วมมือต่าง ๆ มีระดับความรับผิดชอบ ความเป็นทางการ และความเป็นตัวแทนที่แตกต่างกัน โดยใช้ชุดข้อมูลจากตัวแทนของพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีคุณภาพเป็นจำนวน 357 ลุ่มแม่น้ำทุกมลรัฐของสหรัฐอเมริกา ซึ่งผลปรากฏว่า กลุ่มของลุ่มน้ำที่มีความร่วมมือกันในการจัดการสามารถปรับปรุงลุ่มน้ำให้มีคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น ขณะที่การทดสอบความรับผิดชอบต่อความเป็นทางการและความเป็นตัวแทน พบว่า กลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วม เช่น มีการกำหนดแผน หรือประสานความร่วมมือ สามารถบรรลุผลลัพธ์การจัดการลุ่มน้ำดีกว่า แต่กลุ่มที่มีข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างทั้งความรับผิดชอบต่อความเป็นทางการและความเป็นตัวแทนจะมีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน การเพิ่มความชัดเจนในเป้าหมายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลายขึ้น

ความเรียงลำดับต่อมา ชื่อ “Analyzing policy Networks Using Valued Exponential Random Graph Model: Do Government-Sponsored Collaborative Groups Enhance Organizational Networks?” ซึ่งเป็นการทดสอบการจัดการกลุ่มความร่วมมือจากมุมมองของผู้กำหนดนโยบายในการเพิ่มความร่วมมือภายใต้เครือข่ายนโยบาย ขณะที่รัฐบาลสนับสนุนกลุ่มความร่วมมือเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความล้มเหลวเชิงเครือข่ายต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา เช่น การขาดการประสานงานที่ดี ผลลัพธ์หรือผลกระทบจากความร่วมมือที่ยังไม่ชัดเจน เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือ exponential random graph model (ERGMs) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวน 57 กลุ่มความร่วมมือ ข้อค้นพบที่ได้คือ การมีส่วนร่วมในกลุ่มความร่วมมือทำให้เกิดแรงจูงใจในการประสานงานและเชื่อมความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลและองค์กรในเครือข่าย ซึ่งผลที่ได้จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งแก่ 1) องค์กรที่ไม่ได้เตรียมพร้อมให้สมาชิกของกลุ่มอื่นเข้าร่วม และ 2) องค์กรที่ไม่ได้เข้ามามีความสัมพันธ์ในช่วงเริ่มต้นในระยะแรก ผลลัพธ์ที่ได้ทำให้ทราบว่าต้นทุนของการดำเนินงานความร่วมมือมีจำนวนเท่าไร เพื่อให้ทราบว่ารัฐบาลควรให้การสนับสนุนกลุ่มความร่วมมืออย่างไร ที่จะสามารถมีอิทธิพลต่อเครือข่ายความร่วมมือและยังได้ทราบอีกว่า การที่มีสถาบันความร่วมมือที่หลากหลายเข้ามาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายใต้เครือข่ายนโยบายจะมีแนวทางการดำเนินร่วมกันอย่างไร

8) Doberstein, Cary (2016) ได้ศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันได้มีความได้เปรียบหรือประสบความสำเร็จในงานวิจัยเรื่อง “**Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a ‘Collaborative Advantage’**” เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างความได้เปรียบจากความร่วมมือกัน (Collaborative Advantage) ซึ่งใช้กรณีศึกษาจากแผนและโครงการของนโยบายคนไร้บ้านในเมืองแวนคูเวอร์มลรัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผลที่ได้ปรากฏว่า การศึกษาแผนงานและโครงการเกี่ยวกับคนไร้บ้าน พบว่ากว่าร้อยละ 50 ของการตัดสินใจในกระบวนการความร่วมมืออยู่ภายใต้การควบคุมของระบบราชการ ซึ่งทำให้ความร่วมมือเกิดความยั่งยืนและต่อเนื่อง จึงอาจจะสรุปได้ว่า ความได้เปรียบของความร่วมมือกันเกิดมาจากการออกแบบสถาบันการจัดการปกครองในรูปแบบแนวนอน (Horizontal) ที่ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย แต่มีระบบราชการคอยออกกฎระเบียบในการควบคุมและกำกับดูแลในลักษณะของอภิศูนย์การจัดการปกครอง (Meta-governance) ในการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน การสร้างความได้เปรียบในกระบวนการร่วมมือกันจะขึ้นอยู่กับการออกแบบความเป็นสถาบันและผู้นำที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยของเวลา ภารกิจ และเป้าหมายของความร่วมมือว่าจะออกมาในรูปแบบใด

9) Yang, Lihua (2017) ได้ศึกษาการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันในประเทศเผด็จการอย่างจีน ในรายงานวิจัยชื่อ “**Types and Institutional design Principles of Collaborative Governance in a Strong-Government Society: The Case Study of Desertification Control in Northern China**” แม้ว่าจะมีตัวแสดงที่หลากหลายในการเข้าไปจัดการปกครองสังคมและสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบัน แต่ประเภทและกลไกของการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันยังได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั่วไปเป็นจำนวนมากไม่น้อย โดยเฉพาะในสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากนโยบายที่สร้างข้อจำกัดของรัฐบาลดังเช่นประเทศจีน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ใช้กรณีศึกษาทั้งหมด 12 กรณีทางพื้นที่ตอนเหนือของจีน และเพิ่มกรณีศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาอย่างเป็นระบบอีก 16 กรณี โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้แบ่งประเภทความร่วมมือเป็น 4 รูปแบบ คือ

ประเภทที่ 1 หน่วยงานภาครัฐเข้มแข็งกับภาคประชาสังคมเข้มแข็งเป็นรูปแบบที่ส่งผลให้ความร่วมมือมีประสิทธิภาพที่สุด

ประเภทที่ 2 หน่วยงานภาครัฐเข้มแข็งกับภาคประชาสังคมอ่อนแอ

ประเภทที่ 3 หน่วยงานภาครัฐอ่อนแอกับภาคประชาสังคมเข้มแข็งเป็นรูปแบบให้ความร่วมมืออยู่ในระดับกลาง ๆ และ

ประเภทที่ 4 หน่วยงานรัฐอ่อนแอกับภาคประชาสังคมอ่อนแอ ซึ่งจะเป็นผลให้ความร่วมมือเกิดความล้มเหลว

นอกจากนี้การศึกษานี้ยังได้เสนอแนวทางการเพิ่มประสิทธิผลของความร่วมมือคือ

- 1) สร้างการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของตัวแสดงที่หลากหลายและสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ
- 2) เปิดพื้นที่และสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้ตัวแสดงที่หลากหลายในกระบวนการความร่วมมือ
- 3) กำหนดเป้าหมาย การจัดการ การ ความเป็นระบบและความถาวรของกิจกรรมความร่วมมือ
- 4) สร้างกลไกที่มีประสิทธิผลในการปรึกษาหารือ การสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน
- 5) สร้างกลไกที่มีผลต่อความเชื่อมั่นให้มีประสิทธิผล
- 6) สร้างกลไกที่เพิ่มความเข้าใจระหว่างกันให้มีประสิทธิผลและเพิ่มโอกาสของความเป็นไปได้ในการได้รับประโยชน์และความเป็นธรรมจากความร่วมมือ
- 7) มีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผล และ
- 8) ขยายพื้นที่เพื่อทดลองรูปแบบการจัดการปกครองร่วมกัน

เมื่อนำผลงานวิจัยและวรรณกรรมแต่ละชิ้นที่นำเสนอมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยงานชิ้นนี้ เพื่อหาความสอดคล้อง ดังตารางที่ 2. 1

ตารางที่ 2.1 ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ลำดับ	ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย	วัตถุประสงค์ ข้อที่
1	ปรมินทร์ นาระทะ. (2550)	การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่	1 และ 2
2	วิรุญา แก้วสมบูรณ์ (2556)	บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.	1
3	ณภัทร หงษ์ทอง (2556)	การจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษา ตำบลเกาะปูน	1 และ 2
4	ชลธร ทิพย์สุวรรณ (2557)	การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแมริม จังหวัดเชียงใหม่	1

ตารางที่ 2.1 ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์การวิจัย (ต่อ)

ลำดับ	ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย	วัตถุประสงค์ ข้อที่
5	ธานินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560)	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำ ชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ	1 และ 2
6	กรรณสิทธิ์ สะและน้อย (2560)	การบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำ เกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอ ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา	1 และ 2
7	อริญชัยวิชัญญ์ แสง นักรธรรม (2560)	การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดน แบบบูรณาการ กรณีศึกษา: การบริหารจัดการ อุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในลุ่มน้ำ กก ในช่วงปี พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน	1
8	อังกูร แก้วย่อง (2562)	รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.	1
9	อรัญญา ภูโคกค้อย และ วิช ญ์ สุमित สวรรค์ (2562)	การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่น จังหวัดขอนแก่น	1
10	กิ่งทอง กิจงานนท์ (2557)	ความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมือง จันทบุรี จังหวัดจันทบุรี	3
11	ปิยะธิดา ปัญญาและ ไพศาล วรรค (2560)	ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	3
12	Tan-Kim Yong, Uraiwan. Bruns, Chalad Pakping และ Bruns, Randolph Bryan (2003)	The Emergence of Polycentric Water Governance in Northern Thailand.	1
13	Priscoli, Jerome Delli (2004)	What is Public Participation in Water Resources Management and Why is it Important ?.	1

ตารางที่ 2.1 ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์การวิจัย (ต่อ)

ลำดับ	ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย	วัตถุประสงค์ ข้อที่
14	Heyd, Helene. and Neef, Andreas. (2004)	Participation of Local People in Water Management: Evidence from the Mae Sa Watershed, Northern Thailand.	1
15	Neef, Andreas (2008)	Lost in Translation: The Participatory Imperative and Local Water Governance in North Thailand and Southwest Germany.	1
16	Ricks, Jacob I. (2015)	Pockets of Participation: Bureaucratic Incentives and Participatory Irrigation Management in Thailand.	1
17	Watson, Julie Elkins (2015)	Beyond Cooperation: Environmental Justice in Transboundary Water Management.	1
18	Scott, Tyler (2015)	Do all of these meeting matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance.	1
19	Doberstein, Cary (2016)	Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a 'Collaborative Advantage'.	1
20	Yang, Lihua (2017)	Types and Institutional design Principles of Collaborative Governance in a Strong-Government Society: The Case Study of Desertification Control in Northern China.	1

จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้บูรณาการสร้างกรอบแนวคิดโดยกำหนดปัจจัยด้านการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วม การจูงใจ และความผูกพันและการยอมรับ จากแนวคิดของ ศ.ดร. วรเดช จันทรรักษ์ และปัจจัยด้านความสุขประกอบด้วย Happy Body การมีสุขภาพดี Happy Money การใช้เงิน Happy

Family การมีครอบครัวที่ดี และHappy Society การมีสังคมที่ดี จากแนวคิด Happy Workplace หรือ องค์กรแห่งความสุข ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

2.3 ข้อมูลศึกษา

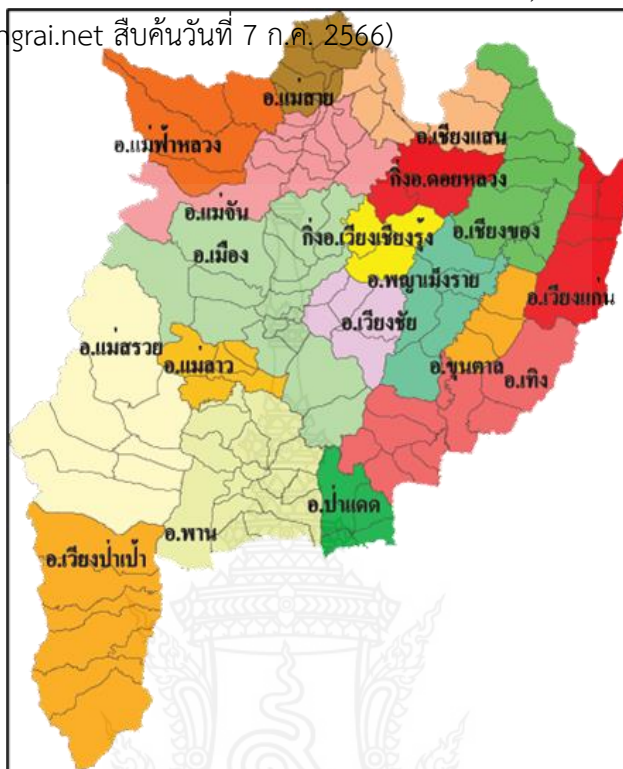
การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาปัจจัยด้านการจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและผลกระทบต่อความสุขของชุมชนจังหวัดเชียงราย ” มีข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ หลายประการที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อมูลพื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดเชียงราย และอำเภอแม่สรวย นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง คือ แผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนยุทธศาสตร์น้ำ แผนยุทธศาสตร์กรมชลประทาน แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงราย และ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

2.4 พื้นที่ศึกษา

2.4.1 จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงรายมีชายแดนติดต่อกับสหภาพพม่าทางทิศเหนือมีชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทางทิศตะวันออก และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ ทิศเหนือติดสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้ติดจังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันตกติดจังหวัดเชียงใหม่และเมืองสาทรุฎฐาน ประเทศพม่า จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่ทางด้านเหนือของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 805 กิโลเมตร มีพื้นที่ 11,678.369 ตารางกิโลเมตร อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ประมาณ 416 เมตร สภาพภูมิประเทศจัดอยู่ใน ประเภทเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Continental Highland) มีที่ราบสูงเป็นหย่อม ๆ ในเขตอำเภอ แม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเชียงของ บริเวณเทือกเขามีชั้นความสูง 1,500 – 2,000 เมตร จาก ระดับน้ำทะเล ส่วนบริเวณที่ราบที่มีระดับต่ำสุด คือ ที่ราบลุ่มน้ำอิง อยู่ทางตอนใต้ของอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย แบ่งการปกครองออกเป็น 18 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอพาน อำเภอแม่ลาว อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ อำเภอเทิง อำเภอเวียงชัย อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย อำเภอขุนตาล อำเภอดอยหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอเวียงแก่น และอำเภอป่าแดด (<http://www.chiangrai.net> สืบค้นวันที่ 7 ก.ค. 2566) (ดังภาพที่ 2.15) และประกอบด้วย 123 ตำบล 1,270 หมู่บ้าน (<http://chiangrai.kapook.com/> สืบค้นวันที่ 7 ก.ค. 2566) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 1 แห่ง เทศบาลนครจำนวน 1 แห่ง เทศบาลตำบลจำนวน 71 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 71 แห่ง

จำนวนประชากรจากข้อมูลของสำนักงานสถิติจังหวัดเชียงรายพบว่า ณ เดือนพฤษภาคม ปี 2563 จังหวัดเชียงรายมีจำนวนประชากรของจังหวัดเชียงรายมีจำนวน 1,294,861 คน เป็นชาย 629,954 คน (ร้อยละ 48.65) หญิง 664,862 คน (ร้อยละ 51.35) อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย มีประชากรทั้งสิ้น 251,351 คน (ร้อยละ 19.41) รองลงมา ได้แก่ อำเภอแม่สาย

125,235 คน (ร้อยละ 9.67) และอำเภอพาน 119,349 คน (ร้อยละ 8.27) ส่วนอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดได้แก่อำเภอดอยหลวงมีประชากรเพียง 18,714 คน (ร้อยละ 1.45) (<http://www.chiangrai.net> สืบค้นวันที่ 7 ก.ค. 2566)

ภาพที่ 2.17 แสดงเขตการปกครองจังหวัดเชียงราย

ที่มา : https://www.cots.go.th/pages/?page=cr_gis สืบค้นวันที่ 9 ก.ค. 2566

ถ้าพิจารณาเส้นความยากจน (poverty line) ของจังหวัดเชียงรายย้อนหลัง 5 ปี คือ พ.ศ. 2558-2563 พบว่า ประชากรจังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนคนจนลดลง ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 แสดงเส้นความยากจนและสัดส่วนคนจนของจังหวัดเชียงราย

รายการ	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2563
เส้นความยากจน (Poverty line) (บาท)	2,469	2,552	2,474	2,543	2,540
สัดส่วนคนจนเมื่อวัดด้านรายจ่าย เพื่อการอุปโภคบริโภค (ร้อยละ)	15.78	11.79	11.37	8.83	8.40

ที่มา : <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=social> สืบค้นวันที่ 9 ก.ค. 2566

2.4.2 อำเภอมะสรวย จัดตั้งขึ้นเป็นอำเภอมาตั้งแต่ ร.ศ. 119 (พ.ศ.244) มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพายัพเหนือ และอยู่ในบริเวณเมืองเชียงใหม่ ตำนานกล่าวว่า ชื่อของอำเภอมะสรวย ชื่อของแม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านและตำบลที่ตั้งของอำเภอ เดิมที่เรียกว่า “แม่ช่วย” ซึ่ง “ช่วย” เป็นภาษาพื้นเมือง หมายถึง “ล้าง” ต่อมาเรียกชื่อเป็น “แม่สรวย” เดิมที่ว่าการอำเภอมะสรวยอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของดอยจอมแจ้ง ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุดอยจอมแจ้งในเขตตำบลแม่สรวย ซึ่งมีแม่น้ำแม่สรวยไหลผ่านหน้าที่ว่าการอำเภอและได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปอยู่บริเวณหน้าวัดแม่พริก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2448 ได้มีหลวงดำรงฯ นายแขวงในขณะนั้นเห็นว่าที่ตั้งของที่ว่าการอำเภออยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสมและไม่สะดวกแก่ราษฎรในการติดต่อราชการ ประกอบกับในฤดูแล้งลำน้ำห้วยแม่พริกแห้งขอดไม่พอใช้สอยในการเกษตรและการบริโภค จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากตำบลแม่พริกมาอยู่ที่บ้านแม่สรวย ตำบลแม่สรวย ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภอมะสรวย ในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีการยกฐานะเมืองเชียงรายได้เป็นเมืองจัตวาในปี พ.ศ. 2453 ได้มีฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 2.18 เขตการปกครอง อ. แม่สรวย

ที่มา : http://www.acnews.net/view_news_breaking.php?news สืบค้นวันที่ 10 ก.ค. 2566

อำเภอแม่สรวยแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 7 ตำบล 127 หมู่บ้าน 30,445 ครัวเรือน และมีประชากรจำนวน 81,108 คน ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แสดงข้อมูลประชากรอำเภอแม่สรวย

ที่	ชื่อตำบล	ตัวเมือง	อักษรโรมัน	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
1.	แม่สรวย	แม่สรวย	Mae Suai	17	4,525	8,717
2.	ป่าแดด	ป่าแดด	Pa Daet	22	4,907	12,315
3.	แม่พริก	แม่พริก	Mae Phrik	13	2,524	5,517
4.	ศรีถ้อย	ศรีถ้อย	Si Thoi	12	2,659	6,639
5.	ท่าก้อ	ท่าก้อ	Tha Ko	27	5,796	17,813
6.	วาวี	วาวี	Wawi	25	7,301	22,884
7.	เจดีย์หลวง	เจดีย์หลวง	Chedi Luang	11	2,733	7,223
รวม				127	30,445	81,108

ที่มา : ที่ทำการปกครอง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย พฤศจิกายน 2566

ที่ตั้งอำเภอแม่สรวย ตั้งอยู่ถนนเชียงราย-เชียงใหม่ ในบริเวณตำบลแม่สรวย ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงรายไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 50 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ มีที่ราบระหว่างภูเขา อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 437 เมตร

สภาพภูมิประเทศ อำเภอแม่สรวยมีพื้นที่ทั้งหมด 892,882 ไร่ พื้นที่ราบ 89,331 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.55 ของพื้นที่ทั้งหมดภูเขา 799,217 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.99 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นน้ำ 4,334 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.46 ของพื้นที่ทั้งหมด (<https://sites.google.com/site/land4salesinmaesuay/> สืบค้นวันที่ 11 ก.ค. 2566)

สภาพภูมิอากาศ อำเภอแม่สรวยได้รับอิทธิพลจากลมทะเลน้อยมาก เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ จึงทำให้อุณหภูมิและฤดูกาลแตกต่างกันมากในฤดูร้อนก็ร้อนมาก ในขณะที่ฤดูหนาวก็หนาวมากเช่นกัน (<https://sites.google.com/site/land4salesinmaesuay/> สืบค้นวันที่ 11 ก.ค. 2566)

2.4.3 พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง พื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ มี 3 ตำบล คือ ตำบลป่าแดด ตำบลแม่สรวย และตำบลศรีถ้อย มีรายละเอียด ดังนี้

ตำบลป่าแดด (<https://padaetms.go.th/?View=basedata&ID=4> สืบค้นวันที่ 11 ก.ค. 2566) มีพื้นที่ประมาณ 228 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 142,500 ไร่ โดยแบ่งเป็น

1) พื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินจำนวน 46 ตารางกิโลเมตร

2) พื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดจำนวน 182 ตารางกิโลเมตร

โดยแบ่งเป็น - พื้นที่ป่าทึบจำนวน 42 ตารางกิโลเมตร

- พื้นที่ป่าโปร่งจำนวน 90 ตารางกิโลเมตร

- พื้นที่ป่าโปร่งแสงจำนวน 50 ตารางกิโลเมตร

สภาพพื้นที่ทั่วไปของตำบลป่าแดดมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและบางส่วนเป็นที่ราบ มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและป่าไม้ จึงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวน ซึ่งอยู่ระหว่างการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยเวียงผาและอุทยานลำน้ำกกป่าส่วนใหญ่เป็นไม้ประเภทป่าเบญจพรรณบ้านเรือนราษฎรส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ และมีบางหมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่สูง มีป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญของตำบล สภาพอากาศทั่วไปของเขตพื้นที่ตำบลป่าแดดมีความคล้ายคลึงภูมิอากาศภาคเหนือตอนบน

ลักษณะของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในตำบลป่าแดด สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) แม่น้ำ คือ แม่น้ำแม่ตาช้างและแม่น้ำลาว

2) อ่างกักเก็บน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำห้วยมะแกง อ่างเก็บน้ำห้วยบ้าน อ่างเก็บน้ำห้วย

หัวนา

3) หนองน้ำ เช่น หนองแหวน หนองห้วยป่าไร่ หนองห้วยอ้อ หนองบัว หนองห้วยถ้ำ หนองห้วยบ้าน หนองบ้าน หนองห้วยเต่า หนองห้วยหญ้าไซ หนองคุกเขือกเหล็ก บ่อน้ำสาธารณะ เป็นต้น

ตำบลป่าแดดมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำแม่ตาช้างซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญของตำบล ตำบลป่าแดดประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 22 หมู่บ้าน ตำบลป่าแดดมีครัวเรือนจำนวน 4,907 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 12,315 คน แยกเป็นชาย 6,039 คน หญิง 6,276 คน (ดังตารางที่ 2.4) มีความหนาแน่นเฉลี่ย 54.01 คน/ตารางกิโลเมตร มีการจัดการด้านการศึกษาโดยมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด จำนวน 6 แห่ง มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 6 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ทำนา รองลงมา คือ ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ไร่จ้าง พืชเศรษฐกิจได้แก่ ข้าว ลำไย และยังมีองค์กร/กลุ่มอาชีพในตำบล

ตารางที่ 2.4 จำนวนประชากร ต.ป่าแดด

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านห้วยอ้อ	188	181	203	384
2	บ้านไร่	108	130	130	260
3	บ้านป่าแดด	213	253	249	502
4	บ้านปากคว่า	105	96	124	220
5	บ้านท้าวแก่นจันทร์	230	284	303	587
6	บ้านโป่งสันชีเหล็ก	175	226	233	459
7	บ้านดอนสลี	146	195	198	393
8	บ้านห้วยฝาย	227	267	261	528
9	บ้านห้วยหญ้าไซ	476	291	282	573
10	บ้านเหล่า	160	142	187	329
11	บ้านจะหา	503	751	721	1,472
12	บ้านสันโค้ง	237	247	247	494
13	บ้านสันกลาง	224	180	211	391
14	บ้านใหม่เจริญ	245	294	307	601
15	บ้านทุ่งรวงทอง	220	366	368	734
16	บ้านหนองบัว	147	186	196	382
17	บ้านสันโค้งใต้	115	92	116	208
18	บ้านแม่ตาช้าง	185	288	268	556
19	บ้านศรีดอนมูล	257	322	402	724
20	บ้านห้วยมะแกง	277	466	531	997
21	บ้านห้วยสลัก	337	664	602	1,266
22	บ้านเหล่าพัฒนา	131	118	137	255
รวมทั้งสิ้น		4,907	6,039	6,276	12,315

ที่มา : ที่ทำการปกครอง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย พฤศจิกายน 2566

ตำบลแม่สรวย สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบเป็นบางส่วนมีป่าไม้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายและการบุกรุกในเขตป่าสงวนเพื่อทำไร่ ทำสวน จำนวนหมู่บ้านในตำบลแม่สรวย มี 17 หมู่บ้าน มีประชากรจำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,717 คน แยกเป็นชาย 4,307 คน หญิง 4,410 คน มีครัวเรือนจำนวน 4,525 ครัวเรือน (ดังตารางที่ 2.5) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีทั้งการปลูกพืชสำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ชিং ถั่ว ถั่วลิสง ลำไย มะม่วง ลิ้นจี่ กระเทียม ส้ม กะหล่ำปลี

ตารางที่ 2.5 จำนวนประชากร ต.แม่สรวย

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	โป่งปูเฟื่อง	343	303	320	623
2	สันกลาง	197	162	172	334
3	สันปูเลย	302	215	234	449
4	ป่าบง	314	356	341	697
5	แม่สรวย	651	510	495	1,002
6	ห้วยสำน	185	233	243	476
7	ร่องเฮี้ย	166	139	155	294
8	ตีนดอย	303	271	280	551
9	หนองผำ	379	491	437	928
10	ห้วยม่วง	243	259	239	498
11	สันเครือฟ้า	259	187	217	404
12	จอมแจ้ง	427	278	284	562
13	ริมทาง	141	130	153	283
14	เด่นภูเวียง	174	173	174	347
15	ห้วยน้ำมา	100	130	128	258
16	โป่งป่าแหม	177	293	314	607
17	แม่สรวยหลวง	164	177	224	401
รวม		4,525	4,307	4,410	8,717

ที่มา : ที่ทำการปกครอง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย พฤศจิกายน 2566

ตำบลศรีถ้อย สภาภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบติดเชิงเขา บางส่วนเป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาผีปันน้ำอยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแหล่งน้ำธรรมชาติ 1 สาย คือ ลำน้ำแม่ใจ มีพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา และมีพื้นที่ราบติดเชิงเขาเหมาะแก่การทำสวนลิ้นจี่ ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน มีครัวเรือนจำนวน 2,659 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 6,639 คน แยกเป็นชาย 3,378 คน หญิง 3,261 คน (ดังตารางที่ 2.6)

ตารางที่ 2.6 จำนวนประชากร ต.ศรีถ้อย

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	ทุ่งด้อม	130	163	160	323
2	ป่าหวาย	67	76	70	146
3	หนองบัวสรวย	111	140	144	284
4	แม่ยางมัน	186	165	176	341
5	ห้วยเฮี้ย	339	378	343	721
6	พญาทองดี	304	473	454	927
7	ทุ่งยาว	235	299	299	598
8	ศรีถ้อย	264	286	291	577
9	อ้ายโก๊ะ	343	502	443	945
10	ทองทิพย์	116	145	147	292
11	ใหม่แม่ยางมัน	388	560	534	1,094
12	ม่วงคำ	176	191	200	391
รวม		2,659	3,378	3,261	6,639

ที่มา : ที่ทำการปกครอง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย พฤศจิกายน 2566

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบติดเชิงเขา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร เช่น ทำสวน ทำนา ในบริเวณที่ราบบริเวณเชิงเขาจะทำสวนลิ้นจี่ เป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีประชาชนบางกลุ่มทำงานรับราชการ บริษัท ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

ปัญหาสำคัญของชุมชนบนพื้นที่สูงตำบลศรีถ้อย ได้แก่ ปัญหาพื้นที่ทำกินที่ทับซ้อนกับเขตป่า ปัญหาสถานะบุคคล ซึ่งฝ่ายปกครองกำลังดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านและชุมชน ปัญหาหนี้สินของพี่น้องประชาชน ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และข้อจำกัด ในการประสานแผนระหว่างหน่วยงาน และบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ

ส่วนพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จำนวน 3 ตำบล 25 หมู่บ้าน คือตำบลป่าแดด จำนวน 22 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1-22 ตำบลแม่สรวย จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 และ 11 และตำบลศรีถ้อย จำนวน 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 10 โดยพบว่าในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ฯ มีข้อมูลที่น่าสนใจคือ มีครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ฯ จำนวน 5,596 ครัวเรือนและมีประชากรในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ฯ จำนวน 13,708 คน ดังตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 แสดงข้อมูลในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ

พื้นที่ ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ	ครัวเรือน	ประชากร	
ตำบลป่าแดด	หมู่ที่ 1 - 22	4,907	12,315
ตำบลแม่สรวย	หมู่ที่ 4 และ 11	573	1,101
ตำบลศรีถ้อย	หมู่ที่ 10	116	292
รวม	25	5,596	13,708

2.5 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการตามแผนหรือโครงการต้องมีการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและแผนของทั้งระดับประเทศและระดับพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนดังกล่าว โดยมีประเด็นที่น่าสนใจในนโยบายและแผนแต่ละระดับ ดังนี้

2.5.1 แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 เป็นแผนการพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่ การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน

2.5.2 แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ไว้ ดังนี้ “ทุกหมู่บ้านมีน้ำสะอาดอุปโภค บริโภค น้ำเพื่อการผลิตมั่นคง ความเสียหายจากอุทกภัยลดลง คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ภายใต้การพัฒนาอย่างสมดุล โดยการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน” เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ข้างต้น ได้กำหนดแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี 6 ด้าน (<http://www.onwr.go.th/wp-content/uploads/2019/09/-A4-Final.pdf> สืบค้นวันที่ 12 ก.ค. 2566)

2.5.3 แผนยุทธศาสตร์กรมชลประทาน 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ โดย ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 - 3 เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ตามภารกิจหลักของกรมชลประทานที่มุ่งเน้นในเรื่องของ การพัฒนาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทาน การเพิ่ม

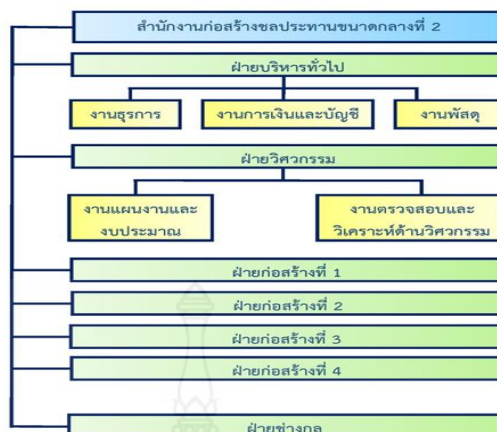
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ และการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติจากน้ำต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายพันธมิตรในการทำงาน และปรับรูปแบบการทำงานให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การทำงานตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 – 3 นี้ จึงต้องบูรณาการเชื่อมโยงกับ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ในเรื่องของการสร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่จะมาช่วยกรมชลประทานในการขับเคลื่อนการทำงาน และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ ศักยภาพบุคลากร ระบบงาน และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการชลประทาน เพื่อก้าวไปสู่องค์กรอัจฉริยะ (Intelligent Organization) (<https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2017/20171121-rid-thailand-4.pdf> สืบค้นวันที่ 13 ก.ค. 2566)

2.5.4 แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงราย ตาม **แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2566 - 2570)** ได้มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเป็น “**เชียงรายเมืองท่องเที่ยวสร้างสรรค์ สะอาดปลอดภัย น่ายล**” การขับเคลื่อน ดังกล่าวมีความจำเป็นต้องเน้นการพัฒนา **เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ และสังคมสร้างสรรค์** ควบคู่ไปด้วยกันเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกมิติ ประเด็นการพัฒนาจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลักได้แก่ 1. การสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยดำรงฐานวัฒนธรรมล้านนา 2. การส่งเสริมการผลิตและพัฒนานวัตกรรมเพื่อยกระดับสินค้าเกษตรเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน 3. การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการค้า การลงทุน การบริการ และ โลจิสติกส์ 4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงความสมบูรณ์และยั่งยืน 5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทรัพยากรมนุษย์และความมั่นคงเพื่อส่งเสริมสังคมสร้างสรรค์

โดยที่มีโครงการสำคัญในการพัฒนาของจังหวัดเชียงราย มี 15 โครงการสำคัญและที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำมีเพียงโครงการเดียว คือ ลำดับที่ 11. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ

สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 สังกัดกองพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง (กพก.) กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งอยู่เลขที่ 829 หมู่ 2 บ้านห้วยหลอ ถนนบ้านพ่อน-แม่ทะ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยรับผิดชอบพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยาและจังหวัดเชียงราย รับผิดชอบการบริหารงานในลักษณะโครงการขนาดเล็ก โครงการขนาดกลาง รวมทั้งโครงการพระราชดำริ โครงการพิเศษ และโครงการการพัฒนาความมั่นคง โดยดำเนินงานก่อสร้างให้เป็นไปตามมาตรฐานถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมทั้งตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ เรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 แบ่งออกเป็น 7 ฝ่าย คือ (ภาพที่ 2.19)

ภาพที่ 2.19 โครงสร้างองค์การของสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 กองพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง

ที่มา : <https://msc2.rid.go.th/th/about-the-organization/> สืบค้นวันที่ 11 ก.ค. 2566

สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 มีขอบเขตความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ ดังนี้

1) **จังหวัดลำปาง** ทั้งหมดรวม 13 อำเภอ ซึ่งมีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 12,534 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,833,730 ไร่ แต่มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับใช้ทำการเกษตรได้ประมาณ 1,293,000 ไร่ ส่วนพื้นที่ทางการเกษตรที่ได้รับประโยชน์จากโครงการชลประทานประเภทต่าง ๆ เช่น โครงการขนาดกลาง ขนาดเล็ก และตามพระราชดำริ รวมไปถึงโครงการขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติประมาณ 505,910 ไร่ นั้นอยู่ในเขตโครงการชลประทานลำปางและ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 กองพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง ฉะนั้น พื้นที่ทำการเกษตรส่วนที่เหลือประมาณ 561,080 ไร่ ยังต้องการพึ่งพาน้ำฝนซึ่งจะต้องมีการพัฒนาด้านแหล่งน้ำต่อไปอีก

2) **จังหวัดน่าน** ทั้งหมดรวม 15 อำเภอ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 11,472.076 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,170,045 ไร่ มีพื้นที่รับน้ำฝน 12,151 ตารางกิโลเมตร แต่มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับใช้ทำการเกษตรได้ประมาณ 780,102 ไร่ มีความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตร 587.14 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีพื้นที่รับประโยชน์ 292,411 ไร่ ฉะนั้น พื้นที่ทำการเกษตรยังมีความต้องการพัฒนาเพิ่มพื้นที่รับประโยชน์โดยประมาณ 82,450 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน

3) **จังหวัดพะเยา** ทั้งหมดรวม 9 อำเภอ ซึ่งมีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 6,335.060 ตารางกิโลเมตร จังหวัดพะเยา มีพื้นที่อยู่ทั้งในเขตลุ่มแม่น้ำโขงและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงคือพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอปง อำเภอเชียงคำ และอำเภอแม่ใจ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดลำธารต่าง ๆ ไหลลงสู่แม่น้ำอิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งของจังหวัดพะเยา แม่น้ำอิงไหลบรรจบแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ส่วนที่อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำยม และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง และแม่น้ำน่าน เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดนครสวรรค์

4) จังหวัดเชียงราย ทั้งหมดรวม 18 อำเภอ มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 11,680 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,290,000 ไร่ มีพื้นที่ป่าไม้จำนวน 2,365,967 ไร่ไม้ประดับ ซึ่งสภาพทางภูมิศาสตร์ มีทั้งที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง และที่ราบลูกฟูกสลับกับเนินเขา ซึ่งล้วนแต่มีความจำเป็นในการชลประทาน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการ

งานวิจัย “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” ขึ้นนี้ ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน หรือ Mixed Method Research คือ ผลการวิจัยจากวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธีสามารถเสริมต่อกันโดยใช้ผลการวิจัยจากวิธีหนึ่งอธิบายขยายความผล การวิจัยอีกวิธีหนึ่งช่วยให้การตอบคำถามการวิจัยได้ละเอียดชัดเจนมากกว่าการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพเพียงรูปแบบเดียว โดยใช้การวิจัยคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นหลักเสริมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ด้วยสถิติอย่างง่าย ได้กำหนดระเบียบวิธีการศึกษาไว้เป็น 5 ประเด็นด้วยกัน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแผนดำเนินงาน ดังนี้

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล หมายถึง กระบวนการที่มีระบบขั้นตอนในการดำเนินการของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลที่กำหนดไว้ ที่จะนำมาวิเคราะห์ในการตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลหรือรายละเอียดที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเอง จากต้นตอหรือแหล่งกำเนิดข้อมูลโดยตรง การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลความคิดเห็นของชาวบ้าน และข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์กับผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการสอบถามความเห็นและรับฟังปัญหาอุปสรรคจากกลุ่มตัวอย่างและเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อีกด้วย

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นรายละเอียดหรือข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยวิธีการอ้อมบุคคลอื่นมาอีกทอดหนึ่ง คือผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลจากแหล่งกำเนิดได้โดยตรง การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ใช้ข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมชลประทาน (เช่น ปริมาณน้ำ งบประมาณฯ จำนวนบุคลากรฯ เป็นต้น) จังหวัดเชียงราย (เช่น จำนวนประชากร ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด เป็นต้น) ที่ว่าการอำเภอแม่สรวย (เช่น จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน จำนวนตำบล เป็นต้น) ชุมชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์และการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามใช้ตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1) ประชากรที่อยู่ในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ฯ มี 3 ตำบล คือ

- ตำบลป่าแดด (จำนวน 22 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1-22 ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านห้วยอ้อ หมู่ที่ 2 บ้านไร่ หมู่ที่ 3 บ้านป่าแดด หมู่ที่ 4 บ้านปากกวาว หมู่ที่ 5 บ้านท้าวแก่นจันทน์ หมู่ที่ 6 บ้านสันขี้เหล็ก หมู่ที่ 7 บ้านดอนสลี หมู่ที่ 8 บ้านหัวฝาย หมู่ที่ 9 บ้านห้วยหญ้าไซ หมู่ที่ 10 บ้านโป่ง หมู่ที่ 11 บ้านจะหา หมู่ที่ 12 บ้านสันโค้ง หมู่ที่ 13 บ้านสันกลาง หมู่ที่ 14 บ้านใหม่เจริญ หมู่ที่ 15 บ้านทุ่งรวงทอง หมู่ที่ 16 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 17 บ้านสันโค้งใต้ หมู่ที่ 18 บ้านแม่ตาช้าง หมู่ที่ 19 บ้านศรีดอนมูล หมู่ที่ 20 บ้านห้วยมะแกง หมู่ที่ 21 บ้านห้วยสลัก และหมู่ที่ 22 บ้านเหล่าพัฒนา)

- ตำบลแม่สรวย (จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 และ 11 คือ หมู่ที่ 4 บ้านป่าบงและหมู่ที่ 11 บ้านสันเครือฟ้า) และ

- ตำบลศรีถ้อย (จำนวน 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 10 บ้านทองทิพย์)

รวมทั้งสิ้นจำนวน 25 หมู่บ้าน

2) กลุ่มบุคลากรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บุคลากรของกรมชลประทาน กรมพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง และอื่น ๆ

3) กลุ่มผู้นำในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น) ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (เช่น ข้าราชการเกษียณ ผู้นำกลุ่มอาชีพ เป็นต้น)

การสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มที่ 1 จะใช้วิธีการแบบหลายขั้นตอน (Multi stage random sampling) โดยเริ่มจากการสุ่มตัวอย่างเลือกหมู่บ้าน ตามหลักถ้าจำนวนประชากรเป็นหลักร้อยละ 25 ของประชากร จำนวนหมู่บ้านที่รับน้ำจำนวน 25 หมู่บ้านจึงเลือกมาจำนวน 7 หมู่บ้าน หลังจากนั้นจะใช้เลือกหมู่บ้านจาก 3 ตำบล โดยการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) กล่าวคือ ตำบลป่าแดดจำนวน 5 หมู่บ้าน ตำบลแม่สรวยและตำบลศรีถ้อยอย่างละ 1 หมู่บ้าน รวมเป็น 2 หมู่บ้าน โดยที่การคัดเลือกหมู่บ้านจากตำบลป่าแดดและตำบลแม่สรวยใช้วิธีการจับสลาก จำนวนประชากรทั้ง 7 หมู่บ้านรวม 3,170 คน คำนวณตามสูตรของ Yamane คือ

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

เมื่อ e คือ ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ 0.05

N คือ ขนาดของประชากร

N คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

จะได้กลุ่มตัวอย่างมีขนาดเท่ากับ 344 ราย แต่เพื่อต้องการให้มีความครบถ้วนและสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกำหนดขนาดตัวอย่างที่มากกว่าขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้จากของ Yamane คือจำนวน 360 ราย นำมาหาสัดส่วนของแต่ละหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ

ตำบล	หมู่บ้านที่ถูกเลือก	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง
ป่าแดด	ม.6 บ้านโป่งสันข์เหล็ก	459	52
	ม.8 บ้านหัวฝาย	528	60
	ม.10 บ้านเหล่า	329	37
	ม.14 บ้านใหม่เจริญ	601	68
	ม.18 บ้านแม่ตาช้าง	556	63
แม่สรวย	ม.4 บ้านป่าบง	492	56
ศรีถ้อย	ม.10 บ้านทองทิพย์	205	24
รวม	7	3,170	360

ที่มา : อำเภอแม่สรวย, 2566: น.5

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 360 ราย ซึ่งเป็นชาวบ้านและพักอาศัยประจำในพื้นที่มากกว่า 3 ปี ซึ่งน่าจะให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามได้อย่างดีเยี่ยม โดยเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลจะสอบถามการพักอาศัยประจำในพื้นที่ว่ามากกว่า 3 ปีหรือไม่ ถ้าชาวบ้านรายใดพักอาศัยมากกว่า 3 ปีจึงจะแจกแบบสอบถาม จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental random sampling) จนได้ครบตามจำนวนที่ต้องการ จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 19 - 23 มกราคม พ.ศ. 2567

ส่วนประชากรในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่ามีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องจัดแบ่งได้ 5 ประเภท กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างรวม 10 ราย ที่เป็นบุคคลสำคัญ (Key informants) ต่อการให้ข้อมูลเพื่อมานำเสนอผลงานวิจัย และกำหนด คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างแต่ละประเภท ดังตารางที่ 3.2 จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 15 - 18 มกราคม พ.ศ. 2567

ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์

ประเภทของตัวอย่าง	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	คุณสมบัติของตัวอย่าง
1. ข้าราชการ ได้แก่ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานในพื้นที่ และข้าราชการในอำเภอแม่สรวยที่เกี่ยวข้อง	2	เกี่ยวข้องกับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง หรืออยู่ในอ.แม่สรวยมานานกว่า 1 ปี
2. ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน	3	พักอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปี
3. นักการเมือง เช่น ผู้บริหารของ อปท. สมาชิก อบต. เป็นต้น	2	พักอาศัยอยู่ใน อ.แม่สรวยมานานกว่า 5 ปี
4. ภาคธุรกิจ	2	พักอาศัยอยู่ใน อ.แม่สรวยมานานกว่า 5 ปี
5. นักวิชาการหรือผู้บริหารในส่วนกลาง	1	เกี่ยวข้องกับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
รวม	10	-

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

ข้อมูลทุติยภูมิ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาทบทวนเอกสารเกี่ยวกับปริมาณน้ำใน จ.เชียงราย อาชีพของประชากรในพื้นที่ ผลผลิตภัณฑัวมวลรวมของจังหวัด และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลปฐมภูมิ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดข้อคำถามไว้บ้างแล้วหรือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Quasi Structured Interview) ข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นการชี้แจงในเรื่องข้อคำถาม

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ส่วนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความสุขที่จะได้รับจากการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ส่วนที่ 4 เป็นปัญหา/อุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

2) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ฯ

ส่วนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาอาศัยในพื้นที่ และตำบลที่พักอาศัย

ส่วนที่ 2 คำถามหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ได้แก่

- ภาวะผู้นำ โดยมีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ ดังนี้

1) ผู้นำในพื้นที่ที่มีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้างบ่อยครั้ง

2) ผู้นำในพื้นที่มีความสามารถในการชักจูงหรือไกล่เกลี่ยประนีประนอมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างดี

3) ผู้นำในพื้นที่มีความจริงจังและจริงใจ เป็นตัวอย่างที่ดี มีการเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

- การทำงานเป็นทีม โดยมีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ ดังนี้

1) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการเข้ามาร่วมดำเนินการรับฟังความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

2) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างกลมกลืน มีการทำงานที่สนุกสนาน มีชีวิตชีวา

3) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นอิสระ มีความเต็มใจและสมัครใจ

- การจูงใจ โดยมีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ ดังนี้

1) มีการชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เช่น มีน้ำเพียงพอเพื่อการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ

2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำตลอดปี

3) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้พืชผลการเกษตรอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

- การมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยมีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ ดังนี้

1) มีส่วนร่วมในการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

2) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างผ่านช่องทางต่าง ๆ

3) มีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

- ความผูกพันและการยอมรับ โดยมีข้อคำถาม จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

1) ท่านมีความคิดเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอื้ออาทรมีวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

2) ท่านมีทัศนคติว่ากลุ่มผู้นำในพื้นที่หรือชุมชนเป็นที่น่าเคารพยกย่อง น่าเชื่อถือสามารถนำพาให้ชุมชนที่อยู่มีการพัฒนาต่อไป

3) ท่านมีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อพื้นที่พักอาศัยอยู่ เช่น มีความน่าอยู่ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับผลของการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้าง จ.เชียงราย ส่งผลต่อ ความสุข ตามทัศนะ Happy Workplace หรือองค์กรแห่งความสุขของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 4 ประการด้วยกัน จำนวน 8 ข้อ

- Happy Body โดยมีข้อคำถามจำนวน 2 ข้อ ดังนี้

1) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ

2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลสามารถใช้ชีวิตให้มีความสุข

- Happy Money โดยมีข้อคำถามจำนวน 2 ข้อ ดังนี้

1) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สามารถหารายได้มาใช้หนี้สิน

- Happy Family โดยมีข้อความจำนวน 2 ข้อ ดังนี้

1) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้มีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง

2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สมาชิกครอบครัวอยู่กันครบถ้วน

ครอบครัวไม่ห่างไกล

- Happy Society โดยมีข้อความจำนวน 2 ข้อ ดังนี้

1) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี

2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลแม่สรวยเป็นเมืองที่น่าอยู่

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิด คือ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะการบริหาร และการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้าง จ.เชียงราย

4.1) ปัญหาและอุปสรรค

4.2) ข้อเสนอแนะ

เมื่อดำเนินการสร้างแบบสอบถามเสร็จก็นำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามประกอบไปด้วยการตรวจสอบความเที่ยงตรงและการตรวจสอบความเชื่อถือได้ ซึ่งมีขั้นตอนการตรวจสอบ ดังนี้

1) การตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) เป็นการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของคำถามในแบบสอบถาม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารรัฐกิจและการประเมินผลโครงการ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1.1) ศาสตราจารย์ ดร.อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.2) รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพงศ์ มีสมนัย สาขาวิชาวิทยาการจัดการ การบริหาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

1.3) รองศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ วัฒนันท์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

1.4) ดร.สมจิตติพงษ์ อำนาจศาล ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมชลประทาน (ด้านจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา) กรมชลประทาน

1.5) ดร.นพดล ไคว้สุวรรณ กรรมการประจำหลักสูตรวิศวกรรมชลประทาน วิทยาลัยการชลประทาน และ ผู้อำนวยการส่วนสื่อสารองค์กรและเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันพัฒนาการชลประทาน กรมชลประทาน

ทำการพิจารณาความสอดคล้องของข้อความความครอบคลุมของข้อความ และความถูกต้องทางภาษาในแต่ละข้อความด้วยการให้คะแนนแก่ข้อความในแต่ละข้อ โดยใช้เกณฑ์ซึ่งประยุกต์จากข้อเสนอของ บุญธรรม กิจปรีดาภิรุทธิ์ (2553)

2) การตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) เป็นการตรวจสอบความเชื่อถือของข้อความตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ด้วยวิธีการวัดความสอดคล้อง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์สำหรับ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการหลังจากที่แบบสอบถามฉบับร่างผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้ว และดำเนินการควบคุมไปกับการตรวจสอบความเป็นปรนัยทางภาษาซึ่งกระบวนการตรวจสอบจะเริ่มจากการนำแบบสอบถามฉบับร่าง จำนวน 30 ฉบับไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้ทดลองใช้ที่ตำบลลาวี จังหวัดเชียงราย โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.72 โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มผู้ทดลองใช้ตอบคือชาวบ้านในหมู่บ้านศรีถ้อย 1 หมู่บ้าน จำนวน 30 ราย เพื่อตรวจสอบว่ากลุ่มผู้ทดลองใช้เข้าใจและตอบคำถามได้ทุกข้อหรือไม่ หากพบว่ามีข้อคำถามใดที่กลุ่มผู้ทดลองใช้ไม่เข้าใจหรือไม่สามารถตอบคำถามได้ ผู้วิจัยจะทำการปรับปรุงแก้ไขภายใต้คำแนะนำของกลุ่มผู้ทดลองใช้

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการสำรวจสภาพการณ์โดยทั่วไปของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย โดยการสัมภาษณ์เบื้องต้น เพื่อให้ทราบสถานะของการดำเนินการและปัญหาหรืออุปสรรค และมีการไปเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างจริง เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วดำเนินการ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยรายละเอียด การตีความ การหาความหมาย อธิบายความและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เทียบเคียงกับบริบทของการศึกษาและสรุปสาระสำคัญจากบทสัมภาษณ์

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จะมีการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ และโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สถิติ t-test และสถิติ F-Test (One Way ANOVA)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะตีความและสังเคราะห์ข้อมูลใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษา รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพและวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดปัญหาของพื้นที่

สำหรับข้อคำถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีการให้คะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนนในแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามชนิดประเมินค่า (Rating scale) ประเมินค่า 5 ระดับ เกณฑ์การตอบมี 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยอย่างมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนนวัดระดับความคิดเห็น (แปลผล) จากการคำนวณอันตรภาคชั้น โดยใช้สูตร

$$\begin{aligned}\text{อันตรภาคชั้น} &= (\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด})/\text{จำนวนระดับ} \\ &= (5-1)/5 \\ &= 0.80\end{aligned}$$

ได้เกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้

เห็นด้วยอย่างมากที่สุด	ค่าเฉลี่ย	4.21 - 5.00
เห็นด้วยอย่างมาก	ค่าเฉลี่ย	3.41 - 4.20
เห็นด้วยอย่างปานกลาง	ค่าเฉลี่ย	2.61 - 3.40
เห็นด้วยอย่างน้อย	ค่าเฉลี่ย	1.81 - 2.60
เห็นด้วยอย่างน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	1.00 - 1.80

และได้ทำการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการติดตามผล โดยทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ของเนื้อหาก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง ด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha Coefficient มีค่าเท่ากับ 0.76

3.5 แผนดำเนินงานการวิจัย

ในการวิจัย “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” กำหนดขั้นตอนดำเนินการไว้ 8 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนใช้ระยะเวลาดำเนินการที่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 3.3

1) การกำหนดปัญหาในการวิจัย โดยการศึกษาและสำรวจปัญหา รวมถึงความต้องการของประชากรในพื้นที่ อันจะได้เข้าใจสภาพปัญหาฯ เบื้องต้น สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาวิทยานิพนธ์ต่อไป

2) การทบทวนวรรณกรรม การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย หรือ ตัวแปรการวิจัย เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในส่วนต่าง ๆ ของการทำวิจัย ซึ่งวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ได้ศึกษามาแล้วผู้วิจัยจะต้องนำไปเขียนไว้ในรายงานการวิจัยด้วย

3) การออกแบบการวิจัย การออกแบบวิจัย (Research Design) คือ การวางแผนล่วงหน้า ก่อนดำเนินการวิจัยจริง โดยออกแบบโครงสร้างงานหรือแผนการศึกษาวิจัย ซึ่งเสนอแนะการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล มีการวางแผนการวิจัยให้ครอบคลุมโครงการที่จะทำการวิจัยทั้งหมด เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งคำตอบของปัญหาและคำถามที่ทำการวิจัย

4) **การสร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล** หมายถึง การกำหนดสิ่งหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยทางการศึกษามีลักษณะที่หลากหลายมาก งานวิจัยนี้จัดเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

5) **การเก็บรวบรวมข้อมูล** กระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งการเก็บข้อมูล (data collection) และการรวบรวมข้อมูล (data compilation) การเก็บข้อมูล หมายถึง การเก็บข้อมูลใหม่ (ข้อมูลปฐมภูมิ) โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ การรวบรวมข้อมูล หมายถึง การนำข้อมูลที่ผู้อื่นได้เก็บมาแล้วหรือรายงานที่ผ่านการวิเคราะห์เรียบร้อยแล้ว และเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น บทความ รายงานวิจัย ตำรา เอกสารจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

6) **วิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) หมายถึง การนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ จัดระเบียบแยกแยะส่วนต่าง ๆ เพื่อหาคำตอบตามประเด็นปัญหาการวิจัย และตามสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้

7) **จัดทำร่างวิทยานิพนธ์** การจัดทำรายงานการวิจัยเบื้องต้น เป็นเอกสารเชิงวิชาการที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นภายหลังจากได้ดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อนำเสนอผลการวิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษา

8) **ปรับปรุงและส่งรายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์** เมื่อผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยนำไปแก้ไขตามข้อเสนอแนะและจัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ตารางที่ 3.3 แผนดำเนินงานการวิจัย

การดำเนินการ	เดือนที่														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. การกำหนดปัญหาในการวิจัย	↔														
2. การทบทวนวรรณกรรม		↔	↔	↔											
3. การออกแบบการวิจัย			↔	↔											
4. การสร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล				↔	↔										
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล						↔	↔	↔	↔	↔					
6. วิเคราะห์ข้อมูล											↔	↔			
7. จัดทำร่างวิทยานิพนธ์												↔	↔		
8. ปรับปรุงและส่งรายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์															↔

จากการวิจัยคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์ต้องการกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ราย แต่เมื่อไปเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อวันที่ 15 - 18 มกราคม พ.ศ. 2567 มีกลุ่มตัวอย่างที่พร้อมจะให้สัมภาษณ์จำนวน 24 ราย ดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บได้จริงจากการสัมภาษณ์

ประเภทของตัวแสดง	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จัดเก็บได้จริง
1. ข้าราชการ ได้แก่ ข้าราชการกรมชลประทานในพื้นที่ ข้าราชการในอำเภอแม่สรวย	2	5
3. ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ชลประทานท้องถิ่น	3	12
3. นักการเมือง เช่น ผู้บริหารของ อปท. สมาชิก อบต. เป็นต้น	2	3
4. ภาคธุรกิจ	2	1
5. นักวิชาการหรือผู้บริหารในส่วนกลาง	1	0
6. ชาวบ้าน	-	1
7. ข้าราชการและอดีตข้าราชการในพื้นที่	-	2
รวม	10	24

กลุ่มตัวอย่างจากภาคธุรกิจลดจาก 2 รายเหลือ 1 ราย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างประเภทที่ 2 เป็นทั้งผู้นำชาวบ้านและประกอบธุรกิจด้วย ส่วนกลุ่มที่ 5 ไม่ขอสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าได้ข้อมูลที่เพียงพอแล้วจากกลุ่มตัวอย่างประเภทที่ 1 - 4, 6 และ 7

ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถามจำนวน 360 ราย ซึ่งเป็นชาวบ้านและพักอาศัยประจำในพื้นที่มากกว่า 3 ปี จะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental random sampling) ได้ครบตามจำนวนที่ต้องการ คือ 360 รายจากแต่ละตำบล โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 19 - 23 มกราคม พ.ศ. 2567

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 24 คน ได้ผลสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย เรียงจากมากไปน้อย โดยที่การนำเสนอในบทที่ 4 นี้จะนำเสนอ 2 ส่วนด้วยกันคือ ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละปัจจัย โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำ : ผู้นำที่ใจถึง ฟังได้ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่ดีถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ไม่ที่จะเป็นการทำงานอะไรก็ตามโดยเฉพาะถ้ามีการทำงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เนื่องจากภาวะผู้นำมีความสำคัญ เพราะผู้นำจะสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คน จูงใจผู้คนให้พัฒนาการทำงานไปสู่อีกระดับ ผู้นำที่ภาวะผู้นำจะช่วยสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความกระตือรือร้นและความมุ่งมั่นที่จะนำทีมหรือองค์การไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่ม บุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือชุมชนเป็นเป้าหมาย มีการโน้มน้าวและจูงใจของทั้งผู้นำและชาวบ้านเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนผ่านการเปลี่ยนแปลง บทบาทการเป็นผู้นำชาวบ้านคือการรวบรวมชาวบ้านหรือการหากำลังจากชาวบ้านโดยการโน้มน้าวชักจูง ชี้แนะให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการมีฝายไว้กักเก็บน้ำ เพื่อมาทำฝายกั้นน้ำในชุมชนไว้เพื่อสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ และเล็งเห็นว่าเมื่อนำทรัพยากรที่เป็นไม้หรือหินต่าง ๆ มาทำนั้น ก็ทำให้ฝายของชาวบ้านไม่มั่นคงใช้ประโยชน์ได้ไม่ถาวร เมื่อน้ำมาก็เกิดการพังทลายลง และการที่ตัดไม้มาทำก็ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายทุกปี ๆ จึงต้องระดมแรงงานมาสร้างและซ่อมฝาย ดังคำสัมภาษณ์

“แม่ตาช้างเฮานี้ ตะก่อนมันเป็นฝายไม้มันต้องตีด้วยแคร่ด้วยหลัก ทำปีหนึ่งตีปีเดียว บางทีปีทีน้ำแรง ๆ ฝายมันเก่าทะลุไปเสียหมดแล้วต้องใจจาวบ้านตอกลักตอกยัง มันใจแรงคนอะครับ หลักที่มันอยู่ในป่าในสวนกะต้องตัดฟันไม้.... ฝายทำด้วยแคร่ไม้ครับ เป็นแคร่ไม้ธรรมชาติ (เอาดิน เอาหินใส่) ชักฝากเป็นไม้ซางซับ ๆ เสริมเรียบร้อย ก่อมัดเป็นมัด ๆ ลงขวางน้ำ ไปช่วยกันตอกทำเป็นลูกกระนาดเหมือน

บันไดให้ชั้นล่างขึ้นชั้นบนพอลงถึงสูงปู้บน้ำเข้าเมืองได้หนา ปีนี่ใช้ได้ หรือ บางที ตอนนี้น้ำแรง ๆ ทะลุไปต้องทำใหม่ นาจะไม่ได้กินข้าวแล้วนะ ข้าวก็ออกโรงแล้ว ชาวบ้านก็เรียกร้องผู้นำชาวบ้าน พวกผมเลยต้องมีการระดมพล รวบรวมแรงงานมาช่วยกัน คนละไม้คนละมือ ใครมีอะไรก็เอามาช่วยกัน” (สัมภาษณ์รายบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำอีกรายหนึ่งว่า ทางผู้นำก็ได้พยายามชักจูง รวบรวมแรงงานชาวบ้านมาช่วยกันสร้างและซ่อมแซมฝายไม้ที่สร้างขึ้นมา มีการเกณฑ์แรงงานมาซ่อมแซม และรับบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ดังคำสัมภาษณ์

“พวกเราต้องขอความร่วมมือจากชาวบ้านทุกคน ใครมีแรงก็เอามา ใครมีข้าวก็ทำมา ใครมีจอบ เสียม ค้อน ตะปู ก็เอามา ตามกำลังศรัทธา อาหาร ข้าวเหนียว น้ำพริกหนุ่ม รถด่วนก็ดี เอามาหมด อย่างน้อยก็แสดงสปิริต ถ้าเขาไม่เชื่อใจพวกเราคงไม่มา ส่วนพวกเราเต็มที่ครับ เพื่อชาวบ้านและตำบลป่าแดดของเรา ถ้าเราไม่เสียสละให้ชาวบ้านเห็น ก็น่าจะอยู่ยาก ค่อยยาก.....การรวบรวมแรงงานและทรัพย์สิน ใครก็ไม่อยากเสีย...แต่นี้เชื่อใจกันครับ” (สนทนากลุ่ม, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ทฤษฎีผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Theories of Leadership) เชื่อว่าคนที่มีภาวะผู้นำจะมีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ภาวะอารมณ์และ จิตใจ ความต้องการแรงขับ มีพลังและความทะเยอทะยาน ความต้องการนำผู้อื่น ที่มีลักษณะยึดมั่นหลักการ เชื่อมมั่นในตนเอง และมุ่งมั่นในการดำเนินการครั้งแล้วครั้งเล่า จนกรมชลประทานสามารถกำหนดแผนงานในการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างได้ในที่สุด โดยมีได้ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการคืออ่างเก็บน้ำ ทางผู้นำก็มีการเสียสละทุนทรัพย์และเวลาในการเดินทางไปพบผู้มีอำนาจในขณะนั้น ๆ เพื่อการอนุมัติโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่าง เช่น เมื่อมีนายกรัฐมนตรี พตท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร เดินทางมาที่จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มผู้นำก็ได้เดินทางไปพบเพื่อยื่นหนังสือขอให้ดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่าง เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ไปขอทุกที่ไปถึงทักษิณนู่นนะ พ่อเรียกไปรอพบอะ แกล้งเครื่องบินที่เชียงใหม่แล้วแกไปต่อที่ลำพูน ฝนก่อดกเปียกหมด เอาหนังสือไปยื่นสักฉบับเดี๋ยวนั้นเนอะ เขาจะเอา ไปลงถึงขยะก่ไม่รู้หนา พ่อเรียกก็กลับมาบ้านมานอนคิด ๆ พอปี 2557 เนี่ย ปี 2546 นั้นทีหนึ่ง ไปขอจากคุณสหัสที่บ้านเล็กในป่าใหญ่อะ พ่อเรียกก็อ้อมมีหนังสือน้อย ๆ ที่ให้คุณทักษิณอะ ค่อยเป็นส่วนตัวแบบนี้ว่า อ่างเก็บน้ำมันมีอยู่ตรงนี้แล้วขอมาตั้งแต่สมัยชวน หลีกภัย มาดูทีหนึ่งแล้วนะ แล้วก็มี ชู

ชีพ หาญสวัสดิ์มาเยือนดูตรงนี้ แล้วก้อท่านเสนาะ เทียนทอง ก็มาแล้วก้อ
ไม่สำเร็จถึงทุกวันนี้ ที่นี้มาหลังสุดก็มีนายเฉลิมเกียรติ คงวิเชียรวัฒน์
รองอธิบดีกรมชลประทานก้อมา ที่รู้จักคือชลประทานช่วยเหลือเต็มที่
ตรงป่าไม้ ที่มันไปถึงที่สูงสุดแล้วนะ พวกเราก้พยายามอย่างเต็มความ
สามารถนะ มีอะไรเราก้ทำหมด ถึงที่สุดเราก้ได้อ่างเก็บน้ำมา”
(สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ชาวบ้านรายหนึ่งว่า ผู้นำมีการเสียสละอย่างสูงมาก มีการเดินทาง
ไปกรุงเทพฯ ไปกรมชลประทาน นำผลไม้คือลำไยใส่รถไป ถือได้ว่าเป็นความประพฤดีที่ดี ไปคารวะ
ผู้ใหญ่ของบ้านเมืองถือว่าเป็นเรื่องปกติของสังคมไทยที่จะต้องมียิ่งของไปกราบไหว้ผู้ใหญ่ของ
บ้านเมือง ไม่ใช่สินบน อันเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันที่ผู้น้อยไปกราบไหว้ผู้ใหญ่ เป็น
ตัวอย่างของคนในชุมชน ผู้นำที่เสียสละยอมทำให้ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจในการดำเนินการต่าง ๆ
ดังคำสัมภาษณ์

“ก็ได้ยินเขาพูดกันนะ มีการเอาผลไม้ ลำไยไปกรุงเทพฯ ไป
คารวะผู้ใหญ่ ก็มีรับบริจาคจากชาวบ้าน แต่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ผู้อื่น ๆ มากหน่อย เขายอมเสียสละ ดินะ ถ้าไม่ยอมเสียสละ เอาแต่
ประโยชน์ส่วนตัว ชุมชนก็ยากที่จะพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลง ได้ผู้นำชุด
นี้และชุดก่อนดินะ ยอมเสียสละ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ชาวบ้านราย
หนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

การจะเป็นผู้นำที่ดีแน่นอนว่า “ประโยชน์ส่วนรวมต้องมาก่อนประโยชน์ส่วนตัว” ผู้นำที่ดีจึง
ต้องเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อส่วนรวม มี outward mindset คิดถึงผู้อื่นก่อนตัวเอง ทั้งความต้องการของ
ตัวเองเพื่อปกป้องชุมชนและชาวบ้าน ดังคำกล่าวที่ว่า leaders eat last ผู้นำที่ดีจะรับบทบาทเป็น
ผู้รับใช้ (Servant Leadership) ที่พร้อมสนับสนุนและปกป้องชาวบ้าน ผู้นำจะต้องเสียสละรับผิดชอบ
ทำหน้าที่ที่มากขึ้น เสียสละทรัพย์สิน เงินทอง และเวลาให้ชาวบ้าน ตามกำลังความสามารถของแต่ละ
คน มีการเดินทางไปกรุงเทพฯ ไปที่กรมชลประทาน เพื่อขอเข้าพบผู้บริหารกรมชลประทาน เมื่อลำไย
ออกผลและแก่จัดในเดือนสิงหาคม ก็จะนำลำไยไปให้ผู้บริหารต่าง ๆ ประมาณ 2-3 ตัน ไปกัน
ประมาณ 10-20 คน มีการขอค่าใช้จ่ายจากกลุ่มผู้นำ เดินทางจากเชียงรายตอนเย็นไปถึงที่กรุงเทพฯ
ประมาณตีสี่ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำรายหนึ่งว่า

“เดือนสิงหาคม วันแม่ขึ้นหาละถึงกันยานั้น ตอนนั้นใส่รถ
ไปอะ.....ไปกับพ่อเรียกกับพ่อหลวง เราเรียกว่าอาคารไรที่หลายชั้นที่
14 ชั้นอะ ไปถึงตีสี่ ยุ้งก็เยอะจน เพราะว่าชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านนี้
เข้มแข็ง ก็มีรถกระบะอยู่ 2 คัน มีรถตู้อยู่ 2 คัน มีรถพอร์เจ้นอร์อยู่
1 คัน ความเข้มแข็งก็ทั้งชมรมทำกันมา ผมว่าน่าจะมีที่เดียวใน
ประเทศไทยอะก็เก็บเงินกันอะครบทุกวันนี้เก็บเงินกันอะ ไปให้เข้า

เสร็จแล้วก็นั่งรถกลับเลย.....แต่บางทีพวกผมก็ไปถึงก็เก็บเงินกันก็ไปนอนเช่าโรงแรม เขาบอกนอนสองก็เอาเข้านอนสักสี่คน เพราะประหยัดไปหน่อยหนึ่ง ลงไปก็แบ่งหน้าที่ไป ควักกระเป๋าใครกระเป๋า มันลงชั้นเต๊อ พ่อเรียกผู้อาวุโสหน่อย มีกำลังเยอะหน่อยก็ออกเยอะหน่อย พวกผมก็ออกกันหน่อย ๆ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของนายอำเภอแม่สรวย เห็นว่าผู้นำที่อำเภอแม่สรวย นอกจากตำบลป่าแดดแล้วทุกตำบลมีผู้นำที่เข้มแข็งทั้ง 4 ตำบล สามารถควบคุมดูแลชาวบ้านและกลุ่มผู้นำในพื้นที่ได้อย่างดี พยายามผลักดันให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้าเรามองตรงนี้ที่ตั้งมันอยู่ในเขตป่าแดด แต่จุดที่มันจะได้ประโยชน์นะมัน 3-4 ตำบล ศรีถ้อย แม่สรวย แม่พริก ป่าแดด แต่จุดที่มันจะเป็นได้มากที่สุดก็ตรงป่าแดด เพราะว่ามันเป็นที่ตั้งนะครับ แล้วก็ในความเข้มแข็งผู้นำโดยเฉพาะของป่าแดด เขาค่อนข้างมีความเป็นยูนิตี้ค่อนข้างสูง ด้านภาวะผู้นำของกำนันด้วยอะไรด้วย แต่ในส่วนของตำบลอื่น เนื่องจากว่ามันเป็นพื้นที่ที่ไม่ใช่ที่ตั้งของโครงการโดยตรงครับ.....มันจะมีตำบลแม่พริก ศรีถ้อย แม่สรวย แล้วก็ป่าแดด ถ้าตัดป่าแดดออก ถ้ามองไปที่ศรีถ้อยนี้ก็ค่อนข้างจะเข้มแข็ง เพราะนั่นเป็นประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านอยู่แล้ว ตัวกำนันนะ แล้วก็อีก 2 ตำบลในตำบลแม่สรวยเป็นกำนันที่อายุน้อย ค่อนข้างไฟแรงแล้วเขาก็สามารถคุมผู้ใหญ่บ้านในตำบลได้ ส่วนตำบลแม่พริก อดีตก็เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมานานแล้วก็พึ่งมาเป็นกำนันได้ยังไม่ถึงปี แต่ดูแล้วเขาสามารถควบคุมผู้นำผู้ใหญ่บ้านในตำบลได้ ในภาพรวมฝ่ายปกครองของทั้ง 4 ตำบล ถือว่าค่อนข้างเข้มแข็ง และก็สามารถที่จะปกครองดูแลควบคุมความเป็นความอยู่ของคนในตำบลได้” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

เมื่อพิจารณาเฉพาะตำบลป่าแดดแล้ว นายอำเภอให้สัมภาษณ์ว่า ตำบลป่าแดดที่เป็นที่ตั้งโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความเป็นเอกภาพค่อนข้างมาก ภาวะผู้นำของกำนันมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้าเรามองตรงนี้ที่ตั้งมันอยู่ในเขตป่าแดด แต่จุดที่มันจะได้ประโยชน์นะมัน 3-4 ตำบล ศรีถ้อย แม่สรวย แม่พริก ป่าแดด แต่จุดที่มันจะเป็นได้มากที่สุดก็ตรงป่าแดด เพราะว่ามันเป็นที่ตั้งนะครับ แล้วก็ในความเข้มแข็งผู้นำโดยเฉพาะของป่าแดด เขาค่อนข้างมีความเป็นยู

นี้อยู่ค่อนข้างสูง ด้านภาวะผู้นำของกำนันด้วยอะไรด้วย” (สัมภาษณ์
ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพัฒนาการอำเภอแม่สรวยยังได้เพิ่มเติมอีกว่า ผู้นำตำบลแม่สรวยมีความเข้มแข็ง อุทิศเวลาไปกรุงเทพฯและที่อื่น ๆ เพื่อรณรงค์ให้มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง โดยที่ผู้นำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าชุมชน เพื่อการทดแทนในส่วนของป่าที่ขาดหายไป ซึ่งกลุ่มผู้นำมีการดำเนินการรณรงค์เรื่องอ่างเก็บน้ำมาอย่างยาวนาน มีความพยายามทุ่มเทมาโดยตลอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังคำสัมภาษณ์

“ผู้นำของตำบลป่าแดด ตำบลแม่สรวยนะครับ เขาได้ต่อสู้เพื่อจะหาน้ำเข้ามาเพื่อประโยชน์ ผู้นำเขาทำจริงจิงแล้วเขาไปทำข้อมูลสำรวจกับทางป่าไม้ ทางชลประทาน เขาไปถึงกรุงเทพแล้วนะ..ไปหาท่าน สส. ไปหารัฐบาล ไปเข้าเฝ้า ยกทีมไป ตอนนั้นท่านประวิตรและกัณณะรัฐมนตรีก็ลงมาพื้นที่ มาจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนผลดีผลเสียผลกระทบต่าง ๆ นะครับ และเห็นชัดเจนอย่างหนึ่งที่ผู้นำทั้งหน่วยงานราชการต่าง ๆ มีอยู่ประมาณ 24 กิจกรรม 24 ของหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละด้านนะครับ อย่างพัฒนาชุมชนนี้รับผิดชอบเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบทั้งข้างบนและข้างล่าง ส่งเสริมอาชีพหรือว่าเพิ่มเติมในกระบวนการเหล่านั้นเข้าไป แต่ส่วนของผู้นำเขาก็มีเรื่องของการจัดทำป่าชุมชนจัดทำป่าทดแทนอะไรต่าง ๆ เนี่ยนะครับ แล้วก็เขาให้ความสนใจเป็นรุ่น ๆ 10 ปีนะฮะ มันก็นานพอสมควรเหมือนกัน” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, พัฒนาการอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

อนึ่งเนื่องจากภาวะผู้นำเป็นศิลปะในการทำงานของผู้นำชาวบ้านมีอิทธิพลในการจูงใจให้ชาวบ้านหรือทีมงานมาให้ความร่วมมือกันปฏิบัติงานให้สำเร็จจนมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งภาวะผู้นำยุคใหม่จะต้องมี Relationship หรือความเกี่ยวข้องกันระหว่างชาวบ้านในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ต่อมาคือ Mutual (ทั้งสองฝ่าย) การมีส่วนแบ่งปันซึ่งกันและกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ และประการสุดท้ายคือ Collaborators การมีทีมงานหรือชาวบ้านที่มาร่วมมือร่วมใจกันเพื่อดำเนินการให้มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ภาวะผู้นำหรือ LEADERSHIP ตัวอักษรภาษาอังกฤษแต่ละตัวก็มีความหมาย ตัวอักษรตัวหนึ่งคือ S = SACRIFICE & SINCERE หมายถึงการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผู้นำชาวบ้าน คือ กำนันตำบลป่าแดดนั้นฐานะทางเศรษฐกิจ มีความพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนร่วมได้โดยไม่เดือดร้อนกับครอบครัวหรือคนใกล้ชิด มีอาชีพเป็นนักธุรกิจ ค้าขายพืชผลการเกษตร เช่น ข้าว ลำไย ข้าวโพด มูลค่ามากกว่า 10 ล้านบาทต่อปี และค้าขายมามากกว่า 10 ปี จัดสร้างศูนย์กลางซื้อขายพืชผลการเกษตร จึงมีความพร้อมที่จะเสียสละบางส่วนเพื่อจะได้ผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังคำสัมภาษณ์

“ค้าขายพืชผลทางเกษตร..ข้าว ข้าวโพด ลำไย ประมาณนี้
 ครับ ก็ประมาณ 10 กว่าล้านบาทต่อปี อย่างผมที่ว่า ข้าว เราซื้อ เรา
 ค้าขายเรารู้ ถ้าเป็นข้าวโชนนี้ราคามันดีหน่อย ที่ราคามันดีเพราะว่า
 1. เรื่องแหล่งน้ำ ถ้ามาแล้วไปสีแล้วมันไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย สือออกมา
 แล้วมันเป็นข้าวท่อนเราไปแพ็คขายมันไม่ได้....ค้าขายมาแล้วก็
 ประมาณ 10 ปีได้ครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านราย
 หนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

โดยกำหนดได้จัดสร้างแหล่งรับซื้อ-ขายผลผลิตการเกษตร เช่น ลำไย เป็นต้น จะอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าของสวนที่มาในศูนย์นี้ รับซื้อผลผลิตการเกษตรเพื่อส่งให้กับบริษัท 888 จำกัด แหล่งรับซื้อผลผลิตการเกษตรแต่ละหมู่บ้านจะต้องมีพื้นที่ลานกว้างเพื่อรองรับ ชาวสวนที่มาขายผลผลิตการเกษตร และมีหน้าที่เช็คตาซึ่งลำไยให้ได้มาตรฐานพร้อมเครื่องร่อนลำไยให้มีขนาดได้มาตรฐาน ทั้งนี้ผลผลิตการเกษตร เช่น ลำไย จะต้องใช้เครื่องร่อนลำไย จึงทำให้มีเสียงและฝุ่นละออง จึงต้องจัดหาแหล่งรับซื้อที่ห่างจากชุมชน รวมถึงแหล่งรับซื้อข้าวโพดก็ต้องห่างจากชุมชนเนื่องจากมีเสียงและฝุ่นจากการสีข้าวโพด

กล่าวโดยสรุป การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่ดีสามารถโน้มน้าวชักจูงชาวบ้านมาทำงานร่วมกัน มีการเสียสละ ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อมีปัญหาที่เข้าถึงได้โดยเร็ว เป็นที่พึ่งพาของชาวบ้าน มีความเข้มแข็งและเป็นเอกภาพ รวมถึงมีความพร้อม ถือว่ามีความสำคัญและเป็นปัจจัยลำดับแรก ๆ ในการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงราย ผู้นำต้องมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมเป็นองค์ประกอบ เพราะการมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรในพื้นที่ สามารถทำให้ทีมงานและชาวบ้านหรือประชาชนเกิดความสามัคคี ชุมชนมีความสุข การมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นเป็นกลไกขับเคลื่อนโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงรายเป็นอย่างดี สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเกิดสัมฤทธิ์ผลของสังคมโดยรวม

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก : พลังของประชาชน การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน การดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำนั้นจะลุล่วงไปด้วยดีนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านรวมกัน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือทรัพยากรบุคคล โดยบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้ว่าเกิดปัญหาหรือความขัดแย้ง หรือเมื่อชาวบ้านเกิดความไม่เชื่อมั่น อาจจะไม่ปลอดภัยจากการมีฝ่ายขนาดใหญ่ หน่วยงานจึงได้จัดให้มีชลประทานท้องถิ่นหรือคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น 52 คน จากตัวแทนชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้มีความสามารถเสียสละเวลาของตัวเอง เป็นต้น เพื่อเป็นตัวแทนร่วมกันเป็นผู้ประสานงานและร่วมทำงานติดต่อกับชุมชนที่เกิดความไม่เข้าใจ ทำให้ชุมชนและชาวบ้านเชื่อมั่น

การมีส่วนร่วมนั้นกรมชลประทานจะดำเนินการฝึกอบรมให้กลุ่มผู้นำที่เป็นคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นเข้าใจถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน การฝึกอบรมจะช่วยให้เกิดการพัฒนาและรับรู้ถึงแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาและการตอบสนองความต้องการ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“เมื่อก็ถามว่ามีความขัดแย้งกันไหม อดีตมีอยู่แต่เราทำตามของกระบวนการชลประทานท้องถิ่นไม่มีเลย คือกระแสเขามอบให้เราดูแลหมด ประชุมทุกครั้งให้ชาวบ้านได้รู้” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า จะทำให้การดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน จะทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจได้อย่างดียิ่ง ดังคำสัมภาษณ์

“คือเหมือนกับที่ชาวบ้านที่พวกเราทำกันอยู่ ก็คือทำโดยที่ไม่มี สติปะอะไร พูดคุยกันแต่มันก็ไม่สัมฤทธิ์ผลซะที แต่ได้เขาไปเรียนรู้กระบวนการงานต่าง ๆ เราเอามาประยุกต์ใช้ทำให้เกิดความสามัคคีกันเห็นผลเร็วขึ้น มีการดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้เกิดความเข้าใจง่าย ไปชี้แจงชาวบ้านให้ฟังก็ง่าย เมื่อเข้าใจง่าย ความขัดแย้งก็หายไป” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงต้องให้ชาวบ้านหรือผู้นำชาวบ้านเข้าร่วมดำเนินการตั้งแต่ขั้นแรก ตั้งแต่การสำรวจปัญหาความต้องการ มีการเลือกพื้นที่ก่อสร้าง กรมชลประทานโดยชลประทานจังหวัดลำปางได้เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีการนำความคิดเห็นมาปรับเพื่อจะได้ตอบสนองปัญหาและความต้องการของแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มให้มากที่สุด ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ที่แตกต่างเนาะ บ้านผมนี้แหละ แตกต่างแต่ละกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะไม่เหมือนกัน ของเรานี้เก็บทุกอย่างตั้งแต่ปัญหา ตั้งแต่เริ่มต้นอดีตจนถึงปัจจุบัน เราไม่รู้ มีวิทยากรมาสอนให้เราได้รู้ เพื่อชาวบ้านได้ถามทุก ๆ ส่วนนี้แหละ ไม่ว่าจะเรื่องไหน ปลาอยู่ไหนนั่น มีสัตว์อะไรบ้าง คือความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือการมีส่วนร่วมของชุมชนของชาวบ้าน ของชลประทานที่ได้มีส่วนร่วมในการคิดก็ร่วมกันทำในอ่าง ในรูปแบบของอ่างเราจะทำยังไงให้มี ส่วนร่วมทำตามอ่างเก็บน้ำหรือว่าเขื่อนทุกที่นี้ ชาวบ้านหรือชุมชนจะไม่มีส่วนรู้ว่าเขาจะทำยังไง เขาจะสร้างยังไงให้มีมาตรฐาน มีหลักประกันอะไร แล้วก็จะส่งน้ำไปที่ไหนบ้างจะใช้น้ำอย่างไร กว่าชาวบ้านกว่าจะรู้ก็ต้องสร้างเสร็จขั้นละครับ แต่อันนี้ชาวบ้านรู้ก่อน อันไหนไม่เข้าท่า ชาวบ้านไม่รับ

ผลประโยชน์ หรือได้รับผลประโยชน์น้อยเสียผลประโยชน์มาก เอา
มาปรับมาแสดงความคิดเห็น ทำไมถึงน้ำถึงไม่ได้ไปถึงตรงนั้นตรงนี้
เราไปสร้างโครงสร้างให้น้ำมันถึงดีไหมอะไรพวกนี้ ก็มีการเสนอแนะ
แล้วก็เสนอความคิดเห็น แล้วก็นำไปปรับในแบบแปลน ในการ
ก่อสร้างครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17
ม.ค. 2567)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะ
เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในลักษณะของส่วนบุคคล
และกลุ่มคนต่าง ๆ ให้ได้เขามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม
โดยต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ มิใช่เข้าร่วมเพราะการหวังผลตอบแทน และที่สำคัญคือการมีส่วน
ร่วมนั้นต้องสอดคล้องกับชีวิตความจำเป็นความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย
การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วม
ประเมินผล และร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนามิได้หมายถึงการให้
ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนด แต่หมายถึงการให้ประชาชน กลุ่ม
ชุมชน ร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิต ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่ม
หรือของชุมชนและรับประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น

การไปร่วมอบรมของชาวบ้านก็มีได้ไปเพียงครั้งหรือ 2 ครั้งเท่านั้น แต่ดำเนินการไปหลาย
ครั้งมาก มีเวทีแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็มีผู้นำชุมชนไปร่วมหลายครั้งมาก อันทำให้เกิดการตกลึก
การเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและเกิดเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้าน
รายหนึ่งว่า

“ผมก็ลืมเพราะไปหลายหน่วยด้วยกันครับที่แลกเปลี่ยนกัน
วิทยากรเรื่องแหล่งน้ำแล้วด้านป่านะครับ เหนือน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ
เราได้รู้ไง เมื่อก่อนเราไม่รู้ไง...เชียงราย แม่สาย ไป 10 เกือบ 20 เวที
ครับ ไปบ่อยมาก จนพวกผมเข้าใจแจ่มแจ้ง ใครถามมาตอบได้ทันที
โดยไม่ต้องไปถามคนอื่น ตอบโดยอัตโนมัติ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,
ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับผู้นำชาวบ้านอีกรายว่า

“ประมาณ 3 รอบป้อนะค่า ในจังหวัดเชียงรายที่เวทีหลัก ๆ
ประมาณซัก 5 เวที ที่ไหนมีอธิบดีกรมชลประทานที่ไหนไปหมด ถึงมี
คนถามว่าไม่เห็นมีที่ไหนมีแต่แม่ตาข้างเอา ชาวบ้านมาขอ” (สัมภาษณ์
ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

ดังนั้นเมื่อสอบถามจากเจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่งว่ามีการดำเนินการเกี่ยวเรื่องนี้ มากน้อยเพียงใด พบว่าประมาณ 50 ครั้ง และทางเจ้าหน้าที่ชลประทานจังหวัดลำปางจะคอยติดตาม ฝ้าคุ ดู เชื่อมประสานตลอดเวลา โดยให้มีบุคลากรประจำ 1 คน คือ **ชลประทานท้องถิ่น** ให้อยู่ในพื้นที่ คอยรายงานปัญหาและข่าวเกี่ยวกับชาวบ้านตลอดเวลา ดังคำสัมภาษณ์

“จะคอยเรื่องของเวทีประชุมน้องเปียร์สรุปเวทีไว้ได้เท่าไรนะ ที่ล่าสุด ประมาณ 50 ครั้งเดี่ยวขออนุญาตนิดหนึ่งนะผมประเมินว่า ปัญหา หรือว่ามีแนวโน้มกระแสะอะไรมาจะสร้างปัญหาผมจะไม่ปล่อย ผมจะขอเชิญมาเสวนามาถอดบทเรียนสะท้อนอภิปรายกันแล้วก็สรุป มาเป็นคอมพลิเมนต์ คือพอเรารู้จะมีอยู่อย่างในพื้นที่เราจะมีเจ้าหน้าที่ อยู่ ซึ่งทาง ผ.อ. จ้างมาให้อย่างน้องเปียร์จะดูแลแล้วจะเป็นตัวเชื่อม สื่อสารข้อมูลต่างๆแล้วก็ตัวประธานและตัวกำนันก็จะมีการสร้าง ปฏิสัมพันธ์ลงกลุ่มไลน์ แล้วเราจะเฝ้ามอนิเตอร์ว่ามีการเคลื่อนไหว ยังไง มีกระแสะอะไรไหม มีอะไรที่ผิดปกติตาไปเราก็คงเปิดเวทีเลย อันนี้ทำงานเชิงรุกครับ เราจะไมรอให้สิ่งนั้นเกิดขึ้นเลย พอรู้ว่าจะมี แนวโน้มว่าเกิดปัญหาเราก็คงคอนดัค (conduct) ก่อนเลยครับ นี่ก็ ส่วนสำคัญนะครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน รายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่งพบว่า จะมีการฝึกฝนตัวเองเพื่อเป็น วิทยากรนำในการเรียนรู้โดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง อันจะ ทำให้เกิดการยอมรับด้วยความเต็มใจ เมื่อชาวบ้านเรียนรู้ก็จะกลายเป็นฟันเฟืองในการประชาสัมพันธ์ หรือการแจ้งข่าวสารได้อย่างดีเยี่ยม นอกจากนี้จะต้องมีการสื่อสารให้ชาวบ้านเข้าใจ ทำตนเป็นที่ไว้วางใจ สมกับการเป็นวิทยากรที่ดี ดังคำสัมภาษณ์

“ใช่ครับ ต้องเข้าใจตรงนี้เลย ถ้าเข้าใจตรงนี้ได้คุณทะเลอุป โปรงเลยนะ แต่ว่าก่อนอื่นต้อง mindset กระบวนกรให้ได้ก่อน ถ้า กระบวนกรมี mindset ที่ถูกต้องมันจะรอด ก็คือหมายความว่าเรา ต้องไม่เอาตัวเราเป็นหลัก เพราะเราไม่ใช่ศูนย์กลางแต่เขาคือ ศูนย์กลาง เพราะนั้นเราเข้าใจตรงนี้ปั๊บ ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นปัญหา ไม่ ว่าจะเป็เป้าหมายมันก็อยู่ที่ตัวชาวบ้าน นั้น ถ้าเวลาสื่อภาษากายเค้า จะอ่านเราได้แล้วก็กระบวนกรมันจะไปส่งผลให้เขาไว้เนื้อเชื่อใจเรา เพราะถ้าเขาไว้เนื้อเชื่อใจเราและกระบวนกรเราจะง่ายหมดเลย แต่ถ้าทราบใดเค้าไม่ไว้เนื้อเชื่อใจนะไม่มีทางไปรอด เพราะนั้นมันจะ เห็นภาพชัดเลยที่ผมทำงานมาช่วง 10 ปีหลัง ผมเพิ่งค้นพบหลังจากที่ ไปอบรมของเซนสิกขาลัยนะ เราไปค้นพบในเรื่องหลักสูตร Facilitator

เบื้องต้นแล้วก็ Facilitator ชั้นสูง ซึ่งมันผ่านเรื่องของเทรนนิ่งออฟเดอะเทรนเนอร์คลี่คลายความขัดแย้งเรื่องหลักการฟังทุกอย่างนะ พอเราพอดีเรามีประสบการณ์เดิมอยู่มาผสมกับวิชาการของเสนลิกขาลัย มันก็ทำให้เราเข้าใจลึกซึ้งว่าอ้อถ้าเราจะเข้าถึงใจชาวบ้านเรา เราจะต้องสื่อภาษากายยังไง ถ้าเราสื่อสารภาษากายไม่ถูกกับภาษาคำพูดเราจะจบ คือเราพูดอย่างนึงแต่ภาษากายหรือนัยยะคำพูดเราไปอีกอย่างหนึ่ง คำอ่านออก คำไม่ได้โง่งนะ แต่คำสัมผัสข้างในเหมือนเราสัมผัสเขา พอมันสัมผัสกันได้ว่าเราจริงใจนะ มันจะออก collaborate ก็คือเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างเรากับเขา อันนี้มันจะเชื่อมโยงหมดเลยนะ แต่คือผมจะต้องขออธิบายให้เข้าใจก่อนว่า จากเดิมมันต้องมาจาก Fa ก่อน ถ้า Fa เข้าใจกระบวนการทั้งหมดแล้วเข้าใจหลักการก็จะเดินถูกต้อง แต่ถ้าคุณไม่เข้าใจแล้วผมไปค้นพบปัญหาเลยสุดท้ายนะ คนกรมชลประทานเองไปสร้างปัญหา เพราะอะไรเพราะสื่อสารภาษากายกับภาษาพูดคนละภาษา กัน คำพูดอย่างนึงภาษากายออกมาอีกอย่างหนึ่ง” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่ง,วันที่ 17 ม.ค. 2567)

เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายเดิมยังเพิ่มเติมอีกว่าในกระบวนการเรียนรู้ที่ให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ จะต้องหาวิธีการและเทคนิคให้คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการให้ความรู้บ้างเล็กน้อย ระยะเวลาส่วนมากนำไปให้ชาวบ้านได้ถกเถียงอภิปรายจนได้ข้อสรุปร่วมกัน กล่าวคือใช้เวลาส่วนมากให้กับให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้วยตนเองจึงจะตกผลึกในการแก้ไขปัญหา ดังคำสัมภาษณ์

“คือประเด็นที่มันเกิดข้อขัดข้องหรือในกลุ่มเค้านี้ไม่สามารถจะหาทางออกร่วมกันได้เราจะต้องเข้ามาแล้วเอาหลักการเข้ามาให้เค้าสะท้อนอภิปรายกัน พอสะท้อนแล้วเราต้องทำหน้าที่ Facilitator ไปโยงสรุปให้เห็นว่าอันไหนคือข้อดีอันไหนข้อเสีย เราจะสอดแทรกอยู่ตลอด บอกไม่ได้ว่าอาทิตย์นึงมันอยู่ที่บริบทงานนะช่วงนั้นมันมีปัญหาอะไรหรืออุปสรรคอะไรที่มันเกิดขึ้น หรือเกิดมีข้อขัดแย้งอะไรในพื้นที่ อันนี้ในศาลนะ ในฐานะการทำงานระดับ collaborate มีอยู่ครั้งอะ ผมต้องตีมาจากลำปางนะ เพราะนัดแล้ว มาถึงประมาณเวลานี้ แต่ต้องมา เพราะว่าเรานัดแล้ว อันนี้ต้องให้ความสำคัญเลยเพราะว่าความไว้นือเชื่อใจและความไว้วางใจ หนึ่งเค้าอบอุ่น เออเรามาจริงนะ ไม่ใช่ว่าปล่อยให้เค้าเค้างแล้วปัญหาก็รออยู่ แล้วก็จะเอาใจวะ ทำไงดี จริง ๆ บางทีเราไม่ใช่คนแก่นะเค้าแก่แหละ เพียงแต่ว่าเราเป็น

กระบวนการที่โยงเหมือนโยง 5-6 คนให้เป็นเป้าหมายร่วมกัน ตัวเป้าหมายร่วมสำคัญ เป้าหมายร่วม วิธีการร่วม มั่นก็ออกไปในงานวิจัย ท้องถิ่นละ ทำยังไงจะให้ได้ข้อสรุปร่วม commitment ร่วมกัน ตัวนี้สำคัญครับเรื่องใหญ่มาก” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายเดิมยังได้เพิ่มเติมวิธีการที่น่าสนใจในการเป็นวิทยากรที่ดีว่า จะต้องปล่อยให้ชาวบ้านเรียนรู้เอง วิทยากรเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น (Facilitator) เพื่อการถอดบทเรียนที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน ดังคำสัมภาษณ์

“คืออย่างนี้ ของที่นี้ความร่วมมือก็มีพื้นฐานอยู่ส่วนนี้ละ เราเพียงเอาหลักการอะไรบางอย่างใส่ให้เขาไป โดยที่เค้าอาจจะไม่รู้ตัว แล้วเราจัดหลักสูตรบ่อยมาก หนึ่งอันหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือการถอดบทเรียนการสะท้อนอภิปรายเปิดเวทีให้เค้าสะท้อนอภิปรายกันอันนี้สำคัญ มันจะเกิดการเรียนรู้แล้วในขณะที่เรียนรู้เสร็จ ถ้าเราถกฉวยโอกาสเป็น เราจะถอดบทเรียนให้เขาเห็นได้ว่ามันเกิด เค้าได้เรียนรู้ อะไร แล้วมันเกิดอะไรขึ้น ตรงนั้นมันจะเกิดเป็นสเกลเค้าขึ้นมาโดยอัตโนมัติ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

องค์ประกอบของการฝึกอบรมที่สำคัญประการหนึ่งคือเทคนิคฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ชลประทานได้กล่าวว่า ใช้เทคนิคการฝึกอบรมแบบผสมผสาน ทั้งเทคนิคบอกให้ทำ (Telling) เทคนิคแสดงให้ดู (Doing) และเทคนิคลงมือทำ (Showing) รวมถึงใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์อีกด้วย เทคนิคใดทำให้เกิดผลสำเร็จก็มีการนำมาใช้โดยยึด ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง (Trainee centered) ดังคำสัมภาษณ์

“การใช้แต่ละเทคนิคคนละครั้งก็ต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย เช่น ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สถานที่ฝึกอบรม เป็นต้น ผมใช้ทุกเทคนิคครับ แต่มุ่งไปที่คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นและชาวบ้านที่เข้าร่วมการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง ให้ได้เรียนรู้และเกิดความตระหนักในเรื่องปัญหาและความต้องการของชาวบ้านเป็นสำคัญ ให้ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ได้ทั้งวิชาการ ความสนุกสนาน จนตกผลึกทางความคิด” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่ง,วันที่ 17 ม.ค. 2567)

เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายนี้มี 2 บทบาทคือเป็นทั้งวิทยากรและผู้จัดการฝึกอบรม วิทยากรการฝึกอบรมที่ดีต้องมีการเสียสละทั้งด้านงบประมาณ เวลา และอื่น ๆ ส่วนในฐานะที่เป็น

ผู้จัดการฝึกอบรมก็ต้องมีศิลป์ (arts) ในการงบประมาณเพื่อให้เกิดผลสำเร็จของการฝึกอบรม กล่าวคือ เมื่อได้รับงบประมาณมาให้ดำเนินการจัดฝึกอบรม มิได้หมายความว่า จะจัดให้ครบตาม แผนงานที่กำหนดเท่านั้น โดยละเอียดหรือไม่สนใจว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ แต่อาจจะมีการจัด ฝึกอบรมจำนวนครั้งมากกว่าที่กำหนดก็ได้ เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายนี้ในฐานะที่เป็นวิทยากรก็จะ ได้ค่าวิทยากร แต่ก็ได้นำค่าตอบแทนวิทยากรมาใช้ในการจัดการฝึกอบรม และอาจจะของงบประมาณ สนับสนุนจากที่มงานของกรมชลประทานอีกด้วย เพื่อต้องการให้บรรลุผลอย่างแท้จริง ให้ คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นและชาวบ้านที่เข้าร่วมการฝึกอบรมช่วยขับเคลื่อนในโครงการอ่าง เก็บน้ำแม่ตาช้าง เข้าทำนอง “ข้าแต่ sure” จนคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นและชาวบ้านตก ผลึกทางความคิดและนำมาซึ่งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน รายหนึ่งว่า

“โอโหเยอะมากเลยครับ เงินที่เขาให้มานะ ที่เขาให้ผมมาจัด อบรมเค้าจะให้มาแค่เจ็ดครั้งแปดครั้ง ผมมาทำที่ทั้งหมดนับไม่ได้เลย น่าจะเป็น 100 นะ คือผมบริหารนะ คือผมคิดว่าผมได้ค่าวิทยากรมา ผมก็..โทษนะผมก็บอกเฮ้ย อย่างคมกฤษช่วยค่าน้ำมันมา ผมก็มาได้ละ คือแค่ค่าน้ำมันผมก็มาได้ละ เพราะว่าเรามีเงินเดือนอยู่แล้วไง ตรงนี้ผม ว่าสำคัญ คือเรามีค่าน้ำมันเราก็มาได้ละ แต่ถ้าเกิดไม่มีอะไรสนับสนุน เลยก็จะยากอยู่ แต่เราอยู่ได้เพราะเรามีเงินเดือน ผมได้ค่าวิทยากรแล้ว เงินส่วนหนึ่งนี่ผมกินไว้ ผมพูดว่าผมเบิก ผมจัดอบรม สมมุติว่า ค่าอาหารได้ 300 ผมจัดอบรมสามวัน บางที่ผมเซ็ดไว้หนึ่งคืนมันเสร็จ แล้ว ผมก็เซฟไว้คืนละ เพื่อเอาไปย่อยเป็นงานต่อเนื่องอันนี้สำคัญละ และเอาไปขยายผลแล้วเราพิสูจน์แล้วมันสำเร็จได้ ได้รางวัลสัมฤทธิ์ผล ประชาชนมีส่วนร่วมจากสำนักงานพัฒนาระบบราชการระดับดี” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน,วันที่ 17 ม.ค. 2567)

ชลประทานท้องถิ่น คือ บุคลากรของกรมชลประทานที่ได้รับการจ้างจากสำนักงานก่อสร้าง ชลประทานขนาดกลางที่ 2 เป็นคนในพื้นที่ อ.แม่สรวย คือ คุณ จิราภรณ์ ยาสมุทร (เปียร์) ทำหน้าที่ ประสานงาน รวบรวมเอกสาร เข้าร่วมประชุม จบปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และเป็นบุตรสาวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

การมีส่วนร่วมของสมาชิกคือผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการรวมตัวกันอย่างจริงจัง และมีความจริงใจในการประชุมปรึกษาหารือกัน มีการดำเนินงานในรูปของทีมงาน มีการแบ่งงานกันทำ เพื่อให้มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อาศัยวิทยากรที่มีความสามารถในการจัดการฝึกอบรมและมีชลประทาน ท้องถิ่นเพื่ออำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ถือได้ ว่าพลังของประชาชนที่ช่วยกันผลักดันให้มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง สอดคล้องกับการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตยที่มีปรัชญาว่า “เสียงของประชาชนคือเสียงจากสวรรค์”

3. การทำงานเป็นทีม : ประสานสอดคล้อง มีความสามัคคีและเสียสละ ทีมงานนั้นมีความหมายมากกว่ากลุ่มคนที่มารวมกันเฉย ๆ เพราะทีมงานจะรวมความถึง ความเป็นผู้นำกลุ่ม กระบวนการตัดสินใจของกลุ่ม การใช้ทรัพยากรของกลุ่มให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการผสมผสานสมาชิกของกลุ่มซึ่งจะมีผลต่อการทำงานร่วมกัน ซึ่งรูปแบบหนึ่งของการทำงานเป็นทีมคือ การตั้ง **คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น** เพื่อทำหน้าที่ช่วยประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างหน่วยงานของรัฐ ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงภาคส่วนอื่น ๆ ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“เราสร้างชลประทานท้องถิ่นขึ้นมา อย่างแรกเลยเป็นตัวแทนชาวบ้าน เพื่อดำเนินงานอ่างแม่ตาช้างแหละมันนานเกินไป ต้องประสานทุกที่ ต้องร่วมกันทำงานเป็นทีม ต้องประชุม ไปกรมบ้าง ต้องประสานทุกอย่าง เราต้องเอาจิตอาสามาก่อนใจ ไม่มีใครหอกแค้นมาช่วยชาวบ้านอยากให้เป็นกรรมการเอาใจมาช่วยก่อน ถ้ามว่าทำไมชาวบ้านถึงอยากได้น้ำ เพราะว่า ตัวอย่างมันมาจากอ่างห้วยมะแกงของราชการที่ 10 คือมันเปลี่ยนจากตรงนั้น เมื่อก่อนชาวบ้านห้วยมะแกงเป็นสัญญาณ ไม่ได้ทำหอก เขามีอ่างขึ้นมาปั๊บ เขาทำนาปีละ 2 ครั้ง รายได้เขาเปลี่ยนเลยชาวบ้านไม่ออกพื้นที่เลย เมื่อก่อนชาวบ้านจะออกพื้นที่ไปทำงาน ตอนนี้เขาเป็นชาวเขานะ เขากลับมาอยู่บ้านเขาอะ เขาก็มาช่วยร่วมมือกันเป็นทีม” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานรายหนึ่งที่ทำให้ความเห็นว่าคุณกรรมการชลประทานท้องถิ่นถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการประสานงาน การสร้างความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ มีการร่วมกันทำงานในลักษณะที่งานอย่างเข้มแข็ง ทำให้หมดข้อสงสัยและเกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในประเด็นต่าง ๆ ดังคำสัมภาษณ์

“มันมีตั้งแต่ชุดแรกเป็นกรรมการ เขาเรียกว่าชลประทานเพื่อท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนอำนวยความสะดวกในเรื่องของงาน ตอนทำศึกษาวิเคราะห์เก็บข้อมูลในเรื่องเชิงงานวิจัยด้วยกันก่อนที่จะเป็นอีไอเอ ตรงนั้นทำบริบทชุมชน ทำทุนชุมชน ทำอันนั้นเรียกว่าศูนย์ประสานท้องถิ่น แล้วก็ไปอบรมให้หลักการ Facilitator เบื้องต้น ให้หลักคิด ฟังถาม ให้เรียนรู้เรื่องของกระบวนการก่อสร้าง ขั้นตอนการก่อสร้าง ขั้นตอนการเวียนคืน เมื่อมีประเด็นปัญหาอะไร ก็ไปช่วยชี้แจงประสานงาน สร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน โดยเฉพาะคนที่เสียประโยชน์ในพื้นที่ตำบล” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพประการหนึ่งคือมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน คือสมาชิกทุกคนในทีมยอมรับและเข้าใจอย่างชัดเจนในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของทีมหรือชุมชน โดยมีความตั้งใจที่จะบรรลุ วัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้น นอกจากเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันแล้ว ทีมที่มีประสิทธิภาพต้องให้สมาชิกทุกคนในทีมรู้สึกมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็นทั้งเรื่องการปฏิบัติงานของทีมหรือปัญหาต่าง ๆ โดยมีการเก็บความรู้สึกไว้น้อยที่สุด หากใครเสนอเรื่องขึ้นมาอภิปราย สมาชิกในทีมก็จะมีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกันอย่างกว้างขวาง รวมทั้งทำให้สามารถรับรู้ถึงความรู้สึกของเพื่อนร่วมทีมได้ เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางจึงจำเป็นที่ต้องมีสมาชิกมาจากหลายพื้นที่ เพื่อช่วยระดมความคิดเห็นของชาวบ้านผ่านคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น คำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายเดิมว่า

“ทุกคนในคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นต้องการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เพราะจากการการอบรม ตอนนั้นผมบอกมาให้ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจเถอะครับ เพราะยามแล้ง ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้ตัดสินใจเลย ผมบอกว่าตัวแทนชลประทานท้องถิ่นถ้าดูบ้านใครมีบ้างที่นำเสนอให้ชาวบ้านจริง ๆ นำเสนอต่าง ๆ ความคิดเห็นนะออกมาผ่านคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น ของระดับหมู่บ้านขึ้นมา เราจะช่วยกัน เรามองเห็นแล้วว่ามันมีตัวอย่างเยอะแยะมาก ๆ มีการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เข้าใจเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายว่า ในการประชุมหรือฝึกปฏิบัติการ ทุกคนรู้เป้าหมายร่วมกันคือมีน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ก็ต้องมีอ่างเก็บน้ำ ซึ่งจะมีการเปิดอภิปรายแสดงความคิดเห็นกันอย่างแพร่หลายบนพื้นฐานของหลักการและแนวคิดของชาวบ้านมีความสำคัญมากต่อความสุขที่ยั่งยืน และการแสดงความเป็นเจ้าของ ดังคำสัมภาษณ์

“มีการพูดคุยกันอย่างเปิดอก ใครมีข้อสงสัยจากหมู่บ้านก็มาพูดคุยกัน พูดคุยกันฉันพี่น้อง ถ้ายังหาข้อสรุปไม่ได้ก็รอไปก่อน จนหาข้อสรุปได้ บางครั้งก็มีอารมณ์เป็นเรื่องปกติ แต่ก็พูดคุยกันในที่สุด การที่จะมีอ่างเก็บน้ำนี้ได้ต้องมีทั้งผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ หรือการได้ประโยชน์ การเสียประโยชน์ก็อาจจะมีความแตกต่างกัน เช่น บางคนเสียที่ดินไป 2 ไร่ บางคนเสีย 5 ไร่ ก็ต้องมาแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับ ทีมชลประทานท้องถิ่นก็นำข้อมูล ข้อดีข้อเสียไปบอกกล่าวชาวบ้านในหมู่บ้านของตนเอง” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ทีมชลประทานท้องถิ่น (ทีม ชปท.) เป็นผู้นำชุมชนและผู้มีจิตอาสา ประกอบด้วย 22 หมู่บ้านของตำบลป่าแดด และ 2 หมู่บ้านจากตำบลแม่สรวย และอีก 1 หมู่บ้านจากตำบลศรีถ้อย มีทั้งหมด 52 คนที่กระจายลงไปในแต่ละหมู่บ้าน จึงทำให้ง่ายต่อการแจ้งข่าวสารและการประสานงาน

การเข้ารับการฝึกอบรมโดยกรมชลประทานผ่านโครงการชลประทานจังหวัดเชียงรายจะทำให้รู้การกำหนดปัญหาและการแก้ไขปัญหา แล้วจึงนำไปแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงเหตุผลและความจำเป็นในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“แต่ย้อนไปนิดหนึ่งผมอยากย้อนดูว่ากระบวนการก่อนที่จะเป็นชลประทานท้องถิ่น เราไปอบรม ไปเวทีต่างๆ....จริงๆในกระบวนการเมื่อก่อนเราไม่รู้เนาะ ได้ไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกันแต่ละฝ่าย แต่ละพื้นที่ เราจะรู้ปัญหา วิทยากรสอนมาแลกเปลี่ยนกันแต่ละว่าเป็นอย่างไรบ้าง ตัวแทนชลประทานท้องถิ่นก็พูดให้ชาวบ้านได้รู้มันจะแน่นความรู้ รู้ว่าการดำเนินการยังไง ชาวบ้านมีความสามัคคีเขาเดินยังไงกัน แล้วได้ความรู้จากคณะกรรมการ ได้แลกเปลี่ยนความคิดกับคนนอกพื้นที่....ที่มีผลเมื่อก่อนคือเราไม่รู้ว่า 1 2 3 จะเดินแบบไหน กระบวนการคิดต้องคิดแบบไหนต้องมารวมกันแบบไหน ถ้าเราไม่มีหลักสูตร เราจะเดินไม่ไปหรอก เรามาเดินนับ 1 2 3 ไม่ไปตามสเต็ปเราได้เรียนรู้ด้วยกันไง 1. มันเกิดความรักษา 2. เป็นกระแสที่ชาวบ้านเชื่อมาก ๆ เมื่อกี้ถามว่ามีความขัดแย้งกันไหม อดีตมีอยู่แต่เราทำตามของกระบวนการชลประทานท้องถิ่นไม่มีเลย ประชุมทุกครั้งให้ชาวบ้านได้รู้” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

นอกจากมีกระบวนการที่ทำให้คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นได้เรียนรู้แล้ว คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นยังจะต้องเสียสละเพื่อให้เกิดผลคืออ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งการทำงานเป็นทีมนี้จะต้องมีการเสียสละ มีการร่วมมือกัน เมื่อไปถึงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกรมชลประทาน ก็มีการแบ่งหน้าที่กันไปพบผู้บริหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกรมชลประทาน เพื่อนำผลผลิตคือลำไยของตำบลป่าแดดที่มีลักษณะพิเศษไปให้กับผู้บริหารกรมชลประทานในกรุงเทพฯ ถือว่าเป็นการไปไหว้ผู้ใหญ่ของบ้านเมืองตามวัฒนธรรมประเพณีไทย เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นถึงคุณภาพของผลผลิตลำไยที่ดีของตำบลป่าแดด ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“เตี้ย ๆ ตอนนั้นผมคุยกับรองอธิบดีเนาะ เราไปขอเรื่องอ่างนะ ตอนนั้นเราเอาลำไยให้เขาไม่เห็นลำไยเรา อาทิตย์หน้าจะไปลำพูนพอดี เรบอกเขาบอกว่าพื้นที่ตำบลป่าแดด อ่างแม่สรวย ลำไยลูกโตกว่า ลำไยเราก้ชาวบ้านบริจาคเขาเอาของใส่รถนะ โอ้โหเรา

ไปเราไปมองเห็นรถยนต์มาจากเชียงราย แม่ตาข้าง เขาหัวเราะเสร็จ เราแบ่งหน้าที่กัน เราร่วมมือกันทำงานเป็นทีม ใครจะนำนำลำไยไปให้กับผู้บริหารคนไหน เราแบ่งงานกัน มิเช่นนั้นไม่ทัน มีเวลาเพียง 2 วัน มากกว่านี้ไม่มีงบครับ หลายท่านติดใจลำไยเชียงราย ดีใจเป็นตัวแทนของชาวบ้านรู้สึกว่ามันผู้ใหญ่นะผู้นำนะจะไปขอเรื่องอ่างติดตามผลงานนะ เราเอาอะไรไปบ้างมีอะไร จะเอาอะไร คือเรามีลำไยเอาลำไยไปดีกว่า” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

สรุปในการทำงานเป็นทีมจะเห็นได้ว่า การดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้าง จ.เชียงราย เมื่อได้รับการอนุมัติและผู้นำชาวบ้านคิดว่าประสบความสำเร็จ เพราะทีมงานคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นได้ร่วมมือร่วมใจกัน เสียสละทรัพยากรและเวลาและมีการดำเนินงานอย่างสามัคคีในการดำเนินการก่อให้เกิดทีมงานที่ประสานงานกันโครงการ จะไปสู่ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถเป็นแหล่งน้ำสาธารณะบริโภคของชาวบ้าน

4. การจูงใจ : มีน้ำ มีอาชีพ มีรายได้ การจูงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านเพิ่มความทุ่มเทในงานมากขึ้นได้ การทำงานของผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านจะทำไปอย่างมีเป้าหมายว่า ทำแล้วจะได้รับอะไรจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้าง และจะทำไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าเป้าหมายนั้นจะประสบความสำเร็จ ในอดีตนั้นการสร้างฝายต้องเกณฑ์แรงงานชาวบ้านและขอบริจาคสิ่งของมาเพื่อสร้างฝาย แต่ชาวบ้านทุกคนยินดีให้ความร่วมมือเพราะมีความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการประกอบอาชีพ เนื่องจากสิ่งจูงใจคือการมีน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“เมื่อก่อนนี้น้ำมันมีแต่ฝายที่เอาไม้ตี เด็ก ๆ รุ่นใหม่มันไม่รู้จักรู้จักแต่ฝายคอนกรีต รุ่นก่อน จะเอาน้ำกันต้องเกณฑ์คน เพื่อให้ได้น้ำมาทำนาทำสวน แค่แกลบฝายต้องเกณฑ์คนละประมาณ 50 เล่ม ทุกรอบครัวต้องเอามาตีฝาย...ฝายนี้ต้องคนละ 200 เล่ม ตัดเลี่ยมให้เสร็จหนา ต้องได้ระยะเท่านี้ ถ้าเมตรต้องเมตรเหมือนกันหมดถ้าไม่ได้ อย่างรุ่นพ่อรุ่นบรรพบุรุษของเป็นแกลบฝาย ถ้าไม่ได้เท่าคนอื่นก็ไม่เอาก็โยนทิ้งไปเอามาใหม่ ไม่เอาเปรียบคนอื่น มันเริ่มเห็นความสำคัญว่าน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีพ ไม่มีน้ำอยู่ลำบาก เพราะว่าชื่อบ้านก็ชื่อบ้านหัวฝายอยู่เหนือน้ำ ด้านล่างต้องอาศัยฝายสองลูกนี้ เพื่อทำการเกษตร มีอยู่มีกิน มีน้ำ บ้านไหนก็อยากได้น้ำ เมื่อก่อนค่อนที่ตอกฝายก็ไม่มีการทำให้ดินนะ ถ้าไม่ดีเขาก็พูดกันอะ ต้องทำเป็นทรงกลมแล้วก็จะจารูตขนาดนี้ เพื่อเอามาทำฝายจะได้ น้ำสำคัญ ไม่มีน้ำ

ลำบาก ตายแน่” (สัมภาษณ์รายบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่กรมชลประทานนายหนึ่ง ที่บอกว่าสิ่งจูงใจคืออ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างทำให้มีน้ำเพียงพอ เมื่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะสามารถมีปริมาตรน้ำได้ 32 ล้านลูกบาศก์เมตร ใช้จริงน่าจะประมาณ 10 ล้านลูกบาศก์เมตรในการนำมาใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์

“จริง ๆ เนี่ย ที่นี้ละ 32 ล้านลูกบาศก์เมตร เนี่ยเค้ามีพื้นที่ 10,000 กว่าไร่ เดิมนี้น้ำท่าเค้าก็พอระดับหนึ่งแล้วแต่ว่ามันอาจจะไม่เอื้อสมบูรณ์ ถ้าเค้าจะใช้จริง ๆ นะผมว่าใช้ไม่เกิน 10 ล้านลูกบาศก์เมตรของเค้าเองนะครับ เพราะงั้นมันเหลืออีก 20 ล้านลูกบาศก์เมตรมันจะสามารถระบายให้ฝ่ายที่อื่นได้ จุนเจือได้ เพราะยังงั้นเข้าฤดูฝนเราต้องพร่องน้ำอยู่แล้ว น้ำนี้มันจะมีประโยชน์พื้นที่ประมาณอีก 15 ล้านลูกบาศก์เมตร กับท้ายน้ำ แล้วน้ำอีก 10 ล้านลูกบาศก์เมตรที่ใช้ในพื้นที่ของที่นี่ มันก็เป็นน้ำขึ้นน้ำที่ต้องไหลลงอยู่แล้ว คือมันไม่ได้ใช้แบบ 100% ได้ อย่างน้อยก็มี 4-5 ล้านลูกบาศก์เมตรและที่ต้องไหลลงไปเป็นน้ำเหลือ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, เจ้าหน้าที่กรมชลประทานนายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างไม่ได้รับประโยชน์เฉพาะตำบลป่าแดดเท่านั้น ตำบลอื่น ๆ เช่น ตำบล แม่พริก เป็นต้น ก็ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำเช่นกัน มากบ้างน้อยบ้าง ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ของตนเอง ก็เพื่อแผ่นดินที่ตนอาศัย ในขณะที่เขื่อนแม่สรวยที่อยู่ใกล้เคียงกัน เขื่อนแม่สรวยมีที่ตั้งอยู่ในอำเภอแม่สรวย แต่คนในอำเภออื่น ๆ ได้รับประโยชน์มากกว่าชาวบ้านในอำเภอแม่สรวย ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ขาดสิ่งจูงใจ ดังคำสัมภาษณ์ของนายอำเภอแม่สรวยว่า

“ต้องเรียนว่าก่อนที่มันจะเกิดขึ้นนี้ มันมีความเป็นมาเกือบ 30 ปี ตั้งแต่ปี 2540 แล้วมันเกิดมาก่อนที่ผมจะมา ที่ผมมาอยู่นี้ 3 มกราคม ปี 2566 แล้ว มติ ครม. อนุมัติประมาณกุมภาพันธ์ 2566 ซึ่งที่จริงผมแทบจะไม่มีส่วนร่วมเลย กระบวนการเขานั่นมาแล้ว ใ้ตัวที่เขาอยากให้มี ผมเข้าใจว่ามันเป็นประเด็นเรื่องการขาดแคลนน้ำ ผมเปรียบเทียบที่เขื่อนแม่สรวยความจุประมาณ 73-74 ล้านลูกบาศก์ พื้นที่ได้รับประโยชน์ของคน แม่สรวยจริงๆ เนี่ยมีอยู่ประมาณ 2,000 ครัวเรือน และหลังจากนั้นมันจะไหลเข้าสู่อำเภอแม่ลาว และก็ไปเข้าเขตแม่ลาว เขตเมือง แล้วก็ไปที่อำเภอพาน เพราะนั่นตรงนั้นแหล่งน้ำอยู่ที่เราก็จริงแต่คนได้ประโยชน์จริงๆ คือคนอำเภออื่น” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

ในขณะที่การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งอ่างเก็บน้ำตั้งอยู่ที่ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย สามารถสร้างได้ง่าย ชาวบ้านอำเภอแม่สรวยก็ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำได้โดยตรง ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างได้รับไม่เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้นที่สามารถนำน้ำมาใช้ในการประกอบอาชีพ ในฤดูฝนที่มีปริมาณน้ำจำนวนมากก็จะช่วยป้องกันน้ำท่วมอีกด้วย และสามารถมิให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าจากประชากรแฝงที่เข้ามาพักอาศัยในพื้นที่อีกด้วย เนื่องจากสภาพพื้นที่กลายเป็นอ่างเก็บน้ำ และถ้ามีการบุกรุกป่าไม้ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อปัญหาของแหล่งต้นน้ำ จึงเป็นการจูงใจให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์นายอำเภอแม่สรวย

“แต่ถ้าอ่างตรงนี้ที่ตั้งมันอยู่ตรงนี้แหล่งนี้ของเขาก็คือลำน้ำแม่ตาช้าง และสามารถกันตรงนี้ได้ ตำบลป่าแดดมันน่าจะจะเป็นเพราะเป็นใจกลางและมันไปทำให้อีก 3 ตำบลรวมป่าแดดเป็น 4 ตำบล มันจะได้ประโยชน์ ประเด็นมันก็คือความขาดแคลนน้ำนะครับ ตอนหน้าฝนน้ำก็เยอะนะ น้ำก็ท่วมอีก และมันก็ไหลไปหมดแต่พอหน้าแล้งน้ำไม่มี ไร่ที่น้ำไม่มีมันก็เป็นผลมาจากเรื่องของการที่ผมพูดเมื่อกี้ว่าด้วยประชากรมันเพิ่มขึ้น รวมถึงประชากรแฝงแล้วก็มีการรุกขยายพื้นที่ทำกิน พอขยายพื้นที่กินมันก็ทำลายทรัพยากรป่าไม้ที่มันจะทำให้เกิดปัญหาเรื่องน้ำ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

นอกจากนี้แล้วนายอำเภอแม่สรวยยังได้เพิ่มเติมอีกว่า ถ้ามีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยเพิ่มอาชีพ เพิ่มรายได้ คุณภาพชีวิตของชาวบ้านก็จะดีขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพในปัจจุบัน ดังคำสัมภาษณ์ของนายอำเภอแม่สรวยว่า

“ก็แน่นอนฮะ เพราะว่าถ้ามันมีน้ำชาวบ้านเขาก็สามารถทำการเกษตร ผลผลิตอะไรต่างๆ มันก็จะมีสูงขึ้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำนะครับ เมื่อชาวบ้านเค้าประกอบอาชีพได้ผลผลิตมันมีมากขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น รายได้ก็ต้องเพิ่มขึ้น แล้วก็นอกเหนือจากรายได้จากการประกอบอาชีพ อาจจะเกิดในเรื่องของการท่องเที่ยว ซึ่งมันมีรูปแบบที่เขาทำกันมาแล้วคือที่เขื่อนแม่สรวยครับ เพราะฉะนั้นคุณภาพชีวิตเขาต้องดีขึ้น” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า ในปัจจุบันมีการแบ่งปันน้ำในแต่ละวัน บางวันก็มีน้ำ บางวันก็ไม่มีน้ำ ถ้ามีน้ำเพียงพอทำให้สามารถดำเนินชีวิตเกษตรกรได้อย่างสุขสบาย ผลผลิตต่าง ๆ ก็ได้ผลดี เชื่อว่าถ้ามีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะทำให้มีน้ำตลอดเวลา มีน้ำอย่างเพียงพอแน่นอน สามารถทำการเกษตรและอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกสบาย ดังคำสัมภาษณ์

“..ของผมมีฟาร์มวัวด้วยครับผมทำสวนลำไย สวนยางพารา ด้วยครับ ทำนาด้วย ใต้พื้นที่อ่างครับผม ไร่ครับ เพราะว่าถ้าเราทำนา ถ้าน้ำไม่พอนะชาวบ้านก็มีปัญหา กัน ถกเถียงกัน เราต้องปันน้ำ อย่างเช่นวันนี้เข้านี้เอาไปหนึ่งวัน อีกวันก็เจ้านี้อ่าน้ำไป 1 วัน น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรทำนาทำไร่ แล้วก็ยังสวนลำไยถ้าไม่มีน้ำ ช่วย สวนยางแล้วก็ฟาร์มวัวนม ผมทำฟาร์มด้วยครับ แล้วก็ต้องใช้ น้ำ มากเป็นปัจจัยสำคัญเลยครับ ถ้าไม่มีน้ำนี้ไม่สามารถทำการเกษตรได้ เลย ทำให้ผลผลิตของเราก็ไม่ดี ไม่เพียงพอครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

นอกจากนี้แล้ว ชาวบ้านที่มีที่ดินในบริเวณที่มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างยังได้รับ ค่าชดเชยการใช้ที่ดินจากกรมชลประทานอีกประมาณไร่ละ 3,000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นการจูงใจให้ ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องเห็นประโยชน์ ถือว่าเป็นการชดเชยจากรัฐบาลและจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“เพราะว่าพื้นที่อ่างน่าจะ ถ้าทำอ่างเสร็จน้ำมันจะได้ประมาณ 30 กว่าล้านลูกบาศก์เมตรหรือ 32 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับ ประโยชน์ของอ่างตัวนี้ประมาณ 18,000 ไร่จริง ๆ อะ ถ้าคิดเป็น มูลค่า ค่าชดเชยที่ดินของอ่างเก็บน้ำนี้ประมาณ 300 กว่าล้านบาทที่ จะต้องมาจ่ายค่าชดเชยนี้ใน 300 กว่าล้าน ถือว่าเป็นการจูงใจ เป็น สิ่งจูงใจให้ชาวบ้านที่จะต้องเสียที่ดินไปเพื่อสร้างอ่างเก็บน้ำ มันก็มีค่า ที่ดิน ค่าร้อยละ ที่ตรงนั้นมันต้องมาทำบัญชีอีกที่หนึ่ง...แต่ให้เฉลี่ยคน ละ 3,000” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,วันที่ 17 ม.ค. 2567)

5. ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก : ความเชื่อถือ ความไว้วางใจ และร่วมมือ ร่วมใจไม่ขัดแย้ง ความผูกพัน คือ การเกี่ยว แนนแฟ้น เชื่อมโยง มันเป็นความรู้สึกออกมาจาก สัญชาติญาณบนความสนิทสนมหรือได้อีกทางคือทางสายเลือด การที่เราจะผูกพันกับสิ่งใด ๆ มันต้องใช้กาลเวลาเป็นตัวนำพา ให้ได้คุ้นเคยสนิท เข้าถึงและอยากมี ชาวบ้านในพื้นที่อาศัยอยู่มา อย่างยาวนานมีหลายรุ่นด้วยกัน ดังกรณีตัวอย่างของผู้ใหญ่บ้านรายหนึ่งที่ปัจจุบันได้เป็นกำนัน ได้เข้า มาดำเนินการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมาหลายรุ่นด้วย นับได้รุ่นที่ 7 มากกว่า 30 ปี ซึ่งแต่ละรุ่นก็พยายาม ถ่ายทอดและบอกกล่าวให้รุ่นถัดมาดำเนินการให้มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์ว่า

“คือโครงการอ่างเก็บน้ำของตาช้าง ผมเองมารับหน้าที่ บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านผมมาเป็นรุ่นที่ 6 เพราะว่าการ ขับเคลื่อนตั้งแต่สมัยพ่อกำนันสินวล แล้วก็มาพ่อกำนันปัญญา มาถึงรุ่น ผมนี้ถ้านับรวมพ่อเรียกนี้รุ่นที่ 7 แล้วครับ เพราะว่าโครงการอ่างแม่

ตาช่างสมัยพอกำนันสินวล ท่านได้ไปทูลเกล้าขอที่ในโครงการบ้านเล็ก
ในป่าใหญ่ หลังจากนั้นมาก็เสียชีวิตไป พ่อผมก็ นายปัญญา อินตะชัยวงศ์
มาเป็นกำนัน หลังจากนั้นมาก็ต่อมาเป็น นายผล อินตะชัยวงศ์ และถัด
มาก็เป็น นายเอี่ยม แกลงนิทย์ และก็มาผลักดันที่เห็นเป็นรูปธรรม
จริงๆ เนี่ยคือ นายสนั่น อินตะชัยวงศ์ และก็เสร็จจากนายสนั่นก็มาเป็น
ยุคผมรวมแล้วก็ประมาณ 6-7 รุ่น รวมแล้วก็ 30 กว่าปี ในการมา
ขับเคลื่อนโครงการอ่างเก็บน้ำ หลายหน่วยงานครับให้ความตื่นตัวให้
ความตระหนักในเรื่องของการผลักดันเรื่องการก่อสร้างโดยมีของ
กระบวนการกระบวนการก็คือทีมพีไฟโรจน์กับทีมของ ผอ.สุจิน กับ
หัวหน้าวิฑูรย์ ก็ได้มาลงในพื้นที่เก็บข้อมูลรวบรวมโดยใช้ปากของ
ชาวบ้านโดยใช้ผู้นำชุมชนเป็นหลักเพราะว่า ทางของกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวขับเคลื่อนเพราะว่าที่มันเข้มแข็งอย่างเงี้ย ถ้าเกิด
ว่าเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านรุ่นสู่รุ่นอย่างน้อยมันมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่
มีพ่อหลวงบ้านอยู่ มีกำนันอยู่ ถ้ารุ่นสู่รุ่นหมดไป รุ่นต่อไปก็มาทำ
เรื่องเข้มแข็งอย่างเงี้ย ผมว่าถ้าเกิดจะไปสร้างอ่างหรือว่าจะไป
กำหนดแผนการสร้างอ่างก็ต้องอาศัยกำนันผู้ใหญ่บ้านนี้แหละ ถ้า
เกิดกำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ให้ความสำคัญผมว่ายังไงมันก็เกิดขึ้นไม่ได้
เพราะว่ารุ่นสู่รุ่นมันไม่มีใครทดแทนครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,ผู้นำ
ชาวบ้านรายหนึ่ง,วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ความผูกพันของประชาชน (People engagement) เป็นเรื่องทัศนคติของประชาชน
พฤติกรรม และระดับความรู้สึกเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับพื้นที่ เรียกความรู้สึกนี้ว่า ความผูกพัน
ของประชาชน ซึ่งเป็น “กระบวนการทางจิตวิทยา” ที่ผลักดันความจงรักภักดีของประชาชน ความ
ผูกพันว่าเป็นข้อบ่งชี้เชิงพฤติกรรมของประชาชนที่มุ่งเน้นไปที่ภาพลักษณ์ของกลุ่มผู้นำพื้นที่ความ
ผูกพันเป็นสภาวะทางจิตใจ (state of mind) และเป็นกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การยอม
เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยการแบ่งค่าชดใช้ที่ดินร้อยละ 10 ให้กับผู้ไม่ได้รับค่าชดใช้ที่ดิน ดัง
คำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ที่ประชุมที่ได้รับเงินเวรคืนนี้หนา ต้องไปชดใช้ที่สูง ๆ
ด้านบนอะนะ อย่างน้อยต้องจ่ายให้เขา ให้เขาลงมาด้วย แบ่ง 10
เปอร์เซ็นต์ ให้คนนอกพื้นที่ ไซ้ ๆ ให้คนที่อยู่ด้านบน ไม่ให้มันเป็นพื้นที่
ทำกิน เพื่อควบคุม แล้วการจัดตั้งคณะกรรมการที่พิจารณาให้บุคคล”
(สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

ชาวบ้านรายหนึ่งขออธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการเสียสละให้กับการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช่าง
เนื่องจากจะมีชาวบ้านบางรายเสียผลประโยชน์ ผู้นำชาวบ้านจึงจัดตั้งกองทุนเยียวยา เพื่อเยียวยากับผู้

ได้รับผลกระทบต่อการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง กล่าวคืออาจจะต้องเสียที่ดินหรือสูญเสียโอกาสในการเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ที่จะต้องใช้ในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์

“ขอเพิ่มนิดหนึ่งพอตีมันมีพื้นที่ที่ตาบอดอยู่นอกเขตที่ได้รับค่าชดเชย แต่เนื่องจากว่าการสร้างอ่างมันมีเจตนาที่อยากจะให้คือผืนป่าอันดับหนึ่งแล้วไม่อยากจะให้คนที่ไม่ได้รับค่าชดเชยมาเดือดร้อนเนื่องจากไม่มีหนทางเข้าไปครับ มันเป็นพื้นที่ที่ตาบอดมันก็เลยมีการตกผลึก การพูดคุยหลายเวที ก็เลยตั้งกองทุนการเยียวยาใช้ค่ากองทุนเยียวยา เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบ แล้วก็ไม่ได้อะไรเลยจากการก่อสร้างอ่าง หรือบางคนอาจจะไม่มี” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

กรณีตัวอย่างของการยอมเสียสละและการเข้ามีส่วนร่วมคือจากบันทึกรายงานเวทีประชาคม / การวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลำห้วยแม่ตาช้าง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ 24 พฤษภาคม 2561 ณ ศูนย์ประสานงานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีการหารือเรื่องพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีผู้ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ มีความเป็นห่วงผู้ที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากการสร้างอ่างเก็บน้ำมีพื้นที่น้ำท่วมจากการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างประมาณ 1,200 ไร่และพื้นที่ทำกินไม่มีทางเข้าออกประมาณ 200 ไร่

ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนเห็นด้วยมีมติเป็นเอกฉันท์โดยกำหนดกรอบและวิธีการดังนี้ ให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจำนวน 142 ราย พื้นที่น้ำท่วมประมาณ 1,200 ไร่ (พื้นที่น้ำท่วมจากการสร้าง อ่างเก็บน้ำ) และได้รับเงินค่าชดเชยจากรัฐ จ่ายเงินเข้ากองทุนจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่มีถนนเข้าพื้นที่ทำกิน (พื้นที่ตาบอดฝั่งซ้าย) ในอัตราไร่ละ 20,000 บาท

นอกจากความผูกพันดังกล่าวแล้ว ยังมี**ความผูกพันต่อพื้นที่ (Area engagement)** เป็นเรื่องของความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในพื้นที่ โดยมีการแสดงให้เห็นถึง 1) ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าและการยอมรับเป้าหมายของการทำงานด้วยกัน 2) ความคาดหวังที่จะใช้ความพยายามเพื่อประโยชน์ของพื้นที่ 3) ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะดำรงรักษาสถานภาพของการเป็นสมาชิกที่ดีของพื้นที่ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ผู้นำชาวบ้านจะเข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้ชุมชนอยู่กันอย่างสงบสุข โดยทั่วไปก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างดี มีการทำประชาคมและมีการเซ็นรับทราบ ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“อันนี้ก็ชลประทานต้องถึกับผู้นำชุมชนเข้าพื้นที่ไปดู ไปช่วยเรื่อง ถ้าเกิดมีปัญหาเข้าไป ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ส่วนมากก็จะจบลงด้วยดี เพราะว่าที่นี้มีการทำประชาคม และทำประชามติ แล้วก็เซ็นลงนามรับรองแล้วก็อีกอย่างหนึ่งการประชาสัมพันธ์หรือว่าการไปคุยในหมู่บ้าน เอาหน่วยงานเข้าไปถึง อย่างจะเอาชลประทานหรือว่า

เอาฝ่ายก่อสร้างไปนั่งประชุมหมู่บ้านทุกเดือน ทุกเดือน ผมว่ามัน เป็นไปไม่ได้ อันนี้เราได้รับการถ่ายทอดจากชลประทานมาปุ๊บตกลึก กันว่าต่อไปประชุมประจำเดือนเด้อ พ่อหลวงมีอะไรก็ซักถาม ถามได้ที่ ประชุม พอคุยกันก็เกิดการไว้นื้อเชื่อใจละ ยกตัวอย่าง เฮ้ย มียังก็มา บอกกล่าวกัน บอกเล่าสู่กันฟังเนาะ เนี่ยเขาก็ไว้นื้อเชื่อใจ” (สัมภาษณ์ ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า ในพื้นที่นั้นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะอยู่กันมานานมาประมาณ 30 ปี ส่วนมากเป็นคนในพื้นที่ รู้จักกันหมด ที่ดินตรงไหนเป็น ของใคร ไม่มีคนภายนอกมาเป็นเจ้าของที่ดิน จึงไม่กังวลเรื่องความขัดแย้ง สามารถพูดคุยกันรู้เรื่อง ดังคำ สัมภาษณ์

“ไม่ค่อยห่วงเรื่องการขัดแย้งในพื้นที่ ทางเราทำงานมานี้โดย ระยะเวลา อย่างผมว่าประมาณเกือบ 20 ปี 30 ปี ผมมารับช่วงต่อพ่อ หลวงบ้านทุกท่านเขาให้ความร่วมมือทุกรอบ **นัดประชุมแต่ละรอบ ก็ มาเต็มหมดคือเจ้าของพื้นที่ส่วนมากมันเป็นคนในพื้นที่ มันไม่ได้เป็น ของผู้ประกอบการ หรือคนด้านนอก เป็นของเกษตรกรที่น้อง ชาวบ้านจริงๆ** แล้วมันซึ้งได้ว่าเจ้านี่ของใคร มีกี่ไร่ ประมาณกี่ไร่ เรา รู้รู้เพราะว่ามันไม่เหมือนที่อื่นประมาณ 1,000 ไร่ หรือ 2,000 ไร่ เนี่ย เป็นผู้ประกอบการสักครึ่งหนึ่ง เป็นของเกษตรกรดี ๆ ไม่ถึงหรอก แต่ อันนี้มันเป็นของชาวบ้านหมด ก็เลยให้ความร่วมมือกันดี ซึ่เป่าดูเลย อันนี้ของพ่อเรียก อันนี้ของใคร รู้หมดเลยเพราะมีป้ายชื่อ” (สัมภาษณ์ ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ความผูกพันดังกล่าวจะแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะของร่วมมือร่วมใจเพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (Social capital) ทุนทางสังคม หมายถึง การที่คนมารวมกันเอา ความดีมารวมกัน และความรู้มารวมกัน ซึ่งทุนทางสังคมนี้จะเป็พลังทางสังคมในการแก้ปัญหาของ สังคมได้ จุดสำคัญอีกเรื่องคือความไว้วางใจ ความเชื่อถือศรัทธา ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านมีต่อกัน สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“เราอยู่ร่วมกันครับ ท้องถิ่นก็เราทำงานบูรณาการ ร่วมกันเนาะ เหมือนกับหลายครั้งหลายคราของเรา แต่หลัก ๆ เนี่ย ท้องถิ่นอะในการประสานหรือร่วมประชุมประจำเดือน ท้องถิ่นเขาจะ เข้าสภา แต่ส่วนมากแล้วการไว้นื้อเชื่อใจของเกษตรกรกับพ่อหลวง ผู้นำชุมชนจะพ่อหลวงบ้านประสานของมันจะแน่นกว่า เพราะว่า ประชุมหมู่บ้านเราจะรับนโยบายอำเภอมานู๊บ เราก็จะประชุมต่อที่

สภาตำบลของชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ไปประชุมประจำเดือนอย่าง
เจ็ย” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

การทำให้ชาวบ้านเกิดการยอมรับจะต้องเปิดเผย โปร่งใส มิได้ปกปิดซ่อนเร้นแต่อย่างไร
จะต้องพยายามให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง เมื่อไปประชุมที่ไหนมาก็รีบแจ้งข่าวสาร
ประชาสัมพันธ์โดยทันที ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ก็อย่างน้อยมันมีประชุม เราไปร่วมประชุมกับกับหน่วยงาน
กรมชลแล้วเอาข้อมูล ข่าวสารมาประชุมในตำบลชมรมกำนัน
ผู้ใหญ่บ้านเสร็จเรียบร้อย ก็พอหลวงบ้านผู้ช่วยสารวัตรก็ไปประชุมต่อ
ที่ ในหมู่บ้าน เค้าเรียกว่าไปให้ข้อมูลข่าวสารกับราษฎรในพื้นที่ได้รับรู้
ข้อมูลข่าวสารที่ตรงกันเวลาสื่อสารพี่น้อง ชาวบ้านก็ยอมรับ เพราะว่า
เราทำแบบเปิดเผยเราไม่ได้ทำแบบปกปิด เรอบอกว่าวันนี้เราไปทำ
อะไรมายังชุมชนจะได้ตามที่เรารู้หลังจากนั้นมาพี่น้องชาวบ้านก็
ยอมรับในเรื่องว่า ที่แรกก็มีหลายท่านหลายคนอยู่ที่กังวลอยู่ว่าอ่า
มันจะเกิดขึ้นจริงไหม เกิดแล้วปัญหาราษฎรที่พี่น้องชาวบ้านได้รับ
ผลประโยชน์อย่างไร ได้เสียผลประโยชน์ไปของแบบไหน ก็ทำให้พี่
น้องชาวบ้านได้รับข้อมูล” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านราย
หนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

นอกจากนี้แล้วการทำให้เกิดการยอมรับ ทางกลุ่มผู้นำชาวบ้านจะไม่ใช้หลักกฎหมายหรือ
หลักนิติศาสตร์ แต่จะพยายามใช้หลักรัฐศาสตร์ กล่าวคือการเจรจาต่อรองประนีประนอม ซึ่งให้เห็นถึง
ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง การเจรจาต่อรองไม่จำเป็นต้องให้ลงเอย
ที่มีผู้ชนะและผู้แพ้ ทั้งสองฝ่ายสามารถหาทางออกร่วมกันโดยให้เป็นผู้ชนะทั้งคู่ (Win-Win) ดังนั้น
จุดสำคัญของการเจรจาต่อรองแบบนี้คือการที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน มีการพูดคุยกันอย่าง
เปิดเผย ว่าต้องการอะไร เพราะอะไร เอาใจเขามาใส่ใจเรา สนใจความรู้สึกของคู่กรณี ซึ่งเป็นเรื่อง
ธรรมดาที่ย่อมไม่มีใครอยากเปลี่ยนแปลงและเสียผลประโยชน์ มีการช่วยกันคิดหาหนทางที่ทุกฝ่ายอยู่
ร่วมกัน ช่วยกันคิดหาทางออกจึงจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้าน
รายหนึ่งว่า

“ก็ในชุมชนเราได้คุยกันไว้ว่าทุกแปลงทุกที่อะเขาถือว่าเป็น
ของพื้นที่เกษตรกร ถ้าเกิดถ้าท่านแปลงเดี่ยวแล้ว เกษตรกรอีก
ประมาณเป็นหลายร้อย ผมว่ากระแสในเรื่องของการไว้เนื้อเชื่อใจ หรือ
การให้คำมั่นสัญญา ผมว่าถ้าท่านสมมติท่านไม่เอาอีนะ คนอื่นเขา
เอามาตรการในชุมชนอย่างน้อยก็ขอความร่วมมือ ทุกวันนี้ก็มีอย่าง
เดี่ยวใช้หลักของกฎหมายนะ ใช้ทั้งหลักนิติศาสตร์ เราไม่ใช่ เราใช้
หลักรัฐศาสตร์ในการขอความร่วมมือ ทุกวันนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ก็

อยากจะเห็นการเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง อย่างเช่นพ่อเรียก ขอเนื้อขอ
ร่วมไม้ร่วมมือเนาะ หมู่เฮามาช่วยกันประชุมขอเข้าตีซึกน้อยเนื้อ”
(สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

เมื่อสอบถามถึงเกี่ยวกับการยอมรับในกฎระเบียบของสังคม ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนก็จะใช้วิธีการ
จัดการทางสังคม หรือการลงโทษทางสังคม (Social sanctions) โดยมีกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านที่ทุกคน
ควรจะต้องปฏิบัติตาม เพื่อความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้าน
รายหนึ่งว่า

“หลักมันคือผู้ตอบไม่ได้เป็นคนใดคนหนึ่งที่ต้องเป็นคนไปกำกับ
แต่ไปผู้ตอบ ตัวแทนที่มันมีคือชลประทานท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชน
เพราะว่าเป็นคนกำหนดโครงการ ทำให้เกิดการไว้น้ำเชื่อใจกัน....แบบผม
ไม่เอาเนื้อ ผมตั้งบ่อเอา ผมตั้งไม่ให้ใครเข้าตีผม รูปแบบมันมี ยิงทำนอยู่ต่าง
ถิ่นต่างพื้นที่จะมาทำงานแบบนี้ อีกหน่อย ก็ 1. น้ำ ไฟ ชาวบ้านไม่
ให้ความสำคัญคุณละไปที่ไหนก็ไม่ได้รับความร่วมไม้ร่วมมือ ถ้ามีก็อย่างน้อย
เรื่องมาตรการอะครึบที่ชุมชนมันเข้มแข็ง กฎของสังคมมันจะใช้ในการ
ต่อรอง 1. น้ำเนื้อผมไม่ใช้ ต่อไปไม่ได้ละ 2. ไฟฟ้าเนื้อ ไฟฟ้าตัดเสาพาดไป
ผมบ่อหื้อผ่านสวนผมเด้อ คน ๆ เดี่ยว ทั้งหมดนี้จะไปไม่ได้ อย่างเช่น เรื่อง
น้ำก็เหลือกิน ขยะ คุณมีขยะ หมู่บ้านไม่ให้ความร่วมมือไม่ให้ทิ้งละนะ
มาตรการมันต้องได้เพราะว่ามันมีกฎหมู่บ้าน ระเบียบของชุมชน”
(สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายเดิมยังได้กล่าวถึงเรื่องการยอมรับอีกว่า การยอมรับไม่ได้มองมิติการ
ยอมรับกฎระเบียบของสังคมอย่างเดียวเท่านั้น การยอมรับนี้ยังรวมถึงการยอมรับที่อาจจะต้องเสีย
ประโยชน์จากการใช้ที่ดิน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม จะได้มีน้ำใช้เพื่อการประกอบอาชีพ ดังคำ
สัมภาษณ์ว่า

“ผู้เสียคือเสียพื้นที่หรือเสียประโยชน์ ก็มองอยู่ 2 มิติ มิติแรก
คือว่าท่านเสียพื้นที่แต่ท่านได้น้ำ เพื่อที่จะเอาน้ำด้านบนอ่างลงไปใช้ที่
ทำอย่างส่วนมากราษฎรในพื้นที่มันมีอยู่สองสามหมู่บ้าน บ้านหลักก็
หมู่ 6 บ้านสันขี้เหล็ก หมู่ 14 ไหมแจริญ หมู่ 8 บางส่วน หมู่ 10
บางส่วน แล้วที่เหลือก็ประปรายกันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วคนอยู่ด้านบน
มีที่นาอยู่ด้านล่างเพราะผลประโยชน์เหมือนกับพ่อเรียกว่าถ้าได้น้ำแล้ว
เกษตรกรอยู่ด้านล่างระบบน้ำ เพราะว่าปีหนึ่งเราปลูกนาได้สองครั้ง
แล้วก็เราก็เรื่องปัญหาการบริหารจัดการน้ำ ถ้าเกิดเรามีอ่างแล้วน้ำมัน
ส่งไปได้หลายพื้นที่อีกไม่ว่าจะเป็น ตำบลศรีถ้อย ตำบลแม่สรวย ตำบล
แม่พริก แล้วก็ส่งลงน้ำลาวเข้าอำเภอแม่ลาว อำเภอเมืองเวียงชัย เลี้ยว

ขวาลงไปสู่อำเภอพาน แล้วก็เข้าไปสู่แม่ใจจังหวัดพะเยา” (สัมภาษณ์
ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

การทำงานของคนในพื้นที่ คือ ผู้นำชาวบ้านและเจ้าหน้าที่กรมชลประทานใกล้ชิดกับ
ชาวบ้าน ใกล้ชิดกับชุมชนนั้น ส่งผลให้เกิดความผูกพันและการยอมรับ ตัวอย่างเช่น ชลประทาน
ท้องถิ่น ซึ่งก็คือตัวแทนชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นรู้จักใกล้ชิดกันอยู่ก่อนแล้วและเป็นผู้มี
ความสามารถ หรือแม้กระทั่งกำนันก็อยู่ในชุมชนทำงานกับชาวบ้านทำให้เห็นปัญหาว่าชุมชนควรแก้
ตรงจุดไหน การบริหารจัดการด้านต่าง ๆ จึงเป็นไปได้ด้วยดี

นอกจากปัจจัยทั้ง 5 ประการที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.
แม่สรวย จ.เชียงรายดังกล่าวแล้ว ยังพบว่ามีปัจจัยอื่น ๆ อีก 2 ประการที่สำคัญ คือ

**1. การได้รับการสนับสนุนจากภาคการเมืองและภาครัฐอื่น ๆ หรือการสนับสนุน
สาธารณะ** กล่าวคือในภาคการเมืองที่จะเป็นผู้กำหนดนโยบายและสั่งการให้ข้าราชการประจำปฏิบัติ
ตามอีกด้วย ฝ่ายการเมืองที่มีอำนาจคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร คือ ร้อยเอก ธรรมนัส พรหม
เผ่า เลขาธิการพรรคพลังประชารัฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพะเยาเขต 1 ซึ่งเป็นจังหวัดที่ติด
กับจังหวัดเชียงราย ระยะทางระหว่าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย กับ จ.พะเยา มีระยะเพียงประมาณ
110 กม. เท่านั้น การได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจโดยตรงจึงมีความเป็นไปได้สูงมาก ดังคำ
สัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ตอนที่ท่านธรรมนัสได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ พวกเราดีใจกันมากครับ เป็นบ้านเดียวกัน พวกเราก็ได้ไปแสดงความ
ยินดีกับท่าน...ที่ผ่านมาจากเราไม่เคยมีปัญหาหรือประเด็นอะไรกับท่านและ
พรรคพลังประชารัฐ เราให้การสนับสนุนทุกพรรคครับ...เมื่อท่านได้เป็นรัฐมนตรี
กระทรวงเกษตร พวกเราเดินทางไปพะเยานู่น ไม่ไกลครับ ไปแสดงความยินดีกับ
ท่าน และได้เรียนให้ท่านทราบเกี่ยวกับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ท่านก็
รับปากกับพวกเราว่าจะดูแลให้เป็นพิเศษครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำ
ชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

สอดคล้องเองกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายและได้เพิ่มเติมว่า ทางรัฐมนตรี
ธรรมนัสได้เรียนเชิญผู้บริหารในภาครัฐ คือจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด
เชียงราย และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาสอบถามถึงปัญหาและอุปสรรค และทางรัฐมนตรีธรรมนัส ยัง
ได้กำชับผู้บริหารภาครัฐดังกล่าวให้ดำเนินการอย่างจริงจังอีกด้วย ดังคำสัมภาษณ์

“ท่านธรรมนัสเหอครับ ท่านดีใจที่พวกเราไปพบและแสดง
ความยินดีกับท่านที่ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ท่านก็ได้แจ้งว่าไม่ต้องกังวลหรือห่วงใยกับอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ท่าน
บอกว่าจะช่วยเต็มที่ มีติดขัดอะไรตรงไหนบอก ท่านก็ได้เรียกผู้บริหาร

กระทรวง ฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมานั่งคุย มาสอบถามเรื่องต่าง ๆ ผู้บริหารของภาครัฐก็ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่มีปัญหาครับ ปีนี้เริ่มดำเนินการครับ จะเห็นผลแน่ และเรียนเชิญท่านธรรมนัสไปตรวจงานเยี่ยมชมการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำด้วยครับ และท่านเองยังกำชับให้ดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอย่างจริงจัง ท่านรับปากพวกเรารับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

2. สภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดที่สร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเป็นร่องเขา สามารถสร้างสันอ่างได้อย่างสะดวกสบาย มีภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการสร้างอ่างเก็บน้ำ สถานที่สร้างอ่างเก็บน้ำอยู่สูงกว่าเขื่อนแม่สรวย ยากต่อการนำน้ำจากเขื่อนแม่สรวยมาใช้และเมื่อสร้างเสร็จชาวบ้านในตำบลแม่ตาช้างได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ และเป็นผลพลอยได้ต่อชาวบ้านในตำบลใกล้เคียง ทั้งตำบลแม่สรวยและตำบลศรีถ้อยอีกด้วย ดังคำสัมภาษณ์

“พื้นที่ตรงนี้จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเหมาะสมครับ มีการศึกษาเบื้องต้นมาแล้วครับ เป็นร่องเขา มีแม่น้ำเดิมไหลผ่านอยู่แล้ว เพียงแต่สร้างสันอ่างรอบ ๆ คิดว่าปีเดียวน้ำน่าจะเต็มอ่างเก็บน้ำ มีปริมาณน้ำฝนเพียงพอครับ ช่วยไม่ให้น้ำท่วมในช่วงหน้าฝนด้วยครับ ...จะสร้างไว้ป้องกันแผ่นดินไหวได้ประมาณ 8 ริกเตอร์ ที่ผ่านมามีแผ่นดินไหวไม่เกิน 7 ริกเตอร์ ไม่ต้องห่วงครับเรื่องนี้ พวกเราชลประทานก็กังวลครับ...อีกประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะเพิ่มคือชาวบ้านแถวนี้น่ารักครับ น่าอยู่ครับ มีการช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เห็นแล้วอบอุ่นสบายใจ มีความสามัคคี ช่วยเหลือกันซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวเหนือก็ได้ครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างที่มีความเหมาะสมต่อการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ และยังได้อธิบายถึงวิถีชาวเหนือหรือคนภาคเหนือที่มีทุนทางสังคมโดยธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อมีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ชาวบ้านก็ยินดีให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในการบริหารจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ดังคำสัมภาษณ์

“พื้นที่สร้างตรงนี้คิดว่าพร้อมครับ เหมาะครับ ผ่านร่องเขาสร้างแล้วมีน้ำแน่ครับ...เราช่วยเหลือกันครับ มีการเก็บเงินเข้ากองทุนช่วยเหลือกันวันละ 2 บาท มีใครเป็นอะไรก็ช่วยกันอีก 20 บาท ก็ช่วยกันดีครับ....มีบ่นบ้างเป็นเรื่องปกติ...พอมีงานอะไรก็คนละไม้คน

ละมือช่วยเหลือกันดีครับ งานวัด งานราษฎร์ งานหลวง ช่วยกันเต็มที่
เรามีศาลาประชาคมตำบลที่เป็นศูนย์กลางของชาวบ้านในพื้นที่ มีเวร
ยามตลอด 24 ชม. รถยนต์และอุปกรณ์ต่าง ๆ เราพร้อม มีเหตุด่วน
เหตุร้าย เราพร้อม....เรื่องยาหรือครับ ที่นี้เราไม่ยอมครับ ผู้นำทุกคน
ปฏิเสธหมดครับ จะชนข้ามผ่านเรา เราก็ไม่ยอมครับ....พากเราสามัคคี
ดีครับ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นพื้นฐานของชาวเหนือ” (สัมภาษณ์ส่วน
บุคคล,ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,วันที่ 16 ม.ค. 2567)

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าปัจจัยทั้ง 5 ประการที่มีผลต่อการบริหาร
และการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย
โดยเรียงลำดับที่มีน้ำหนักมากที่สุดไปน้อยที่สุดได้ คือ 1) ภาวะผู้นำ ที่ผู้นำมีภาวะที่ใจถึงและฟังได้ ทำ
ตัวเป็นตัวอย่างที่ดีกับชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่เด่นชัดมากที่สุด 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิก พลังของ
ประชาชนที่ช่วยผลักดันให้เกิดอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกภาคส่วน
ของสังคม 3) การทำงานเป็นทีม มีการทำงานที่ประสานสอดคล้องกัน มีความสามัคคีและเสียสละ 4)
การจูงใจ ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะทำให้มีน้ำ มีอาชีพ และมีรายได้
และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และ 5) ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก นำมาซึ่งความเชื่อถือ ความ
ไว้วางใจ และร่วมมือร่วมใจไม่ขัดแย้ง ยอมรับกติกาของสังคม และยังมีปัจจัยประกอบอีก 2 ปัจจัยคือ
การสนับสนุนสาธารณะ สภาพพื้นที่เหมาะสมต่อการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำและทุนทางสังคมของ
ชาวบ้านในพื้นที่อีกด้วย อาจจะสามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการที่ก่อให้เกิดอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างนั้น **ต้นน้ำ** คือ
ผู้นำและชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันผลักดันให้เกิดอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ผลักไปยัง **กลางน้ำ** คือส่วน
ราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งกรมชลประทาน จังหวัดเชียงราย และส่วนราชการอื่น ๆ ให้มีการนำเสนอไปยัง
ผู้มีอำนาจในการอนุมัติแผนและงบประมาณในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง **ปลายน้ำ** ก็คือ อ่าง
เก็บน้ำที่สร้างความสุขให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างนั่นเอง

**ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ
โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ปัจจัยทั้ง 5 ประการ มีดังนี้**

ตารางที่ 4.1 ผลความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ลำดับ	ประเด็น	\bar{X}	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	ภาวะผู้นำ	4.54	0.34	มากที่สุด	2
2	การทำงานเป็นทีม	4.42	0.29	มากที่สุด	4
3	การมีส่วนร่วมของสมาชิก	4.47	0.45	มากที่สุด	3
4	การจูงใจ	4.67	0.22	มากที่สุด	1
5	ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก	4.11	0.47	มาก	5
รวม		4.44	0.36	มากที่สุด	-

กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าปัจจัยด้านภาวะผู้นำมีค่า $\bar{X}=4.54$ S.D.=0.34 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2 การทำงานเป็นทีมมีค่า $\bar{X}=4.42$ S.D.=0.29 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 4 การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีค่า $\bar{X}=4.47$ S.D.=0.45 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 3 การจูงใจมีค่า $\bar{X}=4.67$ S.D.=0.22 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 และความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกมีค่า $\bar{X}=4.11$ S.D.=0.47 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 5 โดยที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.44$, S.D.=0.36) เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน (ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การจูงใจและการทำงานเป็นทีม) พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายอยู่ในระดับมากที่สุดเกือบทุกด้าน มีเพียงด้านความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกเท่านั้นที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.11$, S.D.=0.47)

วิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าปัจจัยด้านการจูงใจที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำมีความสำคัญในระดับที่มากที่สุดที่จะทำให้โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างประสบความสำเร็จ รองลงมาได้แก่ปัจจัยเรื่องผู้นำจะต้องมีภาวะผู้นำ ลำดับถัดมาคือการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่จะช่วยให้โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างดำเนินการไปด้วยดี ต่อมาคือปัจจัยเรื่องการทำงานเป็นทีมที่จะต้องมีการร่วมมือร่วมใจ อันเกิดเป็นพลังผลักดันให้เกิดโครงการอ่างเก็บน้ำแม่

ตาข้างจนสำเร็จ ส่วนความผูกพันและการยอมรับจากสมาชิกอยู่ในลำดับท้ายสุดเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น

เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละปัจจัยมีดังนี้

1) ภาวะผู้นำ มีข้อความถาม 3 ข้อดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำ

ลำดับ	ประเด็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
	ผู้นำในพื้นที่ที่มีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างบ่อยครั้ง	4.66 (0.22)	มากที่สุด	1
	ผู้นำในพื้นที่ที่มีความสามารถในการชักจูงหรือไกล่เกลี่ยประนีประนอมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม	4.43 (0.26)	มากที่สุด	3
	ผู้นำในพื้นที่มีความจริงใจและจริงใจ เป็นตัวอย่างที่ดี มีการเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้าง	4.53 (0.28)	มากที่สุด	2
	รวม	4.54 (0.34)	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.2 ข้อ 1) ผู้นำในพื้นที่ที่มีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างบ่อยครั้งมีค่า $\bar{X}=4.66$ S.D.=0.22 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 2) ผู้นำในพื้นที่ที่มีความสามารถในการชักจูงหรือไกล่เกลี่ยประนีประนอมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยมมีค่า $\bar{X}=4.43$ S.D.=0.28 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 3 และข้อ 3) ผู้นำในพื้นที่มีความจริงใจและจริงใจ เป็นตัวอย่างที่ดี มีการเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างมีค่า $\bar{X}=4.53$ S.D.=0.28 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2 โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.54$,S.D.=0.34)

โดยที่ข้อความผู้นำในพื้นที่ที่มีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างบ่อยครั้งมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด แสดงว่าการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำกับชาวบ้านมีอย่างสม่ำเสมอจนทำให้เกิดความเข้าใจในทุกฝ่าย และผู้นำในพื้นที่ที่มีความสามารถในการชักจูงหรือไกล่เกลี่ยประนีประนอมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม ค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด แม้ว่าจะมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดแต่อยู่ในระดับมากที่สุด ที่ผู้นำชาวบ้านมีภาวะผู้นำต้องชักจูงชาวบ้านเพื่อความสำเร็จของโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้าง

2) การทำงานเป็นทีม มีข้อความ 3 ข้อดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ความคิดเห็นต่อการทำงานเป็นทีม

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}(S.D.)$	ระดับ	ลำดับที่
1	ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการเข้ามาร่วมดำเนินการรับฟังความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง	4.48 (0.18)	มากที่สุด	1
2	ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างกลมกลืน มีการทำงานที่สนุกสนาน มีชีวิตชีวา	4.37 (0.23)	มากที่สุด	3
3	ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นอิสระ มีความเต็มใจและสมัครใจ	4.41 (0.26)	มากที่สุด	2
รวม		4.42 (0.29)	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.3 การทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.42, S.D.=0.29$) โดยมีข้อความย่อย ดังนี้ 1) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการเข้ามาร่วมดำเนินการรับฟังความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.48, S.D.=0.18$) อยู่ในลำดับที่ 1 ข้อ 2) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างกลมกลืน มีการทำงานที่สนุกสนาน มีชีวิตชีวาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.37, S.D.=0.23$) อยู่ในลำดับที่ 3 และข้อ 3) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นอิสระ มีความเต็มใจและสมัครใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.41, S.D.=0.26$) อยู่ในลำดับที่ 2

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยที่ทุกรายการข้อความกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.37-4.48 โดยที่ข้อความทีมชลประทานท้องถิ่นมีการเข้ามาร่วมดำเนินการรับฟังความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด การเข้ามาร่วมรับฟังความคิดเห็นและแก้ปัญหาร่วมกันจะทำให้แก้ปัญหาได้ตรงจุดเข้าทำนอง “เกาตุกที่คั้น” และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างกลมกลืน มีการทำงานที่สนุกสนาน มีชีวิตชีวา แต่อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งการทำงานในทุกเรื่องทีมงานจะต้องมีองค์ประกอบและดำเนินการอย่างกลมกลืน จะต้องมีการสร้างบรรยากาศให้เกิดความสนุกสนาน เป็นปัจจัยสำคัญต่อโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก มีข้อความ 3 ข้อ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ลำดับ	ประเด็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับ	ลำดับ ที่
1	ท่านมีส่วนร่วมในการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง	4.59 (0.41)	มากที่สุด	2
2	ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างผ่านช่องทางต่าง ๆ	4.65 (0.44)	มากที่สุด	1
3	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง	4.18 (0.35)	มาก	3
รวม		4.47 (0.45)	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.4 ความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} =4.47,S.D.=0.45) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อมีดังนี้ 1) ท่านมีส่วนร่วมในการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} =4.59,S.D.=0.41) อยู่ในลำดับที่ 2 ข้อ 2) ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างผ่านช่องทางต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} =4.65,S.D.=0.44) อยู่ในลำดับที่ 1 และข้อ 3) ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.18,S.D.=0.35)

การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าในแต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.18-4.65 โดยที่ข้อความมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างผ่านช่องทางต่าง ๆ แสดงถึงว่าชาวบ้านในพื้นที่ให้ความสำคัญและความสนใจโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอย่างมาก ถือได้ว่าสอดคล้องกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง แต่อยู่ในระดับมาก อาจจะเป็นเพราะชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจในการก่อสร้างไม่มากนัก มีความไว้วางใจและเชื่อถือผู้นำชาวบ้าน อาศัยการรับรู้และแจ้งข่าวจากผู้นำชาวบ้าน

4) การจูงใจ มีข้อความ 3 ข้อ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นต่อการจูงใจ

ลำดับ	ประเด็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	มีการชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เช่น มีน้ำเพียงพอการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ	4.73 (0.21)	มากที่สุด	1
2	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำตลอดปี	4.62 (0.25)	มากที่สุด	3
3	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้พืชผลการเกษตรอุดมสมบูรณ์มากขึ้น	4.65 (0.19)	มากที่สุด	2
รวม		4.67 (0.22)	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจูงใจพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.67$, S.D.=0.22) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อความพบว่า ข้อ 1) มีการชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เช่น มีน้ำเพียงพอการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.73$, S.D.=0.21) อยู่ในลำดับที่ 1 ข้อ 2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำตลอดปีอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.62$, S.D.=0.25) อยู่ในลำดับที่ 3 และข้อ 3) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้พืชผลการเกษตรอุดมสมบูรณ์มากขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.65$, S.D.=0.19) อยู่ในลำดับที่ 2

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจูงใจ โดยที่เกือบทุกรายการข้อความกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.62 - 4.73 โดยที่ข้อความที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือมีการชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เช่น มีน้ำเพียงพอการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ และค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำตลอดปี เป็นข้อความที่ตรงใจและต้องการได้อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมาอย่างยาวนาน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านในพื้นที่อยากได้เป็นลำดับต้นๆ และเชื่อว่าส่งผลต่อคุณภาพชีวิตอีกด้วย

5. ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก มีข้อคำถาม 3 ข้อ ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นด้านความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก

ลำดับ	ประเด็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	ท่านมีความคิดเห็นว่าคุณบ้านในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอื้ออาทร มีวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น	4.21 (0.32)	มากที่สุด	2
2	ท่านมีทัศนคติว่ากลุ่มผู้นำในพื้นที่หรือชุมชนเป็นที่น่าเคารพยกย่อง น่าเชื่อถือ สามารถนำพาให้ชุมชนที่อยู่มีการพัฒนาต่อไป	4.23 (0.28)	มากที่สุด	1
3	ท่านมีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อพื้นที่พักอาศัยอยู่ เช่น มีความน่าอยู่ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น	3.89 (0.48)	มาก	3
รวม		4.11 (0.47)	มาก	

จากตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.11, S.D.=0.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีดังนี้ ข้อ 1) ท่านมีความคิดเห็นว่าคุณบ้านในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอื้ออาทร มีวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.21, S.D.=0.32$) อยู่ในลำดับที่ 2 ข้อ 2) ท่านมีทัศนคติว่ากลุ่มผู้นำในพื้นที่หรือชุมชนเป็นที่น่าเคารพยกย่อง น่าเชื่อถือ สามารถนำพาให้ชุมชนที่อยู่มีการพัฒนาต่อไปอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.23, S.D.=0.28$) อยู่ในลำดับที่ 1 และข้อ 3) ท่านมีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อพื้นที่พักอาศัยอยู่ เช่น มีความน่าอยู่ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89, S.D.=0.48$) อยู่ในลำดับที่ 3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกพบว่า โดยที่เกือบทุกรายการข้อคำถามมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.89 - 4.23 ข้อคำถามท่านมีทัศนคติว่ากลุ่มผู้นำในพื้นที่หรือชุมชนเป็นที่น่าเคารพยกย่อง น่าเชื่อถือ สามารถนำพาให้ชุมชนที่อยู่มีการพัฒนาต่อไปและท่านมีความคิดเห็นว่าคุณบ้านในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอื้ออาทร มีวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากชาวบ้านให้ความเคารพยกย่องและนับถือผู้นำชาวบ้านอย่างดี ผู้นำชาวบ้านกระทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้น่านับถือและยกย่อง ยกเว้นข้อคำถามท่านมีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อพื้นที่พักอาศัยอยู่ เช่น มีความน่าอยู่ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่าชาวบ้านต้องการให้มีการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ให้มีคุณภาพชีวิตดีกว่านี้ให้เป็นเมืองน่าอยู่ต่อไป ถ้ามีอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างก็จะส่งผลต่อเมืองน่าอยู่ จึงทำให้โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างสำเร็จได้อย่างราบรื่น

กล่าวโดยสรุป ผลจากแบบสอบถามพบว่าปัจจัยที่ 5 ประการ คือ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การจงใจและการทำงานเป็นทีม และความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยที่ด้านภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การจงใจและการทำงานเป็นทีม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่อยู่ในระดับมากที่สุด มีเพียงด้านความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกเท่านั้นที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่อยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านการจงใจเป็นลำดับที่ 1 และด้านความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกเป็นลำดับที่ 5 ลำดับสุดท้าย

เมื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยอาศัยน้ำหนักและอัตวิสัย (subjective) ของผู้วิจัยเองในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการเปรียบเทียบมีประเด็นน่าสนใจดังตารางที่ 4.7 ดังนี้

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ

ปัจจัย	ลำดับที่ของการวิจัยเชิงคุณภาพ	ลำดับที่ของการวิจัยเชิงปริมาณ
ภาวะผู้นำ	1	2
การมีส่วนร่วมของสมาชิก	2	3
การทำงานเป็นทีม	3	4
การจงใจ	4	1
ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก	5	5

จากตารางที่ 4.7 วิเคราะห์ได้ว่า ผลการวิจัยเชิงคุณภาพปัจจัยเรื่องภาวะผู้นำมีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การจงใจ และลำดับท้ายสุดคือความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า การจงใจเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีม เป็นลำดับถัดมา ส่วนความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกเป็นลำดับสุดท้ายเหมือนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยที่มาจากการสัมภาษณ์พิจารณาว่าภาวะผู้นำสำคัญที่สุด ซึ่งแสดงถึงเจตนาหรือเจตจำนงของผู้ให้สัมภาษณ์ แตกต่างจากผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณหรือแบบสอบถามที่พบว่าปัจจัยการจงใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อาจจะเนื่องจากการสัมภาษณ์จะได้ข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชาวบ้านและผู้นำในภาครัฐจึงเห็นว่าภาวะผู้นำสำคัญที่สุด ในขณะที่ผลการวิจัยจากแบบสอบถามพบว่าการจงใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อาจจะเนื่องจากการเป็นมุมมองของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านที่ต้องการอ่างเก็บน้ำเพื่อมาช่วยแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของตนเอง ชาวบ้านเองก็ให้ความสำคัญกับตนเองที่ต้องการอ่างเก็บน้ำ เพราะเป็นสิ่งใกล้ตัวและสัมผัสได้ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นไปตามหลักความต้องการของ Maslow แต่พิจารณารายละเอียดต่อมาผลการวิจัยจาก

แบบสอบถามพบว่าลำดับที่ 2 คือภาวะผู้นำ ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่ามีค่าความไม่แตกต่างกันมากนัก ระหว่างผลการวิจัยทั้งสองแบบ เนื่องจากผลการวิจัยจากแบบสอบถาม ภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยลำดับที่ 2 ผู้วิจัยจึงสรุปว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญมากที่สุดต่อการบริหารจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ประกอบกับงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นเพียงสนับสนุนหรือเสริมต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 3) การทำงานเป็นทีม 4) การตั้งใจ 5) ความผูกพันและการยอมรับ 6) การสนับสนุนสาธารณะ และ 7) สภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาระดับและความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจำนวน 360 ราย พบว่าได้แบบสอบถามจำนวน 360 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 ได้ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

ตารางที่ 4.8 แสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

รายการ		จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
เพศ	ชาย	195	54.0	54.0
	หญิง	165	46.0	100.0
สถานภาพ	โสด	24	6.7	6.7
	สมรส	295	82.0	88.7
	หม้าย	22	6.0	94.7
	หย่าร้าง	19	5.3	100.0
อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	0	0.0	0.0
	31-40 ปี	17	4.7	4.7
	41-50 ปี	110	30.6	35.3
	51-60 ปี	223	62.0	97.3
	มากกว่า 60 ปี	10	2.7	100.0

ตารางที่ 4.8 แสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

รายการ		จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	141	39.2	39.2
	มัธยมศึกษา	183	50.8	90.0
	อนุปริญญา	29	8.1	98.1
	ปริญญาตรี	6	1.6	99.7
	สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.3	100.0
	อื่น ๆ	0	0.0	100.0
รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 5,000 บาท	0	0.0	0.0
	5,001-10,000 บาท	22	6.1	6.1
	10,001-15,000 บาท	244	67.8	73.9
	15,001-20,000 บาท	84	23.3	97.2
	20,001-25,000 บาท	10	2.8	100.0
	มากกว่า 25,000 บาท	0	0.0	100.0
ตำบลที่พักอาศัย	ป่าแดด	280	77.8	77.5
	ศรีถ้อย	24	6.7	84.2
	แม่สรวย	56	15.5	100.0
อาชีพ	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	33	9.3	9.3
	พนักงานของรัฐ	5	1.4	10.7
	รับจ้างทั่วไป	315	87.3	98.0
	นักธุรกิจ	7	2.0	100.0
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	ต่ำกว่า 5 ปี	0	0.0	0.0
	6-10 ปี	3	0.8	0.8
	11-15 ปี	10	2.8	3.6
	16-20 ปี	52	14.4	18.0
	21-25 ปี	257	71.4	89.4
	มากกว่า 25 ปี	38	10.6	100.0

จากตารางที่ 4.8 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 54 เพศหญิงร้อยละ 46 สถานภาพโสดร้อยละ 6.7 สมรสร้อยละ 82.0 หม้ายร้อยละ 6.0 และหย่าร้างร้อยละ 5.3 ไม่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี อายุ 31-40 ปีร้อยละ 4.7 อายุ 41-50 ปีร้อยละ 30.6 อายุ 51-60 ปีร้อยละ 62.0 มากกว่า 60 ปีร้อยละ 2.7 ระดับการศึกษาจบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 39.2 มัธยมศึกษาร้อยละ

50.8 อนุปรัชญาร้อยละ 8.1 ปรัชญาตรีร้อยละ 1.6 และสูงกว่าปรัชญาตรีร้อยละ 0.3 รายได้ต่อเดือน ไม่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท รายได้ 5,001-10,000 บาทร้อยละ 6.1 รายได้ 10,001-15,000 บาทร้อยละ 67.8 รายได้ 15,001-20,000 บาทร้อยละ 23.3 รายได้ 20,001-25,000 บาทร้อยละ 2.8 และไม่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท

ตำบลที่พักอาศัย อยู่ในตำบลป่าแดดร้อยละ 77.8 ตำบลศรีถ้อยร้อยละ 6.7 และตำบลแม่สรวยร้อยละ 15.5 ด้านอาชีพประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 9.3 พนักงานของรัฐร้อยละ 1.4 รับจ้างทั่วไปร้อยละ 87.3 และนักธุรกิจร้อยละ 2.0 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีผู้พักอาศัยต่ำกว่า 5 ปี ระยะเวลา 6-10 ปีร้อยละ 0.8 ระยะเวลา 11-15 ปีร้อยละ 2.8 ระยะเวลา 16-20 ปี ร้อยละ 14.4 ระยะเวลา 21-25 ปีร้อยละ 71.4 และมากกว่า 25 ปีร้อยละ 10.6

จากข้อมูลวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สถานภาพสมรสแล้ว ส่วนใหญ่มีอายุ 51-60 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รองลงมาคือ ประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 10,001-15,000 บาท พักอาศัยที่ตำบลป่าแดด และส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งพิจารณาเห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีวุฒิภาวะที่สามารถตอบแบบสอบถามได้ในระดับที่ดี สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างดี ตรงกับประเด็นที่ผู้วิจัยได้สอบถามถามในแบบสอบถาม มีรายได้ไม่สูงมากนักต้องการยกระดับรายได้ของตนเอง และอยู่ในพื้นที่มาอย่างยาวนาน จึงรู้สึกผูกพันและต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง ต้องการให้ป่าแดดเป็นเมืองน่าอยู่

จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 ที่ต้องการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับ “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

ผลการทดสอบสมมติฐาน ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายโดยใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติ t-test ในการทดสอบตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ใช้สถิติ F-Test (One Way ANOVA) ในการทดสอบตัวแปรปัจจัยปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ในภาพรวมทั้ง 7 ด้าน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนและระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลำดับ	สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
1	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ไม่แตกต่างกัน
2	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านสถานภาพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ไม่แตกต่างกัน
3	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ไม่แตกต่างกัน
4	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ไม่แตกต่างกัน
5	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอาชีพที่ส่งผลต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ไม่แตกต่างกัน
6	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	แตกต่างกัน
7	ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ส่งผลต่อการบริหารและจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	แตกต่างกัน

โดยที่สมมติฐานแต่ละข้อมีรายละเอียด ดังนี้

1) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและ การจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหาร และการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.10 ผลการทดสอบสมมติฐานเรื่องเพศกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ปัจจัยส่วนบุคคล	การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย				
เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	sig
ชาย	195	4.27	0.25	0.227	0.817
หญิง	165	4.25	0.26	0.225	0.819

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.10 ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายการ **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชายมีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน**

2) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน**

H_0 : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็น การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน**

H_a : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็น การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน**

ตารางที่ 4.11 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านสถานภาพกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

สถานภาพ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.133	3	0.044	0.780	0.507
	ภายในกลุ่ม	8.271	356	0.057		
	รวม	8.404	359			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.11 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าจะมีสถานภาพใดมีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายไม่แตกต่างกัน

3) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.12 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอายุกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

อายุ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.521	3	0.037	0.653	0.582
	ภายในกลุ่ม	7.523	356	0.057		
	รวม	8.404	359			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.12 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าจะมีอายุเท่าไร มากหรือน้อย ต่างก็มีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

4) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.13 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระดับการศึกษากับการบริหารและการจัดการ
ชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

การศึกษา	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	1.331	3	0.139	2.531	0.059
	ภายในกลุ่ม	7.073	356	0.55		
	รวม	8.404	359			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.13 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าจะมีการศึกษาระดับใดมีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน**

5) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหาร และการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน**

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน**

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน**

ตารางที่ 4.14 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอาชีพกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

อาชีพ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.225	3	0.088	1.587	0.195
	ภายในกลุ่ม	8.219	356	0.056		
	รวม	8.404	359			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.14 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่าจะมีอาชีพใดมีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

6) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.15 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านรายได้ต่อเดือนกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

รายได้ต่อเดือน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.374	3	0.173	3.147	0.046*
	ภายในกลุ่ม	8.030	356	0.055		
	รวม	8.404	359			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.15 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน**

7) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่พักอาศัยในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน**

ตารางที่ 4.16 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.557	4	0.278	3.821	0.024*
	ภายในกลุ่ม	7.947	355	0.073		
	รวม	8.404	359			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.16 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว แปลความได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน**

สรุปวัตถุประสงค์ข้อ 2 คือความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับ“การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ ต่อเดือนและระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านความสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการฯ ที่ได้รับจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวความคิดว่า เมื่อมีการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งผลต่อ “ความสุข” ของชาวบ้านในพื้นที่ที่จะก่อให้เกิดความสุขกับ

ประชาชนในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเรื่องความสุขนี้จะใช้แนวคิด Happy Workplace องค์กรแห่งความสุข ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 4 ประการ ได้แก่ สุขภาพดี (Happy Body) การใช้จ่ายเงิน (Happy Money) การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) และการมีสังคมที่ดี (Happy Society) ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์สรุปเรียงลำดับตามความสำคัญจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด คือ เริ่มจากการใช้จ่ายเงิน (Happy Money) สุขภาพดี (Happy Body) การมีสังคมที่ดี (Happy Society) และการมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) ดังนี้

1. การใช้จ่ายเงิน (Happy Money) : มีอาชีพ มีเงิน มีเงิน รู้จักเก็บ รู้จักใช้ ไม่เป็นหนี้ ปลูกฝังนิสัยอดออม ประหยัด ไม่ใช่สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายแต่เท่าที่จำเป็น ยึดหลักคำสอนการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างแล้ว จะทำให้ชาวบ้านและผู้นำชาวบ้านได้อาศัยน้ำที่เป็นปัจจัยหลักในการประกอบอาชีพ ในแบบเศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละครัวเรือน ทำให้เกิดรายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัว ลดการพึ่งพาอาศัยปัจจัยภายนอก ดังผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง กล่าวว่า

“ถ้าเกิดมีอ่างแล้วเราอยากจะให้ทางส่งเสริมในเรื่องของอาชีพ แต่ถ้ามันมั่นคงต้องมีโครงการอ่างเก็บน้ำเกิดขึ้นชักโครงการ ถ้าเกิดโครงการอ่างเก็บน้ำเกษตรกรในลุ่มน้ำไม่ใช่ปลูกข้าวอย่างเดียวต่อไป ต้องมีอาชีพอื่น อย่างปลูกพริก ปลูกถั่ว ปลูกผัก ว่าทำเกษตรเชิงอินทรีย์เชิงอะไร” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับรองนายกเทศมนตรี ตำบลแม่สรวย กล่าวถึงความสำคัญของการมีน้ำถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีพของชาวบ้าน สามารถสร้างทางเลือกในอาชีพที่ไม่ต้องทำการเกษตรอย่างใดอย่างหนึ่ง มีความเสี่ยงที่จะทำการเกษตรปลูกพืชเพียงอย่างเดียว สามารถเลือกปลูกพืชให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่หรือที่ดินของตนเอง ว่า

“คือถ้าพูดถึงความอุดมสมบูรณ์ น้ำก็คือปัจจัยสำคัญ ปัจจัยแรกเลยที่ว่าจะสามารถช่วยให้เกษตรกรมีการเพาะปลูก มีผลผลิตที่ดีขึ้น หรือว่าสามารถที่จะเลือกเพาะปลูกพืชเกษตรได้หลายชนิดนะครับที่ไม่จำเป็นต้องเป็นข้าวอย่างเดียวหรือว่าเป็นลำไยอย่างเดียว ถ้าเกิดมีน้ำมากอาจจะปลูกอย่างอื่นอาจจะทำสวนมะพร้าวก็ได้ใช้ไหมครับมีความหลากหลายแล้วก็อีกอย่างหนึ่งคือ ลูกหลานนะครับที่เค้าเห็นความลำบากตรงนี้ เค้าอาจจะเปลี่ยนใจกลับมาบ้านเกิดของเขาแล้วมาทำการเกษตรเพราะว่าด้วยความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ของเขาที่เขาได้อยู่แล้ว” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นักการเมืองรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ผลผลิตลำไยของอำเภอแม่สรวยมีคุณภาพดีกว่า สามารถขายได้ในราคาสูงกว่าที่อื่น เปลือกบาง เนื้อหนา เป็นที่นิยมของผู้บริโภค นอกจากลำไยแล้ว ผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ ก็เช่นกัน ถ้ามีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างและการพัฒนาระบบชลประทานจะทำให้ชาวบ้านสามารถปลูกพืชผลการเกษตรได้บ่อยครั้งมากขึ้น ได้ปริมาณมากขึ้น และได้หลายประเภทมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“อย่างอำเภอของแม่สรวย โดยเฉพาะข้าวเหนียวดีที่สุดข้าวเหนียวสันป่าตองดีที่สุด แล้วก็ไม่มีข้าวเจ้าปลูกเลย ในไร่นาเป็นข้าวเหนียวอย่างเดียว ปลูกได้ปีละ 2 ครั้ง ถ้าเกิดน้ำดีอาจจะมีปลูกได้ปีละ 3 ครั้ง หรือกะว่าได้ ข้าวดี ข้าวโพดก็ดี ทุกอย่างสิบ ถั่วก็ดีถั่วเป็นงา ก็ปลูกดีครับ ลำไยก็เกรดดี ลำไยแม่สรวยส่งออกเข้าตาอบต้องอาศัยลำไยของแม่สรวย อย่างน้อยก็ที่อื่น 10 บาท ลำไยแม่สรวย ต้อง 11 บาท หรือ 12 บาท ข้าวก็เหมือนกันนอ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

โดยเฉพาะลำไยที่ตำบลป่าแดดมีคุณภาพดีกว่าที่อื่น สามารถขายลำไยได้ในราคาที่สูงกว่าที่อื่น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้สูงขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายเดิมอีกว่า

“เนื้อในมันเยอะครับท่าน (มีความอุดมสมบูรณ์) เมืองพานยังสู้ไม่ได้เลย ที่อื่นเปลือกมันจะบาง ๆ ครับ แล้วก็อากาศด้วย เรื่องน้ำด้วยครับ ข้าวถ้าเป็นข้าว กข.6 หรือสันป่าตองดีมากเลยเป็นข้าวเหนียวอย่างเดียววนะครับทางนี้ปลูกอะ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ธ.ค. 2567)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าได้คำตอบที่ไม่ค่อยชัดเจนนักเกี่ยวกับเรื่องการใช้เงิน ซึ่งมีคตินี้คงไม่ได้หมายถึงเฉพาะการมีเงินการมีรายได้เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างยังจะต้องส่งผลให้ดำรงเศรษฐกิจแบบพอเพียง รู้จักเก็บรู้จักใช้ ไม่เป็นหนี้เกินตัว ซึ่งในคำสัมภาษณ์มีเพียงพัฒนาการอำเภอแม่สรวยที่ให้คำตอบอย่างชัดเจนว่าขึ้นอยู่กับตัวบุคคลของแต่ละคน ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะทำให้มีความสุขกับการใช้เงิน เพียงแต่บอกได้ว่าการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเป็นเพียงการสร้างโอกาสให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ดังคำสัมภาษณ์

“ในเรื่องนี้ว่าผลจากอ่างเก็บน้ำจะทำให้ชาวบ้านมีวินัยเรื่องการเงินการทองนั้น ตอบยากครับ ขึ้นอยู่กับนิสัยของแต่ละคน..บางคนมีเงินทองมาก มีรายได้มาก ก็เป็นหนี้มากก็มี เมื่อมีโอกาสในการหารายได้ แทนที่จะเก็บหอมรอมริบ แต่นำไปใช้จ่ายเกินตัว ไปกู้หนี้ยืมสิน ระบบ ไม่มีวินัยการเงินก็เยอะ คิดว่ามันขึ้นอยู่กับตัวคนมากกว่า และในขณะนั้นหรือช่วงเวลานั้น ๆ มีอะไรมากระตุ้นหรือไม่ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเพียงสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพได้เพิ่มมากขึ้น เดิม

อาจจะปลูกพืชได้เพียงครั้งเดียว แต่เมื่อมีอ่างเก็บน้ำสามารถปลูกพืชได้มากขึ้นหลากหลายมากขึ้นเท่านั้น” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, พัฒนาการอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

นอกจากนี้แล้ว สิ่งที่น่ากลัวและน่ากังวลก็คือเมื่อ กระแสวัตถุนิยมเป็นกระแสหลักของชาวบ้าน มุ่งเน้นเรื่อง เงินตรา เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่มากเกินไป อาจจะมีการละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงเรื่องทุนทางสังคมอีกด้วย แต่ทางผู้นำชาวบ้านคิดว่าสามารถควบคุมปัญหาเหล่านี้ได้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“จะพยายามควบคุมไม่ให้เกิดปัญหาขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็เกือบทุกที่เมื่อมีความเจริญเกิดขึ้น มีหลายสิ่งที่ยั่วยวนใจ อาจจะทำให้ชาวบ้านหลงใหล พวกเราเป็นผู้นำก็ต้องคอยไปสอดส่อง คอยพร่ำบอกชาวบ้านนะ อันไหนดี อันไหนไม่ดี จะต้องคอยสังเกตรับฟัง ไม่อยากให้ชาวบ้านเป็นเหยื่อ แต่พวกผมเชื่อว่าคุมได้ครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

ความสุขในเรื่องการใช้นั้นผลจากคำสัมภาษณ์ไม่ค่อยชัดเจน แต่โครงการอ่างเก็บน้ำจะส่งผลให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น ซึ่งการใช้น้ำหรือการมีวินัยการเงินเป็นเรื่องตัวบุคคลที่ต้องใช้วิจารณญาณเอง

2. สุขภาพดี (Happy Body) : สุขภาพดีมีชัยไปกว่าครึ่ง การมีสุขภาพที่ดีแข็งแรงทั้งกายและจิตใจ เพราะมีความเชื่อว่าถ้ามนุษย์มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงก็จะมีจิตใจที่ดีพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาที่จะเข้ามาได้เป็นอย่างดี สุขภาพที่ดีถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคน การที่จะมีปัจจัยที่อุดมสมบูรณ์นั้นควรคำนึงถึงอันดับแรกของชาวบ้านในพื้นที่ คือ น้ำ จึงเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้เกิดสุขภาพที่ดีได้ เพราะน้ำทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะประกอบอาชีพต่าง ๆ มาเลี้ยงครอบครัวได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยน้ำเป็นหลัก ดังที่มีผู้นำชุมชนรายหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“เรามาเปรียบเทียบเมื่อก่อนห้วยแม่แกงเป็นสูญทำอะไรไม่ได้เลย นาก็ทำไม่ได้น้ำไม่พอ เขาก็สร้างอ่างราชดำริน้ำเพียงพอ ชาวบ้านได้เรียนรู้แล้วว่าบ้านเขาบ้านเรา ดูบ้านเขาน้ำดี เศรษฐกิจเค้าทำอะไรเค้าปลูกผัก ให้ผู้เสียประโยชน์ไปเรียนรู้ให้เห็นบ้านเขาก่อนมาตัดสินใจ และได้ประชาคมกัน ถ้าเรามีน้ำที่เพียงพอ เรายังทำอะไรก็ได้ ปลูกข้าว ประมงก็ได้ ท่องเที่ยวก็ดี มีความสุขถ้ามีน้ำ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ความคิดเห็นสอดคล้องกับพัฒนาการอำเภอแม่สรวย โดยที่ชาวบ้านตำบลป่าแดดไม่ได้ประกอบอาชีพปลูกลำไยอย่างเดียว ยังมีการทำนาและพืชสวนอีกด้วย มีกลัวน้ำว่าที่มีการขายส่งไปยังที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ดังคำสัมภาษณ์พัฒนาการอำเภอแม่สรวยว่า

“ในพื้นที่ของแม่สรวย เป็นด้านในการเกษตรเก็บน้ำเพื่อการเกษตร ถ้าได้น้ำตัวนี้เข้ามาก็อาจจะได้น้ำทำนาเพิ่มอีก 2-3 รอบ ส่วนพืชไร่พืชสวนเขานี้ น่าจะดี เพราะที่นี้จะมีสวนลำไยเยอะเป็นต้นๆ ของจังหวัด ของทางภาคเหนือเราเป็นผลผลิตที่ออกมา และอีกตัวที่เราชัดเจนก็คือกลัวน้ำว่า กลัวดิบที่เขาขายส่ง หมายถึงว่าในพื้นที่แม่สรวยเรามีทั้งพี่น้องชนเผ่านี้ค่อนข้างที่จะเยอะข้างบน แล้วก็ทางเกษตรกรของเราพี่น้องที่อยู่ข้างล่าง” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,พัฒนาการอำเภอแม่สรวย,วันที่ 18 ม.ค. 2566)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของชาวบ้านรายหนึ่งเกี่ยวกับการมีน้ำ ทำให้สามารถประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือการปลูกพืช ยังสามารถทำการประมงได้อีกด้วย ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสในการประกอบอาชีพมากขึ้น มีทางเลือกมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ว่า

“ใช่ แบ่งปันกันไง เรามองถึงอนาคตข้างหน้า ถ้าน้ำมีประมงเกิด เราทำอะไรก็ได้ ถ้ามี่น้ำเป็นตัวหลักนี้ชาวบ้านเข้าใจละ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,ชาวบ้านรายหนึ่ง,วันที่ 15 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกท่าน เกี่ยวกับถ้ามีน้ำที่ดีแล้วจะทำให้การประกอบอาชีพทางการเกษตรดีมากยิ่งขึ้น และจะทำให้ชาวบ้านมีสุขภาพที่ดีขึ้น ดังคำสัมภาษณ์อดีตข้าราชการบำนาญ โรงพยาบาลแม่สรวย ว่า

“มันน่าจะทำให้สุขภาพดีขึ้นนะครับ ทำให้เขามีผลผลิตดีขึ้น การกินอยู่ น่าจะดีขึ้น ในเรื่องของสุขภาพน่าจะทำให้กินอาหารครบหมู่ เขาน่าจะมีแผนในการดูแลในเรื่องสารเคมีได้ดีขึ้น และเรื่องของสุขภาพจิตดีขึ้น และเรื่องของการตรวจสุขภาพน่าจะมีการพัฒนามากขึ้น ทำให้มีอาหารประเภทโปรตีนมากขึ้น มีการประมงเกิดขึ้นได้กินปลา” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,อดีตข้าราชการบำนาญ โรงพยาบาลแม่สรวย,วันที่ 16 ม.ค. 2567)

กล่าวโดยสรุป โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาซางจะทำให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างสะดวกสบาย หรืออาจจะไปประกอบอาชีพใหม่ก็ได้ เช่น การท่องเที่ยว เป็นต้น เมื่อมีอาชีพที่แน่นอนและทางเลือกแล้วก็จะทำให้เกิดมีรายได้ที่เพียงพอ สามารถมีรายได้ไปดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างดียิ่ง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ดังพระพุทธานุชาตทางพระพุทธศาสนาอธิบายความสำคัญของสุขภาพ ดังนี้

"อโรคา ปรมา ลาภา" หมายถึง ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ นับเป็นสัจธรรมที่ทุกคนสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง

3. การมีสังคมที่ดี (Happy Society) : แม่สรวยเมืองน่าอยู่ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันทั้งเพื่อความอยู่รอดทางกายภาพและเพื่อความรู้สึกร่มเย็นทางจิตใจ สังคมหมายถึง กลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่อยู่ร่วมกัน โดยมีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน เพื่อบังคับใช้กับสมาชิกในสังคม โครงสร้างสังคมประกอบด้วยมีการมีดินแดนอยู่ร่วมกันอย่างถาวร มีวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์กัน ทุกสังคมมีหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้การพึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงอบรมสั่งสอนสมาชิกที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม

สังคมที่ดีต้องมีความรักสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อชุมชนที่ตนทำงานและพักอาศัย มีสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี เพราะเชื่อว่าการที่ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีภายในสังคมหรือชุมชนย่อมเป็นพื้นฐานที่ดี ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความรัก ความปรองดอง สามัคคีต่อกัน พร้อมร่วมแรงร่วมใจช่วยกันพัฒนาชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีกฎระเบียบที่เคารพและปฏิบัติตาม จากการสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า ในตำบลป่าแดดมีกฎเกณฑ์ที่ทุกคนหรือสมาชิกต้องปฏิบัติตาม มีกฎระเบียบของหมู่บ้าน ดังคำสัมภาษณ์

“กฎของสังคมมันจะใช้ในการต่อรอง หนึ่งน้ำเนื่อผมไม่ใช้ต่อไปไม่ได้ละ 2. ไฟฟ้าเนื่อ ไฟฟ้าตัดเสापาดไปผมไม่ให้ผ่านสวนผมคน ๆ เดียว ทั้งหมดจะไปไม่ได้ อย่างเช่น เรื่องน้ำก็เหลือกิน ขยะคุณมีขยะ หมู่บ้านไม่ให้ความร่วมมือไม่ให้ทิ้งละนะ มาตราการมันต้องได้ เพราะว่ามันมีกฎหมายหมู่บ้าน ระเบียบของชุมชน” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

การที่ชาวบ้านรวมตัวอยู่กันเป็นชุมชน จากชุมชนรวมตัวกันเป็นสังคม ภายในสังคมนี้อาจมีชาวบ้านจำนวนมาก ซึ่งการอยู่ร่วมกันจะต้องมีกฎมีเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านอยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุข มีสัญญาประชาคม (Social contract) ไม่น่าจะมีบุคคลภายนอกหรือนายทุนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์นายตำรวจรายหนึ่ง หัวหน้าผู้ยามป่าแดด กล่าวเกี่ยวกับกฎระเบียบของชุมชน ว่า

“ตอนที่เราทำประชาคมเราจะสร้างมันยังไม่มีนายทุนที่จะมาตรงนี้ แต่ถ้าเกิดว่าการก่อสร้างอ่าง หากดำเนินการในช่วงปีสองปีข้างหน้า ผมว่าปัญหาเรื่องนี้น่าจะนิ่ง เพราะว่ามันอยู่ในกฎในกติกาของชุมชนของประชาคมของเราอยู่แล้ว แต่ถ้าหลังจากสร้างเสร็จเป็นคลองเป็นเขื่อนไปแล้ว มันก็ไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องของเรื่องกรณีนี้อีกละ เพราะว่าเขาจะมานุกรุกกล้าห่วยท่อส่งน้ำก็ไม่ได้อีกแล้ว” (สนทนากลุ่ม, นายตำรวจรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง แม้ว่าจะมีคนมาอยู่ ไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิม แต่ถ้าไปปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนหรือสังคมก็จะอยู่ได้อย่างลำบาก โดยใช้วิธีการลงโทษทางสังคม หรือ Social sanction ดังคำสัมภาษณ์

“กฎหมายมาซื้ออยู่ได้ แต่ประชาคมไม่ให้อยู่อะ น้ำประปาก็ทำนไม่มีน้ำทำนมาอยู่แบบไหนก็ไม่ได้ มันมีกฎของหมู่บ้านของเราอยู่ครับ ถึงเราเข้มแข็งอย่างเงี้ย ที่อื่นมันอยู่ตามหัวไร่ปลายนา....ถึงแม้ว่าคุณมาอยู่ที่ไหนก็ช่างอะ ถ้าคุณมาอยู่คุณต้องเอากฎเกณฑ์นี้เป็นหลัก ถ้าคุณไปเอากฎหมายก็ได้ ก็กฎหมายก็สังคมชุมชนมาลงโทษมากกว่ากฎหมาย ก็อย่าง ส.อบต. เหมือนกับท่านว่า เค้าให้ได้แต่คุณจะอยู่มันจะมีความสุขไหมอะ คุณมาอยู่ที่สุขไม่มีใครร่วมมือสุดท้ายมันก็ไปไม่ได้ถึงมาอยู่ก็ต้องเดี๋ยวกั้นหมดชุมชนเข้มแข็ง” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

เมื่อสอบถามจากนายอำเภอแม่สรวยก็มีความเชื่อว่าผู้นำชาวบ้านมีการเตรียมการในเรื่องเหล่านี้มาเป็นเวลานานมากกว่า 30 ปี น่าจะสามารถควบคุมได้ให้ทุกคนเคารพกฎระเบียบหรือกฎหมาย ไม่มีผู้ใดเข้ามายึดครองที่สาธารณะได้ เนื่องจากผิดกฎหมาย ที่สาธารณะชาวบ้านทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ร่วมกัน คำสัมภาษณ์

“ผมค่อนข้างมีความมั่นใจในทิศทางที่มันจะเป็นไปได้มากกว่าปัญหาที่มันจะเกิดขึ้น เพราะอย่างเช่นในเบื้องต้นผมก็เริ่มในพื้นที่เค้าก็เริ่มมาคุยให้ฟังนะครับว่าเค้ามีการพูดคุยละเอียดเตรียมการวางแผนครับ แล้วก็ลำน้ำ น้ำที่มันออกมา มันก็อยู่ในลำน้ำสาธารณะงานที่ใครจะทำการยึดครองหรืออะไรต่าง ๆ เนี่ยมันก็ค่อนข้างยากเพราะนั่นความเป็นสาธารณะ ทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้เพราะมันเป็นแหล่งน้ำมันก็เป็นทรัพยากรแห่งชาติ แล้วก็อีกอย่างหนึ่งก็คือ พอหลังจากโครงการมันจะเริ่มขึ้นหรือมันจะหลังการเกิดขึ้นแล้วสำคัญก็ในพื้นที่เราก็เหมือนกรอบทิศทางกฎกติการ่วมกันครับ มันก็น่าจะสามารถควบคุมได้ในระดับที่เราพอจะถูกต้องเหมาะสมได้” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

มีประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างนี้ ถ้ามีการก่อสร้างจะทำให้ประชาชนป่าแดดและตำบลใกล้เคียงได้รับประโยชน์อย่างมาก รวมถึงชาวบ้านในอำเภออื่น ๆ ด้วยเนื่องจากขาดแคลนแหล่งน้ำในฤดูแล้ง และประสบปัญหาในช่วงฤดูฝนที่มีน้ำหลาก ในขณะที่เขื่อนแม่สรวยซึ่งตั้งในอำเภอแม่สรวย ชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์ก็คืออำเภออื่น ๆ เนื่องจากการไหลของน้ำลงไปอำเภอแม่ลาว อำเภอเมือง และอำเภอพาน นอกจากนี้แล้วปัญหาที่สำคัญคือการบุกรุกที่ป่าเพื่อ

ทำการเกษตร มีประชากรแฝงมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อต้นน้ำถ้าไม่มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ต้องเรียนว่าก่อนที่มันจะเกิดขึ้นมันมีความเป็นมาเกือบ 30 ปี ตั้งแต่ปี 2540 แล้วมันเกิดมาก่อนที่ผมจะมา ที่ผมมาอยู่ผมมาอยู่ 3 มกราคม ปี 2566 แล้วก็ไ้ตัวมติ ครม.อนุมัติประมาณกุมภาพันธ์ 2566 ซึ่งที่จริงผมแทบจะไม่มีส่วนร่วมเลย กระบวนการเขานั้นมาแล้ว ไอ้ตัวที่เขาอยากให้มีผมเข้าวามันเป็นประเด็นเรื่องการขาดแคลนน้ำ ผมเปรียบเทียบที่เขื่อนแม่สรวย ความจุประมาณ 73-74 ล้านลูกบาศก์ พื้นที่ได้รับประโยชน์ของคนแม่สรวยจริง ๆ เนี่ยมีอยู่ประมาณ 2,000 ครัวเรือน และหลังจากนั้นมันจะไหลเข้าสู่อำเภอแม่ลาว และก็ไปเข้าเขตแม่ลาว เขตเมือง แล้วก็ไปที่ อำเภอพาน เพราะนั่นตรงนั้น แหล่งน้ำอยู่ที่เราก็จริงแต่คนได้ประโยชน์จริง ๆ คือคนอำเภออื่น แต่ถ้าอย่างตรงนี้ที่ตั้งมันอยู่ตรงนี้แหล่งนี้ของเขาก็คือลำน้ำแม่ตาช้าง และสามารถกันตรงนี้ได้ ตำบลป่าแดดมันน่าจะเป็นเพราะเป็นใจกลาง และมันไปทำให้อีก 3 ตำบลรวมป่าแดดเป็น 4 ตำบล มันจะได้ประโยชน์ ประเด็นมันก็คือความขาดแคลนน่านะครับ ตอนหน้าฝนน้ำก็เยอะนะฮะ แต่มันก็ไหลไปหมดแต่พอหน้าแล้งน้ำไม่มี ไอ้ที่น้ำไม่มีมันก็เป็นผลมาจากเรื่องที่ผมพูดเมื่อกี้ว่าด้วยประชากรมันเพิ่มขึ้น รวมถึงประชากรแฝงแล้วก็มี การรุกขยายพื้นที่ทำกิน พยายามพื้นที่กิน มันก็ทำลายทรัพยากรป่าไม้ที่มันจะทำให้เกิดปัญหาเรื่องน้ำ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

ดังกล่าวแล้วว่าในบริเวณที่จะมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีเขื่อนแม่สรวยที่ชาวบ้านในอำเภอแม่สรวยแทบไม่ได้ประโยชน์ได้รับประโยชน์น้อยมากประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น แต่ชาวบ้านในอำเภออื่นกลับได้รับผลประโยชน์ ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“อันนี้มันไปป่าแดด ตำบลแม่สรวย ตำบลศรีถ้อย ตำบลแม่พริก ในพื้นที่อำเภอแม่สรวย แล้วมันก็เลยลงไปส่งต่อน้ำแม่ลาวได้ที่อำเภอแม่ลาวเกือบทั้งอำเภอเลย แล้วก็ไปเข้าอำเภอเมืองอีก ไปเข้าอำเภอเวียงชัยอีกเลยขวาก็ไปอำเภอพานอีก อำเภอแม่ใจ ไปจนถึงกว๊านพะเยานั่นอะ ลำน้ำ เพราะยังของแม่สรวยเขื่อนแม่สรวยได้ประมาณ 5 หมู่บ้าน ก็ส่งต่อไป อำเภอแม่ลาวน้อ แต่ของเราอันนี้สงสี้ที่ได้รับ แล้วในพื้นที่อ่างแม่สวยตรงที่สร้างคนแม่สรวย คนแม่สรวยใช้แค่ 10 เปอร์เซ็นต์ไม่ถึง ที่เหลือก็เป็นการส่งจ่ายให้” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ธ.ค. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าอาคารประกอบของอ่างมีการเคลื่อนตัว มีเสียงดัง เกิดการสั่นสะเทือน สร้างความตื่นตระหนกให้กับชาวบ้านในพื้นที่ มีการเรียกร้องให้หรือเขื่อนออกไป จนทางการต้องส่งกำลังทหารเข้าจัดการและคุ้มครองเขื่อนแม่สรวย ดังคำสัมภาษณ์ว่า

“ตรงอ่างแม่สรวยห่างจากนี้ไปประมาณ 7 กิโลเมตรถ้ามองไปก็เกือบจะเห็นละ ตอนปี 2554 มันเกิดแผ่นดินไหวรุนแรงมาก แล้วอาคารประกอบของอ่างแม่สรวยมันเคลื่อนตัว เนื่องจากการออกแบบเอาสันเขื่อนเป็นทางน้ำล้นเลย เวล่าน้ำล้นขึ้นมามันก็จะดูปลั่งการมาก แล้วกว้างมาก ไหลแบบชั้นบันไดลงมา แล้วทำน้ำก็รู้สึกเวลาเปิดวาล์วบัตเตอร์ฟลายอะครีบ มันเกิดการสั่นมันสั่นถึงในชุมชนเลย แล้วก็ มีเสียงดังด้วยมันสร้างความตกใจให้กับชาวบ้านพอสมควร แล้วช่วงนั้นเกิดแผ่นดินไหว ลึก ๆ ข้างในชลประทานก็เกรงว่าการขอโครงการอ่างแม่ตาซ่างอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงมันจะเกิดกระแสต่อต้านขึ้นมาเหมือนอ่างแม่สรวยเพราะตอนนั้นแม่สรวยขอเรืออ่างเลยนะ ขอให้ย้ายอ่างออกไป จนเราต้องเอาทหารโรมา อะโรมา” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่ชาวบ้านตำบลป่าแดดได้รับการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างกับสิ่งที่ชาวบ้านจะต้องสูญเสียจากการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างแล้วพบว่ามีความเสมอภาค มีความคุ้มค่าต่อการสูญเสียในบางเรื่อง จึงพยายามรณรงค์ให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่าง นั่นคือจะทำให้ตำบลป่าแดดและตำบลที่ได้รับผลประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างเป็นสังคมน่าอยู่

4. การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) : ครอบครัวสุขทุกข์หมดไป “ครอบครัว” คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนหรือ 2 คนขึ้นไปที่ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยมีความผูกพันทางสายโลหิต กฎหมาย จิตใจ หรือสังคม ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน มีการแบ่งงานกันทำและมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ครอบครัวมีความสำคัญต่อสมาชิกทุกคน ทุกรุ่น เป็นทั้งสถานที่ที่เป็นจุดเริ่มต้นหรือให้กำเนิดชีวิต ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่น ให้ความรู้ หล่อหลอมบุคลิกภาพและคุณลักษณะ อบรมขัดเกลาเพื่อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และระเบียบทางสังคม

หลังจากที่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาซ่างแล้ว ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย ครอบครัวอยู่กันอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ในครอบครัวมีทั้งพ่อ แม่ ลูก และอื่น ๆ มีปฏิสัมพันธ์ดีขึ้น จึงนำไปสู่การมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง การสร้างอ่างเก็บน้ำก็จะมี ความคุ้มค่าในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงิน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ความมั่นคงคือ รัฐลงทุนมากจะไม่ขาดทุนแน่ เพราะชาวบ้านคงได้ใช้ตั้งแต่รุ่นนี้ถึงรุ่นหลานหลานโน่นนะ เพราะมันคงมั่นคงแน่นอนเวลา 100 ปีคงอยู่ คงได้คืนหมดนะผลประโยชน์ที่รัฐเสียมาตอนนี้ ถ้าราษฎรอยู่ดีกินดีไปถึง 100 ปีข้างหน้านี้ มันคงได้คืนความมั่นคงนี้แน่นอนครับ และชาวบ้านที่อยู่ที่นี่ก็ได้รับความเจริญ เพราะเงินก้อนนี้ไม่ใช่เงินน้อย ๆ ที่ตกมาตรงนี้” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของพัฒนาการอำเภอแม่สรวย ที่เห็นว่าอำเภอแม่สรวยส่วนมากทำการเกษตร ถ้ามีน้ำพอเพียง มีน้ำทุกตำบล ครอบครัวก็มีความสุข ไม่อดอยาก มีกินมีใช้ ไม่ต้องวิตกกังวลในเรื่องค่าใช้จ่ายหรือรายได้ที่จะหามา สามารถทำการเกษตรหรืออาชีพอื่น ๆ ได้ตลอดฤดูกาล ดังคำสัมภาษณ์

“ประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมายของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เนื่องจากว่าในพื้นที่ของอำเภอแม่สรวยเนี่ยร้อยละ 90 กว่าเปอร์เซ็นต์ที่จะเป็นทำการเกษตรนะครับ แล้วมีช่องทางการใช้น้ำ มันอยู่ไปหนึ่งช่องคือ แม่น้ำแม่ลาวที่ผ่าน แต่ฤดูแล้งมันจะแล้งนะครับ แล้วก็เขตแม่สรวย อ่างเก็บน้ำเขตบ้านแม่สรวยจะอยู่อีกโซนนิ่งมันคนละฟากกันมันข้ามหากันไม่ได้อะครับ แล้วตรงที่แม่ตาช้างลงมาเนี่ยมันจะได้รับประโยชน์อยู่ประมาณ 5 ตำบล จาก 7 ตำบลนะครับ ซึ่งเป็นที่ทำการเกษตรทั้งหมดเลย ถ้ามีน้ำก็จะทำให้ง่ายต่อการประกอบอาชีพ ในครัวเรือนแต่ละแห่งก็มีกินมีใช้ไปตลอด ไม่ต้องวิตกกังวลอะไร.....เงินก็สำคัญต่อครอบครัวนะ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, พัฒนาการอำเภอแม่สรวย, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

พัฒนาการอำเภอแม่สรวยยังได้เพิ่มเติมอีกถึงความจำเป็นในการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง กล่าวคือ ในบริเวณใกล้เคียงกับการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมีเขื่อนแม่สรวย แต่ไม่สามารถนำหรือดึงน้ำจากเขื่อนแม่สรวยมาใช้ได้ เนื่องจากเขื่อนแม่สรวยอยู่ระดับที่ต่ำกว่าพื้นที่ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ถ้ามีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างแล้วจะมีอาชีพเกิดใหม่ขึ้น เช่น ด้านท่องเที่ยว ด้านประมง เป็นต้น และเมื่อมีการสร้างอ่างเก็บน้ำแล้วพื้นที่ป่าก็จะลดลง ทางภาครัฐก็จะต้องมีการปลูกป่าทดแทนในส่วนที่ขาดหายไป ดังคำสัมภาษณ์

“อ่างแม่ตาช้างนี้สูงกว่าเขื่อนแม่สรวย มันดึงไม่ได้ แต่ถ้าเขื่อนมันสูงกว่ามันดึงได้ เขื่อนแม่สรวยมันได้เฉพาะพื้นที่ตำบลแม่สรวยนะครับ แต่แม่ตาช้างนี้ทั้งแม่สรวย ทั้งป่าแดด แล้วก็แม่พริก ศรีถ้อย ยกเว้นตำบลท่าพ้อที่อยู่ไกลนะครับ ประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับหลังจากสร้างเขื่อนแล้วนะครับ ผมคิดว่าน่าจะจะมีอาชีพใหม่เกิดขึ้น

แน่นอน ในส่วนของด้าน อย่างเช่นด้านการท่องเที่ยวระยะครึ่ง หรือว่า เรื่องการประมงระยะครึ่ง ถ้ากรมชลประทานอนุญาตดำเนินการระยะครึ่ง เพราะว่าได้คุยกันไปทำเวทีประชาคมระยะครึ่ง ในเบื้องต้นว่าหลังจากที่ เราได้สร้างเขื่อนเสร็จ มันจะมีการปลูกป่าทดแทนในต่าง ๆ ซึ่งแต่ละ หน่วยงานที่รับผิดชอบไปในวงเงินของแต่ละที่” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, พัฒนาการอำเภอแม่สรวย, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

นายอำเภอแม่สรวย ยังได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างต่อ ครอบครัวเพิ่มเติมอีกว่า จะช่วยในการป้องกันไฟป่าซึ่งส่งผลต่อฝุ่นละอองในอากาศ การมีอาชีพ ทางเลือกมากขึ้น โดยที่การดำเนินการต่าง ๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นภารกิจหลักของกระทรวงมหาดไทย ดังคำสัมภาษณ์

“การได้อ่างเก็บน้ำ นั้นแสดงว่าเป็นการกักน้ำมันอยู่กับที่ น้ำมันก็จะแผ่ขยายลงไปในพื้นที่ดิน มันก็จะทำให้ต้นไม้ต้นพืชต่าง ๆ ที่ อยู่ในบริเวณมันมีความชุ่มชื้น เมื่อมีความชุ่มชื้นแหล่งน้ำต่าง ๆ ก็เริ่ม จะมีน้ำอยู่ภายในนั้นก็เหมาะแก่การประกอบเกษตรของชาวบ้าน และ ก็ประกอบกับถ้ามันมีน้ำความที่ในการจะทำให้เกิดไฟป่าลุกลามมี ข้อจำกัดที่ยากขึ้น อันนี้คือประเด็นประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม ส่วน ประเด็นที่สองก็คือในเรื่องของ การไปประกอบอาชีพ แล้วก็อาจถึงใน เรื่องของการท่องเที่ยวด้วย การส่งเสริมเรื่องมีน้ำเพื่อการอาชีพ เพื่อ การเกษตรกรรมให้กับชาวบ้าน ประเด็นที่สามก็คืออาจจะจะมีผลของการ ท่องเที่ยวในพื้นที่ ลองคิดว่าถ้ามีครบถ้วนในเรื่องเหล่านี้ ครอบครัวก็ จะมีความสุขอย่างมาก ในเรื่องนี้เป็นเป้าหมายของกระทรวงมหาดไทย และของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงของครอบครัว” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอแม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

นายอำเภอแม่สรวยยังได้เพิ่มเติมความคิดเห็นอีกว่า ถ้ามีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างก็จะทำให้ ชาวบ้านในพื้นที่มีรายได้ มีการประกอบอาชีพ มีผลผลิตมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ส่งผลให้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังคำสัมภาษณ์

“ก็แน่นอนฮะ เพราะว่าถ้ามันมีน้ำชาวบ้านเขาก็สามารถทำ การเกษตร ผลผลิตอะไรต่าง ๆ มันก็จะมีสูงขึ้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ ของแหล่งน้ำนะครึ่ง เมื่อชาวบ้านเค้าประกอบอาชีพได้ผลผลิตมันมี มากขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น รายได้ก็ต้องเพิ่มขึ้น แล้วก็นอกเหนือจาก รายได้จากการประกอบอาชีพเขาแล้ว อาจจะมีเกิดในเรื่องของการ ท่องเที่ยว ซึ่งมันมีรูปแบบที่เขาทำกันมาแล้วคือที่เขื่อนแม่สรวยครึ่ง

เพราะฉะนั้นคุณภาพชีวิตเขาต้องดีขึ้น” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, นายอำเภอ
แม่สรวย, วันที่ 18 ม.ค. 2567)

โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างน่าจะส่งผลให้แต่ละครอบครัวมีรายได้มากขึ้น มีอาชีพ
ทางเลือกมากขึ้น ผลิตผลการเกษตรขายได้ในปริมาณมากขึ้น มีคุณภาพมากขึ้น มีน้ำมีท่าอย่าง
เพียงพอ ครอบครัวก็มีความสุขมีความมั่นคง สมาชิกครอบครัวอยู่กันอย่างพร้อมหน้า ไม่เป็น
“ครอบครัวแหงกลาง” จะทำให้หลุดพ้นวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย คือ จน-เจ็บ-โง่ เกิดอาชีพทางเลือก
ใหม่ที่สร้างโอกาสในการแสวงหารายได้ ส่งผลต่อความสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและสังคม

กล่าวโดยสรุป การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการ
อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” และส่งผลต่อความสุขของประชาชนในพื้นที่อย่างมาก โดยที่ส่งผล
ต่อ Happy Money การใช้เงินมากที่สุด รองลงมาคือ Happy Body การมีสุขภาพดี Happy
Society การมีสังคมที่ดี และ Happy Family การมีครอบครัวที่ดีตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้านการบริหารจัดการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่
ตาช้าง อ.แม่สรวย จ.เชียงรายที่ส่งผลต่อความสุขของชาวบ้านในพื้นที่ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งผลต่อ
“ความสุข” หรือ Happiness ของชาวบ้าน ซึ่งความสุขตามทัศนะ Happy Workplace หรือองค์กร
แห่งความสุขของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 4 ประการ มีดังนี้

ตารางที่ 4.17 ความคิดเห็นด้านความสุขต่อการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บ
น้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ประเด็น	\bar{X}	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1. Happy Body การมีสุขภาพที่ดี	3.86	0.48	มาก	4
2. Happy Money การใช้เงิน	4.58	0.42	มากที่สุด	1
3. Happy Family การมีครอบครัวที่ดี	4.46	0.37	มากที่สุด	3
4. Happy Society การมีสังคมที่ดี	4.55	0.26	มากที่สุด	2
รวม	4.36	0.3	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.17 ผลของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งผลต่อ “ความสุข” ทั้ง 4 ด้านพบว่า ความ
คิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามส่งผลของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งต่อความสุขอยู่ในระดับมากที่สุด
(\bar{X} =4.36 S.D.=0.38) Happy Body การมีสุขภาพที่ดีมี \bar{X} =3.86 S.D.=0.48 อยู่ในระดับมากเป็น
ลำดับที่ 4 Happy Money การใช้เงินมี \bar{X} =4.58 S.D.=0.42 อยู่ในระดับมากที่สุดเป็นลำดับที่ 1
Happy Family การมีครอบครัวที่ดีมี \bar{X} =4.46 ,S.D.=0.37 อยู่ในระดับมากที่สุดเป็นลำดับที่ 3 และ
Happy Society การมีสังคมที่ดีมี \bar{X} =4.55 S.D.=0.26 อยู่ในระดับมากเป็นลำดับที่ 2

วิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสุขประเภท Happy Money มีค่าเฉลี่ยมาก
ที่สุด รองลงมาคือ Happy Society และลำดับถัดไปคือ Happy Family ทั้ง 3 ด้านความคิดเห็นอยู่
ในระดับมากที่สุด ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวบ้านในพื้นที่ที่ตอบแบบสอบถามมีความต้องการอ่างเก็บน้ำแม่

ตาช่างอย่างมาก ถ้ามีอ่างเก็บน้ำแล้วจะสามารถนำน้ำไปใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้อย่างดียิ่ง
จะช่วยในเรื่องรายได้ที่สูงขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้มากขึ้น จะทำให้ครอบครัวมีความสุขและมี
ความมั่งคั่ง เกิดผลลัพธ์บั้นปลายคือการมีสังคมที่ดี แม่สรวยเป็นเมืองน่าอยู่

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของความสุขแต่ละด้านทั้ง 4 ด้านมีดังตารางที่ 4.18
ตารางที่ 4.18 ความคิดเห็นด้านความสุขต่อการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการ
 อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ทั้ง 4 ด้าน

ลำดับ	ประเด็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
Happy Body หรือ การมีสุขภาพที่ดี				
1)	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ	3.55 (0.44)	มาก	2
2)	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลสามารถใช้ชีวิตให้มีความสุข	4.18 (0.49)	มาก	1
รวม		3.86 (0.48)	มาก	
Happy Money หรือ การใช้เงิน				
1	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น	4.61 (0.42)	มากที่สุด	1
2	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สามารถหารายได้มาใช้หนี้สิน	4.55 (0.55)	มากที่สุด	2
รวม		4.58 (0.52)	มากที่สุด	
Happy Family หรือ การมีครอบครัวที่ดี				
1	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้มีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง	4.48 (0.36)	มากที่สุด	1
2	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สมาชิกครอบครัวอยู่กันครบถ้วน ครอบครัวไม่ห่างไกล	4.44 (0.39)	มากที่สุด	2
รวม		4.46 (0.37)	มากที่สุด	
Happy Society หรือ การมีสังคมที่ดี				
1	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน	4.52 (0.22)	มากที่สุด	2
2	อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผล อ.แม่สรวย เป็นเมืองที่น่าอยู่	4.58 (0.29)	มากที่สุด	1
รวม		4.55 (0.26)	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.18 **Happy Body หรือ การมีสุขภาพที่ดี** เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับผลของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างส่งผลต่อ **Happy Body** พบว่า ข้อ 1 อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจมี $\bar{X}=3.55$ $S.D.=0.44$ อยู่ในระดับมาก ข้อ 2 อ่างเก็บ

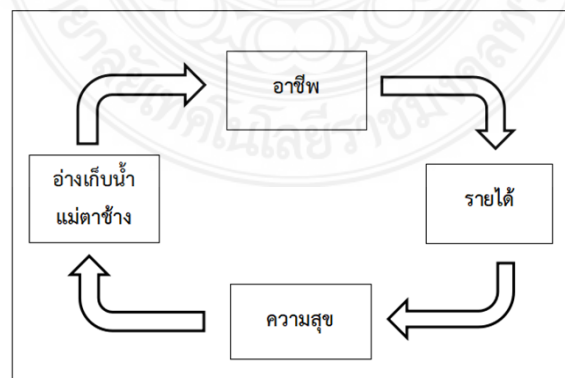
น้ำแม่ตาข้างจะส่งผลสามารถใช้ชีวิตให้มีความสุขมี $\bar{X}=4.18$ S.D.=0.49 อยู่ในระดับมาก โดยที่ภาพรวม Happy Body มี $\bar{X}=3.86$ S.D.=0.48 อยู่ในระดับมาก

Happy Money หรือ การใช้เงิน เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับผลของอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งผลต่อ Happy Money มีความเห็นว่าอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งต่อความสุขอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.58$, S.D.=0.52) โดยที่ ข้อ 1 อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นมี $\bar{X}=4.61$ S.D.=0.42 อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อ 2 อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผลให้สามารถหารายได้มาใช้หนี้สินอยู่ในระดับมากที่สุดมี $\bar{X}=4.55$ S.D.=0.55

Happy Family หรือ การมีครอบครัวที่ดี เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับผลของอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งผลต่อ Happy Family มีความคิดเห็นว่าอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งต่อความสุขอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.46$, S.D.=0.37) โดยที่ ข้อ 1 อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผลให้มีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคงอยู่ในระดับมากที่สุดมี $\bar{X}=4.48$ S.D.=0.36 และข้อ 2 อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผลให้สมาชิกครอบครัวอยู่กันครบถ้วน ครอบครัวไม่ห่างไกลอยู่ในระดับมากที่สุดมี $\bar{X}=4.44$ S.D.=0.39

Happy Society หรือ การมีสังคมที่ดี เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับผลของอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งผลต่อ Happy Society มีความคิดเห็นว่าอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งต่อความสุขอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.55$, S.D.=0.26) โดยที่ ข้อ 1 อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะช่วยฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุดมี $\bar{X}=4.52$ S.D.=0.22 และ ข้อ 2 อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผล อ.แม่สรวย เป็นเมืองที่น่าอยู่อยู่ในระดับมากที่สุดมี $\bar{X}=4.58$ S.D.=0.29

วิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างส่งผลต่อความสุขของชาวบ้านในพื้นที่ได้อย่างมาก ข้อที่ได้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ อ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นมี $\bar{X}=4.61$ และการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะส่งผล อ.แม่สรวย เป็นเมืองที่น่าอยู่อยู่ในระดับมากที่สุดมี $\bar{X}=4.58$ ซึ่งค่าเฉลี่ยในลำดับถัดมา สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความเห็นว่าการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้างจะช่วยเพิ่มมูลค่าในการดำเนินชีวิต ชีวิตจะมีคุณภาพมากขึ้นอย่างแน่นอน โดยจะทำให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมสะดวกและง่ายมากขึ้น มีอาชีพทางเลือก จะส่งผลต่อรายได้ของครอบครัว และจะส่งผลต่อความสุขทำให้เป็นเมืองน่าอยู่ ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 วงจรแห่งความสุขของชาวบ้านในพื้นที่รับน้ำอ่างเก็บน้ำแม่ตาข้าง

เมื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยอาศัยการให้น้ำหนักและอัตวิสัย (subjective) ของผู้วิจัยเอง ผลการเปรียบเทียบการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย ส่งผลต่อความสุขทั้ง 4 ประการของชาวบ้านมีประเด็นน่าสนใจดังตารางที่ 4.19 ดังนี้

ตารางที่ 4.19 เปรียบเทียบผลของการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย ทั้ง 4 ต่อความสุขของชาวบ้าน

ประเด็น	ลำดับที่ของความสุขจากการวิจัยเชิงคุณภาพ	ลำดับที่ของความสุขจากการวิจัยเชิงปริมาณ
1. Happy Money การใช้เงิน	1	1
2. Happy Body การมีสุขภาพที่ดี	2	4
2. Happy Society การมีสังคมที่ดี	3	2
4. Happy Family การมีครอบครัวที่ดี	4	3

จากตารางที่ 4.19 ผลการวิจัยทั้งสองวิธีพบว่าการบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วมชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับ Happy Money การใช้เงินระดับมากที่สุด เนื่องจากการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงรายส่งผลต่อรายได้ที่น้ำจะมีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากมีน้ำเพียงพอในการประกอบอาชีพและมีอาชีพทางเลือกอื่น ๆ อีกมาก ลำดับรองลงมามี Happy Society การมีสังคมที่ดี แต่ปรากฏความแตกต่างกัน Happy Body การมีสุขภาพที่ดี และ Happy Family การมีครอบครัวที่ดี ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่า ผลการวิจัยมีความไม่แตกต่างกันมากนัก หากแต่การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและเสริมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลเชิงเจตจำนงของผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลจากแบบสอบถามจากความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อพิจารณาโดยสรุปแล้วจึงใช้ผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ด้วยความสุข ดังนี้ 1) Happy Money การใช้เงิน 2) Happy Body การมีสุขภาพที่ดี 3) Happy Society การมีสังคมที่ดี และ 4) Happy Family การมีครอบครัวที่ดี

ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการสร้างบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างนั้น โดยภาพรวมไม่มีปัญหา หรือถ้ามีปัญหาก็น้อยมาก พวกเราสามารถแก้ไขได้ไม่ยากโดยใช้วิธีการลงโทษทางสังคม ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ปัญหานั้น ยันนี้ก็ไม่ออก ชาวบ้านไม่เข้าใจอะไร พวกเราก็จะไปอธิบายให้เขาเข้าใจ เรามีกลไกคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น

หมู่บ้านต่าง ๆ มีกองทุนเยียวยาให้กับผู้เสียผลประโยชน์จากการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีปัญหาอย่างเดียวกันคือ เมื่อไรจะสร้าง และเมื่อสร้างเสร็จแล้วขอให้มีการประมาณสร้างคลองซอยหรือคลองไส้ไก่ที่แยกจากคลองหลักไปยังสวนไร่นาอื่น ๆ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายว่า ทางกลุ่มผู้นำมีการสื่อสารกันตลอดเวลาใช้กลไกต่าง ๆ เท่าที่มี ปัญหาต่าง ๆ น่าจะหมดไปถ้ามีการสร้างความเข้าใจหรือการใช้วิธีการลงโทษทางสังคม ดังคำสัมภาษณ์

“เราสื่อสารกันสม่ำเสมอครับ เรามีไลน์กลุ่ม มีเฟซบุ๊ก มีช่องทางอื่น ๆ พวกเรามีทั้งผู้นำชาวบ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจชลประทาน นักธุรกิจ ที่คอยช่วยประสานและช่วยอธิบาย ถ้ามีชาวบ้านหรือบุคคลภายนอกเข้ามาสร้างปัญหา ก็ต้องใช้วิธีการให้เขาโดดเดี่ยว ไม่พบปะสังสรรค์ อยู่ได้ก็อยู่ ก็ต้องใช้วิธีนี้ครับ ถ้ามีอะไรฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ก็ขอความร่วมมือตำรวจในการดำเนินการต่อไป” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 16 ม.ค. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งมีความคิดเห็นเช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น และได้กล่าวว่าขอให้ได้อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมาเร็วที่สุด ดังคำสัมภาษณ์

“ปัญหาหรือครับ มีครับ มีอย่างเดียวครับ เมื่อไรจะสร้างอ่างเก็บน้ำเสียที นานมากละครับ พวกผมจะหมดแรงละ ปัญหาคือไม่มีอ่างเก็บน้ำครับ ขอให้ได้เร็ว ๆ แบบเครื่องบินเอฟ 16 ครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 15 ม.ค. 2567)

ในขณะที่ผู้นำชาวบ้านอีกรายกล่าวว่าปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างนั้นก็พอมิที่สำคัญคือ ในปัจจุบันอาจจะไม่มีอย่างชัดเจนเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนและกัน แต่ในอนาคตแล้วถ้าขาดกลุ่มผู้นำและทีมงานนี้แล้วไม่แน่ใจเหมือนกัน ดังคำสัมภาษณ์

“ปัญหาหรือครับ ที่ผมคิดว่าน่าจะพอมิคือ อนาคตเป็นเรื่องไม่แน่นอน แม้ว่าปัจจุบันปัญหาจะไม่แน่ชัดหรือยังไม่เกิด ผมไม่ได้แข่งขันะ ถ้าผู้นำไม่อยู่หรือมีการเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้นำ ไม่ว่าจะโดยวิธีใด เช่น กำนันกลายเป็น สส. ผู้นำบางคนเสียชีวิต เป็นต้น คนรุ่นใหม่จะเข้าใจในเรื่องนี้ไหม ต้องคอยดูกัน” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

ส่วนปัญหาที่มาจากภายนอกคือกระแสวัตถุนิยมและการเกิดแผ่นดินไหวในประเทศเพื่อนบ้านหรือในจังหวัดเชียงรายเท่านั้นที่สร้างความตื่นกลัว ความตระหนกตกใจกับชาวบ้าน แต่ถ้าชาวบ้านตำบลป่าแดดคิดว่ามีความคุ้มค่า มีความเสมอภาค ก็ไม่น่าจะมีปัญหาในการดำเนินการแต่อย่างไร ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง

“ปัญหาจากภายนอกเราไม่กลัว เราคิดว่าเราสู้ได้ พวกเรามีความกลมเกลียวสามัคคีกันแบบนี้ มีพ่อใหญ่ให้คำปรึกษา มีกำนันที่เข้มแข็ง พวกเราก็เป็นผู้นำมีความพร้อมจะเข้าไปแก้ไขปัญหา แม้ว่าจะเกิดแผ่นดินไหว พวกเราสู้ได้ ทางชลประทานบอกว่าอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างรองรับแผ่นดินไหวได้ พวกเราเชื่อครับ คิดว่ามีอ่างเก็บน้ำแล้วมีความคุ้มค่าครับ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้นเกิดความเสมอภาคมากขึ้นครับ” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, วันที่ 17 ม.ค. 2567)

ด้านแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหา/อุปสรรคดังตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 ปัญหา/อุปสรรค

ลำดับ	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1	ในช่วงก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะมีฝุ่นละออง เกิดปัญหาสุขภาพแวดล้อม	7	41.18
2	เมื่อก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเสร็จ กลัวความเจริญจะเข้ามาทำให้สภาพเดิมหายไป	5	29.41
3	พอมีความเจริญ ความขัดแย้งมักจะตามมา	3	17.65
4	ถนนหน้าอ่างเก็บน้ำแคบ	2	11.76
รวม		17	100.00

ตารางที่ 4.20 ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นในเรื่องปัญหาและอุปสรรค คือ 1) ช่วงก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะมีฝุ่นละออง เกิดปัญหาสุขภาพแวดล้อมจำนวน 7 รายหรือร้อยละ 41.18 2) เมื่อก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเสร็จ กลัวความเจริญจะเข้ามาทำให้สภาพเดิมหายไปจำนวน 5 รายหรือร้อยละ 29.41 3) พอมีความเจริญ ความขัดแย้งมักจะตามมาจำนวน 3 รายหรือร้อยละ 17.65 และ 4) ถนนหน้าอ่างเก็บน้ำแคบจำนวน 2 รายหรือร้อยละ 11.76

ข้อเสนอแนะ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะดังตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 ข้อเสนอแนะ

ลำดับ	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1	ขอให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกลำไยและพืชชนิดอื่น	11	45.83
2	ส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณอ่างเก็บน้ำฯ	8	33.33
3	ขยายถนนหน้าอ่างเก็บน้ำฯ	5	20.84
รวม		24	100.00

จากตารางที่ 4.21 ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อเสนอแนะว่า 1) ขอให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกลำไยและพืชชนิดอื่นจำนวน 11 รายหรือร้อยละ 45.83 2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณอ่างเก็บน้ำฯ จำนวน 8 รายหรือร้อยละ 33.33 และ 3) ขยายถนนหน้าอ่างเก็บน้ำฯจำนวน 5 รายหรือร้อยละ 20.84

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยเรื่อง “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” สามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1) เพื่อศึกษาปัจจัยหรือตัวแปรที่ส่งผลต่อ“การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

พบว่าปัจจัยทั้ง 7 ประการคือ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การจูงใจและความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก ส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง กล่าวคือ ภาวะผู้นำที่ผู้นำมีลักษณะใจถึง ฟังได้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ชาวบ้านแสดงพลังของประชาชน การทำงานเป็นทีมที่มีการประสานสอดคล้องกัน มีความสามัคคีและเสียสละ การจูงใจคือถ้ามีอ่างเก็บน้ำจะทำให้มีน้ำ มีอาชีพ มีรายได้ที่ช่วยให้เกิดการยอมรับและ ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก สะท้อนออกมาในลักษณะของความเชื่อถือ ความไว้วางใจ และร่วมมือร่วมใจไม่ขัดแย้ง และยังมีการสนับสนุนสาธารณะ และสภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่ นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าปัจจัยด้านการจูงใจที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำมีความสำคัญในระดับที่มากที่สุดที่จะทำให้โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างประสบความสำเร็จ รองลงมาได้แก่ปัจจัยเรื่องผู้นำจะต้องมีภาวะผู้นำ

เมื่อนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาเปรียบเทียบกัน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและเสริมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลเชิงเจตจำนงของผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลจากแบบสอบถามจากความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม เมื่อพิจารณาโดยสรุปแล้วปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 3) การทำงานเป็นทีม 4) การจูงใจ 5) ความผูกพันและการยอมรับ 6) การสนับสนุนสาธารณะ และ 7) สภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่

2) เพื่อศึกษาระดับและความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับ “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” และส่งผลกระทบต่อความสุขของประชาชนในพื้นที่

ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนและระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ส่งผลกระทบต่อความคิดเห็นการดำเนินโครงการ **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การดำเนินการโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย เสร็จสิ้นก็จะก่อให้เกิดความสุขกับประชาชน 4 ประการ ดังนี้ สุขภาพดี (Happy Body) สุขภาพกายและใจดีถือได้ว่ามีชัยไปกว่าครึ่ง การใช้จ่ายเงิน (Happy Money) จะทำให้มีอาชีพ มีเงิน การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family) เมื่อครอบครัวมีความสุข ความทุกข์หมดไป และการมีสังคมที่ดี (Happy Society) แม้สรวยจะกลายเป็นเมืองน่าอยู่

ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างความคิดจะส่งผลให้มีความสุขประเภท Happy Money มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ Happy Society และลำดับถัดไปคือ Happy Family ทั้ง 3 ด้านความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วน Happy Body การมีความสุขที่ดีอยู่ในลำดับท้ายสุด อยู่ในระดับมาก

เมื่อนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมาเปรียบเทียบกัน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและเสริมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลเชิงเจตจำนงของผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลจากแบบสอบถามจากความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” และส่งผลกระทบต่อความสุขของประชาชนในพื้นที่ เรียงลำดับได้ดังนี้ 1) Happy Money การใช้จ่ายเงิน 2) Happy Body การมีความสุขที่ดี 3) Happy Society การมีสังคมที่ดี และ 4) Happy Family การมีครอบครัวที่ดี

3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของ “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างบอกว่าปัญหาถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหรือกลุ่มผู้นำคนรุ่นใหม่เข้ามาดำเนินการแทนอาจจะไม่เข้าใจอย่างแท้จริงและไม่เห็นคุณค่าที่เคยต่อสู้กันมา จากแบบสอบถามพบว่า ในช่วงก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะมีผู้ฉ้อโกง และขอให้รัฐบาลส่งเสริมการปลูกลำไยและพืชชนิดอื่น

บทที่ 5

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

ในการวิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” Participative Irrigation Administration and Management : A Case Study of Mae Tachang Reservoir Project, Chiang Rai Province มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย มี 3 ประการดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
2. เพื่อศึกษาระดับและความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
3. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านความสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการฯ ที่ได้รับจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน หรือ Mixed Method Research คือ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพคือ การสัมภาษณ์เป็นหลัก ใช้ผลการวิจัยเชิงปริมาณเสริม ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ประชากรที่อยู่ในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ฯ มี 3 ตำบล จำนวน 25 หมู่บ้าน กลุ่มบุคลากรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บุคลากรของกรมชลประทาน กรมพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง และอื่น ๆ และกลุ่มผู้นำในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น) ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

การสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มที่ 1 จะใช้วิธีการแบบหลายขั้นตอน (Multi stage random sampling) โดยเริ่มจากการสุ่มตัวอย่างเลือกหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่รับน้ำโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลคำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 360 ราย ประชากรในกลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่ามีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องที่เป็นบุคคลสำคัญ (Key Informants) ที่ส่งผลต่อโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างสุ่มมา 24 ราย

จากวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายเรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ 2) การมีส่วนร่วมของ

สมาชิก 3) การทำงานเป็นทีม 4) การจูงใจ 5) ความผูกพันและการยอมรับ 6) การสนับสนุนสาธารณะ และ 7) สภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่

2. เพื่อศึกษาระดับและความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการชลประทาน โดยการมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยด้านส่วนบุคคลกับความคิดเห็นที่มีต่อโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ในภาพรวมทั้ง 7 ด้าน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนและระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ส่งผลต่อความคิดเห็นผลการดำเนินโครงการ **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านความสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการฯ ที่ได้รับจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย” ส่งผลต่อความสุขของประชาชนในพื้นที่ เรียงลำดับดังนี้ 1) Happy Money การใช้จ่ายเงิน 2) Happy Body การมีสุขภาพที่ดี ดี 3) Happy Society การมีสังคมที่ดี และ 4) Happy Family การมีครอบครัวที่ดี

ปัญหาและอุปสรรคของ “การบริหารและการจัดการชลประทาน กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

ผลการวิจัยพบว่ามีปัญหาที่สำคัญคือ ในอนาคตมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหรือกลุ่มผู้นำ กระแสวัตถุนิยมและการเกิดแผ่นดินไหวในประเทศเพื่อนบ้านหรือในจังหวัดเชียงรายเท่านั้น ที่สร้างความตึงเครียด ความตระหนกกับชาวบ้าน ส่วนปัญหาที่ชาวบ้านนำเสนอได้แก่ ในช่วงก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะมีฝุ่นละออง เกิดปัญหาสภาพแวดล้อม เมื่อก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเสร็จแล้วความเจริญจะเข้ามาทำให้สภาพเดิมหายไป พอมีความเจริญความขัดแย้งมักจะตามมา และถนนหน้าอ่างเก็บน้ำแคบ

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ในการอภิปรายผลการวิจัยแบ่งได้ 2 ส่วนคือ การอภิปรายผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยทั้ง 5 ประการที่มีผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทาน กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย และการอภิปรายผลจากแบบสอบถาม

1. การอภิปรายผลการวิจัยในส่วนที่เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยทั้ง 5 ประการที่มีผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทาน กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

ภาวะผู้นำ ผู้นำชาวบ้าน เช่น กำนันตำบลป่าแดด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น แสดงภาวะผู้นำตลอดระยะเวลาที่มีการแสดงความต้องการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมาโดยตลอดมีการเสียสละทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ รวมถึงเวลาเพื่อให้ได้มาซึ่งอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ผู้นำชาวบ้านได้แสดงภาวะผู้นำซึ่งมีความสามารถในการบังคับบัญชาชาวบ้านหรือทีมงาน โดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากชาวบ้านหรือทีมงาน ทำให้ชาวบ้านหรือทีมงานเกิดไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ซึ่งผู้นำชาวบ้านมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกหรือโน้มน้าวสั่งการบังคับบัญชา ประสานงานโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) ศิลปะในการจูงใจเพื่อให้ภารกิจกิจกรรมบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ นั่นคือเกิดอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งสอดคล้องกับ **ตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model)** (Woradech Jantarasorn, 2011) ตัวแบบการบูรณาการนี้ได้กำหนดตัวแปรอิสระ 4 ตัว

1) ตัวแปรจากตัวแบบประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม เป็นเงื่อนไขหนึ่งสำคัญในการสร้างให้เกิดความสำเร็จของการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ที่จะต้องมีการวางแผนและการควบคุมที่ดีและเหมาะสม ซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ ความชัดเจนและความเป็นไปได้ของการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีการกำหนดภารกิจและการมอบหมายงานให้กับสมาชิกในคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น มีการประชุมในกลุ่มผู้นำและทีมงานบ่อยครั้งทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการตรวจสอบและติดตามการทำงานเพื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการ

2) ตัวแปรจากตัวแบบสมรรถนะขององค์กรหรือหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ นโยบายที่นำไปปฏิบัติจะสำเร็จผลได้นั้นส่วนหนึ่งมาจากความแข็งแกร่งของสมรรถนะที่องค์การที่เอื้ออำนวยต่อบริบทของการปฏิบัติหมายถึงว่า ในพื้นที่ที่ได้รับผลจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง**ราษฎรในพื้นที่ทั้ง 3 ตำบล** ได้แก่ตำบลป่าแดด (จำนวน 22 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1-22) ตำบลแม่สรวย (จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 และ 11) และตำบลศรีถ้อย (จำนวน 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 10) รวม 25 หมู่บ้านของอำเภอแม่สรวย มีความต้องการให้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง **จังหวัดเชียงราย** ได้มีหนังสือที่ ชร. 0016/22082 ถึงโครงการชลประทานเชียงราย เนื่องจากได้รับแจ้งจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีให้พิจารณาในกรณีที่คณะกรรมการสภาตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ขอรับการสนับสนุนโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เพื่อช่วยแก้ไขและบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค และเกษตรกรรมของราษฎร ในพื้นที่ตำบลป่าแดดและพื้นที่ใกล้เคียงสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 มีหน้าที่และความรับผิดชอบในพื้นที่โดยตรง เช่น หน้าที่เกี่ยวกับวางแผน ควบคุม กำกับดูแล ตรวจสอบการบริหารงานก่อสร้างของโครงการ

ชลประทานขนาดกลาง โครงการป้องกันและบรรเทาภัยจากน้ำ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การเพิ่มประสิทธิภาพการชลประทาน และโครงการอื่นตามที่กรมมอบหมาย เป็นต้น

เมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเสร็จสิ้นจะมีน้ำต้นทุนจำนวน 32 ล้านลูกบาศก์เมตร ใช้สำหรับการเกษตรและอุปโภคบริโภค คิดเป็นพื้นที่รับประโยชน์รวมทั้งสิ้น 13,000 ไร่ โดยพื้นที่โครงการตั้งอยู่ในตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบริมลำน้ำแม่ลาว โดยมีเทือกเขาสูงโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีดอยที่สำคัญ คือ ดอยเหลี่ยม ดอยป่าเกี๊ยะโทน ดอยห้วยปางช้าง และดอยห้วยแม่ขามแกง ลำน้ำสายสำคัญของตำบล คือ น้ำแม่ลาว ลำน้ำสำคัญที่ไหลผ่าน ได้แก่ ห้วยแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาที่ไหลลงลำน้ำแม่ลาว ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชัน ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงมาตามลำน้ำธรรมชาติ ไหลผ่านลงสู่พื้นที่ตอนล่างอย่างรวดเร็ว แม่น้ำในลำน้ำแม่ลาว เป็นเหตุให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยเฉพาะเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรกรรม สภาพอุตุนิยมิวิทยาและอุทกวิทยา ทรัพยากรดิน ธรณีวิทยาและแผ่นดินไหว มีความเหมาะสมต่อการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ดังนั้น การพัฒนาโครงการแหล่งน้ำจึงเน้นไปที่โครงการที่มีลักษณะเป็นอ่างเก็บน้ำที่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี

3) ตัวแปรจากตัวแบบการเมืองและการบริหารสภาพแวดล้อมภายนอก ยอมรับแนวคิดระบบเปิดจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นเกิดจากความสามารถของผู้เล่น (Players) หรือตัวแทนของพื้นที่ คือ ผู้นำชาวบ้านและทีมงานที่มีความพร้อมและพยายามเดินทางหรือเชิญชวนภาคการเมืองมาเห็นถึงพื้นที่ก่อสร้าง เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีความสามารถในการเจรจาต่อรองต่อสภาพแวดล้อมภายนอก

4) ตัวแปรจากตัวแบบภาวะผู้นำและความร่วมมือ ประการสุดท้ายที่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือ การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะประสบความสำเร็จได้ ผู้นำชาวบ้านและทีมงานในพื้นที่จะต้องใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม มีการวางแผนและควบคุมที่ดีสร้างความพร้อมให้กับพื้นที่ก่อสร้าง ประสานกับภาคการเมืองที่มีอำนาจอนุมัติหรือพิจารณางบประมาณ รู้จักใช้วิธีจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ชาวบ้านและทีมงาน รวมถึงหน่วยงานภายนอก เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ อย่างแท้จริงและต่อเนื่อง เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะกลุ่มที่เสียผลประโยชน์จากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ให้มีการยอมรับและเกิดความผูกพันกับพื้นที่ ผู้ได้รับผลประโยชน์ก็ต้องเสียสละทรัพยากรให้กับผู้เสียผลประโยชน์ การแบ่งปันการช่วยเหลือ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการอยู่ร่วมกัน

การมีภาวะผู้นำชาวบ้านเหล่านี้สิ่งสำคัญคือต้องมีความสามารถในการจูงใจโดยใช้วิธีการใหม่ๆ ทั้งการศึกษาดูงานหรืออื่น ๆ เพื่อให้ชาวบ้านมีจินตนาการไปในทิศทางเดียวกันสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Puccio, Mance and Murdock (2011, p. 2) กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำที่สร้างสรรค์หมายถึง ความสามารถในการจูงใจอย่างมีจินตนาการด้วยวิธีการและแนวทางใหม่ๆ และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Dubrin (2010, p. 123) ที่ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำที่ สร้างสรรค์ในหนังสือ

Principles of Leadership ไว้ว่า ผู้นำที่สร้างสรรค์ จะประกอบไปด้วย ความรู้ (knowledge) ความสามารถทางความคิด (cognitive abilities) บุคลิกลักษณะ (personality) และการศรัทธาในหน้าที่ของตนเองที่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้

ความสำคัญของภาวะผู้นำในการบริหารจัดการน้ำมีอย่างมากเปรียบเสมือนเป็น “หมุดเชื่อม” หรือ Linking pin ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม ให้มีลักษณะราบเรียบ (smooth) และไร้รอยตะเข็บ (leanness) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Andreas Neef (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเช่นเดียวกันในหนังสือเรื่อง “Lost in Translation: The Participatory Imperative and Local Water Governance in North Thailand and Southwest Germany.” กล่าวว่าในประเทศไทยมีการจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำเป็นต้น และในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำได้มีความพยายามที่จะให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกระบวนการปรึกษาหารือและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร อย่างไรก็ตาม ความพยายามดังกล่าวก็ล้มเหลวเนื่องจากไม่มีผู้นำที่สามารถสร้างความเชื่อใจระหว่างผู้มีส่วนได้เสียและไม่สามารถก่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารแบบสองทางได้ และยังสอดคล้องกับงานของ Cary Doberstein (2016) ได้ศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันได้มีความได้เปรียบหรือประสบความสำเร็จในงานวิจัยเรื่อง “Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a ‘Collaborative Advantage’” การสร้างความได้เปรียบในกระบวนการร่วมมือกันจะขึ้นอยู่กับกรอบความเป็นสถาบันและผู้นำที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานนั้น ๆ

ส่วนงานวิจัยของผู้สนใจชาวไทยก็มีความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น อังกูร แก้วยอง. (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.” เห็นว่าควรพัฒนาผู้นำในพื้นที่ให้มีภาวะผู้นำที่สามารถชักจูงโน้มน้าวให้ชาวบ้านดำเนินการตามที่ต้องการ การพัฒนาเหล่านี้เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และคนในชุมชนมีความสุข และพลังแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาและนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการน้ำสู่ความสมดุล พอเพียงและยั่งยืน

การทำงานเป็นทีมของสมาชิก มีการจัดตั้ง คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นหรือทีมชลประทานท้องถิ่น (ทีม ชปท.) ทีม ชปท.แม่ตาข้างยึดคติว่า “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับประโยชน์” รักและสามัคคีกัน มีความรู้และเข้าใจการทำงานของกรมชลประทาน รวมถึงเข้าใจข้อจำกัดด้านกฎหมายที่ไม่สามารถจ่ายเงินชดเชยผู้ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ทำให้ที่ดินบริเวณหนึ่งไม่มีเส้นทางเข้าออก ทีม ชปท.แม่ตาข้าง จึงมีมติจัดตั้งกองทุนเยียวยาจ่ายค่าชดเชยให้เจ้าของที่ดินส่วนนี้เอง ซึ่งทีม ชปท. เป็นผู้นำบ้านและผู้มีจิตอาสา ประกอบด้วย 2 หมู่บ้านของตำบลป่าแดด และ 2 หมู่บ้านจากตำบลแม่สรวย และอีก 1 หมู่บ้านจากตำบลศรีถ้อย มีทั้งหมด 52 คน ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น

ลำดับ	ตำบล	จำนวน	ตำแหน่ง			
			กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	อื่นๆ (สมาชิก อบต./सारวัตรกำนัน)
1	ป่าแดด	46	1	21	21	3
2	ศรีถ้อย	4	-	2	2	-
3	แม่สรวย	2	-	1		1
รวม		52	1	24	23	4

จากตารางที่ 5.1 จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นทั้ง 52 คน มีกำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน 24 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 23 คน และอื่น ๆ (สมาชิก อบต./सारวัตรกำนัน) 4 คน ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้นำในพื้นที่รับน้ำ ทีมงานเหล่านี้มีอำนาจตามกฎหมาย (พรบ.ลักษณะปกครองท้องที่ฯ พรบ. อื่น ๆ) มีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เนื่องจากส่วนมากมาจากการเลือกตั้งของชาวบ้านในพื้นที่จึงเป็นที่รู้จักและเคารพในตัวทีมงาน ซึ่งตามทัศนะของ Romig (1996, p.74) เห็นว่าโครงสร้างการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดประสบความสำเร็จพบปะประกอบด้วย 5 ด้าน หรือ 5 C ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร (communication) ความร่วมมือ (cooperation) การประสานงาน (coordination) ความคิดสร้างสรรค์ (creative breakthrough) และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง (continuous breakthrough) ซึ่งทีมงานชลประทานท้องถิ่นมีดังนี้

การติดต่อสื่อสาร เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในพื้นที่ ทีมงานชลประทานท้องถิ่น มีการรับฟังและเข้าใจซึ่งกันและกันในปัญหาของงานปฏิบัติที่เกิดขึ้น และสามารถแก้ไขได้ทันท่วงที มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและสนับสนุน ให้สมาชิกในทีมงานมีอิสระในการให้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน สะท้อนปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ทีมงานมีการติดต่อสื่อสารที่เป็นสองทางเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ทั้งการประชุม การพบปะหารือในเวทีต่าง ๆ และที่อื่น ๆ อยู่เสมอ การทำงานของคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นยัง มีการเปิดเผยและการเผชิญหน้า (openness and confrontation) คือ การที่สมาชิกในทีมกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา และกล้าที่จะเผชิญหน้าในการช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างเต็มใจ รวมทั้งสามารถพูดคุยถึงปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสบายใจและรู้สึกปลอดภัย มีความเชื่อถือและความไว้วางใจต่อกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยหลักการเปิดเผยและการเผชิญหน้าของทีม คือ การระบุประเด็น การสนับสนุน การแสดงทัศนะต่าง ๆ อย่างเต็มที่ การรับฟังคนอื่นโดยปราศจากการปกป้องท่าทีของตนเอง การระบุความแตกต่างและความสอดคล้องโดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างและความสอดคล้องนั้นและการตรวจสอบว่าปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขหรือไม่

การร่วมมือ การร่วมมือเป็นการทำงานร่วมกันและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของทีมคืออ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ความร่วมมือของสมาชิกทีมงานเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของการเกิดอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง โดยจะมีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจของสมาชิกทีม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการฝึกอบรมการทัศนศึกษาดูงาน และวิธีการอื่น ๆ ตลอดเวลา สมาชิกในทีมที่มีการประสานงาน ในการผลักดันให้เกิดอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง โดยมีการประชุมทีม มีการวางแผนที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบของแต่ละบุคคลในทีมงาน เพื่อที่จะได้รับผลประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง การประสานงานต้องมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งในแนวดิ่ง (vertical coordination) กับภาครัฐ และแนวนอน (horizontal coordination) กับชาวบ้านปรีอประชาคม การประสานงานเป็นกลไกที่ใช้ เพื่อที่จะเชื่อมโยงการดำเนินการของฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน เครื่องมือในการประสานงานที่ดีคือทำให้สมาชิกทีมงานเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเป้าหมายที่เห็นพ้องต้องกัน (clear objectives and agreed goals) คือ การมีจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและสมาชิกทุกคนในทีมงานเห็นด้วยกับเป้าหมายที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือรวมพลังในการทำงานเป็นทีมและเป็นเครื่องมือวัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปฏิบัติงาน หากวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานมีความชัดเจนก็จะส่งผลให้สมาชิกในทีมสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีคุณภาพและยังสามารถตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญได้ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญต่อการทำงานเป็นทีมก็คือการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของของ วูดค็อก (Woodcock) และฟรานซิส (Francis) (อ้างใน พรรณพิตรา เสริมศรี,น.14) ได้กล่าวไว้ว่าการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผลต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 11 ประการ ที่เรียกว่า “Building Blocks” ประการหนึ่งคือมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเป้าหมายที่เห็นพ้องต้องกันจะทำให้การประสานงานง่ายขึ้นและสะดวกมากขึ้น

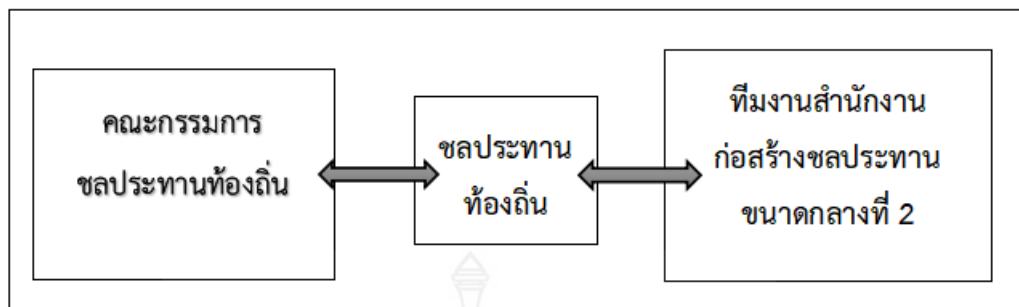
สมาชิกในทีมต้องมีความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างร่วมกัน ซึ่งความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคิดใหม่ๆ ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปปฏิบัติได้จริง ประการสุดท้ายการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง เป็นการปรับปรุงกระบวนการทำงานและการพัฒนางาน เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของอำเภอแม่สรวย เพื่อตรวจสอบให้แน่ใจว่าบรรลุผลตามต้องการ จึงเป็นการช่วยให้สมาชิกของทีมงานและชาวบ้านได้มีการเรียนรู้ข้อผิดพลาดมากขึ้น

โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย เป็นโครงการอ่างเก็บน้ำที่ได้ถือได้ว่าใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานโครงการค่อนข้างนาน โดยเริ่มแรกของการดำเนินการก็เกิดปัญหาติดขัด เรื่องการเสนองบประมาณและการประสานงานกันของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่เลื่อนไหลทำให้ต้องล่าช้ามาหลายปี รวมทั้งมีการเปลี่ยนถ่ายผู้นำมีการติดตามโครงการหลายครั้ง จากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวจึงทำให้โครงการยังไม่สามารถดำเนินการได้ขณะนั้น แต่มีคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นทีมงานทั้งประเภท **ทีมแก้ปัญหา (Problem - Solving Teams)** ประกอบด้วยกลุ่ม

ของผู้นำและชาวบ้านซึ่งเข้ามารวมกลุ่มด้วยความสมัครใจ และประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่ออภิปรายหาวิธีการสำหรับการแก้ปัญหา โดยทั่วไปทีมแก้ปัญหาทำหน้าที่เพียงให้คำแนะนำเท่านั้น แต่จะไม่มีอำนาจที่จะทำให้เกิดการกระทำตามคำแนะนำ และยังเป็น **ทีมบริหารตนเอง (Self - Managed Teams)** กล่าวคือ เป็นทีมที่สมาชิกทุกคนล้วนรับผิดชอบต่อลักษณะทั้งหมดของการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง โดยเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ซึ่งสมาชิกจะปฏิบัติงานโดยทั่วไป มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบสำหรับงาน ทีมบริหารตนเองสามารถที่จะเลือกสมาชิกผู้ร่วมทีม และสามารถให้สมาชิกมีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน

ตามแนวคิดของของ วัตค็อก (Woodcock) และฟรานซิส (Francis) (อ้างใน พรหมพิตรา เสริมศรี, น.16) ประการหนึ่งคือกระบวนการทำงานและการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม (Sound Working and Decision Procedures) คือ มีวิธีการบริหารงานและการตัดสินใจแก้ไขปัญหา โดยที่สมาชิกในทีม ขปท. มีการนำเอาปัญหามาอภิปรายและร่วมกันตัดสินใจ หรือมอบหมายให้สมาชิกในทีม ขปท. คนใดคนหนึ่งที่มีความเหมาะสมตัดสินใจ ซึ่งขั้นตอนการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ คือ การทำความเข้าใจอย่างชัดเจนในเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจว่าทำไมจะต้องมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง การวิเคราะห์ลักษณะของปัญหาที่จะตัดสินใจ การตรวจสอบทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา โดยพิจารณาถึงการนำเอาผลการตัดสินใจไปปฏิบัติและผลที่จะเกิดตามมา ทั้งนี้การทำงานเป็นทีม ขปท. ย่อมประกอบไปด้วยบุคคลหลาย ๆ คนที่มารวมตัวกัน ซึ่งก็มีความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไปตามหน้าที่หรือความสามารถเฉพาะด้าน โดยพฤติกรรมของแต่ละคนมีผลกระทบต่อสมาชิกทุกคนในทีม ขปท. ดังนั้น เมื่อการทำงานเป็นทีมเกิดขึ้น สมาชิกในทีม ขปท. มีกระบวนการตัดสินใจและความสัมพันธ์ที่ดีเสมือนญาติพี่น้อง เพื่อให้กระบวนการทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่นและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสิ่งที่ต้องพิจารณา คือ ผู้มีอำนาจในแต่ละสถานการณ์ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือไม่ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทำได้อย่างทั่วถึงหรือไม่ มีทรัพยากรที่เพียงพอโดยมีการประสานประโยชน์กันหรือไม่ และการตัดสินใจเป็นไปอย่างเป็นทางการหรือไม่ ทั้งนี้ กระบวนการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ต้องมีความชัดเจนและเกิดประสิทธิภาพต่อการทำงานเป็นทีมบนพื้นฐานของการเห็นอกเห็นใจและการช่วยเหลือแบ่งปันกันและกัน

วิธีการทำงานของกรมชลประทานโดยสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 ซึ่งก็มีทีมงานที่เข้มแข็ง มาอุทิศเวลาและแรงงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการเอาใจใส่กับผู้นำชาวบ้าน และทีมงานชลประทานท้องถิ่นอยู่เสมอ โดยกลไกที่ใช้คือให้มี ชลประทานท้องถิ่น 1 คน โดยได้รับค่าตอบแทนจากสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 ซึ่งชลประทานท้องถิ่นนี้จะเป็นเครือข่ายให้กับสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 สอดคล้องกับวิธีการสร้างเครือข่าย 6 ชั้นด้วยกัน ได้แก่ “**ปรับทุกข์ ผูกมิตร สัมพันธ์ ใกล้ชิด ปักหลัก ตั้งแกน**” ดังภาพที่ 5.1

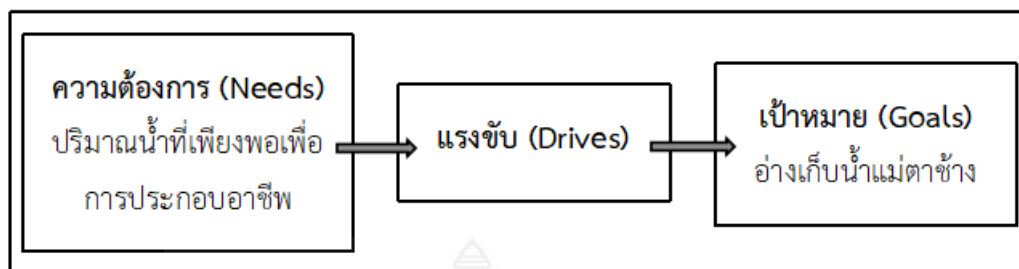
ภาพที่ 5.1 เครือข่ายของชลประทาน

การให้มีคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น ที่เป็นไปตาม **ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)** อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้ทีมงานเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือแต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการร่วมมือกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนได้แก่การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันโดยการให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนอาจมิได้หมายถึงการให้เงินหรือทุนเท่านั้นแต่หมายถึงความร่วมมือและความเอื้ออาทรต่อกัน และในบางครั้งอาจเปลี่ยนการให้รางวัลและผลตอบแทนเป็นความรู้สึพึงพอใจที่ได้ นอกจากนี้แล้วการมีคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นก็เป็นไปตาม **แนวคิดการรวมพลัง (synergy)** ซึ่งเป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง แต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง หมายความว่าการทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละคนจะทำงานโดยโดดเดี่ยว ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะมียึดโยงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งใหม่ ๆ นั้นเสมอ (ไตรรัตน์, 2558 : น.58)

ด้านงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทีมงานนั้นมีไม่มากนัก เช่น อรัญญา ภูโคคค้อย และวิษณุ สุमित สวรรค์ (2562) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น กล่าวสั้น ๆ ว่าการที่สามารถส่งและกระจายน้ำให้พื้นที่เกษตรได้แล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีการแบ่งและมอบหมายงานให้ทีมงานผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจนจึงทำให้เกิดผลสำเร็จได้ตามที่กำหนด สอดคล้องกับ วิรุญา แก้วสมบุญ (2556) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอยะยี่ จังหวัดนนทบุรี.” เห็นว่าทีมงานของเทศบาลนครปากเกร็ดมีส่วนอย่างมากในความสำเร็จของการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนโดยที่ทีมงานของเทศบาลนครปากเกร็ดสามารถระดมทรัพยากรและสร้างช่องทางให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วมและการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นครั้งนี้ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ โดยที่บทบาทหลักในการระดมสรรพกำลังในการแก้ไขปัญหาที่ท่วมคือทีมงานของผู้นำของเทศบาลนครปากเกร็ด นอกจากนี้แล้ว ฌักทอร์ หงษ์ทอง (2556) ศึกษาเรื่อง “การจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษา ตำบลเกาะปุน” มีมุมมองในเรื่องเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับทีมงานและสมาชิกในลักษณะเครือข่ายว่ามีความสำคัญ คือ การประเมินประสิทธิผลของเครือข่ายและทีมงาน ผลการศึกษาพบว่าอยู่ในระดับดี เช่น มี การสร้างทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ในการทำกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ ส่งผลให้สัตว์น้ำมีจำนวนมากขึ้น ราคาน้ำดื่มถูกลง และคุณภาพน้ำดีขึ้น ปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อชุมชนด้านทรัพยากรน้ำลดลง มีการขยายเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อการดำรงอยู่ มีการบูรณาการทำงานในเรื่องของคนเป็นหลัก สมาชิกมีการยอมรับในการทำงานระหว่างกัน และการเข้าถึงการให้บริการสมาชิกเครือข่ายดีขึ้น ปัญหาสำคัญในการจัดการเครือข่าย คือ ผู้นำเครือข่ายและสมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมน้อยลงและมีความคิดเห็น ไม่ตรงกันทำให้การทำงานล่าช้า

การจูงใจ (Motivation) เป็นปัจจัยซึ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากความต้องการ (needs) แรงขับ (drives) หรือ ความปรารถนา (desires) ที่จะพยายามดิ้นรนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเกิดมาตามธรรมชาติหรือจากการเรียนรู้ก็ได้ แรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความต้องการของมนุษย์ ซึ่งความต้องการเป็นสิ่งเร้าภายในที่สำคัญกับการเกิดพฤติกรรม การจูงใจประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ประการที่มีความสัมพันธ์กันและกันและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน คือ 1) ความต้องการ (need) อธิบายความต้องการที่ดีที่สุด คือ ความไม่พอเพียง (deficiency) คือ การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และในฤดูฝนก็เกิดน้ำท่วมในบางพื้นที่เกิดความไม่สมดุล 2) แรงขับ (drives) แรงขับจะถูกสร้างขึ้นเพื่อบรรเทาความต้องการให้น้อยลง อาจจะให้ความหมายของแรงขับง่ายๆ ว่าการพยายามตอบสนองความไม่สมดุลหรือไม่พอเพียงกับทิศทาง (deficiency with direction) 3) เป้าหมาย (goal) จุดสุดท้ายของวงจรในการสร้างการจูงใจ คือ เป้าหมายที่ใช้ในการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง สิ่งหนึ่งที่เราควรเป็นอะไรก็ได้ที่ตอบสนองความต้องการของบุคคลและลดแรงขับให้น้อยลงได้ ดังนั้นในการได้รับเป้าหมายอันหนึ่ง (อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง) จะหมายถึงความถึงการทำให้สภาพพื้นที่ที่มีความสมดุล การจูงใจจึงเป็นส่วนที่สำคัญในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นการจูงใจเป็นตัวกระตุ้น (drives) ตัวกำหนดทิศทางของพฤติกรรมและช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมคงสภาพอยู่ได้ Luthans (1992 : p. 146-147) กล่าวว่า กระบวนการเบื้องต้นของการเกิดแรงจูงใจจะเกิดจากความต้องการทำให้เกิดแรงขับหรือแรงจูงใจและส่งผลต่อเป้าหมายในที่สุด กล่าวคือชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความต้องการอ่างเก็บน้ำเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาทั้งในฤดูน้ำหลากและฤดูแล้ง ก็จะกลายเป็นแรงขับที่ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้ได้อ่างเก็บน้ำมาโดยเร็วที่สุด เนื่องจากถ้ามีอ่างเก็บน้ำแล้วก็จะนำมาซึ่งการมีอาชีพและมีรายได้ที่มากขึ้น

ภาพที่ 5.2 องค์ประกอบการจูงใจ

สอดคล้องกับทฤษฎีการจูงใจ (Maslow's need hierarchy theory) Maslow (1970 อ้างถึงใน สภากาญจนาภิเษก, 2555: น. 93-94) ตามทฤษฎีนี้ได้แบ่งระดับความต้องการออกเป็น 5 ระดับ โดยพิจารณาจากความต้องการที่จำเป็นของมนุษย์จากต่ำไปหาสูงสุด การมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างช่วยในการตอบสนองความต้องการทางด้านกายภาพ (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่นความต้องการด้านปัจจัย 4 เป็นต้น ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามความคิดของอับราฮัม มาสโลว์ ความต้องการนี้ถือได้ว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งจะขาดไม่ได้ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัยและการพักผ่อน เป็นต้น และความต้องการดังกล่าวจะเป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรมของมนุษย์ และยังคงสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจที่นับว่าสำคัญ คือ Existence, relatedness and growth Alderfer (1972, p. 25 อ้างถึงใน ภารดี อนันต์นาวิ, 2557: น.126-127) ซึ่งมีส่วนคล้ายกับทฤษฎีลำดับความต้องการของ (Maslow) ทฤษฎี ERG นี้ผู้คิดค้น คือ Alderfer ได้อาศัยแนวคิดของ Maslow ว่า ความต้องการของมนุษย์มี 3 ชั้น โดยที่อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยตอบสนองความต้องการการดำรงชีวิต (Existence needs) เป็นความพอใจในวัตถุ (อ่างเก็บน้ำฯ) ซึ่ง Alderfer กล่าวว่า ความหิวกระหายเป็นความต้องการทางการดำรงชีวิต (existence) ซึ่งสามารถสนองตอบได้ด้วยอาหารและเครื่องดื่ม (จากอ่างเก็บน้ำ) ในสถานการณ์จริงความต้องการทางการดำรงชีวิต ทำได้โดยการจ่ายเงินค่าชดเชยการให้ผลประโยชน์และสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป การจูงใจในเรื่องนี้มุ่งเน้น **แรงจูงใจทางบวก (Positive Motivation)** ซึ่งเป็นทั้ง แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ (Economic incentive) ที่ชัดเจนก็คือ การมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น สามารถนำเงินที่ได้มาใช้จ่ายอย่างสุขสบาย มนุษย์ทุกคนอยากได้เงินหรืออยากได้ความมั่นคงทางการเงินอยู่แล้ว เพราะเงินสามารถตอบสนองความต้องการบางอย่างได้ในทันทีประการถัดมาคือ แรงจูงใจทางสังคม (Social incentive) อันนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่ได้อยู่ตัวคนเดียว มีนิสัยของการเข้ากลุ่ม การมีพวกพ้อง และการอยากได้รับการยอมรับยกย่องจากคนอื่น ๆ ในกลุ่ม ประการสุดท้ายคือ แรงจูงใจทางคุณงามความดี (Moral incentive) ชั้นสูงสุดของความปรารถนาของมนุษย์ คือ การประพฤติตัวอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รักษาตนอยู่ในศีลธรรม สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ทำให้มีฐานะดีขึ้น หรือแม้กระทั่งอาจไม่ได้ทำให้ได้รับการยกย่องจากสังคมมากนัก

อนึ่งการที่เขื่อนแม่สรวยสร้างขึ้นมาแล้วชาวบ้านในอำเภอแม่สรวยได้รับประโยชน์น้อยมาก เมื่อมีเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในอำเภอแม่สรวย เช่น ผลกระทบของแผ่นดินไหวในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งเขื่อนแม่สรวย ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านและส่งผลทำให้สิ่งปลูกสร้างที่จังหวัดเชียงรายเกิดความเสียหาย เป็นต้น ทำให้เกิดกระแสต่อต้านและต้องการไม่ให้มีเขื่อนแม่สรวยในพื้นที่ซึ่งเขื่อนแม่สรวยสามารถรองรับแผ่นดินไหวได้ 7 ริกเตอร์ ดังเหตุการณ์เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2554

“ในปี พ.ศ. 2554 ได้เกิดแผ่นดินไหวที่ประเทศเมียนมาเมื่อวันที่ 24 มี.ค. 2554 ห่างจาก จ.เชียงราย ประมาณ 70 กิโลเมตร โดยมีความรุนแรงถึง 6.8 และเกิดอาฟเตอร์ช็อครุนแรงตามมาด้วย 2 ครั้ง ๆ ละ 4.8 และ 5.4 ตามลำดับ จนสร้างความเสียหายให้พื้นที่รัฐฉานอย่างหนักรวมไปถึงโบราณสถานและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ใน จ.เชียงราย เพราะมีรอยเลื่อนขนาดใหญ่หลายรอย เช่น รอยเลื่อน Wan Ha รอยเลื่อน Nam Ma ฯลฯ (<https://mgronline.com/local/detail/สืบค้นวันที่ 2 ก.พ. 2567>)

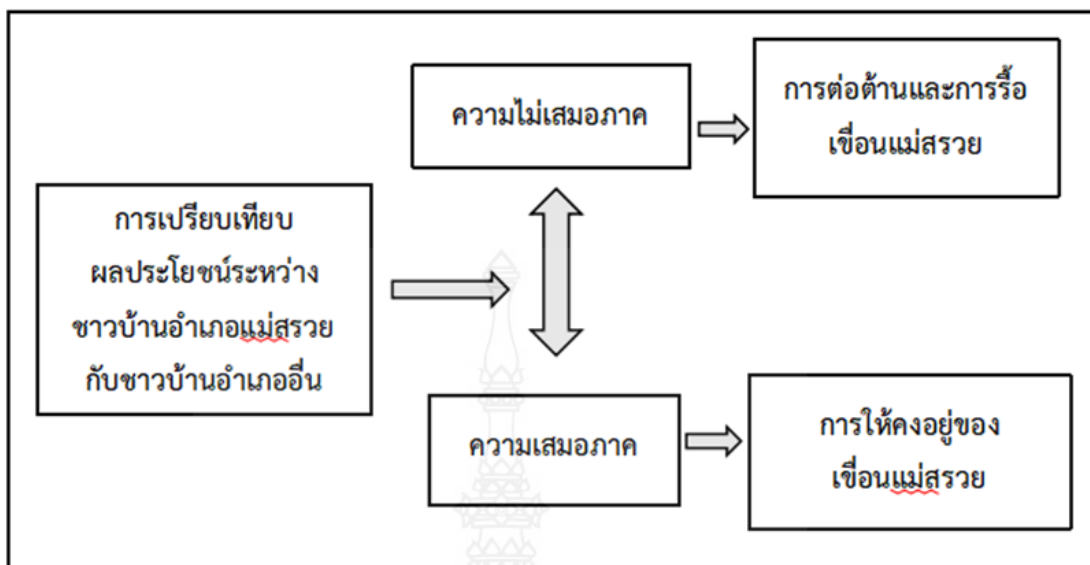
ต่อมาเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557 เวลา 18.08 น. (ตามเวลาประเทศไทย) ได้เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวค่านวนศูนย์กลางในเบื้องต้นพบว่ามีจุดศูนย์กลางอยู่บริเวณตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย แผ่นดินไหวครั้งนี้จัดว่าเป็นแผ่นดินไหวตื้น ประชาชนรู้สึกสั่นไหวได้ในหลายพื้นที่ของภาคเหนือโดยเฉพาะบริเวณจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน พะเยา รวมถึงจังหวัดเลย และหนองคาย ในภาคอีสาน อาคารสูงในกรุงเทพมหานครรู้สึกสั่นไหวหลายแห่งเนื่องจากได้กรุงเทพฯ เป็นชั้นดินอ่อนซึ่งมีคุณลักษณะในการขยายแรงสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหวได้เพิ่มขึ้นถึง 3 - 4 เท่า จากเหตุการณ์ครั้งนี้มีผู้เสียชีวิต 1 คนที่จังหวัดเชียงราย บาดเจ็บมากกว่า 100 คน พบความเสียหายเกิดขึ้นแก่บ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างเป็นจำนวนมากและเป็นบริเวณกว้าง มีผลกระทบถึง 7 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง และกำแพงเพชร มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นดินต่าง ๆ เช่น รอยแยกของพื้นดิน หลุมยุบ และน้ำผุดขึ้นมาจาก บ่อน้ำผิวดิน เหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งนี้ ทำให้เกิดแผ่นดินไหวตาม (aftershock) กระจายตัวหลายบริเวณ ในเขต อำเภอแม่ลาว อำเภอพาน อำเภอแม่สรวย และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ครอบคลุมพื้นที่ เป็นบริเวณกว้าง ตลอดแนวรอยเลื่อนพะเยา (<https://earthquake.tmd.go.th /documents /file/seismo-doc-142.pdf> สืบค้นวันที่ 2 ก.พ. 2567)

เมื่อมีเหตุการณ์ที่ชาวบ้านอำเภอแม่สรวยรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัย ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้านจึงอาจจะมีการต่อต้านและเรียกร้องให้มีการเร่งระบายน้ำออกจากเขื่อนให้เหลือเพียงร้อยละ 60 ซึ่งการระบายน้ำในปริมาณที่มากอาจจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ท้ายเขื่อนในอำเภออื่นที่มีเขื่อนแม่สรวยเกิดน้ำท่วม จึงมีการประท้วงเกิดขึ้น

“ชาวบ้าน 8 หมู่บ้าน ใน ต.แม่สรวย จ.เชียงราย ผวาเขื่อนแตก! ประท้วงเร่งระบายน้ำ ด้าน จนท.แจ้งถ้าระบายมากเกินไปจะ

ท่วมพื้นที่การเกษตรท้ายเขื่อน เมื่อเวลา 09.00 น. วันที่ 5 ก.ย.57 นายชิน มณีวรรณ นายกริธา ศรีสุราษฎร์ นายโชติ วงศ์คำ ผู้ใหญ่บ้าน สันกลางหมู่ 2 แคนนำชาวบ้านนำชาวบ้าน 8 หมู่บ้านของ ต.แม่สรวย อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ซึ่งอยู่ใต้เขื่อนแม่สรวย จำนวนกว่า 200 คน ไป กางเต็นท์ประท้วงบนสันเขื่อนแม่สรวย หลังเจ้าหน้าที่ปล่อยให้น้ำใน เขื่อนเพิ่มสูงขึ้นกว่า 80% พร้อมเรียกร้องให้เร่งระบายน้ำออก เพื่อคง ระดับในเขื่อนไว้ที่ 60% เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่เกรงว่าจะไม่ได้รับ ความปลอดภัย หลังเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ เมื่อวันที่ 5 พ.ค. 57 ที่ ผ่านมา ทำให้เกิดรอยร้าวที่แท่นปูนกัน(<https://www.thairath.co.th/news/local/north/448222> สืบค้นวันที่ 2 ก.พ. 2567)

เมื่อใช้ทฤษฎีความเสมอภาค (Equity theory) ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดย J.C. Adams (1963,p.60) ทฤษฎีความเสมอภาคเสนอแนะว่าบุคคลจะถูกจูงใจให้แสวงหาความเสมอภาคทาง รางวัลที่คาดหวังจากผลการปฏิบัติงาน ถ้าบุคคลรับรู้ว่าผลตอบแทนที่ได้รับเสมอภาคกับผลตอบแทน ที่บุคคลอื่นได้รับจากการมีส่วนร่วมช่วยเหลืออย่างเดียวกันแล้ว ก็จะเชื่อได้ว่าการปฏิบัติต่อพวกเขาจะ ยุติธรรมและเสมอภาค บุคคลจะประเมินความเสมอภาคโดยอัตราส่วนระหว่างสิ่งที่ให้กับงาน (inputs) และสิ่งที่ได้รับจากงาน (outcomes) สิ่งที่ให้กับงาน อัตราส่วนของสิ่งที่ให้และสิ่งที่ ได้รับ ของบุคคลหนึ่งเท่ากับอัตราส่วนของสิ่งที่ให้และสิ่งที่ได้รับ ทฤษฎีความเสมอภาคให้ข้อเสนอแนะว่า บุคคลจะมองสิ่งที่ให้และสิ่งที่ได้เป็นอัตราส่วนและเปรียบเทียบอัตราส่วนที่ได้กับอัตราส่วนของบุคคล อื่น กระบวนการ เปรียบเทียบจะเป็นไปทำนองนี้ สิ่งที่ได้ (ตัวเอง) = สิ่งที่ได้ (บุคคลอื่น) สิ่งที่ให้ (ตัวเอง) = สิ่งที่ให้ (บุคคลอื่น) (<https://cms.dru.ac.th/jspui/bitstream/123456789/1774/20/Unit%202.pdf> สืบค้นเมื่อ วันที่ 12 ก.พ. 2567) เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านที่อำเภอแม่สรวย รู้สึกว่าไม่เสมอภาค เนื่องจากผลประโยชน์ที่ชาวบ้านในอำเภอแม่สรวยได้จากเขื่อนแม่สรวยน้อยกว่า ผลประโยชน์ที่ชาวบ้านอำเภออื่นได้รับ ขณะเดียวกันก็เปรียบเทียบอีกว่า ชาวบ้านอำเภอแม่สรวยให้ คือพื้นที่ในการสร้างเขื่อนและความปลอดภัยจากแผ่นดินไหวกับชาวบ้านอำเภออื่นที่ได้รับประโยชน์ จากเขื่อนแม่ สรวยให้อะไรกับชาวบ้านแม่สรวย ทำให้รู้สึกไม่เสมอภาค ดังภาพที่ 5.3

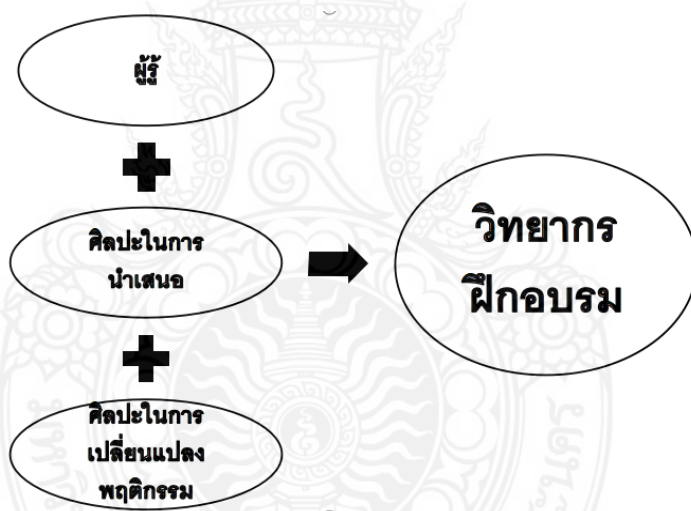
ภาพที่ 5.3 การเปรียบเทียบผลประโยชน์ระหว่างชาวบ้านอำเภอแม่สรวยกับชาวบ้านอำเภออื่นตามทฤษฎีความเสมอภาค (Equity theory)

การจูงใจให้ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านเห็นด้วยในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างคือ ทักษะศึกษา (field trip) และการฝึกอบรมวิธีอื่น ๆ ทักษะศึกษาเป็นการนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปศึกษายังสถานที่อื่น เป็นการพาผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปยังสถานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการฝึกอบรมนอกสถานที่ฝึกอบรม เพื่อให้พบเห็นของจริง โดยมีการบรรยายสรุปประกอบการชมทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเองว่าเรื่องนั้น ๆ ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับประสบการณ์จากการเห็นการทำงานหรือสถานที่จริง อันจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งที่เรียนรู้มากขึ้น โดยทั่วไปพาไปยังสถานที่ที่ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง (best practice) เพื่อสร้างความปรารถนาอย่างแรงกล้า (passion) ให้กับผู้ดูงานนำไปขับเคลื่อนและพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง

การฝึกอบรมโดยวิธีอื่น คือ ใช้เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เหมาะสำหรับทุกเพศทุกวัยทำให้ไม่น่าเบื่อหน่าย การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติจริง โดยทั่วไปจะมีการบรรยายให้ความรู้พื้นฐานก่อนแล้วจึงให้ลงมือปฏิบัติ ประชุมเพื่อช่วยกันสร้างแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน นิยมทำเป็นกลุ่มย่อย ๆ มากกว่าเป็นกลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการประชุม และการใช้เทคนิคการฝึก การรับรู้ (sensitivity training หรือ T-groups) วิธีการฝึกอบรมจะไม่ใช้การบรรยายหรือบอกหลักเกณฑ์ แต่ให้นำพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องฝึกอบรมมาเป็นตัวอย่างแล้วโยงไปถึงพฤติกรรมอื่น ๆ เทคนิคนี้มีหลักการและเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังก็คือ ปกติคนเราจะไม่ยอมเปิดเผยความจริงเกี่ยวกับตัวเองและมีความเชื่อตรงต่อคนอื่นอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นการฝึกอบรมแบบ T-groups จึงมีเงื่อนไขกติกาของกลุ่มที่ทุกคนต้องพูดจาสื่อสารต่อกันอย่างเปิดเผยและเชื่อตรงต่อกัน โดยไม่มีความกดดันจากภายนอก ดังนั้นกิจกรรมนี้มักจัดนอกสถานที่ซึ่งไกลจากที่ทำงานเป็นเวลาหลายวัน โดยมีผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่อำนวยความสะดวก

ความสะดวกรประจํากลุ่ม คอยให้คำแนะนำและรักษาบรรยากาศที่ดีของกลุ่มอยู่ตลอดเวลา ภายหลังจากกลุ่มมีความไว้วางใจต่อกัน และช่วยแลกเปลี่ยนความเห็นต่อปัญหาซึ่งกันและกันทีละคนก็จะทำให้เจ้าของปัญหามองเห็นและเข้าใจตนเองดียิ่งขึ้น โดยทำการหมุนเวียนจนครบทุกคน สมาชิกนอกจากจะเข้าใจตนเองแล้ว ยังเข้าใจถึงความรู้สึกของสมาชิกคนอื่น และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันอีกด้วย

อย่างไรก็ตามทั้ง 2 เทคนิคดังกล่าวจะต้องอาศัยวิทยากรที่มีความสามารถและมีผู้เชี่ยวชาญประจำกลุ่มจะต้องสร้างบรรยากาศในขณะฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยที่มีวิทยากรคือ คุณไพโรจน์ แอบยิ้ม เจ้าหน้าที่กรมชลประทานทำหน้าที่วิทยากรหลัก ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และทักษะให้กับชาวบ้าน เป็นบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถ ตลอดจนการพูดหรือนำเสนอและใช้เทคนิคต่าง ๆ ในเรื่องนั้น ๆ ในการถ่ายทอดอันจะทำให้ชาวบ้านที่เข้ารับการฝึกอบรมให้เกิดความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understand) เจตคติ (attitude) ความสามารถ (skill) จนสามารถทำให้ผู้รับการฝึกอบรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ นับได้ว่าคุณไพโรจน์นั้นเป็นวิทยากรมืออาชีพ (professional trainer)

ภาพที่ 5.4 วิทยากรมืออาชีพ

การดำเนินการฝึกอบรมดังกล่าวของคุณไพโรจน์ แอบยิ้ม น่าจะมีความใกล้เคียงกับหลัก 70:20:10 ของ Michael M. Lombardo และ Robert W. Eichinger เป็นผู้ให้กำเนิดอัตราส่วนที่ว่า 70:20:10 โดยเผยแพร่ข้อมูลจากผลการศึกษาของศูนย์พัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (Center for Creative Leadership – CCL) ไว้ในการวางแผนที่เรียกว่า The Career Architect Development Planner ของปี 1996 มีองค์การชั้นนำมากมายที่นำการบริหารจัดการในแนวทาง 70:20:10 ไปใช้ เช่น Nike, Nokia, Ernst & Young, HP และ Coca-Cola เป็นต้น องค์การชั้นนำต่าง ๆ ได้นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้โดยเรียกแตกต่างกันไป เช่น รูปแบบ หลักการ กระบวนการ วิธีการ และข้อพึงปฏิบัติ

เป็นต้น แนวคิดนี้ได้มีการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพจริงในการสร้างและพัฒนาให้บุคลากรในองค์กรเกิดการเรียนรู้จริงและเป็นเหตุผลว่าทำไมองค์กรที่นำหลักการนี้ไปใช้จึงสามารถพัฒนากระบวนการใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลอดจนรูปแบบธุรกิจใหม่ ที่แตกต่างหลากหลายไปจากเดิม หรืออาจไปไกลจากธุรกิจเดิมจนกลายเป็นธุรกิจใหม่ในที่สุด (อ้างใน ไตรรัตน์, 2563: น.158)

กรอบการเรียนรู้แบบ 70:20:10 การเรียนรู้ในการพัฒนาบุคลากร จะแบ่งเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียน 10% การพัฒนาโดยการสอนงานและการรับข้อมูลป้อนกลับจากคนรอบข้าง 20% และการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ในการทำจริง 70% การพัฒนาจึงต้องเริ่มจากการเติมความรู้เข้าไปก่อน จากนั้นก็ให้ปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดทักษะเพิ่มขึ้น โดยในระหว่างทางจะต้องได้รับการสอนงาน และได้รับข้อมูลป้อนกลับอยู่เสมอ เมื่อนำหลัก 70:20:10 มาประยุกต์ใช้กับวิธีการของคุณไฟโรจน์ แอบยิ้ม พบว่า 10% เป็นการบรรยายทางวิชาการคือการให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ 20% เป็นเรื่องของ การสอน ชี้แนะแนวทาง และให้ความสะดวกกับคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น รวมถึงการสรุป ถอดบทเรียน ส่วน 70% จะปล่อยให้คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นถกเถียง อภิปราย แสดงความคิดเห็นและการนำเสนอ

ดังนั้นการแสวงหาความรู้เป็นความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนที่สุด โดยเฉพาะโลกยุคปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นยุคสังคมฐานความรู้ (Knowledge Society) และยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – Based Economy Society) ที่จะต้องอาศัยการสร้าง การกระจาย และการใช้ความรู้เป็นกลไกและตัวขับเคลื่อนหลักที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การที่ชุมชนท้องถิ่น สังคม ประเทศชาติ จะอยู่รอดในยุคสังคมฐานความรู้ ทุกสังคมจะต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ หรือที่เรียกว่า นวัตกรรม สำหรับใช้เป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม

สำหรับงานวิจัยในเรื่องการจูงใจโดยตรงนั้น ไม่ค่อยชัดเจนมากนัก มักจะฝังตัวอยู่กับการมีส่วนร่วม ดังเช่น Uraivan Tan-Kim-Yong, Pakping Chalad Bruns, และ Bryan Randolph Bruns (2003) ได้ทำการศึกษาการเกิดขึ้นของธรรมาภิบาลเรื่องน้ำในหนังสือเรื่อง “The Emergence of Polycentric Water Governance in Northern Thailand” ได้กล่าวว่า ในการพยายามเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ พบว่าผู้มีส่วนได้เสียแต่ละกลุ่มได้มีความขัดแย้งระหว่างกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียหลากหลายกลุ่มในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงเป็นการนำความขัดแย้งจากผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาาร่วมกัน และกลายเป็นปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ซับซ้อนมากกว่าเดิม จึงจะต้องมีการจูงใจและชี้แจงให้เห็นประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับจากการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานของ Jerome Delli Priscoli (2004) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสาธารณะในการจัดการทรัพยากรน้ำ ในบทความเรื่อง What is Public Participation in Water Resources Management and Why is it Important ?” การมีส่วนร่วมและการจัดการความขัดแย้ง บางครั้งการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจในการบริหารจัดการน้ำอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ หากผู้มีส่วนร่วมบางคนไม่ยอมรับมติส่วนมาก อย่างไรก็ตาม ทุกคนควรเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันเมื่อมีความเห็นที่แตกต่าง ซึ่งในแง่มุมนี้การมีส่วนร่วม

จะเป็นมากกว่าวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง แต่เป็นตัวช่วยให้สามารถแยกแยะระหว่างสาธารณประโยชน์ และเจตจำนงของชุมชน อีกทั้งยังช่วยให้ทุกคนมองเห็นอนาคตที่ทุกคนต้องการได้อย่างชัดเจนขึ้น จึงต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป รอให้มีการตกลงทางความคิดเสียก่อนจะได้มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน และ Tyler Scott (2015) ได้ศึกษาความมีประสิทธิภาพของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันในวิทยานิพนธ์เรื่อง “Do all of these meeting matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance.” เพิ่มเติมว่าการมีส่วนร่วมในกลุ่มความร่วมมือทำให้เกิดแรงจูงใจในการประสานงานและเชื่อมความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลและองค์การในเครือข่าย ซึ่งผลที่ได้จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งแก่ 1) องค์การที่ไม่ได้เตรียมพร้อมให้สมาชิกของกลุ่มอื่นเข้าร่วม และ 2) องค์การที่ไม่ได้เข้ามามีความสัมพันธ์ในช่วงเริ่มต้นในระยะแรก

การมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมของผู้นำและชาวบ้าน รวมถึงภาคส่วนต่าง ๆ เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกระดับ มีการนำกระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับการให้ข้อมูล (inform) การให้คำปรึกษาหารือ (consult) การเข้ามามีบทบาท (involve) และในระดับความร่วมมือ (collaborate) มาใช้ในการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการ กล่าวคือ

1) เมื่อมีผู้กังวลคัดค้านมีการแจ้งข้อมูล (inform) จากทีม ชปท. กรมชลประทานโดยสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 ลงพื้นที่ให้ข้อมูล องค์ประกอบของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง แผนการดำเนินงานสร้างความมั่นใจให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน และเชิญชวนเข้าร่วมเป็นทีมงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ชปท.แม่ตาช้าง)

2) อบรมหลักสูตรวิทยากรกระบวนการ (facilitator) ให้ ชปท.แม่ตาช้าง เพื่อนำไปใช้ช่วยชาวบ้านให้ได้เรียนรู้ (involve) หลักการใช้อำนาจร่วมของชาวบ้าน เน้นเรียนรู้จากการปฏิบัติ (action learning) ค้นหาปัญหาและสาเหตุ (consult) และกำหนดทิศทางพัฒนาชุมชนของตนและร่วมกันกำหนดพื้นที่ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอีกด้วย กล่าวคือทางกรมชลประทานได้ศึกษาไว้ปี พ.ศ. 2551 ต่อมาชาวบ้านเสนอด้านเหนือขึ้นไป 8 กม. เมื่อเปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย และความต้องการใช้น้ำในอนาคต 10-30 ปีร่วมกันแล้ว มีมติเลือกจุดที่กรมชลประทานศึกษาไว้ (collaborate)

3) ชี้แจงและรับฟังข้อคิดเห็นส่วนราชการในพื้นที่ (inform & consult) ตั้ง คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ตาช้างแบบมีส่วนร่วม ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เป็นประธาน เพื่อบูรณาการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน (collaborate)

4) เปิดเวทีประวัติศาสตร์ชุมชน 8 ครั้ง พบ 3 ปัญหาเร่งด่วน คือ น้ำ ป่าไม้ และสารเคมี และพบว่าปัญหาเรื่องน้ำมีความเร่งด่วนที่สุด

5) ทำเวทีคืนข้อมูลและสรุปบทเรียน ทำเวทีสะท้อนอภิปรายประเด็นสำคัญโดยไม่รอให้เกิดปัญหาว่า 20 ครั้ง ขับเคลื่อนเตรียมพร้อมก่อนก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

เมื่อพิจารณาแบบของการมีส่วนร่วมตามทัศนะของ Cohen, John M. & Uphoff, Norman (1980, p. 213) แบ่งได้ 4 ประเภท คือ

1) **การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)** ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จะเห็นได้ว่าผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น ที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การกำหนดพื้นที่ใช้สอยของบริเวณรอบอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

2) **การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation)** ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น เมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ชาวบ้านในพื้นที่ก็เข้าไปร่วมการก่อสร้างเป็นบุคลากรของอ่างเก็บน้ำ รับช่วงในการถมดิน เป็นต้น

3) **การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)** ซึ่งแน่นอนชาวบ้านในพื้นที่ต่างได้รับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มผลประโยชน์ของโครงการอีกด้วย รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวก (เช่น ผลผลิตการเกษตรมากขึ้น) และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ (เช่น การเสียที่ดินเพื่อการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ) ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคล ในสังคมด้วย

4) **การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)** เป็นการร่วมมือกันควบคุมตรวจสอบผลการดำเนินงาน ตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหากที่เกิดขึ้น (ซึ่งในแบบนี้ยังไม่เกิดขึ้น)

การเลือกการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและผู้นำ ผู้รับผิดชอบคือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 จะต้องเลือกรูปแบบหรือวิธีการมีส่วนร่วมให้เหมาะสม มิเช่นนั้นจะกลายเป็นผลเสียมากกว่าผลดี ซึ่งสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 ได้พิจารณาเลือกตามบริบทของเรื่องความสามารถของผู้นำชาวบ้านและชาวบ้าน และบริบทของพื้นที่ สอดคล้องกับทัศนคติของ อรทัย ก๊กผล ที่เห็นว่า หลักสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน หัวใจของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนควรยึดหลักการ 4s ตาม (อรทัย ก๊กผล 2546 : 2-5- 2-7) ประการหนึ่งคือ Suitability หรือ วิธีการที่เหมาะสม หลักการที่สำคัญประการสุดท้ายของการบริหารการมีส่วนร่วม คือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมโดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถและความพร้อม รวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ด้านระยะเวลาบุคลากรและงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล

จะเห็นได้ว่าการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงรายอยู่ในระดับสูง กล่าวคือ ตามทัศนคติของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545 :

56-57) เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูง การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงหมายถึงประชาชนเป็นฝ่ายคิดริเริ่มตัดสินใจและดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ (Bottom-Up Approach) หลักการนี้จะเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพสูง แต่มีปัญหาอีกเช่นกันนั่นคือการดำเนินการนั้นในบางครั้งจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วอาจไม่เป็นเช่นนั้นเพราะโครงการหรือกิจกรรมนั้นอาจไม่ได้รับความเห็นชอบหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอาจไม่เห็นด้วยเพราะถือว่าเป็นเรื่องของประชาชน เพราะฉะนั้นประชาชนก็ควรทำกันเองโครงการหรือกิจกรรมที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้วย่อมจะไม่สัมฤทธิ์ผลเช่นกัน จากระดับการมีส่วนร่วมข้างต้นจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมทั้ง 2 ระดับจะสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องอาศัยความร่วมมือของทั้ง 2 ฝ่ายนั่นคือรัฐและประชาชน สำหรับความร่วมมือในที่นี้คือรัฐต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมพิจารณาตัดสินใจว่าสมควรจะให้หรือไม่รัฐจะยอมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในระดับใดได้บ้างและประชาชนพึงพอใจในระดับการมีส่วนร่วมที่รัฐให้เพียงใดเหล่านี้จึงต้องพิจารณาโดยยึดเอาระดับของการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญด้วย

สำหรับงานวิจัยในเรื่องการมีส่วนร่วมการจัดการน้ำมีมากมายทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ ในส่วนงานวิจัยที่สอดคล้อง เช่น งานวิจัยของ ชลธร ทิพย์สุวรรณ (2557) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแมริม จังหวัดเชียงใหม่ การบริหารจัดการและแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงกับความต้องการที่แท้จริงในพื้นที่ลุ่มน้ำ กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งเป็นการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำได้เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jerome Delli Priscoli (2004) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสาธารณะในการจัดการทรัพยากรน้ำ ในบทความเรื่อง What is Public Participation in Water Resources Management and Why is it Important ?” เสนอว่าควรยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยให้โอกาสทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อก่อให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา การสร้างข้อตกลงเพื่อการแก้ไขปัญหา และการดำเนินการร่วมกันของทุกภาคส่วน เนื่องจากทุกคนล้วนเป็นผู้มีส่วนได้เสียต่อการบริหารจัดการน้ำ ดังนั้นทุกคนจึงควรมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ หรือจัดการกับความเสี่ยงใด ๆ ที่อาจเกิดจากการบริหารจัดการน้ำ มากกว่าเป็นเพียงผู้รับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้แล้ว Lihua Yang (2017) ได้ศึกษาการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันในประเทศเผด็จการอย่างจีน ในรายงานวิจัยชื่อ “Types and Institutional design Principles of Collaborative Governance in a Strong-Government Society: The Case Study of Desretification Control in Northern China” ได้เสนอว่า หน่วยงานภาครัฐเข้มแข็งกับภาคประชาสังคมเข้มแข็งเป็นรูปแบบที่ส่งผลให้ความร่วมมือมีประสิทธิภาพที่สุด

งานวิจัยที่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ก็ยังมีมากเช่นเดียวกัน เช่น งานวิจัยของ ประมินทร์ นาระทะ. (2550) ศึกษาเรื่อง “การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรบางส่วนมีปัญหาในการไม่ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มและหารือกับกลุ่มในเรื่องการจัดการชลประทาน และปัญหาที่เกี่ยวกับการไม่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทำให้ไม่ทราบถึงข้อตกลงของกลุ่มและไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น สอดคล้องกับงานของ อังกูร แก้วย่อง (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.” พบว่ามีปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม องค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เข้าใจในด้านการบริหารจัดการน้ำแบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในภาพรวมมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง งานของ Helene Heyd and Andreas Neef (2004) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการบริหารจัดการน้ำ ในหนังสือเรื่อง Participation of Local People in Water Management: Evidence from the Mae Sa Watershed, Northern Thailand” ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า แม้ว่าประชาชนในท้องถิ่นจะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ก็เป็นการมีส่วนร่วมเชิงรับ (passive participation) โดยการเป็นเพียงผู้รับข้อมูล แต่ไม่มีโอกาสได้ปรึกษาหารือกับหน่วยงานภาครัฐ อีกทั้งการตัดสินใจดำเนินโครงการ ต่าง ๆ ภาครัฐมักเป็นผู้ตัดสินใจเพียงผู้เดียว ดังนั้น สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญด้านการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงยังไม่ถูกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเพียงพอและการบริหารจัดการน้ำอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทยก็แทบจะยังไม่เกิดขึ้น สอดคล้องกับงานของ Andreas Neef (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเช่นเดียวกันในหนังสือเรื่อง “Lost in Translation: The Participatory Imperative and Local Water Governance in North Thailand and Southwest Germany.” ได้เน้นย้ำว่า หน่วยงานภาครัฐของไทยจะประกาศนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำ แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังคงไม่มอบอำนาจให้ผู้อื่นเข้ามาดำเนินการและมีความสงสัยต่อศักยภาพของภาคประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน ทำให้การตัดสินใจกำหนดนโยบายที่แท้จริงยังคงอยู่ที่เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง และก็ไม่มีสิ่งรับประกันว่าข้อเสนอแนะหรือเสียงของประชาชนจะได้รับการรับฟังจากรัฐ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำ งานที่น่าสนใจอีกเล่มคือ งานของ Jacob I. Ricks (2015) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในหนังสือเรื่อง “Pockets of Participation: Bureaucratic Incentives and Participatory Irrigation Management in Thailand” เสนอว่า ชาวนาไม่มีโอกาสตัดสินใจใด ๆ เนื่องจากรัฐจะดำเนินการตามที่ได้วางแผนไว้แล้ว โดยการมีส่วนร่วมของชาวนาเป็นการมีส่วนร่วมแบบผิวเผิน ซึ่งหากจะมองในแง่ดีก็อาจกล่าวได้ว่า รัฐตระหนักว่าการมีส่วนร่วมของชาวนาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชาวนาได้รับการตัดสินใจของรัฐและสร้างความชอบธรรมต่อตนเองในการดำเนินโครงการต่าง ๆ แต่หากจะมองในแง่ร้ายก็อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมได้เปิดโอกาสให้รัฐสามารถเข้ามาควบคุมชาวนาได้มากขึ้น

ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความผูกพันกับพื้นที่อย่างมาก ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน บางท่านเกือบร้อยปี วิถีชีวิตมักจะอยู่ในพื้นที่เนื่องจากต้องประกอบอาชีพการเกษตร จึงต้องอยู่ติดพื้นที่ น้อยครั้งนักจะไปในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ในตัวเมืองเชียงใหม่หรือพะเยา เป็นต้น ประกอบกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวเหนือที่เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน จึงมีความผูกพันกับพื้นที่ ความผูกพันดังกล่าวข้างต้นที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การมีผู้นำขึ้นมาทดแทนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น เป็นไปตามแนวคิดเรื่องความผูกพันของ Allen and Meyer (1990) (อ้างใน พรทิพย์ ไชยฤกษ์, 2555) เกี่ยวกับความผูกพันเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ความผูกพันด้านความรู้สึก (Affective Commitment) หมายถึง ความปรารถนาอย่างแรงกล้าของผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่จะดำเนินการเพื่อชุมชนหรือพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เป็นความแข็งแกร่งของความสัมพันธ์ทางจิตใจที่บุคคลรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รู้สึกว่าเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตมีความสอดคล้องกับชุมชน ทำให้ยอมรับเป้าหมายของชุมชน มีเจตคติที่ดีต่อชุมชน มีความต้องการที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน เพื่อที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายคือแม่สรวยเป็นเมืองนาอยู่ มีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง 2) ความผูกพันต่อเนื่อง (Continuance Commitment) หมายถึง การที่ชาวบ้านมีแนวโน้มที่ผูกอาศัยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง มองความผูกพันในรูปของพฤติกรรมที่ชาวบ้านหรือผู้นำชาวบ้านมีความสม่ำเสมอในการแสดงความต้องการเกี่ยวกับอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างไม่เปลี่ยนแปลงโยกย้ายที่อยู่ ผู้นำชาวบ้านหรือชาวบ้านร่วมมือหรือเป็นสมาชิกนานเท่าไร เท่ากับผู้นำชาวบ้านหรือชาวบ้านนั้นลงทุนกับชุมชนมากขึ้น การผูกพันจะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาในการลงทุนกับชุมชน ซึ่งหากผู้นำชาวบ้านหรือชาวบ้านรับรู้ว่าจะตนเองยังได้กำไรและสิ่งที่ได้รับตอบแทนจากชุมชนมีความคุ้มค่าก็จะยังคงอยู่กับชุมชน แต่ถ้าความรู้สึกว่าตนต้องลงทุนไปมากกว่าแต่ได้ไม่คุ้มค่าก็จะตัดสินใจออกจากชุมชนถือได้ว่าเป็นปัจจัยผลัก (pushing factors) ออกจากพื้นที่ของตนเอง และ 3) ความผูกพันที่เกิดจากมาตรฐานทางสังคม (Normative Commitment) เป็นความตั้งใจที่จะอุทิศตนและจงรักภักดีต่อชุมชนหรือพื้นที่ เป็นบรรทัดฐานภายในจิตใจของผู้นำชาวบ้านหรือชาวบ้านที่ต้องการทำให้ชุมชนบรรลุเป้าหมาย เป็นข้อผูกมัดด้านจริยธรรมภายในของผู้นำชาวบ้านหรือชาวบ้านที่มีต่อชุมชน คือ เมื่อผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านเข้าไปเป็นสมาชิกของชุมชนจะมีความรู้สึกว่าจะต้องมี ความผูกพันต่อชุมชน เป็นหน้าที่หรือความผูกพันที่ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านต้องปฏิบัติต่อชุมชนในการให้ได้ซึ่งอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งมีการกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมให้ทุกคนยอมรับ โดยการชี้แจงการประชุม ถึงข้อดีข้อเสียของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ถ้ามีผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมก็อาจจะใช้วิธีการลงโทษทางสังคม

การลงโทษโดยสังคม (Social sanctions) ต่อบังคับบุคคล ครอบครัว และชุมชนหนึ่ง ๆ เป็น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับทุกสังคมในโลกมาเป็นเวลานานนับพันปี โดยทั่วไปจุดมุ่งหมายของการลงโทษโดยสังคมเป็นไปเพื่อสร้างความอับอายขายหน้าให้แก่ผู้ถูกระทำ เพื่อให้บุคคลผู้นั้นต้องปรับเปลี่ยน แก้ไขทัศนคติและพฤติกรรมตนเองเสียใหม่เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ให้ได้ หากชาวบ้านคนนั้นยังปรารถนาที่จะดำรงชีพอยู่ร่วมกับชุมชนต่อไป ในบางกรณีที่รุนแรงชุมชนหรือสังคมอาจลงโทษโดยการขับไล่บุคคลหรือครอบครัวของบุคคลนั้นให้ต้องหลบหนีไปจาก

ชุมชนดั้งเดิม กล่าวได้ว่าการลงโทษโดยสังคมเป็นกลไกชนิดหนึ่งของสังคมมาตั้งแต่ยุคโบราณในการควบคุมสังคมของตนเองให้อยู่ในภาวะที่มีดุลยภาพ (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2559, น.64-65) การลงโทษทางสังคมนั้นมี 2 มิติทั้งเชิงลบและเชิงบวก การลงโทษโดยสังคมเชิงลบ (Negative Social Sanctions) ที่กระทำต่อส่วนบุคคล ครอบครัว องค์กร สถาบัน ชนชาติ หรือประเทศ เพื่อกดดันและแสดงปฏิกริยาต่อต้านพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากความถูกต้องเป็นธรรม ผิดไปจากมาตรฐานเรื่องสังคมที่ดี การกระตุ้นสังคมเชิงบวก (Positive Social Sanctions) เป็นการแสดงออกในเชิงสนับสนุนหรือให้รางวัลเป็นแรงจูงใจโดยหวังผลลัพธ์เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีต่อสังคม

สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม (Common-pool resources management) การมีกติกาสำหรับการจัดการปัญหาของทรัพยากรร่วม ซึ่งได้แก่ความร่วมมือแบบผลประโยชน์ต่างตอบแทน จำเป็นต้องมีการสร้างกฎระเบียบสำหรับการจำกัดการใช้ทรัพยากรร่วม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและเคารพต่อกฎระเบียบต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ส่วนกลางต้องอาศัยความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม จึงมีการลงโทษ คือ หากพบผู้กระทำผิด และเป็นการกระทำผิดครั้งแรกก็จะมีบทลงโทษสถานเบา แต่หากมีการกระทำผิดซ้ำ บทลงโทษจะรุนแรงขึ้น และมีกลไกในการจัดการความขัดแย้ง (Conflict resolution mechanisms) มีกลไกในการจัดการความขัดแย้งเพื่อจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรด้วยกันเองและผู้ใช้ทรัพยากรกับรัฐที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็วและต้นทุนต่ำ เช่น จัดตั้งคณะกรรมการ 15 คนเพื่อพิจารณาหรือ กำหนดแนวทาง ลงมติ ก่อนที่จะมีคณะกรรมการในส่วนของหน่วยงานราชการเข้ามาลงพื้นที่จ่ายค่าชดเชยในพื้นที่ ให้พื้นที่ทำกินฝั่งซ้าย (พื้นที่ตาบอด) ได้รับค่าชดเชยจากเงินกองทุน กำหนดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นสภาพป่าอย่างถาวรไม่ให้มีการเข้าไปเก็บผลประโยชน์จากพื้นที่เดิมอย่างเด็ดขาด โดยที่พื้นที่ไม่มีถนนเข้า (ตาบอด) ประมาณ 427 ไร่ จำนวน 33 ราย อายุลำไยเฉลี่ย 8 ปี ได้รับค่าชดเชย 50% ของราคากลางพื้นที่น้ำท่วม 100% นอกจากนี้ยังกำหนดกติกาอีกว่าเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน ได้แก่ ตำบลป่าแดด เก็บค่าบำรุงน้ำ 100 บาท/ไร่ ส่วนนอกตำบลป่าแดดมี 3 ตำบล ได้แก่ ต.แม่สรวย ต.ศรีถ้อย ต.แม่พริก เก็บค่าบำรุงน้ำ 300 บาท/ไร่

งานวิจัยในเรื่องความผูกพันและการยอมรับเกี่ยวกับเรื่องนี้มีไม่มากนัก มักจะกล่าวไม่ชัดเจน เช่น งานวิจัยของ Uraiwan Tan-Kim-Yong, Pakping Chalad Bruns, และ Bryan Randolph Bruns (2003) ได้ทำการศึกษาการเกิดขึ้นของธรรมาภิบาลเรื่องน้ำในหนังสือเรื่อง “The Emergence of Polycentric Water Governance in Northern Thailand” กล่าวถึงเรื่องความขัดแย้งจากการใช้น้ำของภาคเหนือ กล่าวคือ ความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำดำรงอยู่และขอบเขตของความขัดแย้งได้เพิ่มขึ้นจากความขัดแย้งด้านการใช้น้ำภายในท้องถิ่น มาเป็นความขัดแย้งจากการใช้น้ำในด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การชลประทาน ปริมาณน้ำสำรอง อุทสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ สามารถทำได้โดยการสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดการเชิงสถาบันและบทบาทแบบใหม่ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องธรรมาภิบาลด้านน้ำ (Water governance) ไปสู่รูปแบบ Polycentric governance ซึ่งเป็นรูปแบบที่ให้อำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ เข้ามาบริหารจัดการน้ำ น่าจะทำให้เกิดการผูกพัน

และการยอมรับซึ่งกันและกันในการใช้น้ำ Jerome Delli Priscoli (2004) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสาธารณะในการจัดการทรัพยากรน้ำ ในบทความเรื่อง What is Public Participation in Water Resources Management and Why is it Important ?” การบริหารจัดการน้ำและวัฒนธรรมพลเมือง ได้เสริมเพิ่มเติมว่าควรเปลี่ยน Paradigm การคิดของเจ้าหน้าที่รัฐให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เปลี่ยนสถานะของผู้ใช้น้ำ กล่าวคือ ตามทฤษฎีประชาธิปไตยได้ กล่าวว่าประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจของรัฐควรมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านั้นล้วนมีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา ซึ่งการที่ประชาชนสามารถเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ปฏิบัติตามการตัดสินใจของรัฐมาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจถือเป็นหัวใจของวัฒนธรรมพลเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย จะเป็นการยกฐานะของประชาชนจากการเป็นเพียงลูกค้า (water customers) มาเป็นพลเมืองด้านน้ำ (water citizens) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดหุ้นส่วนภาคประชาชนและโครงสร้างภาครัฐแบบใหม่ โดยกลุ่ม NGOs ได้ก่อให้เกิดโครงสร้างแบบใหม่ของหุ้นส่วนระหว่างรัฐบาลและภาคสาธารณะกับภาคเอกชน และเป็นตัว เปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมเดิม ๆ ของหน่วยงานรัฐ อันทำให้ผู้ใช้น้ำมีความผูกพันและการยอมรับกติกาทางสังคม อีกรงานวิจัยของอริญชัยวิชัญ แสงนัถธรรม (2560) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการ กรณีศึกษา: การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกก ในช่วงปี พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน (2559) เห็นว่าการให้ทุกฝ่ายเป็นหุ้นส่วนระหว่างกันในการใช้น้ำน่าจะเป็นผลดีทำให้เกิดความผูกพันและการยอมรับจากทุกฝ่าย กล่าวคือ การมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้น ทำให้การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกกไม่มีประสิทธิภาพ อันเป็นผลมาจากการที่ตัวแสดงไม่มีความสัมพันธ์แบบเป็นหุ้นส่วนระหว่างกัน โดยความล้มเหลวดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ 1) การขาดความเชื่อใจระหว่างภาคประชาสังคมและภาครัฐ 2) โครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยที่รัฐบาลเป็นศูนย์กลางและภารกิจของหน่วยงานที่ทับซ้อนกัน และ 3) การไม่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ยังมีการการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างประเทศไทยและคณะกรรมการแม่น้ำโขงซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนเพียงปัจจัยเดียวที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในกลุ่มน้ำกก

แนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ได้เสนอในมุมมองว่าควรเป็นการร่วมมือกันระหว่างภาคผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาครัฐ โดยภาครัฐเป็นเพียงหน่วยกำกับและควบคุม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิด NPG. ที่ภาครัฐเล็กลง ภาคประชาชนใหญ่ขึ้น Cary Doberstein (2016) ได้ศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันได้มีความได้เปรียบหรือประสบความสำเร็จในงานวิจัยเรื่อง “Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a ‘Collaborative Advantage’” ความได้เปรียบของความร่วมมือกันเกิดมาจากการออกแบบสถาบันการจัดการปกครองในรูปแบบแนวราบ (horizontal) ที่ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย แต่มีระบบราชการคอยออกกฎระเบียบใน

การควบคุมและกำกับดูแลในลักษณะของเครือข่ายการจัดการปกครอง (Meta-governance) ในการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน

ส่วนปัจจัยเสริมอีก 2 ประการ คือ ประการแรก การสนับสนุนสาธารณะ การดำเนินการเกี่ยวกับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย จะได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ เนื่องจากกลุ่มผู้นำพยายามผลักดัน มีการเกาะติดสถานการณ์ตลอดเวลา และพยายามนำเสนอโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ให้กับผู้มีอำนาจในแต่ละช่วงเวลา โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ช่วยเป็นปัจจัยผลักดัน (pushing factors) คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร้อยเอกธรรมนัส พรหมเผ่า ซึ่งเป็น สส. จังหวัดพะเยา มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดเชียงราย

และประการที่ 2 สภาพพื้นที่ของตำบลป่าแดดและทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลป่าแดดมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำแม่ตาช้างเป็นแม่น้ำสำคัญของตำบลมีสภาพที่เอื้อต่อการสร้างอ่างเก็บน้ำ ประกอบกับชาวบ้านในพื้นที่มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนาอันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีประเพณี ภาษาท้องถิ่น ศิลปกรรม โบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชนเผ่าชาวเขากลุ่มต่าง ๆ ประชาชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและอศยาศัยไมตรีดี อ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งศาสนามีวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาคประชาสังคมและประชาชนมีการรวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การอภิปรายผลจากแบบสอบถาม เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวเสริม แต่ผู้วิจัยจะขอแสดงผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามมาอภิปรายพอเป็นสังเขป ดังนี้

1) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณสิทธิ์ สะและน้อย (2560) เรื่อง “การบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิงในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธานินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม ด้านการตัดสินใจพบว่า การมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

การที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเห็นว่าการบริหารและการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงรายโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดแสดงว่าประชากรในพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมีความต้องการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างอย่างสูงมาก ประกอบกับมีการรณรงค์และการติดต่อสื่อสารถึงความสำคัญและความจำเป็นของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัจจัยผู้เป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดที่จะช่วยให้การดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเกิดผลตาม

ต้องการ สอดคล้องกับตัวแบบการพัฒนาองค์การของ ศ.ดร.วรเดช จันทรศร ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องผู้นำ โดยเห็นว่าเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการที่สำคัญอย่างมาก (ไตรรัตน์, 2562 : น.78)

2) กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นภาพรวมว่า ความสุขประเภท Happy Money อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าถ้ามีการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมอย่างเก็บน้ำแม่ตาช้างก็จะส่งให้ประชากรที่อาศัยในพื้นที่มีรายได้มากขึ้น เพียงพอต่อรายจ่าย จากแบบสอบถามพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 68.0 จึงต้องการยกระดับรายได้ของตนเอง และจะส่งผลต่อ Happy Society และ Happy Family อีกด้วยความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีงานทำทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549: น.16 อ้างใน กิ่งทอง) ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของกิ่งทอง กิจจานนท์ (2557) ศึกษาเรื่อง “ความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ความสุขของประชาชนเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ในภาพรวมอยู่ ในระดับปานกลาง

3) ปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอที่ส่งผลต่อการจัดการชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย มีความแตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าถ้าประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ระยะเวลานานย่อมต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เนื่องจากมีความผูกพันกับพื้นที่และต้องการให้พื้นที่ที่มีความเจริญเพื่อสร้างอนาคตให้ลูกหลานต่อไป ถ้ามีการให้ชาวบ้านกลุ่มนี้เข้าร่วมการก่อสร้างและการบริหารโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างมาก เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีมากกว่า 20 ปีถึงร้อยละ 85 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความผูกพันต่อพื้นที่ (Area engagement) เป็นเรื่องของความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในพื้นที่ โดยมีการแสดงให้เห็นถึง 1) ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าและการยอมรับเป้าหมายของการทำงานด้วยกัน 2) ความคาดหวังที่จะใช้ความพยายามเพื่อประโยชน์ของพื้นที่ 3) ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะดำรงรักษาสถานภาพของการเป็นสมาชิกที่ดีของพื้นที่ ความผูกพันต่อพื้นที่ยังเป็นตัวแปรที่จำแนกบุคคลผู้ที่ยังอยู่กับพื้นที่กับผู้ที่จะไม่อยู่ในพื้นที่ โดยผู้ที่จะคงอยู่ในพื้นที่จะมีเหตุผล 3 ลักษณะคือ ความผูกพันต่อพื้นที่ด้านความรู้สึก (Affective Commitment) ความผูกพันต่อพื้นที่ด้านความต่อเนื่อง (Continuance Commitment) และความผูกพันต่อพื้นที่ด้านบรรทัดฐาน (Normative Commitment) โดยผู้ที่มีความผูกพันต่อพื้นที่มักจะมองพื้นที่ในทางบวก ซึ่งจะเกิดความรู้สึกที่ผูกพัน มีความต้องการและมีความตั้งใจที่จะทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ความผูกพันและการยอมรับส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากทุนทางสังคม (Social capital) ที่มีฐานวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การหลอมใจหลอมความคิด และการผนึกกำลัง การสร้างทักษะในการจัดการร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทุนทางสังคมนั้นสามารถสร้างพลังอันเข้มแข็ง

ให้แก่ชุมชนได้ โดยทุนทางสังคมที่องคกรประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้คือ ชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ มีวัฒนธรรมผูกพันแน่นแฟ้นกับวิถีชีวิต สังคมไทยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมหมายถึง ผลรวมของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่สั่งสม ทุนทางสังคมประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนแรกส่วนที่เป็นระบบคิดจะเป็นส่วนที่มีความเป็นนามธรรมสูง ระบบคิดดังกล่าวจะมีทั้งส่วนที่มีมาแต่ดั้งเดิม อันได้แก่ ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่ปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต ส่วนที่ 2 คือ ส่วนที่เป็นวิธีปฏิบัติจะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิด นั้นหมายความว่า เมื่อปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวก็จะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร และมีความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีทุนทางสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตในสังคมหนึ่ง ๆ ทำให้เป็นสังคมน่าอยู่ ซึ่งจะส่งผลต่อความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการทดสอบสมมติฐาน คือ ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4) ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้จะมีเหตุผลเนื่องจากการมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้มีปริมาณน้ำเพื่อการประกอบอาชีพ สามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างสมบูรณ์ มีอาชีพทางเลือกมากขึ้น นั้นจะทำให้รายได้ของชาวบ้านในพื้นที่สูงขึ้น ประกอบกับชาวบ้านมีรายได้ต่อเดือนไม่สูงมากนัก ซึ่งจะส่งผลให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขและทำให้เป็นเมืองแม่สรวยน่าอยู่ สอดคล้องกับภาพที่ 4.1 วงจรแห่งความสุขของชาวบ้านในพื้นที่รับน้ำอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ผลการทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย พบว่ามีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมินทร์ นาระทะ. (2550) เรื่อง “การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า เพศและรายได้รวม

ของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณสิทธิ์ สะและน้อย (2560) เรื่อง “การบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา” พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างรายได้ต่อเดือนกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรม

5) ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศและอายุส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 น่าจะมีเหตุผลเนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่ ๓ ต่างก็มีความต้องการการก่อสร้างและการบริหารโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่ อันจะช่วยให้เกิดความสุขทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชนและประเทศ ดังนั้นชาวบ้านไม่ว่าจะเพศใด อายุมาก หรืออายุน้อยต่างก็มีความคิดเห็นอย่างเอกฉันท์ว่าต้องการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณสิทธิ์ สะและน้อย (2560) เรื่อง “การบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล (อายุ) กับการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธาณินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามอายุแล้วพบว่า เกษตรกรที่มีอายุที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 แต่กลับพบว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 แต่งานวิจัยของ ประมินทร์ นาระทะ (2550) เรื่อง “การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่” พบว่ามีทั้งผลการวิจัยที่สอดคล้องและไม่สอดคล้อง ผลการวิจัยที่ไม่สอดคล้องคือ เพศและรายได้รวมของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน ส่วนผลการวิจัยที่สอดคล้องคือ อายุ พื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ได้รับน้ำชลประทาน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตร

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐบาลควรสร้างกลไก (เช่น การศึกษาดูงาน การให้ความรู้ เป็นต้น) อย่างจริงจัง เพื่อสร้างความเข้มแข็งกับกลุ่มผู้นำชาวบ้าน ความเข้มแข็งทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะการจัดการชุมชน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืนให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป

2) รัฐบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ ชี้แจง และบอกกล่าวให้กับชาวบ้านหรือประชาชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับรู้เกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ โดยมุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญถึงประโยชน์ (benefits) ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ เช่น รายได้ อาชีพ สุขภาพ เป็นต้น เพื่อสร้างการยอมรับและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ

3) รัฐบาลควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการดำรงรักษาและปลูกฝังทุนทางสังคมในชุมชน แต่ละแห่ง เช่น ตานก้วยสลาก วันสังขารล่อง ตานตุง ลอยกระทงสาย บุญปอยหลวง เป็นต้น เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน สร้างความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกในชุมชน ให้เกิดความรักและความห่วงใยในสิ่งที่ดีและควรสืบทอด

4) รัฐบาลควรบูรณาการแผนการก่อสร้างในบริเวณที่จะมีการก่อสร้างอ่างเก็บ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การสร้างถนน ไฟฟ้า เป็นต้น เพื่อให้เกิดการบูรณาการการดำเนินการไปในแนวทางที่สอดคล้องกัน จะทำให้ผลที่ได้จากการก่อสร้างมีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

5) รัฐบาลควรกำหนดนโยบายและกลไกการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนให้กับส่วนราชการต่าง ๆ ดำเนินการอย่างจริงจังและทั่วถึง เริ่มตั้งแต่การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา เรียกร้องปัญหา และการอธิบายปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เช่น การกำหนดพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินการก่อสร้าง และการมีส่วนร่วมหลังจากการก่อสร้าง ตลอดจนการติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วม เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างสอดคล้องและตรงตามความต้องการของชาวบ้าน

6) รัฐบาลควรจัดสรรหรือให้รางวัลกับชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่สามารถผลักดันให้เกิดผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) ตามที่เป็นไปตามที่รัฐบาลกำหนด เช่น แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นต้น เพื่อสร้างต้นแบบและถอดบทเรียนชุมชนที่ประสบผลสำเร็จให้ส่วนราชการอื่น ๆ ไปศึกษาและกำหนดแผนยุทธศาสตร์ เพื่อผลักดันระบบราชการไทยยุคใหม่

7) รัฐบาลควรมีนโยบายเปลี่ยนมุมมองหรือ Paradigm ของเจ้าหน้าที่รัฐ เปลี่ยนจากการประชาชนเป็นเพียงลูกค้าน้ำ (water customers) มาเป็นพลเมืองด้านน้ำ (water citizens) ก่อให้เกิดหุ้นส่วนภาคประชาชนและโครงสร้างภาครัฐแบบใหม่

8) รัฐบาลไม่ควรจัดสรรงบประมาณที่ใช้ในการดูแลรักษาอ่างเก็บน้ำแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือให้กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ควรให้ประชาชนในพื้นที่และชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกันจัดสรรงบประมาณเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการ เนื่องจากชาวบ้านใน

พื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ประโยชน์ (Positive Externality) จากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ

5.3.2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1) กรมชลประทานควรใช้กลไก คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น และชลประทานท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารภาครัฐและทรัพยากรน้ำ รวมถึงจัดหาสิ่งจูงใจกับหน่วยงานของกรมชลประทานและพื้นที่ที่มีการดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจังจนประสบผลสำเร็จ มีการเปิดโอกาสให้พื้นที่อื่น ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน

2) กรมชลประทานควรจัดตั้งคณะกรรมการฯ (ทั้งจากภายนอกและภายในกรมชลประทาน) มาประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ของกรมชลประทาน โดยเฉพาะการสร้างอ่างเก็บน้ำหรือเขื่อน เพื่อสร้างความโปร่งใสและการยอมรับจากภาคส่วนต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์ให้กับผู้มีส่วนได้เสียให้รับรู้และรับทราบ

3) เมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเสร็จสิ้นแล้วรัฐบาลโดยจังหวัดเชียงราย ควรจะให้ประชาคมในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างเพื่อสร้างความสุขอย่างยั่งยืนแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมแบบ Empowerment ที่ให้ประชาคมรับผิดชอบบางพื้นที่หรือบางกิจกรรมของอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เช่น พื้นที่เพื่อการผ่อนคลายพื้นที่ออกกำลังกาย เป็นต้น

4) ควรจัดให้มีกิจกรรมหรืออื่น ๆ เช่น จัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ การไปให้ความช่วยเหลือกลุ่มที่เสียผลประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เป็นต้น ที่ให้ชาวบ้านในตำบลป่าแดดหรือตำบลใกล้เคียงมุ่งเน้นความผูกพันและการยอมรับมากขึ้น ในการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม วัฒนธรรม ความดีงาม การช่วยเหลือ การแบ่งปัน ความเมตตาอันเป็นทุนทางสังคมที่นับวันจะจางหายไปจากสภาพการณ์ของโลกยุคดิจิทัล มิใช่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจหรือรายได้เป็นประเด็นสำคัญ อันจะทำให้สังคมไม่ยั่งยืน

5) รัฐบาลโดยจังหวัดเชียงรายควรให้ประชาชนที่ได้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างดำเนินการชดเชยให้กับประชาชนบางคนที่จะเสียประโยชน์ เพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันแบบเอื้ออาทร เสียสละ และเอื้ออาทรต่อกัน ดำเนินการโดยผ่านกลไกของประชาคมในพื้นที่ การดำเนินการโดยใช้ทุนทางสังคมนี้จะช่วยเพิ่มระดับของความผูกพันและการยอมรับของสมาชิกในพื้นที่

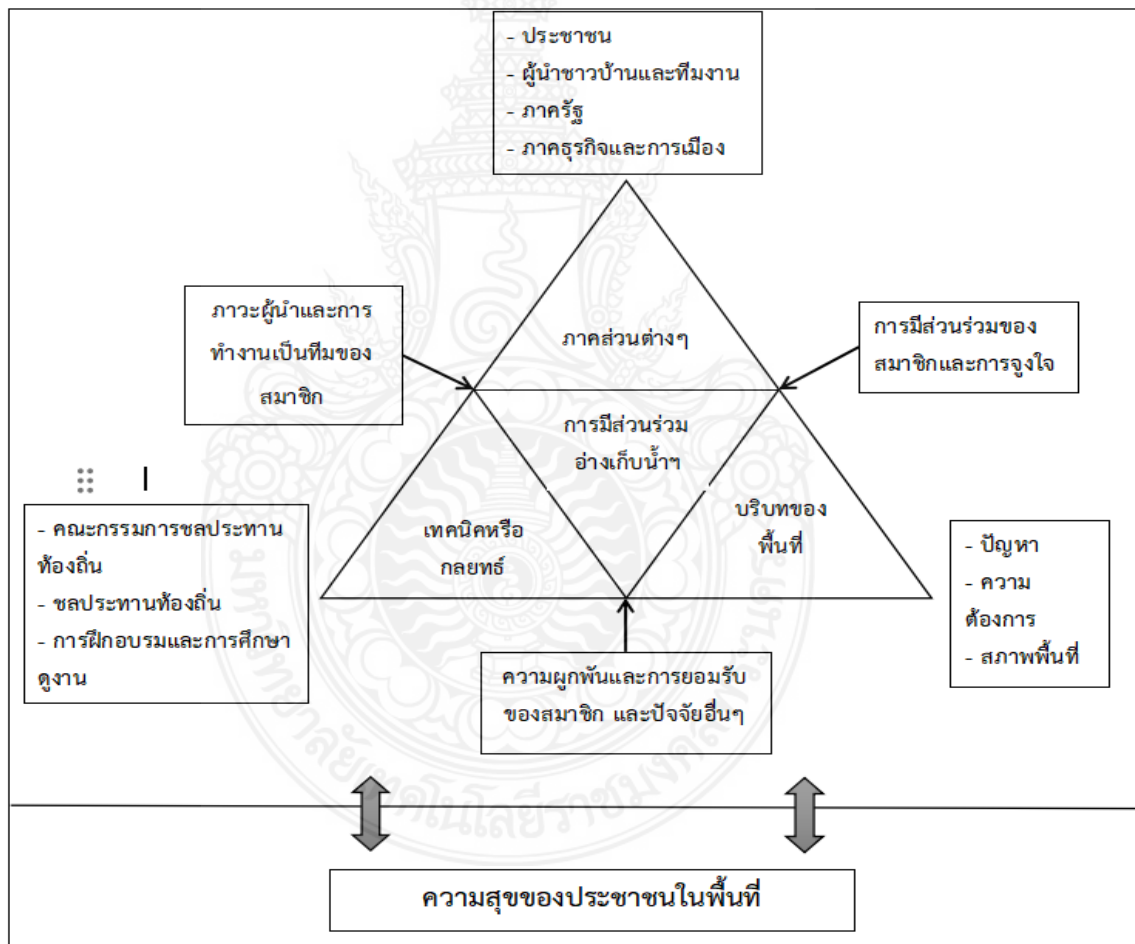
6) กรมชลประทานควรใช้กลไกชลประทานท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานในโครงการในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างการยอมรับและความขัดแย้งในพื้นที่ โดยตรวจสอบให้แน่ใจว่าเป็นปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่อย่างแท้จริง มิใช่ปัญหาและความต้องการของฝ่ายการเมืองและข้าราชการระดับสูง

7) กรมชลประทานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อสร้างการยอมรับในการดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุมชี้แจง การแจ้งข่าวต่อผู้นำชาวบ้าน เป็นต้น โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสร้างความยั่งยืนของสังคม

8) ขณะมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ภาครัฐทุกส่วนควรควบคุมและตรวจสอบมลภาวะต่าง ๆ จากการก่อสร้าง เนื่องจากจะมีการขุดดิน ถมดิน และการขนย้ายดิน อาจจะทำให้อำเภอแม่สรวยเกิดฝุ่นละอองและถนนหนทางก็เสียหายหรือชำรุดจากรถบรรทุกที่บรรทุกดินเกินกำหนด ถนนสะอาดไม่มีดินที่มากับรถบรรทุกดินอยู่บนถนน

9) ฝ่ายปกครอง ส่วนราชการที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมและที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับพื้นที่ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการของผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านในพื้นที่เกี่ยวกับการลงโทษทางสังคมที่กำหนดขึ้น อันจะช่วยทำให้สังคมอยู่ได้อย่างสงบสุข เป็นกัลยาณมิตร และลดภาระงานของทั้งฝ่ายปกครอง ส่วนราชการที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมและที่เกี่ยวข้อง

5.3.3. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ จากการศึกษาผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะแนวคิด \triangle สมดุล หรือ Balanced Triangle ดังภาพที่ 5.5

ภาพที่ 5.5 สามเหลี่ยมสมดุลของการมีส่วนร่วมการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ

อธิบายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการสร้างอ่างเก็บน้ำต้องอาศัยปัจจัย 5 ประการคือ 1) ภาวะผู้นำ 2) การทำงานเป็นทีมของสมาชิก 3) การจงใจ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิก และ 5) ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก ซึ่งการที่จะทำให้การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างสัมฤทธิ์ผลนั้นจะต้องมีความสมดุล 3 ประการด้วยกัน คือ **ภาคส่วนต่าง ๆ** เข้าร่วมด้วยอย่างแน่นแฟ้น ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือและเห็นชอบให้มีการดำเนินการ โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย ภาคส่วนมี 4 เสาหลัก (4 Pillar) เปรียบเสมือนขาเก้าอี้ทั้ง 4 ขา ขาดขาใดขาหนึ่งก็จะทำให้นั่งลำบาก และนั่งไม่สบาย ภาคส่วน 4 เสาหลัก คือ ประชาชน ผู้นำชาวบ้านและทีมงาน ภาครัฐคือ กรมชลประทาน ฝ่ายปกครอง รวมถึงการเมืองและธุรกิจ โดยอาศัย **เทคนิคหรือกลยุทธ์ที่สำคัญ** คือ คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นที่ช่วยในการประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารให้กับชาวบ้านในพื้นที่ให้เกิดการยอมรับ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วนด้วยกัน การฝึกอบรม การดูงานเพื่อต้องการให้พิจารณาแบบในไปนอก (Inside Out) อันจะทำให้เห็นสิ่งที่ดีที่สุด (best practice) นำมาปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง และมีชลประทานท้องถิ่นซึ่งเป็นบุคลากรในพื้นที่ช่วยในการประสานงานระหว่างชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน และภาครัฐ อันจะทำให้การแก้ไขหรือป้องกันปัญหาได้ทันการณ์ อีกประเด็นหนึ่งคือ **บริบทของพื้นที่** ที่เมื่อมีการสร้างอ่างเก็บน้ำแล้วไปแก้ปัญหา (ฤดูแล้งมีน้ำไม่เพียงพอ ฤดูฝนก็มีน้ำมากเกินความต้องการ) และตอบสนองความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ (ชาวบ้านต้องการน้ำไปประกอบอาชีพและมีรายได้มากขึ้น) รวมถึงสภาพของพื้นที่เหมาะสมต่อการสร้างอ่างเก็บน้ำอีกด้วย (เป็นหุบเขาและสภาพทางธรณี) เมื่อมีอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างแล้วจะส่งผลชาวบ้านเกิดความสุขทั้ง 4 ประการ ในขณะเดียวกันเมื่อชาวบ้านในพื้นที่เกิดความสุขดังกล่าวแล้วก็ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย

5.3.4. ข้อจำกัดในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่สำคัญได้แก่

- 1) การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม อาจจะทำให้ไม่ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง
- 2) การใช้กรอบแนวคิดการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงราย เฉพาะ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การจงใจ และความผูกพันและการยอมรับ อาจจะไม่ครอบคลุม น่าจะนำเรื่องตัวแบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสมรรถนะของกรมชลประทานมาใช้ในการศึกษา เช่น ตัวแบบการกระจายอำนาจ (A Model of Decentralization Program Implementation Process) ตัวแบบทางการจัดการ (Management Model) เป็นต้น
- 3) ความแตกต่างด้านภาษาระหว่างผู้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างน่าจะส่งผลต่อความเข้าใจในภาษาและความไว้วางใจในการยินยอมให้การสัมภาษณ์ของชาวบ้าน

5.3.5. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1) ควรมีการดำเนินการวิจัยการประเมินผลการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เพื่อนำมาเป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance หรือ NPG.) และมีการติดตามและประเมินผลเพื่อให้แน่ใจว่า การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างบรรลุผลตามต้องการได้ทั้งผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) ตามต้องการ

2) ควรให้มีการศึกษาในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้สถิติขั้นสูง คือการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เป็นต้น ในการบริหารและจัดการชลประทานโครงการอื่น และให้ผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืนต่อการบริหารและจัดการโครงการในลักษณะเดียวกัน

3) ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เกี่ยวกับการทดสอบสมมติฐานในเชิงลึกมากกว่านี้ เพื่อทราบทิศทางของความคิดเห็นในแต่ละกลุ่มในแต่ละข้อคำถาม

4) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนพื้นที่ที่ได้รับผลจากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างทั้งผลกระทบภายนอกเชิงบวก (positive externality) และผลกระทบภายนอกเชิงลบ (negative externality) จำนวนที่ดินที่ผู้ตอบแบบสอบถามครอบครองเป็นเจ้าของกับการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย

5) จากข้อ 4) ควรมีการศึกษาการที่รัฐบาลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำมาใช้เป็นฐาน (tax base) ของการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นตามหลักประโยชน์ที่ได้รับ (benefits principle) นั่นคือผู้ใดได้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมากต้องเสียภาษีมากและผู้ใดได้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างน้อยก็เสียภาษีน้อยเช่นเดียวกัน เพื่อนำมาจัดสรรบริการสาธารณะชดเชยให้กับผู้ได้รับผลกระทบภายนอกเชิงลบและประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2548). **การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management -PIM)**. กลุ่มงานพัฒนาการใช้น้ำ ส่วนจัดสรรน้ำและพัฒนาการใช้น้ำ กรมชลประทาน.
- กรมชลประทาน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). **รายงานการประเมินผลผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวยจังหวัด เชียงราย**.
- กรมชลประทาน, กองส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). **รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อก่อสร้างแหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2558-2560**.
- กรมชลประทาน, สำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). **โครงการศึกษาเพื่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ โครงการพัฒนาน้ำต้นทุนลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง**. กรุงเทพฯ: สำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
- กรมชลประทาน. (2565). **ผลงานโครงการ ชปท. แม่ตาช้าง กับประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 "การสร้างความเครือข่ายและการมีส่วนร่วม (Networking and Participation) ของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานในระดับพื้นที่ (Networking Collaboration Participation)".เอกสาร pdf**.
- กรมทรัพยากรน้ำ, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). **การบริหารจัดการน้ำของประเทศ**. เอกสารสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาสวันน้ำโลก.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). **รายงานผลความเสียหายจากอุทกภัย**. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.
- กรณีศึกษา สະและน้อย. (2560). **การบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมบริเวณเขื่อนลำพระเพลิง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (Water Management for Sustainability of Agriculture at Lamphra Phloeng Dam Pak Thong Chai District Nakhon Ratchasima Province)**. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4, สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- กรวิภา งามวุฒิวงศ์. (2559). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นทีมภายในสำนักอำนวยการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ**. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- กึ่งทอง กิจจานนท์. (2557). **ความสุขของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี**. (วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- จินตนา สุขจรรย์. (2549). **การศึกษาและการพัฒนาชุมชน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. (2552). **การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- จิราภรณ์ หะยีปี. (2553). **บทบาทของเทศบาลตำบลในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ทะเลน้อย**. การค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จุมพล หนิมพานิช. (2552). **การวิเคราะห์นโยบาย: ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชลธร ทิพย์สุวรรณ. (2557) **การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการลุ่มน้ำสาขาแมริม จังหวัดเชียงใหม่ (INTEGRATED WATER RESOURCE MANAGEMENT OF MAERIM SUB WATERSHED, CHIANG MAI PROVINCE)**. (วิทยานิพนธ์นี้ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ฐิตพล น้อยจาด. (2566) **ตัวแบบการนำทฤษฎีนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ Theory Model of Public Policy Implementation**. *Journal of Digital Business and Social Sciences*, 9(1), JDB005, 1-16 2023
- ณภัทร หงส์ทอง. (2556). **การจัดการเครือข่ายต่อความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษา ตำบลเกาะปูน (The Management of Network for Water Resource Security of Tambon Ko Poon)**. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2549). **ทูลทางสังคมกับการบริหารการคลังขององค์การบริหารส่วนตำบล**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2558) **การจัดการสมัยใหม่ (หน่วยที่ 7). เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารสำหรับนักปกครองท้องถิ่น**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2562). **การบริหารโครงการ : แนวคิดและกระบวนการ**. กรุงเทพฯ, เคล็ดไทย.
- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2564). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. ทุนอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการจัดทำตำราทางรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2563.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2567). การบริหารรัฐกิจไทย(Thai Public Administration). ทุนอุดหนุน เพื่อส่งเสริมการจัดทำตำราทางรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2566.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ทวีศักดิ์ ธนเดโชพล. (2558). ความร่วมมือในการจัดการภัยพิบัติเพื่อป้องกันและบรรเทาอุทกภัย กรณีศึกษา: จังหวัดชุมพรและจังหวัดสงขลา (COLLABORATION IN DISASTER MANAGEMENT FOR FLOOD PREVENTION AND MITIGATION: A CASE STUDY OF CHUMPHON AND SONGKHLA PROVINCES). (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. (2551). การบริหารสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง. บทความทางวิชาการจากรายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ที่ทำการปกครองอำเภอแม่สรวย. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลทั่วไป อำเภอแม่สรวย*. เอกสารเผยแพร่ (PDF).
- ธนกร กรวัชรเจริญ. (2555). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของพนักงาน บริษัทควอลิตี้เฮาส์ จำกัด (มหาชน). การค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ธนภูมิ นราธิกร และคณะ. (2562). การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ : กรณีเมืองขอนแก่น. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ สืบค้นวันที่ 15 ก.พ. 2565.
- ชานินทร์ คงศิลา และอนุสรณ์ กุลวงษ์. (2560). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Participation of Farmers Using Irrigation Water in Namkam River Basin Development Project, The Royal Initiative Project. วารสารการอาชีพและเทคโนโลยีศึกษา, 7(14), 59-67
- ปรมินทร์ นาระทะ. (2550). การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (Participatory Irrigation Management (PIM) of Maetaeng Irrigation Project in Irrigation Zone Area 3-4, Maerim, Chiang Mai). ปัญหาพิเศษ วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ประเวศ วะสี. (2542) ชุมชนเข้มแข็ง : ทูทางสังคมของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน เพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ประสิทธิ์ ประคองศรี. (2551) รายงานผลการศึกษาเพื่อพัฒนาเรื่องวิถีชีวิตในพื้นที่ประสบภาวะน้ำท่วมซ้ำซาก กรณีพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนล่าง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปราโมทย์ ไม้กัลด. (2541). ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทย. เอกสารประกอบการบรรยาย. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปราโมทย์ ไม้กัลด. (2557). ทางออกการบริหารจัดการน้ำของไทย. สืบค้น 18 ตุลาคม 2559, จาก <https://tdri.or.th/water/thaipublica20140309/>
- ปิยะธิดา ปัญญา และไพศาล วรคำ. (2560). ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (The Happiness in Work of Rajabhat Mahasarakham University Personal). รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2563). การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ : มองผ่านนโยบายประชารัฐ (New Public Governance : Looking Through Civil State Policy). กรุงเทพฯ: บริษัท โอ. เอส. พรีนติ้งเฮาส์ จำกัด, 2563
- พรทิพย์ ไชยฤกษ์. (2555). ความผูกพันต่อองค์กรและพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของบุคลากรสถาบันวิจัยแสงซินโครตรอน (องค์กรมหาชน). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา). สืบค้นจาก <http://sutir.sut.ac.th:8080/sutir/bitstream/123456789/fulltext.pdf>.
- พรรณพิตรา เสริมศรี. (2559). การศึกษาความคิดเห็นลักษณะการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ กรณีศึกษาข้าราชการสำนักกรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรี สีโรรส และพรทิพย์ แก้วมูลคำ. (2560). การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม : ตัวแบบและกรณีศึกษาสู่ความสำเร็จ. วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, 24(2), 139-160.
- พัชรี สีโรรส และคณะ. (2550). คู่มือการสร้างกลไกการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรี สีโรรส และคณะ. (2551). คู่มือหรือแนวทางการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับ กระทรวงที่เป็นระดับนโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.), ปิ่นเกล้าการพิมพ์.
- พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และชัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา. (2559). พัฒนาการการบริหารภาครัฐของไทย: จากอดีตสู่นาคต. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- พิธีสิทธิ์ คำนวนศิลป์, ศุภวัฒน์นกร วงศ์ธนวิสุ, และจีชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา. (2557). การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นตามกระบวนทัศน์แห่งการบริหารกิจการสาธารณะแนวใหม่ (Local Government Reform under the New Public Affairs Management Paradigm). ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- ภาคภูมิ พันธุ์รัตน์. (2558). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในเขตลุ่มน้ำชี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 8(2)
- ภารดี อนันต์นาวิ. (2557). หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4). ชลบุรี: มนต์รี.
- เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ. (2566) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ลลิตา จันทร์งาม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน ธนาคารออมสิน สำนักงานใหญ่ กลุ่มลูกค้าบุคคล. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงานงบประมาณของรัฐสภา. (2559). การจัดการทุนทางสังคม. เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ pdf.
- วรเดช จันทร์ศร. (2554). การนำนโยบายไปปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: กราฟฟิกฟอร์แมท (ไทยแลนด์).
- วรวิฑู โธมรัตน์พันธ์ และเพื่อน. (2546) รายงานวิจัยการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วสันต์ ศรีสมพงศ์. (2559). การบริหารจัดการแบบร่วมมือในโครงการคลองหมอนนา ตำบลรำแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). คณะรัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ. (2556) การสังเคราะห์ตัวแบบเชิงทฤษฎีและการบริหารจากผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาไกลความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาพร้อมกันของคนในพื้นที่. รายงานการวิจัยเสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ. (2557). การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบ ร่วมมือกัน (Collaborative governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน. โครงการวิจัยเสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- วสันต์ เหลืองประภัสร์, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และเกรียงชัย ปิงประวัติ. (2557). การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน. กรุงเทพฯ.
- วิภพ ทิมสุวรรณ. (2558). การวิเคราะห์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา (An Analysis of Water Management in Chao Phraya Basin). กรุงเทพฯ: สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา.
- วิรุญา แก้วสมบูรณ์. (2556). บทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2545). นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ และคณะ. (2557). การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นตามกระบวนการบริหารกิจการสาธารณะแนวใหม่. ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สฎายุ อีระวนิชตระกูล. (2555). แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กรของอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ. (ดุชนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สังคิต พิริยะรังสรรค์. (2559) การลงโทษโดยสังคม. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ ปี 46(2), 63-84. สืบค้นจาก <http://www.library.polsci.chula.ac.th/journal2>
- สัญญา เคนาภูมิ และบุรฉัตร จันทร์แดง. (2562). ตัวแบบทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ. Theory Model of Public Policy Implementation. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 3(1), 1-22.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2552). *Happy Workplace หรือ องค์กรแห่งความสุข*. สืบค้น 16 มิถุนายน 2565, จาก <https://happy8workplace.thaihealth.or.th/about/what-is-it>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ. เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). สืบค้น 18 กุมภาพันธ์ 2567, จาก https://www.google.com/search?sca_esv

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- อรทัย กักผล และคณะ. (2553). รายงานผลการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของต่างประเทศ. เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.).
- อรพินท์ สพอโชคชัย, (2551). **หลักสำคัญในการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance Principle) : การเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม.** สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), สถาบันวิจัยและพัฒนาคุณภาพ (สวพ.) กรุงเทพฯ.
- อริญญา ภูโคกค้อย และวิชญ์ สุमितสุวรรณค์. (2562). การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่น จังหวัดขอนแก่น (Sustainability of Water Management of Local Administration: A Case Study of Banton Prayuen, Khon Kaen). *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(10), 5067-5078
- อริญชัยวิชัญ แสนนักรธรรม. (2560). **การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดนแบบบูรณาการกรณีศึกษา: การบริหารจัดการอุทกภัยข้ามพรมแดนแบบบูรณาการในลุ่มน้ำกก ในช่วงปี พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน (2559) (Transboundary Integrated Water Resources Management: The Case Study of Flood Management in the Kok Sub-basin During 2001-Present (2016)).** (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อังกูร แก้วย่อง. (2562). **รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.** (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- Agranoff, R., & McGuire, M. (2008). Network Governance. In E. M. Berman (Ed.), *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy* (2nd ed., Vol. 2, pp. 844–850). Boca Raton, FL: Taylor & Francis.
- Alexander, E. R. (1985, February). From Idea to Action: Notes for a Contingency Theory of Policy Implementation Process. *Administration and Society*, 16(4), 403–426.
- Bardach, E. (1977). *The Implementation Game: What Happens after a Bill Becomes a Law.* Cambridge, Mass: MIT Press.
- Barzelay, M. (1992). *Breaking Through Bureaucracy: A New Vision for Managing in Government.* University of California Press.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Berger, B. (2009). Political Theory, Political Science and the End of Civic Engagement. **Perspectives on Politics**, 7(2), 335–350.
- Bevir, M. (2012). **Governance: A Short Introduction**. Oxford: OUP Oxford.
- Bingham, L. B., Nabatchi, T., & O’Leary, R. (2005). The new governance: Practice and processes for stakeholder and citizen participation in work of government. **Public Administration Review**, 65(5), 547–558.
- Biswas, A. K. (2011). **Cooperation or conflict in transboundary water management: case study of South Asia**. Retrieved from <http://lkyspp2.nus.edu.sg/iwp/wp-content/uploads/sites/3/2013/04/2011.pdf>
- Brass, J. N. (2012). Blurring boundaries: The integration of NGOs into governance in Kenya. **Governance**, 25(2), 209–235.
- Business Dictionary. (n.d.). **Partnership**. Retrieved from <http://www.businessdictionary.com/definition/partnership.html>
- Carayannis, E. G., & Campbell, D. F. (2009). “Mode 3” and “Quadruple Helix”: Toward a 21st century fractal innovation ecosystem. **International Journal of Technology Management**, 46(3–4), 201–234.
- Carayannis, E. G., & others. (2018). The ecosystem as helix: an exploratory theory-building study of regional co-opetitive entrepreneurial ecosystems as Quadruple/Quintuple Helix Innovation Models. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/radm.12300>
- Carayannis, E. G., Barth, T. D., & Campbell, D. F. (2012). The Quintuple Helix innovation model: Global warming as a challenge and driver for innovation. **Journal of Innovation and Entrepreneurship**, 1(1), 2.
- Cheema, G. S., & Rondinelli, D. A. (1983). **Decentralization and Development: Policy Implementation in Developing Countries**. Beverly Hills: Sage Publications.
- Coen, D., & Thatcher, M. (2008). Network governance and multi-level delegation: European networks of regulatory agencies. **Journal of Public Policy**, 28(1), 49–71.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation’s place in rural development: Seeking clarity through specificity. **World Development**.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Cooper, T. L., Bryer, T. A., & Meek, J. W. (2006). Citizen-centered collaborative public management. **Public Administration Review**, 66, 76–88.
- Crosby, B. C., & Bryson, J. M. (2010). Integrative leadership and the creation and maintenance of cross-sector collaborations. **Leadership Quarterly**, 21(2), 211–230. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2010.01.003>
- Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). The New Public Service Revisited. **Public Administration Review**. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/15406210>
- Dietz, T., Ostrom, E., & Stern, P. C. (2003). The Struggle to Govern the Commons. **Science**, 302(5652), 1907–1912.
- Doberstein, C. (2016). Designing collaborative governance decision-making in search of a ‘collaborative advantage.’ **Public Management Review**, 18(6), 819–841.
- Downs, A. (1967). **Inside Bureaucracy**. Boston: Little, Brown, Inc.
- Dubrin, J. A. (2010). **Principles of Leadership** (6th ed.). Canada: Southern Western, Cengage Learning.
- Edwards, G. C. (1980). **Implementing Public Policy**. Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press.
- Elmore, R. F. (1978). Organization models of social program implementation. **Public Policy**, 26, 185.
- Garrett, H. (1968). The tragedy of the commons. **Science**, 162(3859), 1243–1248.
- Global Water Partnership. (2010). **IWRM Components**. Retrieved from <http://www.gwp.org/en/The-Challenge/What-is-IWRM/IWRM-components/>
- Global Water Partnership. (2010). **IWRM Pillars**. Retrieved from <http://www.gwp.org/en/The-Challenge/What-is-IWRM/IWRM-pillars/>
- Global Water Partnership. (2010, March 25). **What is IWRM?** Retrieved from <http://www.gwp.org/the-challenge/what-is-iwrm/>
- Global Water Partnership. (2013, August 5). **Sharing Data for IWRM** (C8.02). Retrieved from <http://www.gwp.org/en/ToolBox/TOOLS/Management-Instruments/Information-Exchange/Sharing-data-for-IWRM/>
- Gore, J. M. (1993). **The Struggle for Pedagogies**. London: Routledge. 235..

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Heyd, H., & Neef, A. (2004, December). Participation of Local People in Water Management: Evidence from the Mae Sa Watershed, Northern Thailand. In Environmental and Production Technology Division (Ed.), **EPTD Discussion Paper**: No. 128. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute. Retrieved from <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/60326/2/eptdp128.pdf>
- Heyd, H., & Neef, A. (2008). Participation of Local People in Water Management: Evidence from the Mae Sa Watershed, Northern Thailand. In Environmental and Production Technology Division (Ed.), **EPTD Discussion Paper**: No. 128. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute.
- Hjern, B. (1982). Implementation Structures: A New Unit for Administrative Analysis. **Organization Studies**, 2, 211.
- Hood, C. (1991). Public Management for All Seasons? **Public Administration**, March 1991. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467>
- International Association for Public Participation. (2007). **IAP2 Spectrum of Public Participation**. Retrieved from http://c.ymcdn.com/sites/www.iap2.org/resource/resmgr/imported/IAP2%20Spectrum_vertical.pdf
- Jantarasorn, W. (2009). **An Integrated Theory of Public Policy Implementation**. Bangkok: Thai University Researchers Association (TURA). [In Thai]
- John, D. (2009). **Integrated Approaches to Active Welfare and Employment Policies**. New York: John Wiley & Sons.
- Jones, C., Hesterly, W. S., & Borgatti, S. P. (1997). A General Theory of Network Governance: Exchange Conditions and Social Mechanisms. **Academy of Management Review**, 22(4).
- Kamensky, J. (1999). **Brief History of the National Partnership for Reinventing Government**. Retrieved November 30, 2018, from <https://govinfo.library.unt.edu/npr/whoweare/history2.html>
- Leydesdorff, L., & Etzkowitz, H. (1998). The Triple Helix as a Model for Innovation Studies. **Science and Public Policy**, 25(3), 195–203.
- Lithan, F. (1998). **Organizational Behavior** (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Lynn Jr., L. E. (2001). The Myth of the Bureaucratic Paradigm: What Traditional Public Administration Really Stood For. **Public Administration Review**, 61(2), 144–160.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Lynn, L. E. (2006). **Public Management: Old and New**. New York: Routledge..
- McGregor, D. (1960). **The Human Side of Enterprise**. New York: McGraw-Hill, pp. 232–
- Neef, A. (2008). Lost in Translation: The Participatory Imperative and Local Water Governance in North Thailand and Southwest Germany. Retrieved from <https://pt.ircwash.org/sites/default/files/Neef-2008-Lost.pdf>
- Osborne, S. P. (2006). The new public governance? **Public Management Review**, Taylor & Francis.
- Osborne, S. P. (2010). **The New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance**. Oxfordshire, England: Routledge.
- Ostrom, E., Burger, J., Field, C. B., Norgaard, R. B., & Policansky, D. (1999). Revisiting the Commons: Local Lessons, **Global Challenges**. Retrieved from http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic209735.files/Revisiting_the_Commons.pdf
- Peters, B. G. (2010). **The Politics of Bureaucracy**. New York: Routledge.
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. B. (1973). **Implementation** (2nd ed.). San Francisco: University of California Press.
- Priscoli, J. D. (2004). What is Public Participation in Water Resources **Management and Why is it Important?** Retrieved from http://www.iwr.usace.army.mil/Portals/70/docs/iwrreports/What_is_Public_participation_in_Water_Resources_and_Why_is_i.pdf
- Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(2), 229–252.
- Puccio, G. J., Mance, M., & Murdock, M. C. (2011). **Creative Leadership: Skills That Drive Change** (2nd ed.). London: SAGE.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Reinikka, R., & Svensson, J. (1999). **Confronting Competition: Investment Response and Constraints in Uganda**. Policy Research Working Paper No. 2242. The World Bank Development Research Group.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, XLIV, 652–667.
- Ricks, J. I. (2015). **Pockets of Participation: Bureaucratic Incentives and Participatory Irrigation Management in Thailand**. Retrieved from <https://www.water-alternatives.org/index.php/all-abs/287-a8-2-10/file>
- Robbins, S. P. (2001). **Organizational Behavior** (11th ed.). New Jersey: Pearson Prentice-Hall.
- Robbins, S. P. (2016). **Organizational Behavior** (17th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Robinson, K., & Morgan, D. (2014). Local government as polity leadership: Implications for new public governance. In **New Public Governance: A Regime-Centered Perspective** (pp. 153–168).
- Royal Haskoning, Deltares, UNESCO-IHE. (2010). **The Flood Management and Mitigation Programme, Component 2: Structural Measures and Flood Proofing in the Lower Mekong Basin**. Final Report Volume 6A “Flood Risk Assessment in the Nam Mae Kok Basin, Thailand”. Phnom Penh, Cambodia: Mekong River Commission Secretariat.
- Sabatier, P. A., & Mazmanian, D. A. (1980). The Implementation of Public Policy: A Framework of Analysis. *Policy Studies Journal*, 8(special issue), 538–550.
- Salamon, M. (2000). **Industrial Relations: Theory and Practice**. Financial Times Prentice Hall.
- Scott, T. (2015). **Do All of These Meetings Matter? Three Essays Concerning the Impacts of Collaborative Watershed Governance**. University of Washington, Seattle.
- Sinclair, J. T. (2008). The Role of the State in Managing Common Pool Resources: The Search for Solutions to Manage Non-Timber Forest Products in British Columbia, Canada. **Conference Paper** [3953], July 14–18, 2008.
- Staddon, S. C. (2008). Environmental Monitoring, Community Participation and Governance of the Commons: Insights from **Nepal**. Presented at **International Conference**, Cheltenham, England, July 14–18, 2008.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Steers, R. M. (1977). Antecedents and Outcomes of Organisational Commitment. **Administrative Science Quarterly**, 22, 46–56.
- Stoker, G. (1998). **Governance as Theory: Five Propositions**. Retrieved from https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/55255290/Stoker_2002
- Tan-Kim-Yong, U., Bruns, P. C., & Bruns, B. R. (2003). The Emergence of Polycentric Water Governance in Northern Thailand. Paper presented at the workshop on **Asian Irrigation in Transition—Responding to the Challenges Ahead**, April 22–23, 2002, Asian Institute of Technology, Bangkok.
- The United Nations Economic Commission for Europe. (1967). **The Helsinki Rules on the Uses of the Waters of International Rivers**. Retrieved from http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/meetings/legal_board/2010/annexes_groundwater_paper/Annex_II_Helsinki_Rules_ILA.pdf
- Trisurat, Y. (2006). Community-based Wetland Management in Northern Thailand. **The International Journal of Environmental, Cultural, Economic & Social Sustainability**, 2(1). Retrieved from http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/s06_4340_community_basedwetlandmanagementinnorthernthailand23_final.pdf
- Van Meter, D. S., & Van Horn, C. E. (1975). The Policy Implementation Process: A Conceptual Framework. **Administration & Society**, 6, 445–488.
- Wajjwalku, S. (2015). **State–Community Relations and the Integrated Water Management in Northern Thailand: The Case Study of the People Council of Ing River**. Retrieved from http://tiger.law.osaka-u.ac.jp/wp-content/uploads/2015/03/2-4-13f_siriporn.pdf
- Watson, J. E. (2015). **Beyond Cooperation: Environmental Justice in Transboundary Water Management** (Doctor of Philosophy's dissertation). Oregon State University, Graduate School. Retrieved from <https://ir.library.oregonstate.edu/xmlui/bitstream/handle/1957/56693/WatsonJulieE2016.pdf?sequence=1>

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Wood, M. (1989). **Teams Development Manual** (2nd ed.). Farnham: Gower, pp. 75–116.
- Xu, R., Sun, Q., & Si, W. (2015). The third wave of public administration: The new public governance. **Canadian Social Science**, 11(7), 11–21.
- Yang, L. (2017). Types and Institutional Design Principles of Collaborative Governance in a Strong-Government Society: The Case Study of Desertification Control in Northern China. **Public Management Journal**, 20(4), 586–623.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม
กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

(Participative of Irrigation Administration and Management : A Case Study of
Mae Tachang Reservoir Project, Chiang Rai Province)

แบบสอบถามนี้ดำเนินการโดย นายธนพล สงวนตระกูลโดยเก็บข้อมูลจาก ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างซึ่งข้อมูลที่ได้จะใช้เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่ประการใด จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด

ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับ นายธนพล สงวนตระกูล ใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกและประกอบการพิจารณาดำเนินการโครงการก่อสร้างอื่น ๆ ของกรมชลประทาน อันจะช่วยให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำหรับ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ปัจจัยหรือตัวแปรที่ส่งผลต่อ “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

ตอนที่ 3 ความสุขที่เป็นผลมาจากกอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม
กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง จงทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ

1. ชาย

2. หญิง

2. อายุ

1. ต่ำกว่า 30 ปี

2. 31 – 40 ปี

3. 41 – 50 ปี

4. 51 – 60 ปี

5. สูงกว่า 61 ปี

3. ระดับการศึกษา

1. ประถมศึกษา

2. มัธยมศึกษา

3. อนุปริญญา

4. ปริญญาตรี

4. สูงกว่าปริญญาตรี

5. อื่น ๆ

4. สถานภาพ

1. โสด

2. สมรส

3. หม้าย

4. อื่น ๆ.....

5. อาชีพ

1. รับจ้างทั่วไป

2. พนักงานของรัฐ

3. นักธุรกิจ

4. ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

5. อื่น ๆ

6. รายได้ต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท	☐ 2. 5,001-10,000 บาท
☐ 3. 10,001-15,000 บาท	☐ 4. 15,001-20,000 บาท
☐ 5. 20,001-25,000 บาท	☐ 6. มากกว่า 25,000 บาท

7. ระยะเวลาอาศัยในพื้นที่

☐ 1. ต่ำกว่า 5 ปี	☐ 2. 6-10 ปี
☐ 3. 11-15 ปี	☐ 4. 16-20 ปี
☐ 5. 21-25 ปี	☐ 5. มากกว่า 25 ปี

ตอนที่ 2 ปัจจัยหรือตัวแปรที่ส่งผลต่อ “การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม
กรณีศึกษา โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด
ช่องเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

- 5 = เห็นด้วยในระดับมากที่สุด 4 = เห็นด้วยในระดับมาก
3 = เห็นด้วยในระดับปานกลาง 2 = เห็นด้วยในระดับน้อย
1 = เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ระดับความคิดเห็น				
	5 มาก ที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
ผู้นำ					
1) ผู้นำในพื้นที่ที่มีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างบ่อยครั้ง					
2) ผู้นำในพื้นที่มีความสามารถในการชักจูงหรือไกล่เกลี่ย ประนีประนอมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างดี					
3) ผู้นำในพื้นที่มีความจริงจังและจริงใจ เป็นตัวอย่างที่ดี มีการเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เกี่ยวกับการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง					
การทำงานเป็นทีม					
1) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการเข้ามาร่วมดำเนินการรับฟังความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างและบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง					
2) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างกลมกลืน มีการทำงานที่สนุกสนาน มีชีวิตชีวา					
3) ทีมชลประทานท้องถิ่นมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นอิสระ มีความเต็มใจและสมัครใจ					

การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย	ระดับความคิดเห็น				
	5 มาก ที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
การจูงใจ					
1) มีการชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เช่น มีน้ำเพียงพอการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ					
2) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำตลอดปี					
3) อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะช่วยให้พืชผลการเกษตรอุดมสมบูรณ์มากขึ้น					
การมีส่วนร่วม					
1) มีส่วนร่วมในการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง					
2) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างผ่านช่องทางต่าง ๆ					
3) มีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจในการก่อสร้างและการบริหารจัดการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง					
ความผูกพันและการยอมรับ					
1) ท่านมีความคิดเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลความเอื้ออาทร มีวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น					
2) ท่านมีทัศนคติว่ากลุ่มผู้นำในพื้นที่หรือชุมชนเป็นที่น่าเคารพยกย่อง น่าเชื่อถือ สามารถนำพาให้ชุมชนที่อยู่มีการพัฒนาต่อไป					
3) ท่านมีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อพื้นที่พักอาศัยอยู่ เช่น มีความน่าอยู่ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น					

ตอนที่ 3 ความสุขที่เป็นผลมาจากการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการ
อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
มากที่สุดช่องเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

- 5 = เห็นด้วยในระดับมากที่สุด 4 = เห็นด้วยในระดับมาก
3 = เห็นด้วยในระดับปานกลาง 2 = เห็นด้วยในระดับน้อย
1 = เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ความสุขตามทัศนะ Happy Workplace	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5 มาก ที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
สุขภาพดี (Happy Body)					
1) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกาย และจิตใจ					
2) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลสามารถใช้ชีวิตให้มีความสุข					
การใช้เงิน (Happy Money)					
1) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น					
2) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สามารถหารายได้มาใช้หนี้สิน					
การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง (Happy Family)					
1) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้ครอบครัวที่อบอุ่นและ มั่นคง					

ความสุขตามทัศนะ Happy Workplace	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5 มาก ที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
2) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้สมาชิกครอบครัวอยู่กัน ครบถ้วน ครอบครัวไม่ห่างไกล					
การมีสังคมที่ดี (Happy Society)					
1) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจะส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี					
2) การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมจะ ส่งผลแม่สรวยเป็นเมืองที่น่าอยู่					

ตอนที่ 4 ปัญหาหรืออุปสรรค และแนวทางแก้ไขการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้าง จ.เชียงราย

4.1 ปัญหาหรืออุปสรรค

1).....

2).....

3).....

4).....

5).....

4.2 แนวทางแก้ไข

1).....

2).....

3).....

4).....

5).....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข.
แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

เรื่อง“การบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงราย”

Participative of Irrigation Administration and Management : A Case Study of Mae
Tachang Reservoir Project, Chiang Rai Province

ตอนที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. ตำแหน่ง.....สังกัด/ตำบล.....

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการ
อ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

1. ภาวะผู้นำของผู้นำชาวบ้าน
 - 1.1 มีการเสียสละอย่างไร
 - 1.2 จัดการความขัดแย้งได้อย่างไร
2. การทำงานเป็นทีม:คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น
 - 2.1 ความสามัคคีหรือไม่ อย่างไร
 - 2.2 การสื่อสารภายในทีมใช้วิธีใด ทำอย่างไร
 - 2.3 การเสียสละของทีมงาน
3. การจูงใจ
 - 3.1 สิ่งจูงใจที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง
 - 3.2 ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างไร
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิก
 - 4.1 วิธีการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก
 - 4.2 กลไกที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก
 - 4.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของสมาชิก

5. ความผูกพันและการยอมรับของสมาชิก

5.1 ลักษณะพื้นที่ ผู้นำชาวบ้านและสมาชิก

5.2 การลงโทษทางสังคม

**ตอนที่ 3 ผลของการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมโครงการอ่างเก็บน้ำ
แม่ตาช้างส่งผลต่อ “ความสุข” ของชาวบ้านในพื้นที่**

1. สุขภาพดี Happy Body

1.1 ส่งผลต่อสุขภาพกายและใจอย่างไร

1.2 การดำรงชีวิต

2. การใช้เงิน Happy Money

2.1 ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

2.2 ส่งผลต่ออาชีพอย่างไร

3. การมีครอบครัวที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง Happy Family

3.1 มีครอบครัวที่สมบูรณ์ ไม่ต้องอพยพไปที่อื่น

3.2 สามารถดูแลครอบครัวได้ดี

4. การมีสังคมที่ดี Happy Society

4.1 แม่สรวยเป็นเมืองน่าอยู่

4.2 มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นหรือไม่ อย่างไร

**ตอนที่ 4 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะการบริหารและการจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม
โครงการอ่างเก็บน้ำ แม่ตาช้าง จ.เชียงราย**

4.1 ปัญหาหรืออุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ข้อเสนอแนะ

ขอขอบคุณ

ภาคผนวก ค.
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายเรียบ อภัยพนันท์	ประธานทีมชลประทานท้องถิ่น (อดีต กำนัน)
2	นายธวัชชัย อินตะชัยวงศ์	อดีต ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 อดีตสมาชิกสภาจังหวัด. เชียงราย รองประธานท้องถิ่น
3	นายสถิตย์ คำมา	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านสันขี้เหล็ก
4	นายอนันต์ ชันทะสีมา	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
5	นายสมพงษ์ อินตะชัยวงศ์	กำนัน ตำบลป่าแดด (เจ้าของร้านท่าข้าว)
6	นายประพันธ์ แก้วมณี	อดีต ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 (ป่าชุมชน)
7	นายจรงค์ ยาสุมทร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5
8	นายจำเริญ พุเทพ	ข้าราชการบำนาญ (กระทรวงสาธารณสุข โรงพยาบาลแม่สรวย)
9	ดาบตำรวจจ่าฉ่าง คำอ้าย	หัวหน้าตู่ยามป่าแดด (เลี้ยงวัวนม)
10	นายชาติชัย สรรพวงศ์	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 8
11	นายประเสริฐ ยาสุมทร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 14
12	นายสมคิด อุ่นเรือน	อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
13	นายสมชาย อินตะชัยวงศ์	สารวัตรกำนัน ตำบลป่าแดด
14	นายจักรพงศ์ ยาลิทธิ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 (เกษตรกร)
15	นางสาวรัตนาพร อินคำ	ผู้ช่วยกระบวนกร

ตารางรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
16	ว่าที่ร้อยตรี ศุภิต มั่นขัน	รองนายกเทศมนตรี ตำบลแม่สรวย
17	นายเจริญ ยาสิทธิ์	อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 (เลี้ยงโคนม)
18	นางกมลรัตน์ อภัยพันธ์	ขายของชำในหมู่บ้าน (ตลาดสด)
19	นายเรวัฒน์ ใจจันทร์	พัฒนาการอำเภอแม่สรวย
20	นายอุดม ปกป้องพวรกุล	นายอำเภอแม่สรวย
21	นายไพโรจน์ แอมยิ้ม	เจ้าพนักงานเกษตรชำนาญงาน
22	นายคมกฤษณ์ เตมาฤทธิ์	นายช่างชลประทานชำนาญงาน
23	นายวิทยา ปันหล่า	นายช่างชลประทานชำนาญงาน
24	ชาวบ้านรายหนึ่ง	

ภาคผนวก ง.

โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ความเป็นมาของโครงการ เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2536 จังหวัดเชียงรายได้มีหนังสือที่ ชร. 0016/22082 ถึงโครงการชลประทานเชียงราย เนื่องจากได้รับแจ้งจากสำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรีให้พิจารณาในกรณีที่คณะกรรมการสภาพป่าแหว่ง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ขอรับการสนับสนุนโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง เพื่อช่วยแก้ไขและบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำ อุปโภค-บริโภค และเกษตรกรรมของราษฎร ในพื้นที่ตำบลป่าแหว่งและพื้นที่ใกล้เคียง กรมชลประทานโดยสำนักชลประทานที่ 2 ได้ตรวจสอบสภาพภูมิประเทศและศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า บริเวณดังกล่าวมีศักยภาพสามารถสร้างอ่างเก็บน้ำได้ ต่อมา สำนักบริหารโครงการ (สำนักแผนงาน และโครงการ ในขณะนั้น) จึงได้ทำการศึกษาและจัดทำรายงานเบื้องต้น แล้วเสร็จเมื่อเดือนตุลาคม 2541 หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อจัดทำแผนที่ภูมิประเทศ รวมทั้งมีการ ประสานงาน ประชุมชี้แจงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงฝ่ายท้องถิ่นและราษฎรเป็นระยะ ต่อมาในเดือนมกราคม 2551 สำนักบริหารโครงการ โดยกลุ่มงานวางโครงการ 4 ได้จัดทำรายงานการศึกษา วางโครงการ (Pre - Feasibility Study) เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของโครงการ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ห้วงงานของโครงการประมาณ 825 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ลาวฝั่งซ้าย (Zone C) จึงจัดอยู่ในประเภทและขนาดของโครงการ ที่ต้องจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2554 เรื่อง การทบทวนการกำหนดประเภทและขนาดของโครงการของหน่วยงานรัฐที่ต้องเสนอ รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม (13 กันยายน พ.ศ. 2537) ประกอบการขออนุญาตใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ เพื่อก่อสร้างโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1) เพื่อจัดหาแหล่งน้ำสำหรับแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค - บริโภค และการเกษตรให้แก่หมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลป่าแหว่ง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีพื้นที่รับ ประโยชน์ประมาณ 13,000 ไร่ เป็นพื้นที่ชลประทานประมาณ 11,000 ไร่ และสนับสนุนการ ชลประทานในช่วงฤดูแล้งให้แก่ระบบเหมืองฝายที่อยู่ทางตอนล่างของอ่างเก็บน้ำ

2) เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และอนุรักษ์สัตว์น้ำเพื่อใช้เป็นแหล่งประมงน้ำจืด

3) เป็นการอนุรักษ์และรักษาสภาพต้นน้ำลำธาร เพื่อช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินซึ่ง สามารถฟื้นฟูสภาพป่าให้ดีขึ้น

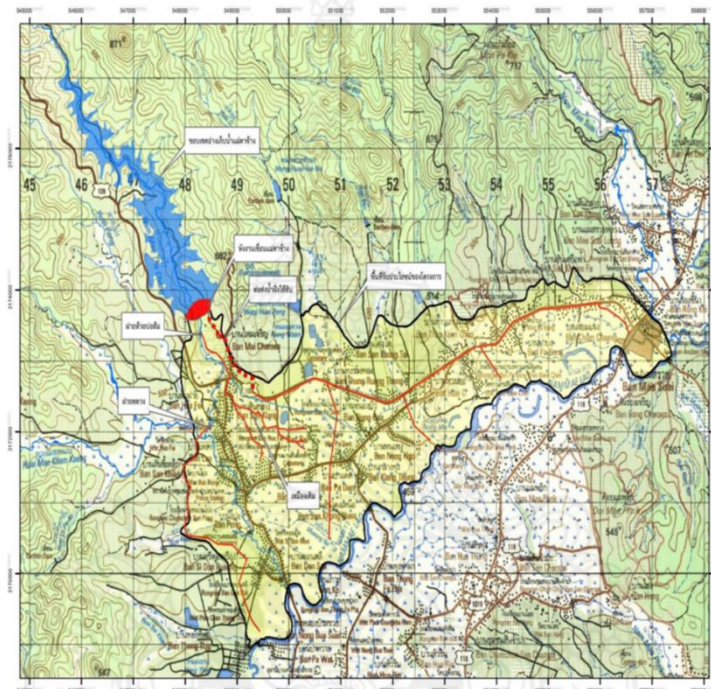
4) เพื่อเสริมความมั่นคงของปริมาณน้ำในลำห้วยแม่ตาช้างในช่วงฤดูแล้ง โดยการปล่อย น้ำด้วยปริมาณน้ำที่รักษาสภาพลำน้ำ และเสริมการเพาะปลูกของราษฎรที่อยู่ริมลำห้วย แม่ตาช้าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ราษฎรในพื้นที่ทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ตำบลป่าแหว่ง (จำนวน 22 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1-22) ตำบลแม่สรวย (จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 และ 11) และตำบลศรี ถ้อย (จำนวน 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 10) รวม 25 หมู่บ้านของอำเภอแม่สรวย จะมีน้ำต้นทุนจำนวน 32

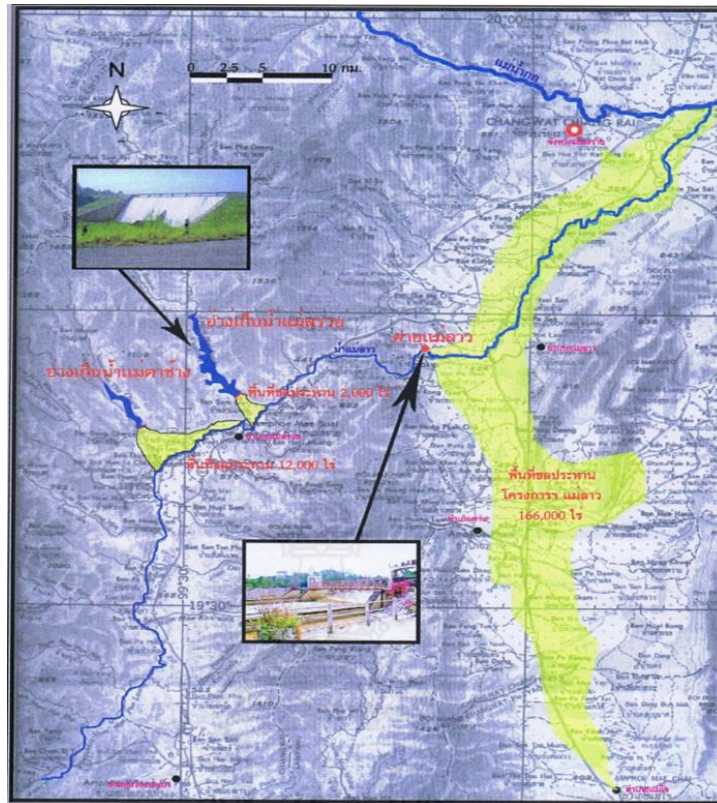
ล้านลูกบาศก์เมตรใช้สำหรับการเกษตรและอุปโภคบริโภค คิดเป็นพื้นที่รับประโยชน์รวมทั้งสิ้น 13,000 ไร่

ที่ตั้งและลักษณะของโครงการ

1) **ที่ตั้งโครงการ** โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างมีห้วงงานตั้งอยู่ที่หมู่ 14 บ้านใหม่เจริญ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ปิดกั้นลำห้วยแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของน้ำแม่ลาว โดยห่างจากตัวอำเภอ แม่สรวยซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันออกของโครงการเป็นระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร และห่างจากอ่างเก็บน้ำแม่สรวยประมาณ 12 กิโลเมตร ดังแสดงในภาพที่ 1 และ ภาพที่ 2

ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ตาช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
ที่มา : กรมชลประทาน (2560) น.73

ภาพที่ 2 แสดงที่ตั้งและพื้นที่ชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำแม่สรวย โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ลาว และโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง

ที่มา : กรมชลประทาน (2560) น.72

2) ลักษณะของโครงการ พื้นที่โครงการตั้งอยู่ในตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบริมลำน้ำแม่ลาว โดยมีเทือกเขาสูงโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ลำน้ำสำคัญที่ไหลผ่าน ได้แก่ ห้วยแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาที่ไหลลงลำน้ำแม่ลาว ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชัน ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงมาตามลำน้ำธรรมชาติ ไหลผ่านลงสู่พื้นที่ตอนล่างอย่างรวดเร็ว แม่น้ำในลำน้ำแม่ลาว เป็นเหตุให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยเฉพาะเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรกรรม ดังนั้นการพัฒนาโครงการแหล่งน้ำจึงเน้นไปที่โครงการที่มีลักษณะเป็นอ่างเก็บน้ำที่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปี โดยสามารถสรุป ลักษณะโครงการที่ได้มีการศึกษาเบื้องต้นได้ดังนี้

พื้นที่ลุ่มน้ำ	100.80 ตารางกิโลเมตร
ความลาดยาวลำน้ำจากต้นน้ำถึงหัวงาน	24.00 กิโลเมตร
ความลาดเทเฉลี่ย	1:49
ปริมาณฝนเฉลี่ยต่อปี	1,266.88 มิลลิเมตร
ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยต่อปี	37.49 ล้านลูกบาศก์เมตร
ชนิดเขื่อน เขื่อนดินแบบแบ่งโซน (Zone Type)	

ความกว้างสันเขื่อน	8.00 เมตร
ความยาวเขื่อน	622.00 เมตร
ความสูงเขื่อน	42.00 เมตร
ระดับน้ำสูงสุด	+ 520.52 ม.รทก.
ระดับน้ำเก็บกัก	+ 519.00 ม.รทก.
ระดับน้ำต่ำสุด	+ 497.00 ม.รทก.
ความจุอ่างฯ ที่ระดับสูงสุด	36.00 ล้านลูกบาศก์เมตร
ความจุอ่างฯ ที่ระดับเก็บกัก	32.00 ล้านลูกบาศก์เมตร
ความจุอ่างฯ ที่ระดับน้ำต่ำสุด	1.40 ล้านลูกบาศก์เมตร
พื้นที่อ่างฯ ที่ระดับน้ำสูงสุด	1,357 ไร่
พื้นที่อ่างฯ ที่ระดับเก็บกัก	1,281 ไร่
พื้นที่อ่างฯ ที่ระดับน้ำต่ำสุด	250 ไร่
ลาดเขื่อนด้านเหนือน้ำ	1:3.0
ลาดเขื่อนด้านเหนือน้ำ	1:2.5
ปริมาณดินถมเขื่อน	1.70 ล้านลูกบาศก์เมตร
อาคารระบายน้ำล้น (Spillway)	
ชนิดอาคาร (Horse Shoe Gest Shape)	
ระดับสัน Spillway	+ 519.00 ม.รทก.
ความยาวสัน Spillway	70 เมตร
ระบายน้ำได้สูงสุด (รอบการเกิดซ้ำ 500 ปี)	241.75 ลูกบาศก์เมตร/วินาที
ท่อส่งน้ำลงลำน้ำเดิม (River Outlet) :	
ชนิดท่อส่งน้ำ Steel Liner	
ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางท่อ	1.00 เมตร
ระดับธรณีท่อ	+ 497.00 ม.รทก.
ปริมาณน้ำผ่านท่อสูงสุด	1.00 ลูกบาศก์เมตร/วินาที
ท่อส่งน้ำฝั่งซ้าย (Left Main Canal Outlet) :	
ชนิดท่อส่งน้ำ Steel Liner	
ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางท่อ	1.20 เมตร
ระดับธรณีท่อ	+ 497.00 ม.รทก.
ปริมาณน้ำผ่านท่อสูงสุด	2.00 ลูกบาศก์เมตร/วินาที

พื้นที่ชลประทานและระบบส่งน้ำของโครงการ พื้นที่ชลประทานของโครงการครอบคลุม ตำบลป่าแดด และบางส่วนของตำบลแม่สรวยและศรีถ้อย ระบบส่งน้ำของโครงการ แบ่งออกเป็น 2 ระบบได้แก่

1) ส่งน้ำลงสู่ลำน้ำเดิมผ่านท่อส่งน้ำ (River Outlet) ลงสู่ห้วยแม่ตาช้าง ซึ่งปัจจุบันมีระบบเหมืองฝายอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ ฝายบ่อส้มและฝายหลวง พื้นที่เพาะปลูกประมาณ 26,500 ไร่

2) ส่งน้ำผ่านท่อส่งน้ำฝั่งซ้าย (Left Main Canal Outlet) โดยช่วงแรกต้องวางท่อส่งน้ำเนื่องจากสภาพภูมิประเทศมีลักษณะเป็นลอนลาด ท่อส่งน้ำยาวประมาณ 2 กิโลเมตร จากนั้นจึงวางเป็นคลองส่งน้ำลาดคอนกรีต ความยาวประมาณ 9.5 กิโลเมตร สามารถส่งน้ำให้แก่พื้นที่ฝั่งซ้ายของห้วยแม่ตาช้างได้ประมาณ 8,350 ไร่

สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศของตำบลป่าแดด มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและบางส่วนเป็นที่ราบ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 400 – 1,400 เมตร ลาดเทจากทิศเหนือที่เป็นภูเขาสูง มีป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารต่าง ๆ ไปทิศใต้ที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำลาว ซึ่งถือว่าเป็นเส้นแบ่งเขตตำบล มีดอยที่สำคัญ คือ ดอยเหลี่ยม ดอยป่าเกี๊ยะโทน ดอยห้วยปางช้าง และดอยห้วยแม่ขามแกง ลำน้ำสายสำคัญ ของตำบล คือ น้ำแม่ลาว โดยมีลำห้วยสาขาที่สำคัญ ได้แก่ น้ำแม่ตาช้างที่มีต้นกำเนิดจากดอยเหลี่ยม มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 100.00 ตารางกิโลเมตร

สภาพอุตุนิยมวิทยาและอุทกวิทยา ข้อมูลภูมิอากาศของสถานีตรวจอากาศเชียงใหม่ของกรมอุตุนิยมวิทยาที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่โครงการซึ่งเป็นข้อมูลค่าเฉลี่ยและช่วงพิสัยของตัวแปรภูมิอากาศที่สำคัญจากสถิติภูมิอากาศในคาบ 30 ปี (พ.ศ. 2559- 2558) พบว่า มีความกดอากาศเฉลี่ยรายปี 1,009.27 เฮกโตปาสคาล อุณหภูมิเฉลี่ยรายปี 24.6 องศาเซลเซียสความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายปี 76.2 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณน้ำฝนรวมเฉลี่ยรายปี 1,700.8 มิลลิเมตร

ทรัพยากรดิน พื้นที่อ่างเก็บน้ำของโครงการ มีเนื้อที่ประมาณ 1,375 ไร่ ประกอบไปด้วยชุดดิน 2 ประเภท ได้แก่ ดินที่ลาดชันเชิงซ้อน (SC) และชุดดินหนองมด (Nm) ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการเกษตร ในขณะที่พื้นที่รับประโยชน์มีเนื้อที่ประมาณ 13,000 ไร่ ประกอบไปด้วย 7 ชุดดิน ได้แก่ชุดดินตะกอนน้ำพา (AC) ชุดดินหางฉัตร/แมริม (Hc/Mr) ชุดดินหางดง (Hd-sic1) ชุดดินหนองมด (Nm) ชุดดินพาน (Ph) ชุดดินแม่สาย (Ms) และชุดดินที่ลาดชันเชิงซ้อน (SC)

การใช้ประโยชน์ที่ดิน การสำรวจเบื้องต้นพบว่าในพื้นที่อ่างเก็บน้ำมีราษฎรเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยพบพื้นที่ปลูกไม้ผลมากที่สุดประมาณร้อยละ 44 ของพื้นที่อ่างเก็บน้ำ (1,375 ไร่) รองลงมาเป็นพืชไร่ ร้อยละ 29 และนอกจากนั้นเป็น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ยืนต้น ยูคาลิปตัส เป็นต้น ส่วนพื้นที่ป่าเหลือเพียงร้อยละ 7 เท่านั้น พื้นที่รับประโยชน์จำนวน 13,000 ไร่ พบว่าการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกนาข้าวร้อยละ 56 ไม้ผลร้อยละ 8 ที่เหลือจะเป็นพื้นที่ชุมชนถึงร้อยละ 19 ภาพรวมการใช้ประโยชน์ที่ดิน

3.5.10 การเกษตร การเกษตรในพื้นที่อ่างเก็บน้ำสามารถจัดกลุ่มพื้นที่การเกษตรออกเป็น 6 กลุ่ม จำแนกเป็น 1) ไม้ผล ได้แก่ ลำไย และลิ้นจี่ 2) พืชไร่ ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วฝักยาว มันสำปะหลัง และสับปะรด 3) ยางพารา 4) นาข้าว 5) ไม้ยืนต้น ได้แก่ ยูคาลิปตัส สัก กาแฟ และไผ่ และ 6) ปาล์มน้ำมัน

การเกษตรในพื้นที่รับประโยชน์ สามารถจัดกลุ่มพื้นที่การเกษตรออกเป็น 7 กลุ่ม จำแนกเป็น 1) นาข้าว 2) ไม้ผล ได้แก่ ลำไย และลิ้นจี่ 3) พืชไร่ ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วฝักยาว มันสำปะหลัง และสับปะรด 4) ไม้ยืนต้น ได้แก่ ยูคาลิปตัส สัก กาแฟ และไม้ 5) ยางพารา 6) พืชสวน ได้แก่ พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ เสาวรส และพริก และ 7) ปาล์มน้ำมัน

3.5.11 ธรณีวิทยาและแผ่นดินไหว

ธรณีวิทยาทั่วไป บริเวณพื้นที่อ่างเก็บน้ำ ประกอบด้วย หินอัคนีแทรกซอนหินแกรนิต หินไดออไรต์ และตะกอนพัดพาซึ่งประกอบด้วย หายปนดินเหนียวและดินเหนียวปนทราย มีลูกกรัง และกรวด ในพื้นที่รับประโยชน์ ส่วนใหญ่ พบ ตะกอนน้ำพาร้อยละ 57 ของพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบ กลุ่มตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวสะสมอยู่บริเวณที่ราบเนินตะพัก ได้แก่ ตะกอนบนตะพักน้ำ (Qt) และ ตะกอนที่ราบน้ำท่วมถึง (Qf)

รอยเลื่อนและแผ่นดินไหว บริเวณพื้นที่โครงการ พบกลุ่มรอยเลื่อนมีพลังพาดผ่าน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มรอยเลื่อนแม่จัน วางตัวในแนวตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ ความยาวประมาณ 170 กิโลเมตร กลุ่มรอยเลื่อนแม่อิงความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร วางตัวในแนวทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ เช่นกัน กลุ่มรอยเลื่อนพะเยา ซึ่งพาดผ่านใกล้กับพื้นที่อำเภอแม่สรวยและอยู่ใกล้พื้นที่โครงการมากที่สุด ประกอบด้วย รอยเลื่อนย่อย 2 รอยเลื่อน ได้แก่ รอยเลื่อนย่อยแม่ลาว (ตอนเหนือ) และรอยเลื่อนย่อยวังเหนือ (ตอนใต้) โดยรอยเลื่อนพะเยา มีแนววางตัวแตกต่างกันและแยกกันออกอย่างชัดเจน ส่วนรอยเลื่อนที่เหลือ ได้แก่ รอยเลื่อนแม่ทา และรอยเลื่อนแม่อิงอยู่ห่างจากพื้นที่โครงการออกไปพอสมควร

พื้นที่จังหวัดเชียงรายอยู่ในเขตพื้นที่เสี่ยงแผ่นดินไหวระดับ 2 ความรุนแรง 7-8 เมอร์คัลลี ซึ่งจะทำให้อาคารที่มั่นคงเกิดความเสียหายได้ จากข้อมูลที่ยืนยันได้จนถึงปัจจุบัน พบว่าเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย 6.3 ริกเตอร์ มีศูนย์กลางที่ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ลึกลงไปในดิน 7 กิโลเมตร การวัดแผ่นดินไหวของระบบบริกเตอร์ พบว่าอยู่ระหว่าง 6.0-6.9 ริกเตอร์

สภาพเศรษฐกิจ-สังคม พื้นที่โครงการตั้งอยู่ในเทศบาลตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ประมาณ 228 ตารางกิโลเมตร ราษฎรประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง มีพื้นที่อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ห้วงงานอยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ลาวฝั่งซ้าย โดยพื้นที่อ่างเก็บน้ำตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม (Zone C) ร้อยละ 55 ของพื้นที่อ่างเก็บน้ำ และอีกร้อยละ 45 ตั้งอยู่ในเขตป่าเศรษฐกิจ (Zone E) สำหรับพื้นที่รับประโยชน์อยู่ในพื้นที่เขตป่าเศรษฐกิจร้อยละ 10 นอกจากนี้ยังอยู่นอกเขตป่าสงวนแห่งชาติ

บริเวณห้วงงานอ่างเก็บน้ำที่ระดับสูงสุด +520.22 ม.รทก. ส่วนใหญ่ร้อยละ 63 อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 มีเพียงร้อยละ 17 อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 2 ส่วนที่เหลืออยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 4

สำหรับทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำซึ่งเหลือเพียง 95 ไร่ จากทั้งหมด 1,375 ไร่ พบว่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ส่วนพื้นที่อ่างเก็บน้ำที่เหลือ ถูกแปลงสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเกือบทั้งหมด

นอกจากนี้ยังมีลำห้วยต่าง ๆ ได้แก่ ห้วยบ่อส้ม ห้วยมะแกง ห้วยปูลา ห้วยป่าปู ห้วยต้นปู ห้วยป่าขอ ห้วยป่าตาว ห้วยโป่งผา ห้วยไม้ยาว ห้วยตาแมว ห้วยหมอเต่า เป็นต้น

สภาพปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำ

1) **พื้นที่ต้นน้ำ** พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ถูกบุกรุกทำลายป่าและเปลี่ยนการใช้ที่ดินเป็นพื้นที่การเกษตร ปัญหาเช่นนี้นอกจากจะทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงสภาพนิเวศวิทยาของระบบป่าไม้ สัตว์ป่า ได้แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการกัดเซาะหน้าดินที่จะเกิดผลด้านการชะล้างตะกอนหน้าดินลงสู่ด้านล่างโดยเฉพาะอ่างเก็บน้ำ รวมถึงปัญหาน้ำป่าไหลหลากในพื้นที่ด้านล่างเนื่องจากไม่มีต้นไม้อายุที่จะช่วยชะลอน้ำ

2) **พื้นที่กลางน้ำ** พื้นที่กลางน้ำ ได้แก่ พื้นที่บริเวณที่ตั้งอ่างเก็บน้ำและห้วยงาน มีสภาพปัจจุบันที่มีราษฎรเข้าไปอาศัยอยู่บางส่วน ซึ่งพบว่า มีบ้านเรือนตั้งอยู่ประปราย รวมถึงพื้นที่การเกษตร เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่ลาดชันและไม่มีแหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ นอกจากห้วยแม่ตาช้างซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าพื้นที่ทำกิน จึงพบปัญหาการขาดแคลนน้ำรวมถึงปัญหาน้ำป่าไหลหลากทำความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ริมลำน้ำ

3) **พื้นที่ปลายน้ำ** ได้แก่ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย ซึ่งเป็นพื้นที่รับประโยชน์และพื้นที่ชลประทานของโครงการ จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนได้ข้อมูลว่าพื้นที่โครงการมีปัญหาในด้านการขาดแคลนน้ำ ถึงแม้ว่าพื้นที่ด้านล่างจะอยู่ติดกับน้ำแม่ลาว แต่โครงการ ฯ แม่ลาวมีลักษณะเป็นโครงการประเภทฝายทดน้ำจึงไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้เพียงพอในฤดูแล้ง นอกจากนี้ ปัญหาคือกลายเป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่เนื่องจากได้รับอิทธิพลทั้งห้วยแม่ตาช้างและน้ำแม่ลาว

การพัฒนาโครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าจะสามารถบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของพื้นที่ทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำและปัญหาคือภัย

การมีส่วนร่วมของประชาชน จากการลงสนามเพื่อทำความเข้าใจโครงการในเบื้องต้นพบว่า พื้นที่รับประโยชน์ของโครงการซึ่งอยู่ในเขตตำบลป่าแดด ราษฎรมีความเอาใจใส่และคาดหวังต่อโครงการค่อนข้างสูง นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจุบันมีการรวมตัวของกลุ่มผู้นำสำหรับฝ่ายห้วยบ่อส้มและฝ่ายหลวง มีการบริหารจัดการโดยกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “ชลประทานชุมชน” ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้างจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญสูงที่สุดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของผู้เสียผลประโยชน์ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำและห้วยงาน รวมถึงกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์ในพื้นที่ชลประทานของฝ่ายที่มีอยู่เดิม เป็นต้น จึงจะต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มราษฎรชาวเขาที่เข้าไปบุกรุกทำการเกษตรในพื้นที่ต้นน้ำให้พวกเขาเหล่านั้นหันมาร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่า เพื่อให้มาตรการลดพื้นที่ชะล้างพังทลายของดินเกิดประสิทธิผล กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรดำเนินการให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน

มีการจัดตั้ง **ทีมชลประทานท้องถิ่น (ทีม ชปท.)** เป็นผู้นำชุมชนและผู้มีจิตอาสา ประกอบด้วย 2 หมู่บ้านของตำบลป่าแดด และ 2 หมู่บ้านจากตำบลแม่สรวย และอีก 1 หมู่บ้านจาก ตำบลศรีถ้อย มีทั้งหมด 52 คนดังตารางที่ 1, 2 และ 3 (กรมชลประทาน, กองส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชน: 2561, น.51-53)

ตารางที่ 1 รายชื่อทีมชลประทานท้องถิ่นตำบลป่าแดด

ที่	ชื่อ-สกุล	เลขที่	หมู่ที่ (ชื่อ)	ตำแหน่ง
1	นายอินสอน มีสุข	119	1 (ห้วยอ้อ)	ผู้ใหญ่บ้าน
2	นายณรงค์ฤทธิ์ บุญลือ	17	1 (ห้วยอ้อ)	ผู้ช่วยฯ
3	นายสมบัติ คล่องแคลว	34	2 (ไร่)	ผู้ใหญ่บ้าน
4	นายศรารุฒิ วาทีเย็น	25	2 (ไร่)	ผู้ช่วยฯ
5	นายประพันธ์ อูสา	24	3 (ป่าแดด)	ผู้ใหญ่บ้าน
6	นายประเสริฐ บุญรักษ์	169	3 (ป่าแดด)	ผู้ช่วยฯ
7	นายอินทร์จันทร์ พิณสาร	48	4 (ปากว่าว)	ผู้ใหญ่บ้าน
8	นายเหรียญ นามแสง	26	4 (ปากว่าว)	อบต.
9	นายจรงค์ ยาสุมทร	98	5 (ท้าวแก่นจันทร์)	ผู้ใหญ่บ้าน
10	นายเดช เขียวชาญ	132	5 (ท้าวแก่นจันทร์)	ผู้ช่วยฯ
11	นายประพันธ์ แก้วมณี	191	6 (สันซี้เหล็ก)	ผู้ใหญ่บ้าน
12	นายเสนอ ศรีคำ เลิศ	6	6 (สันซี้เหล็ก)	ผู้ช่วยฯ
13	นายเพลิน เสนียะ	1/1	7 (ดอนสลี)	ผู้ใหญ่บ้าน

ที่	ชื่อ-สกุล	เลขที่	หมู่ที่ (ชื่อ)	ตำแหน่ง
14	นายสมพร มุคนันชัย	53	7 ดอนสลี	ผู้ช่วยฯ
15	นายเจริญ ยาสีทิ	88	8 (หัวฝาย)	ผู้ใหญ่บ้าน
16	นายเทียนชัย ตัวลือ	30	8 (หัวฝาย)	ผู้ช่วยฯ
17	นายคำมูล แอ่อู่	44	9 (ห้วยหญ้าไซ)	ผู้ใหญ่บ้าน
18	นายปิ่น คะบู่	269	9 (ห้วยหญ้าไซ)	ผู้ช่วยฯ
19	นายพงษ์ศักดิ์ อินตะวงค์	49	10 (โป่ง)	ผู้ใหญ่บ้าน
20	นายประสิทธิ์ ไคร้งาม	65	10 (โป่ง)	ผู้ช่วยฯ
21	นายชูศักดิ์ มีอแล	78	11 (จะหา)	ผู้ใหญ่บ้าน
22	นายสมเกียรติ อากิ	324	11 (จะหา)	ผู้ช่วยฯ
23	นายสมพงษ์ วงศ์เทพ	178	12 (สันโค้ง)	ผู้ใหญ่บ้าน
24	นายอดุลย์ บุญตัน	187	12 (สันโค้ง)	ผู้ช่วยฯ
25	นายแสวง บุญหล้า	30	13 (สันกลาง)	ผู้ใหญ่บ้าน
26	นายธนบูรณ์ เสียงเย็น	26	13 (สันกลาง)	ผู้ช่วยฯ
27	นายสมชาย อินตะไชยวงค์	100	13 (สันกลาง)	สารวัตรฯ
28	นายสนั่น อินตะไชยวงค์	61	14 (ใหม่เจริญ)	กำนัน
29	นายประเสริฐ ยาสมุทร	4	14 (ใหม่เจริญ)	ผู้ช่วยฯ
30	นายศรณยู มหาวุฒิ	134	14 (ใหม่เจริญ)	สารวัตรฯ

ที่	ชื่อ-สกุล	เลขที่	หมู่ที่ (ชื่อ)	ตำแหน่ง
31	นายปรีชา ฝั่งพัฒน์	22	15 (ทุ่งรวงทอง)	ผู้ใหญ่บ้าน
32	นายชาติ อารีย์	48	15 (ทุ่งรวงทอง)	ผู้ช่วยฯ
33	นายเฉลียว สีเมือง	88	16 (หนองบัว)	ผู้ใหญ่บ้าน
34	นายณรงค์ชัย จันทะเวช	50	16 (หนองบัว)	ผู้ช่วยฯ
35	นายจรูญ ปินตา	32	17 (สันโค้งใต้)	ผู้ใหญ่บ้าน
36	นายบุญยืน ศิริปรีดา	16	17 (สันโค้งใต้)	ผู้ช่วยฯ
37	นายอภิสิทธิ์ แสนคะเจือ	91	18 (แม่ตาข้าง)	ผู้ใหญ่บ้าน
38	นายเสาร์แก้ว แสนทอง	59	18 (แม่ตาข้าง)	ผู้ช่วยฯ
39	นายดวงคำ นำ พะสาร	70	19 (ศรีดอนเรือง)	ผู้ใหญ่บ้าน
40	นายประยงค์ อื่นคำ	81	19 (ศรีดอนเรือง)	ผู้ช่วยฯ
41	นายสิงห์ ลีคำ	27	20 (ห้วยมะแกง)	ผู้ใหญ่บ้าน
42	นายวรเวช บุญธรรม	9809	20 (ห้วยมะแกง)	ผู้ช่วยฯ
43	นายนิธย์ จะอู่	20	21 (ห้วยสลัก)	ผู้ใหญ่บ้าน
44	นายเอกชัย เยเปีย	153	21 (ห้วยสลัก)	ผู้ช่วยฯ
45	นายสำ รากู แสนหลวง	18	22 (เหล่าพัฒนา)	ผู้ใหญ่บ้าน
46	นายสาคร แสนสุรีย์	70	22 (เหล่าพัฒนา)	ผู้ช่วยฯ

ตารางที่ 2 รายชื่อทีมชลประทานท้องถิ่นตำบลแม่สรวย

ที่	ชื่อ-สกุล	เลขที่	หมู่ที่	ตำแหน่ง
47	นายถาวร ภัยสาร	12	4 (ป่าบง)	ผู้ใหญ่บ้าน
48	นายโชติช่วง หอมแดง	53	4 (ป่าบง)	ผู้ช่วยฯ
49	นายสมศรี เพ็ญวงษา	42	11 (สันเครือฟ้า)	ผู้ใหญ่บ้าน
50	นายสุรเชษฐ์ พรหมเจริญ	36	11 (สันเครือฟ้า)	ผู้ช่วยฯ

ตารางที่ 3 รายชื่อทีมชลประทานท้องถิ่นตำบลศรีถ้อย

ที่	ชื่อ-สกุล	เลขที่	หมู่ที่	ตำแหน่ง
51	นายสมรัก อินถา	28	10 (ทองทิพย์)	ผู้ใหญ่บ้าน
52	นายบัญญัติ กันทะชัย	28	10 (ทองทิพย์)	อบต.

การมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินการทั้งระยะก่อน-ระหว่าง-หลัง โดยมีกระบวนการดังนี้ (ดัดแปลงจากกรมชลประทาน, กองส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน: 2561, น.21-29)

1) **ชี้แจงโครงการ** เป็นการแนะนำตัว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ องค์ประกอบ สิ่งก่อสร้าง ความมั่นใจด้านความมั่นคงแข็งแรง แผนการดำเนินงานทุกขั้นตอน รวมถึงให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น และเชิญชวนอาสาสมัครเข้าร่วมเป็นทีมงานชลประทาน เพื่อท้องถิ่นแม่ตาช้าง (ทีม ชปท.แม่ตาช้าง) เพื่อเป็นผู้ประสานระหว่างชุมชนและภาครัฐในการร่วมศึกษาบริบทชุมชน ศักยภาพพื้นที่และร่วมตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งน้ำ มีผู้เข้าร่วม 52 คน จาก 25 หมู่บ้าน

2) **ร่วมสำรวจพื้นที่จุดที่ตั้งอ่างเก็บน้ำ** ออกเดินสำรวจจุดที่ตั้งอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง ร่วมกัน เพื่อศึกษาสภาพภูมิประเทศจริง แล้วนำมาตัดสินใจกำหนด จุดที่ตั้งอ่างเก็บน้ำ โดยเลือกระหว่างจุดที่กรมชลประทานศึกษาไว้แล้ว ซึ่งจะได้ความจุอ่างเก็บน้ำ 32 ล้าน ลบ.ม. เพียงพอสำหรับพื้นที่การเกษตร 32,000 ไร่ พื้นที่ภูน้ำท่วม 1,190 ไร่ กับจุดที่ชาวบ้านเสนอ เพื่อลดผลกระทบ พื้นที่น้ำท่วมแต่จะเก็บกักน้ำได้น้อยกว่า ความจุอ่างเก็บน้ำ 11.6 ล้าน ลบ.ม. เพียงพอสำหรับพื้นที่การเกษตร 11,600 ไร่ พื้นที่ภูน้ำท่วมเพียง 360 ไร่

3) **ร่วมตัดสินใจ** สำรวจผลกระทบในพื้นที่ที่คาดว่าจะถูกน้ำท่วมเมื่อสร้างอ่างเก็บน้ำทั้ง 2 จุด ทำประชาคมในหมู่บ้านให้รับทราบข้อมูลทั่วกัน แล้วพิจารณาเลือกจุดที่จะก่อสร้าง หลังจากร่วมคำนวณความต้องการใช้น้ำในอนาคต 10-30 ปีแล้ว จึงสรุปว่าเลือกจุดที่กรมชลประทานเสนอ

4) **ประชุมชี้แจงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เป็นต้น

5) **ค้นหาความเป็นมาของชุมชน (ก.ย. 58)** จัดเวทีเพื่อช่วยให้ประชาชนและผู้นำชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง และรู้จักชุมชน รู้ถึงศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้จากการทำเวทีประวัติศาสตร์ 8 ครั้ง ด้วยเครื่องมือประวัติศาสตร์ชุมชน (Timeline) และจัดทำแผนที่ชุมชน แสดงจุดที่เกิดปัญหาน้ำแล้งน้ำท่วม โดยแบ่งกลุ่มหมู่บ้านเป็น 8 กลุ่ม ครั้งละประมาณ 50 คน ผลจากการทำเวทีประวัติศาสตร์ชุมชน นอกจากชุมชนได้รับทราบเรื่องราวความเป็นมาของตนเอง

ย้อนกลับไปตั้งแต่ปี 2350 (เริ่มก่อตั้งชุมชน 200 กว่าปีมาแล้ว) ชุมชนยังได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิต ทั้งเรื่องป่าไม้ถูกทำลาย การใช้สารเคมีทำการเกษตรจำนวนมาก เพิ่มภาระต้นทุนการผลิต ประกอบกับถนนสัญจรและความเจริญที่เข้ามาในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้จำนวนมาก ในที่สุดชุมชนสรุปพร้อมกันว่าประเด็นปัญหาสำคัญที่ต้องการแก้ไข มี 6 ประเด็น ได้แก่ น้ำ ป่าไม้ สังกม สารเคมี หนี้สิน และเอกสารสิทธิ์ แต่ที่เร่งด่วนที่สุดมี 3 ประเด็น คือ น้ำ ป่า และสารเคมี

6) **ฝึกรวมทีม ชปท. (พ.ย. 58)** ทีมโค้ชชลประทานฝึกทักษะวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ให้กับทีม ชปท. แม่ตาข้าง เพื่อนำไปปรับใช้ในการทำเวทีต่อ ๆ ไปด้วยตนเอง

7) **เวทีคืนข้อมูลให้ชุมชน** โดย ทีม ชปท. แม่ตาข้าง นำข้อมูลที่ได้ทั้ง 8 กลุ่มหมู่บ้านมานำเสนอในกลุ่มใหญ่

8) **สรุปบทเรียน** ของทุกกลุ่มร่วมกัน ระหว่างวิทยากรและทีม ชปท.

9) **วางแผน** ขับเคลื่อนแก้ไขต้นเหตุของปัญหาที่ชุมชนสรุปพร้อมกัน (การขาดแคลนน้ำ การบุกรุกทำลายป่า และการใช้สารเคมีมากเกินไปในการทำการเกษตร)

10) **การสำรวจทุนชุมชน (ธ.ค. 59)** ทีม ชปท. กลับไปสำรวจทุนชุมชนทั้งหมดที่มีอยู่ และดำเนินการถอดทุนชุมชนต่าง ๆ ทุนชุมชน หมายถึง สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตรา แต่หมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ชุมชนจะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ นำมาสร้างเป็นอาชีพต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ลดการพึ่งพาจากภายนอก ชุมชนนั้นก็กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

11) **การประสานทุนชุมชน (ส.ค. 60)** ประสานทุนชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมาตลอดปี 2558-2559 ผ่านกิจกรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติจริง และเรียนรู้จากการลงมือทำตามวิธีการแบบ Action Learning ของงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น สร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดคุยหารือใกล้ชิดกันมากขึ้น เกิดความเห็นอกเห็นใจกันเข้าใจความรู้สึกของกันและกันแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน มีความภาคภูมิใจในชุมชน รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายโดยไม่ตัดสิน การสร้างความสัมพันธ์/เชื่อมั่น/ศรัทธา การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้ ทีม ชปท.แม่ตาข้าง และทีมโค้ชชลประทานมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสรุปของทุก ๆ กิจกรรม จึงมาจากความเห็นชอบร่วมกันเป็นการยอมรับของทุกฝ่ายในทุก ๆ ครั้ง เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน มีเป้าหมายร่วม “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับประโยชน์”

